

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
MÜZİK EĞİTİMİ BİLİM DALI

KÜLTÜR VE MÜZİK EĞİTİMİ ÖGESİ OLAN
TÜRKÜLERDE KADIN TEMASININ ANALİZİ

Serenat İSTANBULLU

DOKTORA TEZİ

I. Danışman

Prof. Yusuf AKBULUT

II. Danışman

Doç. Dr. Feyzan GÖHER VURAL

Konya 2014

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
MÜZİK EĞİTİMİ BİLİM DALI

KÜLTÜR VE MÜZİK EĞİTİMİ ÖGESİ OLAN
TÜRKÜLERDE KADIN TEMASININ ANALİZİ

Serenat İSTANBULLU

DOKTORA TEZİ

I. Danışman

Prof. Yusuf AKBULUT

II. Danışman

Doç. Dr. Feyzan GÖHER VURAL

Konya 2014

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı: Serenat İSTANBULLU

Numarası: 118309023001

Ana Bilim /Bilim Dalı: Güzel Sanatlar Eğitimi/ Müzik Eğitimi

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tezin Adı: Kültür ve Müzik Eğitimi Ögesi Olan Türkülerde Kadın Temasının Analizi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi

Al-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA

Telefon: (0 332) 324 7660
Elektronik Ağ: www.konya.cdu.trFaks : 0 332 324 5510
E-Posta: ebil@konya.cdu.tr

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı	Serenat İSTANBULLU	
Numarası	118309023001	
Ana Bilim /Bilim Dalı	Güzel Sanatlar Eğitimi/ Müzik Eğitimi	
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Yusuf AKBULUT	
Tezin Adı	Kültür ve Müzik Eğitimi Ögesi Olan Türkülerde Kadın Temasının Analizi	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Kültür ve Müzik Eğitimi Ögesi Olan Türkülerde Kadın Temasının Analizi başlıklı bu çalışma 02/06/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Yusuf AKBULUT	Danışman	
Doç. Dr. Melik GÖKAY	Üye	
Doç. Dr. Ayhan ELHAN NADİR	Üye	
Yrd. Doç. Ayhan ÖZGİRMEN	Üye	
Yrd. Doç. Hamit ÖNAL	Üye	

TEŞEKKÜR

Çalışma sürecinde, fikirleriyle bana yön veren ve desteklerini esirgemeyen danışmanlarım Prof. Yusuf AKBULUT'a ve Doç. Dr. Feyzan GÖHER VURAL'a minnet ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme jüri üyeleri Prof. Dr. Melek GÖKAY ve Yrd. Doç. Aycan ÖZÇİMEN'e, çalışmanın sosyolojik konularına fikirleri ile katkıda bulunan Doç. Dr. Mustafa TALAS'a teşekkür ederim.

Çalışmalarımın her aşamasında yardım ve desteklerini esirgemeyen babam Bünyamin SARIKAYA, annem Ayten SARIKAYA, bu zorlu çalışma sürecinin her anında yanımda olan destekçim, eşim Burhanettin İSTANBULLU'ya, çocuklarım Onur ve Arya'ya sonsuz ve kalpten teşekkürlerimle...

Serenat İSTANBULLU

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Serenat İSTANBULLU	
	Numarası	118309023001	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Güzel Sanatlar Eğitimi/ Müzik Eğitimi	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Yusuf AKBULUT	
Tezin Adı	Kültür ve Müzik Eğitimi Ögesi Olan Türkülerde Kadın Temasının Analizi		

ÖZET

Bu araştırmada, kültürün önemli bir ögesi olan, aynı zamanda müzik eğitiminde kullanılan en önemli kaynaklardan sayılan türkülerde kadın temasının yerini saptayarak, müziğin toplumsal işlevleri kapsamında, kadının rolünü belirlemek konu edilmiştir. Kadın bazında Türk halk müziği dağarının incelendiği bu çalışmada, toplumun kadına bakış açısını, kadının topluma bakışını, kadına biçilen rolleri, kadınla ilgili çeşitli motifleri, sembolleri ve cinsiyet açısından kadının yerini saptamak amaçlanmıştır. Araştırmada ele alınan türküleri, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesi esas alınarak gruplamak ve bu bölgeler arasındaki farklılıkları belirlemek, konu ile ilgili bölgesel sosyolojik ayrımları ortaya koyarak, kadının, Türk Halk Müziğindeki yerinin belirlenmesi araştırmanın amaçları arasındadır.

Araştırmanın veri toplama bölümünde Türkiye'nin 7 bölgesinden toplam 2000 türkü incelenmiş, bu türküler kadına ait çeşitli kriterler bakımından öncelikle bölge bazında tablollaştırılarak değerlendirilmiş, elde edilen sonuçlar daha sonra Türkiye genelinde karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Türkiye'nin farklı coğrafyalarında farklı sosyal yapıların, sıkıntılarının, sosyal olayların yönünün, kadına ve yaşam biçimine yansımalarının tablolarla görüldüğü bu araştırmanın sonucunda; Türkiye'nin Doğu ile Batı bölgeleri arasında kadının konumu açısından ciddi farklılıklar olduğu; kadının sosyal konumu, rolü, giydiği kıyafetler, aksesuarlar, kullandığı hitaplar gibi pek çok konuda ayrımlar bulunduğu; bunlarla birlikte kimi sorunları, beklentileri ve duygularını ifade biçimleri açısından da benzerlikler olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkü, Kadın, Müzik Eğitimi, Türk Halk Müziği, Toplumsal Cinsiyet Kavramı

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Serenat İSTANBULLU	
	Numarası	118309023001	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Güzel Sanatlar Eğitimi/ Müzik Eğitimi	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Yusuf AKBULUT	
	Tezin İngilizce Adı	The Analysis Of Woman Theme In Folk Songs Which Are An Aspect Of Culture And Music Education	

SUMMARY

In this study, finding out the role of women through determining the place of woman theme in folk songs, which are not only an important aspect of culture but also considered as one of the most important sources used in music teaching, in the scope of the social function of music has been the subject. This study in which Turkish folk music repertoire has been studied on the basis of woman has aimed to ascertain the point of view of society towards women, the point of view of women towards society, the roles assigned to woman, various motives and symbols regarding woman and determining the position of woman in terms of gender. Classifying the folk music songs mentioned in this study according to seven geographical regions, stating the differences among these regions and determining the place of woman in Turkish Folk Songs by pointing out the regional and sociological differences regarding the subject.

During the process of collecting the data, 2000 folk music songs have been analyzed and these songs have been evaluated by charts in terms of various criteria concerning woman and the results have been compared with the results across Turkey and interpreted.

At the end of this study in which the reflection of different social structures, problems and events to woman and her life style are seen on charts, it has been found out that along with serious differences between the woman in eastern regions of Turkey and the woman in western region of turkey in terms of her social position, social status, her role in society, clothes and accessories worn by her, addresses she uses and and things like that, there are also similarities in terms of some problems, expectations and expressing their emotions.

Key Words:Folk Song, Woman, Music Education, Turkish Folk Songs, Social Concept Of Sex.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
DOKTORA TEZİ KABUL FORMU	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
I. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1 Müziğin İnsan Duygularını İfade Etmedeki Yeri.....	1
1.2. Müzik Eğitiminde Halk Müziği ve Unsurlarının İncelenmesinin Önemi	4
1.3. Türkü Sözlerinde Kullanılan Ögeler	6
1.4. Türküler ve Toplumsal Cinsiyet.....	7
1.5. Türk Kültüründe Kadın	8
1.6. Türkülerde Kadın	10
1.7. Problem cümlesi.....	14
1.8. Çalışmanın Amacı.....	14
1.9. Çalışmanın Önemi.....	14
1.10. Sınırlılıklar	15
II. BÖLÜM	16
YÖNTEM	16
2.1. Araştırmanın Modeli	16
2.2. Evren	17

2.3. Örneklem.....	18
2.4. Verilerin Toplanması	18
2.5. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi	18
III. BÖLÜM.....	19
BULGULAR.....	19
3.1. Marmara Bölgesi.....	19
3.2. Ege Bölgesi	49
3.3. Akdeniz Bölgesi.....	73
3.4. İç Anadolu Bölgesi.....	94
3.5. Karadeniz Bölgesi	119
3.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi	168
3.8 Tüm Bölgelerin Karşılaştırılması	190
IV. BÖLÜM.....	240
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	240
4.1. Sonuçlar	240
4.2. Öneriler	248
KAYNAKÇA.....	250
Özgeçmiş	260

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1: Marmara Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları	20
Tablo-2: Marmara Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü.....	21
Tablo-3: Marmara Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar	23
Tablo-4: Marmara Bölgesi Kadın Ağzı Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar	24
Tablo-5: Marmara Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar	25
Tablo-6: Marmara Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar	28
Tablo-7: Marmara Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	31
Tablo-8: Marmara Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	33
Tablo-9: Marmara Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	35
Tablo-10: Marmara Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı	37
Tablo-11: Marmara Bölgesi Türkülerinde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	38
Tablo-11a: Marmara Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri	40
Tablo-12: Marmara Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler	41
Tablo-13: Marmara Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı	41
Tablo-14: Marmara Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı.....	42
Tablo-15: Marmara Bölgesi'nde Kız Kaçırma Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	43
Tablo-16: Marmara Bölgesi'nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı	44
Tablo-17: Ege Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları	49
Tablo-18: Ege Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü	50
Tablo-19: Ege Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar.....	51
Tablo-20: Ege Bölgesi Kadın Ağzı Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar.....	52
Tablo-21: Ege Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar.....	53
Tablo-22: Ege Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar.....	55

Tablo-23: Ege Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı.....	56
Tablo-24: Ege Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	56
Tablo-25: Ege Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	59
Tablo-26: Ege Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı	60
Tablo-27: Ege Bölgesi Türkülerinde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı.....	61
Tablo-27a: Ege Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri.....	63
Tablo-28: Ege Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler	64
Tablo-29: Ege Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı.....	65
Tablo-30: Ege Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	65
Tablo-31: Ege Bölgesi'nde Kız Kaçırma Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	66
Tablo-32: Ege Bölgesi'nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı	67
Tablo-33: Akdeniz Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları	73
Tablo-34: Akdeniz Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü.....	74
Tablo-35: Akdeniz Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar	76
Tablo-36: Akdeniz Bölgesi Kadın Ağzı Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar	77
Tablo-37: Akdeniz Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar	78
Tablo-38: Akdeniz Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar	79
Tablo-39: Akdeniz Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	80
Tablo-40: Akdeniz Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	82
Tablo-41: Akdeniz Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	82
Tablo-42: Akdeniz Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı	83
Tablo-43: Akdeniz Bölgesi Türkülerinde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	84
Tablo-43a: Akdeniz Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri	85
Tablo-44: Akdeniz Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler	86

Tablo-45: Akdeniz Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı.....	87
Tablo-46: Akdeniz Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	88
Tablo-47: Akdeniz Bölgesi'nde Kız Kaçırma Sözeri İçeren Türkülerin Dağılımı	88
Tablo-48: Akdeniz Bölgesi'nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı	89
Tablo-49: İç Anadolu Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları	94
Tablo-50: İç Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü	95
Tablo-51: İç Anadolu Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar	97
Tablo-52: İç Anadolu Bölgesi Kadın Ağzı Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar	98
Tablo-53: İç Anadolu Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar ...	98
Tablo-54: İç Anadolu Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar .	100
Tablo-55: İç Anadolu Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	101
Tablo-56: İç Anadolu Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	101
Tablo-57: İç Anadolu Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı.....	104
Tablo-58: İç Anadolu Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı.....	105
Tablo-59: İç Anadolu Bölgesi Türkülerinde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı .	106
Tablo-59a: İç Anadolu Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri	107
Tablo-60: İç Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler	108
Tablo-61: İç Anadolu Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı	110
Tablo-62: İç Anadolu Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	110
Tablo-63: İç Anadolu Bölgesi'nde Kız Kaçırma Sözeri İçeren Türkülerin Dağılımı	111
Tablo-64: İç Anadolu Bölgesi'nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı	112
Tablo-65: Karadeniz Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları	120
Tablo-66: Karadeniz Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü	120

Tablo-67: Karadeniz Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar	121
Tablo-68: Karadeniz Bölgesi Kadın Ağzı Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar	122
Tablo-69: Karadeniz Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar ..	123
Tablo-70: Karadeniz Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar ..	125
Tablo-71: Karadeniz Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	126
Tablo-72: Karadeniz Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	127
Tablo-73: Karadeniz Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	129
Tablo-74: Karadeniz Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı	130
Tablo-75: Karadeniz Bölgesi'nde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	131
Tablo-75a: Karadeniz Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri.....	133
Tablo-76: Karadeniz Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler	134
Tablo-77: Karadeniz Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı	135
Tablo-78: Karadeniz Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	136
Tablo-79: Karadeniz Bölgesi'nde Kız Kaçırma Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	136
Tablo-80: Karadeniz Bölgesi'nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı	138
Tablo-81: Doğu Anadolu Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları	141
Tablo-82: Doğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü.....	142
Tablo-83: Doğu Anadolu Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar	145
Tablo-84: Doğu Anadolu Bölgesi Kadın Ağzı Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar	146
Tablo-85: Doğu Anadolu Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar	147
Tablo-86: Doğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar	149
Tablo-87: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	150
Tablo-88: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	151

Tablo-89:Doğu Anadolu Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	154
Tablo-90: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı	155
Tablo-91: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	156
Tablo-91a: Doğu Anadolu Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri	157
Tablo-92: Doğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler	158
Tablo-93: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı	159
Tablo-94: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı..	160
Tablo-95: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kız Kaçırma Sözeri İçeren Türkülerin Dağılımı	160
Tablo-96: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı	161
Tablo-97: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları.....	169
Tablo-98: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü	169
Tablo-99: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Erkek AğzıTürkülerde Kadına Edilen Hitaplar ...	170
Tablo-100: Güney Doğu Anadolu Bölgesi Kadın Ağzı Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar	171
Tablo-101: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar.....	172
Tablo-102: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar.....	174
Tablo-103: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı... 176	
Tablo-104: Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	177
Tablo-105: Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	179
Tablo-106: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı	179
Tablo-107: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	181

Tablo-107a: Güney Doğu Anadolu Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri	183
Tablo-108: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler	184
Tablo-109: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik İçeren Türkü Sayısı.....	185
Tablo-110: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	185
Tablo-111: Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kız Kaçırma Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	186
Tablo-112: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkü Sözlerinde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı	187
Tablo-113: Tüm Bölgelerde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları.....	190
Tablo-114: Türkiye Genelindeki Türkülerde Kadının Rolü	192
Tablo-115: Türkiye'de Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar	197
Tablo-116: Türkiye'de Kadın Ağzı Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar	202
Tablo-117: Türkiye Genelinde, Ninnilerde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar ..	206
Tablo-118:Türkiye'de Kadın ve Erkek Ağzı Türkülerde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar.....	211
Tablo-119: Türkiye Genelinde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	216
Tablo-120: Türkiye'de Ayrılık Teması İçeren Türkülerin Dağılımı.....	219
Tablo-121: Türkiye'de Özlem Teması İçeren Türkülerin Dağılımı.....	222
Tablo-122: Türkiye Genelinde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı.....	223
Tablo-123: Türkiye Genelinde Övgü Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı.....	224
Tablo-124: Türkiye'de Sevilene Yönelik İltifat Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı	225
Tablo-125: Türkiye Genelinde Kadının Övüldüğü Yönlerini Gösterir Tablo	226
Tablo-126: Türkiye Genelindeki Türkülerde Kadına Yapılan Benzetmeler.....	229

Tablo-127: Türkiye’de Kadına Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Erkek Ağzı Türkü Sayısı	231
Tablo-128: Türkiye’de Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Kadın Ağzı Türkü Sayısı	233
Tablo-129: Türkiye’de Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı	234
Tablo-130: Türkiye’de Kız Kaçırma Teması İçeren Türkülerin Dağılımı	235
Tablo-131: Türkiye Genelinde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı	236

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusuyla ilgili olarak literatür taraması sonucu elde edilmiş bilgiler, araştırmanın problemi, alt problemleri, amacı, önemi, yöntemi ve sınırlılıkları açıklanmaktadır.

Kültür; insanların insanlarla kendi içsel çevreleri ile ve doğa ile karmaşık etkileşimleri sonucunda sürekli olarak ürettikleri, biriktirdikleri, tükettikleri, değiştirdikleri, geliştirdikleri somut ve soyut tüm yaşam varlıklarıdır (Günay, 2011:100).

Kültürü oluşturan unsurları Güvenç şöyle sıralar: “Aile, eğitim, gelenek, çocuk bakımı, sağlık, beslenme, çevre, yerleşme, teknoloji, bilim, devlet, din ve sanat” (Güvenç 1970:107). Kültür, kendisini var eden değişkenlerin nesilden nesile aktarımıyla yaşar, değişimini ve dönüşümünü sürdürür. Taşıyıcı eserler sayesinde varlığını ve intikalini sürdüren kültür öğeleri, eğitim ve öğretim yoluyla tanıtılır ve yayılır. Kültür aktarımında en kalıcı ve öğretici unsur, kuşkusuz sanat; sanatın ise en yaygın dalı olan müziktir. Müzik sanatının/biliminin öğretimi ve aktarımı görevini üstlenmiş olan müzik eğitimi de kültürü yaşatan ve geliştiren unsurlar içinde yer alır.

Müzik kültürü ve müzik eğitimi, onu oluşturan ve gerçekleştiren insanla birlikte değişken, gelişken ve dönüşken bir özellik gösterir. Müzik, bireyi ve toplumu besleyen başlıca yaşam ve kültür damarlarından biridir. Müzik eğitimi her yönüyle, bu damarı açan, büyüten, genişleten, işleyen ve geliştiren bir süreçtir. Müzik kültürü ise bu damardan bireye ve topluma akan, kendine özgü bir “kültürel kan” veya kendine özgü bir “kültürel özsu” dur (Uçan 1997:7).

1.1 Müziğin İnsan Duygularını İfade Etmedeki Yeri

Müzik, gerek tınısal özellikleri, gerek kullanıldığı çalgılar, gerekse söz yapısı bakımından insan duygularını ifade etmede en sık kullanılan ve bu ifadeyi en belirgin yansıtan sanat formudur. Müziğin içinde, diğer sanat dallarında bir arada görülemeyen sözsözsel ifade, tınısal ahenk, duyuşsal hareketlilik, doğayı taklit, tarihi

coğrafi ve sosyolojik bilgi aktarımı ve her insanda doğal olarak bulunan insan sesi sayesinde kolay ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik mevcuttur. Bu da müziği, insan doğasını anlatmada en çok kullanılan araç haline dönüştürmüştür.

Müzik yalnızca bireyin doğasını yansıtmakla kalmaz, bireyin, içinde yetiştiği toplumun kimliği, kültürü ve toplum yapısı hakkında da bilgiler sunar. Toplumun dili haline gelen müziği, aynı zamanda toplumun tarzını, örf ve geleneklerini, değer yargılarını, inançlarına ait özelliklerini göstermenin yanında; bunların sonraki kuşaklara aktarımını da sağlar.

Her toplumun kendi değerlerini en kolay yoldan anlatabildiği sanat dalı müzik, müziğin içindeki anlatım aracı ise halk şarkıları olmuştur. Bir çalgı çalmayı bilsin bilmesin, müzik kültürü olsun olmasın, halkın, estetik ve felsefi bir kaygı taşımadan, salt kendi bakış açısıyla içinden gelenleri aktardığı halk şarkıları, doğduğu toplumun sosyal ve kültürel yapı taşlarıdır.

Müziğin toplumsal özellik ve fonksiyonları, içinde bulunduğu toplumun kültürüyle yakından ilişkilidir. Bir müzik eserini meydana getiren ses aralıkları, melodik kıvrımlar, kullanılan ritimler gibi bütün bu ayrıntılarda, bir toplumun hikâyesi, upuzun geçmişi gizlidir. Dikkatlice dinlendiğinde, toplumsal geçmişin hüznü, sevinçli bütün seslerini duyabilmek mümkündür. Toplumların müzikleri melodik bir tarih ya da tarihin melodik anlamı niteliğini taşırlar (Çetinkaya, 1998:3012).

Türklerin halk şarkısı olan türküler de Türk kültürünün ve tarihinin yansıtıcısıdır. Geleneksel Türk halk müziğinin en bildik formu olan türkü, 12. yüzyıl Farsçasında Türk'e ait ve Türk'e mahsus anlamına gelen 'Türki'den gelmiş Türk sözcüğüne, bir aidiyet eki olan (i) vokalinin eklenmesiyle Türkçe telaffuza uydurulmuştur (Hoşsu, 1997:6). Tanımından da anlaşılacağı üzere Türk'e ait olan ne varsa, türkülere yansımış, türkülerde yerini bulmuştur.

'Türkü' terimi ilk defa, XV. y.y.'da Doğu Türkistan'da aruz vezniyle yazılmış ve özel bir ezgiyle söylenmiş ürünler için kullanılmıştır (Kudret,1980:295).

“Türkü” terimi; sözlü folklor ezgilerinin her çeşidi için en çok kullanılan terimdir. Türkü söylemek ruhî bir ihtiyaç olduğundan yeryüzündeki her halk türkü söyler. Türkü, Türk halkının ortaklaşa yarattığı sözlü ve ezgili ürünlerdir (Özbek, 1981: 63).

Zengin ve çeşitli kültürel yapıya sahip olan Türkiye, tarihi ve coğrafi konumu bakımından geçiş noktası olması nedeniyle Doğunun ve Batının, Akdeniz’in, Ortadoğu’nun, kısacası dört bir taraftan farklı kültürlerin merkezidir. İslamiyet başta olmak üzere farklı dinlerin de görüldüğü, çok ulusluluğun ve çok kültürlülüğün oluşturduğu bir mozaiktir. Bu durum öylesine renkli bir doku oluşturur ki birbirine çok yakın yerleşim yerlerinde bile etnik, kültürel, yaşamsal ya da inanç boyutunda farklılıklar gözlemlenebilir.

Bu zengin kültürün etkileri her alanda olduğu gibi müzik kültüründe de kendini göstermektedir. Türk halk müziği eserleri coğrafi özelliklerden etkilendiği gibi yöre ve bölgeler arasında etkileşim ve benzerliklerden de etkilenmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2012:1). “Doğumdan ölüme kadar bütün doğal ve toplumsal olayların işlendiği türküler, yaşanan olaylara, olayların geçtiği coğrafi bölgeye ve konularına göre değişiklikler gösterebilir. Bunlar, türkülerin ritimlerinde (usullerinde), ses genişliklerinde, ezgi yapılarında, konularında ve yörelere göre değişen söyleme (ağız) ve çalma özelliklerinde, bölgeden bölgeye, şehirden şehire, hatta zaman zaman ilçeden ilçeye, köyden köye değişebilmektedir. Genel olarak “tavır” adını verdiğimiz bu anlatım şekli, aynı zamanda, geleneksel Türk halk müziğinin ne kadar zengin olduğunu ispatlamaktadır” (Pelikoğlu, 2012:19). Bu açıdan türkülerin her boyutuyla bilinip irdelenmesi, Türk toplumuna ait değerlerin bilinmesi ve anlamlandırılması bakımından son derece önemlidir.

Türküler melodik açıdan olduğu kadar, sözleri açısından da incelemeye değer eserlerdir. Onların sözlerinde topluma ait her özellik vardır. Sosyo-kültürel alışkanlık ve nitelikler de bunların başında gelir. Bütün sosyal bilimler, anlamı, farklı bakış açılarından inceler. Oysa bunlardan hiçbiri, anlamı tanımlamak, çözümlenmek ve kuramlaştırmak için folklor malzemelerini veya geleneksel, sözlü sanatı kullanmamıştır. Sonuçta anlam teorisini kendi alanlarına uygulamak ve saha

araştırmasının verileri karşısında kuramsal çözümlerinin geçerliliğini çözümlenmek halkbilimcilere kalmıştır. (Başgöz, 2012:134)

Folklorün en önemli malzemelerinden biri içinden çıktığı toplumun müziğidir. Çünkü bir toplumun müziğinde, folklorün yapı taşları olan, kültür ürünleri, sözlü edebiyatı, gelenekleri, töreleri, inançları, mutfağı, ezgileri ve oyunlarını görmek mümkündür. Bunların yanında o toplumun içinde yaşadığı coğrafya, gündelik yaşam, kıyafetler ve insan ilişkileri hakkında da bilgi sahibi olunur. Halk türkeleri yalnızca somut olan kültür öğelerini yansıtmaz. Aynı zamanda somut olmayan kültürel mirası, toplumsal karakteri, inanışları, duyguları, önyargıları da yansıtır. Bir toplumu tanımlamak için elde edilebilecek en doğru kanıtlar türkülerden gelir.

1.2. Müzik Eğitiminde Türk Halk Müziği ve Unsurlarının İncelenmesinin Önemi

Halk türkülerinin, gerek ezgisel yapıları gerekse konuları bakımından incelenmesi, müziğin oluşturulması, geliştirilmesi ve aktarılabilmesi bakımından büyük önem taşır. Bir toplumun geçmişini bilmeden bugünü anlayamayacağı, geleceği ise yorumlayamayacağı fikrinden hareketle, Türk halk müziği dağarını oluşturan türkülerin ezgi, yapı, biçim ve söz unsurlarının irdelenip ortaya konulması, o müziğin aktarımı ve öğretiminde temel niteliktedir. Müzik eğitiminin, bireysel ve toplumsal yetilerin kazanılması, insan ve müzik ilişkisi bağlamındaki işlevlerinden bazıları olan “kültürel benlik”, “toplumsallaşma sürecine uyum”, “iletişim” ve “simgesel temsil” gibi işlevlerinin kazanılabilmesi açısından o toplumun müziğini oluşturan öğelerin incelenmesi, doğru ve etkin bir müzik eğitiminin verilebilmesi açısından bütünlüyci bir özellik taşır.

Türkülerin genel özellikleriyle araştırılmasının önemi kadar, onu oluşturan motif, konu, öge gibi detayların da incelenmesi ve hangi unsurlara vurguların yapıldığının belirtilmesi de önemlidir. “Sözlü kültürle yazı arasındaki farkların önemi bilim dünyasında son on yıllarda anlaşılmıştır. Antropolog, sosyolog ve psikologlar sözlü kültürle ilgili çeşitli yerel araştırmalar yapmışlardır” (Büyükyıldız, 2009:22). Özellikle sözlü kültür ürünlerinin elde edilebileceği en önemli kaynak olan

halk türkülerinin değerinin iyi kavranması gerekmektedir. Bir folklor metni veya dini bir gösterim, toplumun gelişmesi ile doğrudan ilgilidir (Honko, Çev:Görkem, 1996:75). Metni ya da olguyu meydana getiren bu detaylar, bütünü oluşturan kültürel etkenleri birebir yansıtacağı için seçilen konu ile ilgili tüm ayrıntıların bilinmesi gerekir. Halkbilimci ya da araştırmacı yalnızca derlemeyle yetinmemeli, derlenen malzeme üzerinde çalışarak ürünleri değerlendirmeli, böylece milli kültürümüze katkıda bulunmalıdır (Eroğlu, 1988:1). Bir toplumun ekonomik, kültürel ve toplumsal durumu o topluma ait olan müzik yaşayışını da doğrudan etkiler, müzik, içinden çıktığı toplumu yansıtır ve toplumlar arası etkileşimi sürdürür. Müziği oluşturan unsurların araştırılmasında bölgesel farklılıkların göz önüne alınarak değerlendirilmesi ise o konu ile ilgili daha doğru bulgulara ulaşılmasını sağlar. Bu anlayışla Türk tarihini, Türk sosyal yaşantısını, gelenek göreneklerini, yemek, kıyafet, araç-gereç, doğa, zaman, olay gibi her tür etkeni, içinde barındıran türkülerin iyi irdelenmesi, kendisini oluşturan öğelerin ve bu öğeler arasındaki etkileşimin ortaya konulması etkili bir müzik eğitimi ya da müzikle eğitim açısından son derece gereklidir.

Müzik eğitiminde kullanılan eserlerin yalnızca ezgi ve ritim açısından öğretilerek çaldırılmaya çalışılması, ezginin sadece tınısal ahenk bakımından değerlendirilip bu müziğin üzerine sözlerin oturtulması, öğrencilerden anlamsal bir kavramaya gidilmeden müziğin ve sözlerin ortaya konulmasını beklemek müzik eğitimi açısından eksik bırakılmış bir öğretim yöntemidir. “Aristoya göre müzik eğitimi, bu eğitimin doğrudan yararı olmasından çok, ‘daha ileri konuları öğrenmenin aracı’ olacağı için gereklidir” (Büyükyıldız, 2009:29). Dolayısıyla öğretilecek olan müzik eserinin özellikle de halk türkülerinin bölgesel, toplumsal ve bireysel açılardan her türlü ayrıntısının çözümlenerek ortaya konulması yalnızca müzik eğitimi için değil, coğrafi, tarihi, sosyolojik, etnik ve kültürel konuların öğretiminde de örnek ve temel oluşturmaktadır.

Yukarıda bahsedilen özelliklerinden dolayı müzik eğitiminde kullanılacak her türlü eserin, onu oluşturan alt unsurlar bakımından da incelenmesinin öneminin

öğrencilere kavratılması, bunu yapmaya özendirilmesi ve davranış haline getirtilmesi gereklidir.

İnsan yaşamında müziksel davranışların yeri ve önemi müziğin bireysel, toplumsal, kültürel, ekonomik, politik, sağaltımsal ve eğitimsel işgörülerinden kaynaklanır. Müziğin toplumsal işlevleri, bireyler, birey ile toplum, toplumsal kesimler ve toplumlar arasında tanışma, anlaşma, kaynaşma, paylaşma, yaklaşma, işbirliği, birleşme ve bütünleşme sağlanmasında müziğin oynadığı rolleri kapsar. (Uçan, 1997:12-13). Bu işlevlerin yerine getirilmesinde türküler şüphesiz çok büyük bir oranı kapsar. Özellikle Müzik eğitiminin toplumsal ve bireysel işlevlerinin gerçekleşmesinde türkülerin kullanılabilirliği ve türkülerdeki cinsiyet ayrımına yönelik bulguların fazlalığı, türkü sözlerinin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Türkülerde konular, yaşanan olayların toplum üzerindeki etkisine göre sayıca çokluk gösterir. Türkülerde konuların büyük çoğunluğunun, araştırmanın teması olan “kadın” üzerine kurulu olması, kadının toplumdaki önemini yansıtmaktadır.

Kadının türkülerdeki yeri ve konumunu belirlemek Türk halkının kadına bakış açısını yansıtmaması ve kadının gerek türkülere konu olma özelliği gerekse türkülerin oluşumundaki yeri bakımından Türk toplumuna ve Türk müzik eğitimine katkısı çok önemlidir.

1.3. Türkü Sözlerinde Kullanılan Ögeler

Türküleri konularına göre ayırma işlemi bu güne kadar çok kişi tarafından yapılmaya çalışılmıştır. Bununla beraber üniteler arasında kesin sınırlar bulunmadığından, bu ayırım, şekilde kalmadan ileri gidemez (Özbek, 1975:84). Türküleri konularına göre kümelemek kolay değildir. Bu zorluk sadece her türkünün dörtlüğünün bazen ayrı bir konu içermesinden ileri gelmez, büyük ve dinamik bir türkü külliyyatını durağan ve değişmez bir kümeleme içine sokma güçlüğünden de kaynaklanır. Ancak konuları ne olursa olsun türküler içinde yeri değişmeyen ögeler vardır ki bu ögeleri hemen hemen her türküde görmek mümkündür. Örneğin “mekan” kavramı neredeyse tüm türkülerde değinilen bir konudur. Türkünün oluşmasında mekanın önemi sosyal bilimlerde yeniden yeniden vurgulanır. (Başgöz 2008:21-33) Çünkü mekan türkünün oluştuğu doğayı, coğrafyayı, olayın

gerçekleştiği yeri ve yapılan işi tanımlamada ve etkilemede ilk faktördür. Bu mekan çeşme başı, dere kenarı, harman yeri, evin önü, pencere, avlu gibi tanımlamalarla türkünün oluştuğu toplum hakkında ciddi oranda bilgiler sunar.

Türküleri oluşturan diğer somut unsurlar ise iş ve meslek terimleri, gündelik kullanıma yönelik eşyalar (kahve, cezve, orak, kazma gibi), coğrafi öğeler (dağ, dere, yayla, deniz vb.) kıyafet ve aksesuarlardır. Soyut unsurlar ise ayrılık, sitem, kıskançlık, ölüm, yas, ağıt, özlem, sevinç, umut, hayal gibi türküdeki kişilerin duygusal durumlarını ortaya koyan etkenlerdir.

Türkülerde, somut ve soyut unsurlardan daha etkili olan ve türküye hayat veren, türkünün oluşumu ve dile gelmesinde esas olan unsur, “insan”dır. Yaşananları söze döken, tarihe, doğaya, topluma, kültüre tümüyle yön veren insan, başına gelen her tür olayda kendisini sözle ifade etmiş; sözlerini türküye dönüştürerek dilden dile aktarmıştır. Türkülere en çok konu olan kişi kadındır. Erkek ağzı türkülerin çok büyük bir oranında anlatılan kadın, kendi ağzından yaktığı türkülerle de içinde yaşadığı toplumu ortaya koymuştur.

1.4. Türküler ve Toplumsal Cinsiyet

Türkülerde kadın ve erkek rolleri genellikle belirgin şekilde ortaya konulmuştur. Özellikle kadına ait toplumsal roller ve bu rollerin getirdiği beklentiler türkü sözlerinde sıkça dile getirilmiştir.

“İnsanları ve nesnelere erkek ya da dişi olarak gruplara ayırma sürecine “toplumsal cinsiyet damgalaması” (cinsiyet tiplemesi) adı verilir. Bu süreç genellikle kendiliğinden ve üzerinde fazla düşünülmezsizin işler” (Glick ve Fiske, 1999). Bu tiplmeler sonucu ayrışan kadın ve erkek, kendisine verilen roller gereği, yaşadığı topluma uygun davranış biçimlerine girerler.

Geleneksel toplumsal roller erkek ve kadın davranışlarını birçok bakımdan etkiler. Toplumda kadınlar yuva yapıcı, ev kurucu ve çocuk bakıcılar, erkekler ise ekmek kazanıcılar olarak cinsiyete dayalı bir iş bölümünü sürdürürler. Roller, insanların çocuklukta geliştirip daha sonra yetişkinler olarak arılaştırdıkları beceri ve

ilgileri etkiler” (Taylor ve diğeri, 2012:362). Rollerini gereği kadınlar doğasında da var olan duygusallıklarıyla genelde yumuşaklık ve başkalarının duyguları hakkında farkındalık, cana yakınlık ve konuşkanlık ile ilgili özellikler bakımından erkeklerden daha ön planda düşünülürler. (Taylor ve diğeri, 2012:346). Bu özellikleri, kadına, gerek sevgili, gerek eş gerekse annelik rollerinde erkeğin ihtiyaç duyduğu önemsenme, ilgilenilme, dertleşme, sığınma gibi duygularının aktarıldığı kişi olma vasfını kazandırır. Bu ihtiyaca dayalı cümleler, türkü sözlerinde de erkek ağzından sıklıkla dile getirilir.

1.5. Türk Kültüründe Kadın

Sadece Türk tarihi için değil, Türk kültürü için de yazıldığı döneme ışık tutan bir ayna olan Orhun Âbideleri’nde kadın, gerek devlet yönetimindeki ve aile içindeki önemli konumuyla gerekse dinî-mitolojik bağlamda kutsî özelliğiyle dikkati çekmektedir. Kadın, Orhun Yazıtları döneminde sosyal-siyasî, ailevî konumuyla toplumda, yönetimde ve ailede söz sahibi olmuştur (Köksel, 2011:340). Hun ve Göktürk döneminden elde edilen belgelerde de kadına ve kız evlada verilen önem açıkça görülür (Turan, 1992:78).

Batıda kadın imajı varlığını kanıtlama çabası içindeyken doğuda kadının yeri daha farklıydı. Türklerde kadın, geçmişten beri varlığını göstermiş, zeka ve yeteneklerini açığa çıkarmış, cesur ve becerikli bir yapıya sahiptir. Bununla ilgili olarak Kaşgarlı: “Bazı Türk çevrelerinde, evlenebilmek için müstakbel gelini at koşturmakta, ok atmakta ve güreşte yenmek gerekiyordu” (Aktarma: Yılmaz, 2003:6) diyerek kadının Türk kültüründeki konumunu tespit etmiştir. Göçebe hayatın getirdiği zor yaşam koşulları, “av avlayan, ata binip ok atan, erkeklerle rekabete giren, düşmanla savaşıp kelle kesen kadın tipinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır” (Torun, 1999: 147,152). Bu özellikleriyle kadın, Türk toplumunda değeri bilinen zorlu şartlarla mücadele edebilen aile ve toplum kurallarında söz sahibi olan ve ailesini zeka ve yetenekleri doğrultusunda geçindirebilen bir konumdadır.

Böylesine önemli bir sosyal ve siyasî konuma sahip olan Türk kadını, daha sonraki yüzyıllarda hem sosyal hayatta, hem siyasî hayatta kendini son derece

olumsuz koşullar içinde bulmuştur. Anadolu sahasında Osmanlı medeniyeti döneminde toplum hayatı içinde kaybolmuş veya geri planda kalmıştır (Köksel 2011:340).

Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra Arap, Fars ve Bizans kültürleriyle etkileşimi ve onların yaşayış tarzları Türk toplumunda kadının konumunu olumsuz yönde etkilemiştir (Kaya,2002:49). Arap toplumlarının erkek egemen yapısı İslamiyet’le birlikte Türk kültürünü de etkisi altında bırakmış, kadını eve kapatan mahreminde tutan, söz ve hak sahipliğini engelleyen toplum kuralları Türk kültüründe de etkisini göstermiştir.

Kadının geride bırakılan konumu yalnızca sosyal yaşantısıyla sınırlı kalmamıştır. Kadının haklarını ve ilgi alanlarını iyileştirme ve toplumsal eşitsizliği giderme çalışmalarının bütünü olan “Feminizm bu gaye ile edebiyat yapıtlarına yöneldiğinde yalnız gerçek yaşamda değil, romanlarda, şiirlerde ve oyunlarda kadının aşağılandığını, horlandığını ve böylece ataerkil düzenin bu yoldan da desteklenip sürdürüldüğünü tespit etmiştir” (Erdal, 2011:2). “Kadınla erkeğin eşitsizliği; erkeğe tanınan hakların kadına tanınmaması, onu doğuştan eksik ve her türlü olumsuz nitelikleri özünde taşıyan bir varlık olarak görme, ataerkil (patriarcat) kurallarını benimsemiş toplumlar tarafından süregelen bir görüştür. Kadın hakkında oluşan birçok inanış da bu görüşün bir sonucu olmuştur (Boratav 2003:46).

1923’te Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte Atatürk’ün başlattığı ve yönlendirdiği devrimlerle, Türk kadını pek çok sosyal, siyasî, ekonomik hakka sahip olmuştur (Kaya, 2002:49).

Farklı toplumlarla etkileşimler sonucu Türk kadını, Türk toplumunun öz yapısında bulunan değerini kaybetmiş gibi görünse de geçmişten gelen kültürünün manevi ve ahlaki yapısında görülen, “toplum içerisindeki faal hayatını devam ettirmiştir. Günümüz Türk toplumunda zaman zaman görülen kadına karşı şiddet olayları kadınla erkeğin tıpkı bir elmanın yarısı gibi birbirini tamamlayan parçası olduğunun şuuruna varmamış insanlar tarafından yapılan münferit olaylar olarak değerlendirilmelidir. Türk insanı geçmişini yeniden öğrendiğinde veya maneviyatına

döndüğünde Türk kadını da tarihte olduğu gibi layık olduğu yeri bulacaktır” (Gündüz, 2012:144).

“Türk halk anlatıları incelendiğinde ise kadının hem bu medeniyet dönemlerine uygun olarak metinlerde rol aldığı hem de kadınlarla ilgili kendi dönemlerine göre değer hükümlerinin bulunduğu görülür” (Kaya 2002:51). Türk halk anlatılarının önemli bir bölümünü kapsayan halk türkülerinde de kadının rolü ve toplum içerisindeki yeri dönem dönem ve bölge bölge ayrıştırılarak görülmektedir.

1.6. Türkülerde Kadın

Türkülerde kadın teması iki şekilde oluşur. Bunlardan birincisi; içerisinde kadın temasının yer aldığı erkek ağzı türküler, ikincisi ise kadın ağzından yakılmış, kadın gözüyle çevrenin anlatıldığı türkülerdir. Türkiye genelinde erkek ağzı türküler kadın ağzı türkülerden daha fazladır.

Türkülerin büyük bir çoğunluğuna konu olmuş olan kadın, endamından güzelliğine, kıyafetinden saçına, dilinden huyuna kadar tüm özellikleriyle erkek ağzı türkülerde anlatılmıştır. Bu anlatım yalnızca tasvirten ibaret kalmamış, kadına karşı beslenen duygularla benzetmelere, betimlemelere, hayallerin aktarımına da dönüşmüştür.

Kimi türkülerde kötü tanımlamalar, benzetmeler, anlatımlarla karşılaşılan kadın, bazen çile çektiren, kötü olaylara sebep olan bazen de aşağılanıp hor görülen cümlelerle de anılabilmektedir.

Kadının türkülerde hangi rol ya da rolleri oynadığına ilişkin detaylı bilgiler, araştırmanın bulgular ve sonuç kısmında sunulmuştur.

Türkülerde kadın temasının ortaya konulduğu bir diğer tür ise kadın ağzı türkülerdir. Kadın ağzı türküsü; “duygu ve düşünce kaynağı bakımından kadına ait bir atmosfer taşıyan ve kadınlar tarafından icra edilen türkülerdir” (Yılmaz, 2003:20). Sözlerinden, içerisinde kullanılan motiflerden, aksesuar, kıyafet ve erkeğe yönelik hitapları bakımından bir kadın tarafından yakılmış olduğu anlaşılan türküler kadın ağzı türkülerdir. Konusu ve söylendiği yer bakımından değişik üslup ve ifadelerin

bulunduğu kadın ağzı t¼rk¼lere Şu alt t¼rlerde rastlanır: “kına t¼rk¼leri kapsamında telakki edilebilecek gelin ağlatma, gelin alma, gelin çıkarma, gelin övme, gelin okŐama, kına yakma, gelin-kaynana, gelin-gr¼mce, iğdileme, ninniler, ağıtlar, asker t¼rk¼leri ve halı dokuma, ekin kavrama, burçak yolma, orak çekme, teŐi havası gibi bazı iş t¼rk¼leri, bir takım tekerleme tarzında mizansen havalar, m¼stehcenlik arz eden t¼rk¼ler, szlv¼ ve bol terenn¼ml¼ kadın oyun havaları, nanay ve yallı havalar, deme-çevirme t¼rk¼ler vs.” (Kuzlu, 1999:5).

T¼rk¼ler kadın için de hayatın vazgeçilmez parçalarından biridir. Kadın, t¼rk¼leri yoluyla toplum içinde dile getiremediği acılarını sevinçlerini, umutlarını dile getirmiŐ, kendisini etkileyen en önemli konuları ısrarla t¼rk¼lerinde konu etmiştir. İçinde bulunduğu sosyal ortama eleŐtirel bakışını t¼rk¼lerinde anlatmıŐ, topluma karşı sesini duyuramadığı, kısıtlandığı c¼mlelerini t¼rk¼ yoluyla aktarmıŐ ve t¼rk¼leri adeta sırlarını barındıran bir iletişim aracı olarak kullanmıŐtır. T¼rk¼lerinde kurduğu c¼mleler anlam ve derinlik bakımından kadının ne kadar iyi bir gözlemci, sorgulayıcı, yorumlayıcı ve yönlendirici olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Kadına zg¼ bu t¼rk¼ler kadının g¼ndelik yaşamda kullandığı araç gereç, Şive, motif, iş, inanç, ve folklorik unsurlar bakımından önemli bilgiler sunmaktadır.

Anadolu halk edebiyatı geleneğinde çoğunlukla kadın ağzından yakılan “ağıtlar; “lenlerin arkasından söylenen ezgili halk Őiirleridir. T¼rk edebiyatının baŐlangıcından beri var olan bu t¼r Şiirlerde halkın yaŐayıŐı, birbirleriyle ilişkileri, insanın l¼m, Tanrı, varlık, yokluk, sevgi, öfke ve doğa karŐısındaki duygularıyla, ölenin sağlığında baŐardıđı işler, çektiği sıkıntılar ve onun umutları, tutkuları dile getirilir” (zdemir, 1994:9). Ağıtlar, genellikle ölenin annesi, karısı ve kız kardeŐi tarafından yakılmış, kimi zaman da çevredeki kadınlar bu ağıtlara iŐtirak etmişlerdir. Askerde ve seferberlikte ölenler için, çocuksuz ölenler için, namus, hastalık, eşkıya ve terör nedeniyle ölenler için, tarla sınır ve köy kavgasında ölenler için yakılmış ağıtlar çoğunluktadır. Bu alıŐma için incelenen ağıtların konularına ilişkin detaylı bilgi ve ağıtlarda kadının konumu, çalışmanın bulgular ve sonuç kısımlarında sunulmuştur.

En yalın anlatım şekillerinden biri olan ninniler de kadının duygularını rahatlıkla anlattığı dizelerdir. Ninnilerde “Monoton bir sesletim vardır. Monoton ses çocuğu sakinleştirir ve dinlendirir. Bazen benzer monotonluğa sahip farklı kelimelerin (Eeee eee, hu hu huuu, pış pışş gibi) bir araya getirilmesiyle de mısralar oluşturulabilir. Ancak ninnilerin yalnızca çocuk üzerinde değil, anne üzerinde de rahatlatıcı bir etkisinin olduğu söylenebilir (Karakaya, 2004: 46). Bu nedenle kadın sözselsel olarak ifade edemediği duygularını, sıkıntılarını, beklentilerini çocuğuyla dertleşir bir tarzda ninnilerine döker.

Ninniler sanıldığı gibi yalnızca çocuğu uyutmak için söylenen sözlü halk ezgileri değildir. Türk ninni geleneğinin birçok örneğinde bebeğin uykudan uyandığını, uyandıktan sonraki sevincini, güzelliğini, kokusunu, hareketliliğini anlatan sözlere de rastlamak mümkündür. Dolayısıyla ninnilerin, bebekleri uyutmanın yanında; bebekleri eğlendirmek, onları sevmek, iletişim kurmak ve eğitim vermek için de söylendiği anlaşılmaktadır. Ninni metinleri incelendiğinde, Türk milletinde eğitime daha beşikte başladığı, ninni sözlerinin sade bir dille ve seçme kelimelerle söylendiği, son derece arı ve duru bir dil kullanılması yoluyla, anadil eğitimi açısından ve içeriğindeki anlamlar bakımından çocuğun yetişmesindeki etkisini görmek mümkündür (Demir ve Demir, 2010:17). Ninnileri oluşturan kadının ninni sözlerine eklediği konular, hitaplar, duygular, ifadeler ve sorunlar araştırmanın bulgular bölümünde her bölge için ayrı bir başlık halinde sunulmuştur.

Anonim halk şiiri içinde önemli bir yeri olan “mani”ler tek dörtlükten oluşan ve kafiye düzeni değişik halk şiiri türlerine uymayan, bir bütünlük arzedan, içerdiği manayı veya verdiği mesajı bu dörtlük içinde tamamlayan, genellikle yedi heceli bir halk şiiri türüdür. Türk Halk Edebiyatı konusunda araştırma yapmış ve bu alanda eserler vermiş yazarlardan Fuat Köprülü, Ata Terzibaşı, Veled Çelebi mani kelimesinin "mana" kelimesiyle eş anlamlı olduğunu söylemektedir. Buna göre “mani” kelimesi, “mana” kelimesinde ortaya çıkmıştır. Niyazi Esat ise bu görüşten farklı olarak; kimi şiir türlerinin çeşitli Türk boy ve kabile adlarından esinlendiğini öne sürerek mani kelimesinin de (Türkmani) yani Türkmen kelimesinden ortaya çıktığı görüşündedir (Halıcı, 1992).

Manilerin bazıları da türkülerin içinde, destan ve ağıtların sonlarında da yerleştirilmiştir. Ancak mani söyleme geleneğinin âşıklerce pek benimsenmediği ve onlarca uygulandığı pek söylenemez. Maniler çoğunlukla kadınlarca yaratılmış ve kadınlar tarafından söylenegelmiştir (Halıcı, 1992).

Türk halk müziği sözlü metinlerine dayanan bu çalışmada, yukarıda tanımları verilen, türkü, ağıt, ninni ve maniler “sözlü folklor ezgilerinin her çeşidi için en çok kullanılan ‘türkü’ terimiyle” (Özbek, 1981:63) adlandırılmıştır.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere kadın, toplumu kuran, şekillendiren, yön veren ve düzene koyan faktörlerin başında gelir. Erkek egemen toplumların bu gerçeği görmezden gelmelerine rağmen, kadın, tarih sayfalarının her bölümünde yerini almış, savaşta barışta, iktidarda ve kölelikte gerek ezilen gerekse zaferlere sebep olan rolleriyle ülkelerinin kaderinin değişmesinde pay sahibi olmuşlardır. Bu nedenle kadının toplumdaki yerinin belirlenmesinin toplum kültürüne büyük farkındalık kazandıracağı ve toplum yapısının belirlenmesinde önemli bir basamak teşkil edeceği kuşkusuzdur.

Yukarıda betimlenen durumu, bölgesel farklılıklar göz önünde bulundurularak tespit etmek, kadının, Türk toplumunda ve Türk Halk Müziği dağarındaki yerini belirleyerek müzik eğitiminde kadın faktörü hakkında farkındalık yaratmak bu araştırmanın temel konusudur.

1.7. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi, “Türkülerde kadın teması nasıl işlenmiştir?” olarak tespit edilmiştir.

1.7.1. Alt Problemler

- 1.7.1.1. Marmara Bölgesi’nde kadın teması nasıl işlenmiştir?
- 1.7.1.2. Ege Bölgesi’nde kadın teması nasıl işlenmiştir?
- 1.7.1.3. Akdeniz Bölgesi’nde kadın teması nasıl işlenmiştir?
- 1.7.1.4. İç Anadolu Bölgesi’nde kadın teması nasıl işlenmiştir?
- 1.7.1.5. Karadeniz Bölgesi’nde kadın teması nasıl işlenmiştir?
- 1.7.1.6. Doğu Anadolu Bölgesi’nde kadın teması nasıl işlenmiştir?
- 1.7.1.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kadın teması nasıl işlenmiştir?
- 1.7.1.8. Türkiye genelinde kadın teması nasıl işlenmiştir ve bölgeler arasında kadın teması açısından farklılıklar var mıdır?

1.8. Çalışmanın Amacı

Kültürün geçmişten geleceğe aktarılmasında halk müziği ürünleri büyük bir öneme sahiptir. Bu ürünlerin barındırdıkları değerlerin saptanması ve irdelenmesi, kültür aktarımı görevi bulunan müzik eğitimi açısından da değer taşımaktadır. Söz konusu önem doğrultusunda bu araştırmanın amacı, giriş kısmında verilen bilgiler ışığında, kültürün önemli bir ögesi olan halk müziği dağarını, kadın teması açısından inceleyerek, farklı bölgelerde kadının konumunu sayısal değerlerle ve örneklerle ortaya koymak; elde edilen sonuçlarla, müzik eğitimine katkı sunmaktır.

1.9. Çalışmanın Önemi

Bu araştırma, müzik eğitimi açısından Türk halk müziği dağarında kadının yerinin, geniş bir örneklem ışığında tespit edilmesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca çalışma, farklı bölgelerde kadına bakış açısını ilk kez karşılaştırmalı olarak sunan bir araştırma olması bakımından da ulusal ve bölgesel müzik eğitiminde bilinmesi gereken ayrımları ortaya koyacak bir değer taşımaktadır. Kadının, toplumla

ve diğer toplumsal kesimlerle birleşme ve bütünüleşme sağlanmasındaki rolünün ve öneminin belirlenmesi, ayrıca Türk Halk Müziği söz kültürünün incelenmesi bakımından da önem arz eden bulgular içermektedir.

1.10. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Veri toplama aşamasında araştırmacının ulaşabildiği yerel ve genel kaynaklarla,
2. Örneklem için Türkiye genelinden seçilmiş 2000 türkü ile,
3. Türkülerin yörelere göre ayırımında kaynaklarda belirtilen bilgilerle,
4. Türkü sözlerinin kaynaklarda belirtildiği şekliyle ve şive özellikleriyle alınmasıyla,
5. Araştırma için ayrılabilen süre ve maddi olanaklar ile sınırlanmıştır.

II. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin işlenmesi ve çözümlenmesi konularına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, Türk Halk Müziği dağarındaki kadın algısını belirlemeye yönelik belgesel tarama modeline dayalı betimsel karakterli bir araştırmadır. Varolan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya belgesel tarama adı verilir. Yazılı belgelerle tarama işlemi; belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar (Karasar, 2006:183). Betimsel analiz yaklaşımına göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ise araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir (Yıldırım ve Şimşek 2006:224). Araştırmanın giriş kısmında, literatür taraması sonucunda konu ile ilgili elde edilen bilgiler sunulmuş, Türk kültüründe ve Türk halk müziği dağarında kadının yeri açıklanmıştır.

Bulgular bölümünde, inceleme yapmak amacı ile rastlantısal (random) tekniğe dayalı olarak 41 ayrı kaynaktan 2000 kadın konulu türkü tespit edilmiştir. Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinden eşit sayılarda alınmaya çalışılan türküler, ait oldukları bölgelere göre gruplandırılmıştır. Söz konusu türkülerde, toplumun kadına bakış açısı, kadının topluma bakış açısı, kadına biçilen simgeler, kadınla ilgili çeşitli motifler, cinsiyet açısından kadının rolünün saptanması gibi başlıklar altında irdelenmiş, kadının yaşantısına yönelik çeşitli kriterler bölge bölge tablolaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu kriterler; bölgelere göre kadın ağzı ve erkek ağzı türkü sayıları, türkülerde kadının rolü, kadına edilen hitaplar, kadın tarafından erkeğe ve

çocuğuna edilen hitaplar, bölgelerde ve Türkiye genelinde; kadının sorunlarını yansıtan ninniler, kadına özgü kıyafet ve aksesuarlar, kadın tarafından ve kadına yönelik olarak erkek ağzından dile getirilen sitem, ayrılık, özlem, acı çekme, övgü, iltifat, övülen yerler, kadına yönelik benzetmeler, güven ve güvensizlik ifade eden sözler, kıskançlık, kız kaçıırma ve cinsel öğeler içeren türküler ile türkülerde toplumsal olaylara yönelik çıkarımlardır. Konunun daha net anlaşılabilmesi için aranan kriterle ilgili tipik örnekler tablo açıklamalarından sonra eklenmiştir.

Büyüköztürk'e göre; Betimsel istatistik, genelde çok sayıda birimden elde edilen verileri özetlemeyi, verileri niteliklerine göre ayırmayı amaçlar (Aktaran: Balcı,2006:194).Elde edilen veriler, öncelikle her bölgenin kendi içinde durumu, daha sonra birbirleriyle karşılaştırılması yapılarak belirlenmiştir. Sonuçlar, tablolara, aranan kriterlerin frekansları hesaplanarak verilmiş, tablo açıklamalarında ise yüzdelik değerleri ile sunulmuştur.

Bölgeler bazında ve Türkiye genelinde ulaşılan belirlemelerin sosyolojik saptamalarla karşılaştırılabilmesi ve çıkarımlar yapılabilmesi için sosyolojik kaynaklardan yararlanılmış ayrıca uzman bilgisine başvurulmuştur. Uzman bir sosyolog ile görüşme yapılarak ulaşılan sonuçların değerlendirilmesi ve bu sonuçların sosyolojik nedenleri hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

Bulgular bölümünde, Türk kültüründe ve Türk toplumunda kadının yeri, durum tespitine yönelik olarak ortaya konulmuştur. Ulaşılan sonuçlar, müziğin toplumsal işlevlerinin gerçekleşmesinde kadının yeri ve önemi vurgulanarak konu ile ilgili öneriler son bölümde sunulmuştur.

2.2. Evren

Bu araştırmanın evreni, Türk Halk Müziği dağırından oluşmaktadır.

2.3. Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini, Türkiye'nin 7 bölgesinden alınan 2000 türkü oluşturmaktadır. Söz konusu 2000 türkünün 280'i Marmara Bölgesi'nden, 300'ü Ege Bölgesi'nden, 285'i, Akdeniz Bölgesi'nden, 285'i İç Anadolu Bölgesi'nden, 280'i Karadeniz Bölgesi'nden, 285'i Doğu Anadolu Bölgesi'nden, 285'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden random (rastgele) yöntemiyle tespit edilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler, literatür taraması yapılarak elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan türküler, illere ait yerel türkü kitaplarından, kütüphanelerden, albümlerden, TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) arşivinden, eğitimcilerden, özel arşivlerden ve İnternet'ten tarama yolu ile elde edilmiştir.

2.5. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Literatür taraması ile elde edilen veriler, öncelikle bölge bazında çeşitli kriterlere göre Microsoft Office Excel programında tablolştırılmış, daha sonra aranan kriterlerin toplam sayıları Microsoft Office Word programına aktararak sunulmuştur.

III. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde; yöntem kısmında ifade edilen kriterler ışığında, sırasıyla Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde kadının konumu, sayısal değerlerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.1. Marmara Bölgesi

Türkiye'nin kuzeybatısını oluşturan Marmara Bölgesi, ismini Marmara Denizi'nden almıştır. Balkan Yarımadası ile Anadolu arasında köprü niteliğiyle bölgenin, Avrupa ve Asya'yı birbirine bağladığı ifade edilebilir. Nüfusun yarısından fazlası İstanbul il sınırları içerisinde bulunur. Türkiye'de tarım alanlarının en iyi değerlendirildiği yer Marmara Bölgesi'dir. Sağladığı iş istihdamı nedeniyle bölge, eskiden beri yoğun göç almakta ve nüfusu en yoğun olan bölge olma özelliği taşımaktadır.

Marmara Bölgesi, karşılama ve kasap oyunlarının Trakya ve Marmara bölgesinde yaygın olarak oynandığı (Yücel 2011:6), roman havaları ve Rumeli türkülerinin görüldüğü, güney Marmara'da zeybek oyunları ve Bursa yöresi kırık havalarından oluşan bir müzik kültürü sergilemektedir. Bölgede cümbüş, klarnet, davul, darbuka, ud, keman sıklıkla kullanılan çalgılardandır.

Bu bölümde Marmara Bölgesi'ne ait farklı kaynaklardan rastgele seçilmiş olan türkülerin sözleri tek tek incelenmiş, kadınla ilgili veriler elde etmek amacıyla çeşitli kriterlerin türkülerdeki dağılımı tablolar halinde gösterilip yorumlanmıştır.

Tablo 1'de Marmara Bölgesi'ne ait türkülerin kadın ağzı ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımları görülmektedir.

Tablo-1: Marmara Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı Belli olmayan	Genel Toplam
Türkü sayısı	85 türkü 55 ninni Toplam 140	135 türkü 0 ninni Toplam 135	5	280

Tablo 1 incelendiğinde, farklı kaynaklardan rastgele seçilen 235 Marmara Bölgesi türküsünden 135'inin (%48) erkek ağzı, 85'inin (%30) kadın ağzı olduğu görülmektedir. Kadın hakkında daha fazla veri elde edebilmek için Marmara Bölgesi'nden 55 ninni rastgele seçilmiştir. Böylelikle incelenen kadın ağzı türkü sayısı 140 (%50) dir. Bu da erkek ve kadın ağzı türküleri bu bölgede, sayıca büyük bir yakınlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yakıcısının cinsiyeti belirlenemeyen türkü sayısı ise 5' (%2)tir.

Marmara Bölgesi türkülerinde türkü sayısına bakıldığında diğer bölgelerdeki kadın ağzı türkü sayısına oranla bu bölgedeki kadın ağzı türkü sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Araştırmada incelenen bölgeler içinde sadece Marmara Bölgesinde kadın ağzı türkü ve ninniler, erkek ağzı türkülerden sayıca fazladır. Türkiye'nin bu bölgesinde kadın ağzı türkü sayısının daha fazla olması dikkat çekicidir.

Marmara Bölgesi'nde kadın ağzı türkü sözleri incelendiğinde, bu bölgedeki kadın ağzı türkü sözlerinin diğer bölgelere göre daha rahat, kendini dolaysız ifade edebilen, toplumsal baskılardan biraz daha uzak bir söz yapısının olduğu dikkati çekmektedir. Bölgedeki türküleri diğer bölgelerle kıyaslanması "tüm bölgelerin kıyaslanması" başlıklı kısımda detaylı olarak ele alınmıştır.

Tablo 2'de Marmara Bölgesi türkülerinde kadının rolü sayısal olarak sunulacaktır.

Tablo-2: Marmara Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü

Kadının rolü	f	Kadının rolü	f
Sevgili / yar	180	Kadın	7
Anne	26+55=81	Eş	3
Kız	16	Kaynana	1
Gelin	10	Kız kardeş	1

Tablo 2 incelendiğinde, Marmara Bölgesi türkülerinde kadına 180 türküde “sevgili/yar” rolüyle hitap edildiği görülmektedir. Yar hitabıyla hem sevilen kişi, hem de eş kastedilebilmektedir. Ancak bu kelimenin genellikle sevgiliye yönelik olduğu, eşi nitelerken sadece 3 türküde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kadın, 81 türküde (55’i ninni olmak üzere)“anne” rolündedir. Kadının “anne” rolü gerek kadın ağzı gerek erkek ağzı türkülerde varlığına ihtiyaç duyulan, dertleşilen ve zor zamanlarda manevi desteği dilenen kişi olarak anlatılmaktadır.

Kadın, 16 türküde “kız” rolündedir. “Kız” rolü ile anlatılmak istenilen, beğenilen ancak sevgili olunmamış kız, ilk kez görülen henüz tanışılmamış kız, komşu kızı ya da köylü kızı gibi betimlemelerle anlatılmış kişidir. Kadının “kız” genellikle erkek ağzı türkülerde anlatılmaktadır.

10 türküde “gelin” rolüyle belirtilen kadın, türkülerde genellikle kına havalarda ve yeni gelin olmuş genç kızları anlatan türkü sözleriyle anlatılmaktadır.

Gelin rolündeki kadına övgü dolu sözler şu şekilde dile gelmiştir. “Allı gelin al yanağı balı gelin... menevşeli gelin” Bursa (TRT 2000:595)

Bazı türkülerde kadından, hem eş hem anne rollerinde bahsedilebilmekte ya da bazı kadın ağzı türkülerde, kadın kendisinden gelin olarak bahsetmekte, annesinden ve kız kardeşinden de söz etmektedir. Bu gibi durumlarda kadına, bir türkü içinde birkaç rolde rastlanılabilir.

7 türküde sadece “kadın” olarak betimlenmektedir. Buradaki “kadın” tanımlaması, komşu kadın, evli bir kadın, hafif meşrep kadın, kimsesiz bir kadın şeklinde, anne, sevgili, eş, bacı gibi özel bir rolle belirtilmemiş kadındır.

1 türküde kız kardeş, 1 ninnide de kaynana rolünde olan kadın, kaynana rolüyle sevilmeyen ve olumlu sözlerle anılmayan bir konumdadır.

Bir annenin bebeğine söylediği Bandırma yöresine ait bir ninnide “kızını istedim vermedi başına koysun kaynana” (Çelebioğlu 1982:816) sözleriyle kaynana rolündeki kadına olan kızgınlığını anlatan anne rolündeki başka bir kadının duyguları yansıtılmaktadır.

İncelenen Marmara Bölgesi türkülerinde, sözlerinde kadının hiçbir şekilde geçmediği türkü sayısı ise 13’tür. Kadının geçmediği türkü sözleri Marmara Bölgesi’nde genellikle harman yeri, doğa, bir yiyecek ya da bir kahramanlık öyküsü için yazılmış türkülerdir.

Kadına verilen rolleri belirlemede büyük ölçüde kadına edilen hitaplardan yararlanılmıştır.

Tablo 3’te erkek ağız türkülerde kadına nasıl hitap edildiği sunulmuştur.

Tablo-3: Marmara Bölgesi Erkek Ağız Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	109	Yosma	4
Güzel	31	Gülüm	3
Anne	26	Zalim	3
Kız	20	Yavrum	1
Sevdiğim	16	Birtanem	1
Gelin (gelinim)	9	Canım	-
Hanım	8	Bacı	-
Nazlı yar	8	Kadınım	-
Dilber	7	Toplam erkek ağız türkü	135

Kadına edilen hitapların belirlenmesi, kadının toplumda algılanma şekli, yeri, sevilen, saygı duyulan bir kişi olup olmadığı ve toplumdaki seviyesi hakkında ipuçları vermesi bakımından önemlidir.

Tablo 1 de görüldüğü üzere, Marmara Bölgesine ait 135 erkek ağız türkünün 109 unda kadına “yar” ya da ”yarım” sözleri ile hitap edilmektedir.

İncelenen Marmara Bölgesi türkülerinin 31’inde “güzel”, 26’sında “anne/annem”, 20’sinde “kız”, 16’sında “sevdiğim/sevdiceğim”, 9’unda “gelin”, 8 türküde “nazlı yar” ve “hanım” hitabı 7 türküde “dilber” hitabı kullanılmaktadır. Marmara Bölgesinde kadına “yosma” hitabı 4 türküde kullanılmıştır. 1 türküde “yavrum”, 1 türküde de “birtanem” hitapları kullanılırken, “canım” ve “kadınım” hitapları hiç kullanılmamıştır.

Ayrıca birer türküde rastlanmak üzere kadına yönelik “köçek”, “bre aşnam”, “ustam”, “şekerim” gibi hitaplar da kullanılmıştır.

Kadının algılanmasında kadına edilen hitapların bilinmesinin önemi kadar, toplum içinde kadının erkeği nasıl algıladığının ve erkeğe nasıl hitap ettiğinin bilinmesi de önemlidir.

Tablo 4’te Marmara Bölgesi türkü sözlerinde kadın tarafından erkeğe edilen hitaplar ve dağılımları sunulmaktadır.

Tablo-4: Marmara Bölgesi Kadın Ağız Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	69	Delikanlı	2
Oğlan	53	Gülüm	1
Güzel	12	Canım	1
Sevdiğim	9	Efendim	1
Bey	8	Çoban	1
Çapkın	5	Yavrum	1
Efe	4	Ağam	-
Zeybek	3	Uşak	-
Şekerim	3	Toplam kadın ağız türkü	85

Marmara Bölgesi kadın ağız türkülerde erkeğe edilen hitaplarda “yar/yarım” kelimesi 69 türküde geçmekte ve kadına edilen hitaplarda da olduğu gibi sayıca üstünlüğü göze çarpmaktadır.

“Oğlan” hitabı 53 türküde yer almakta, “güzel” 12, “sevdiğim” hitabı 9 türküde geçmektedir. “Bey” 8, “çapkın” 5, “efe” 4, “zeybek” ve şekerim 3 türküde geçerken “delikanlı” 2, “efendim, canım, yavrum, gülüm, çoban” hitapları da 1’er türküde geçmektedir.

Marmara Bölgesinde kadın tarafından erkeğe edilen hitapların çeşitliliği ve özellikle “oğlan” hitabının sayıca çokluğu dikkat çekicidir.

Kadının çocuğuna ettiği hitapların da bilinmesi, kadının annelik vasfı hakkında önemli ipuçları verir.

Tablo 5’te Marmara Bölgesi ninnilerinde kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplar sunulmuştur.

Tablo-5: Marmara Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yavrum	30	Mini mini/minicik yavrum	2
Oğlum	12	Bebek (bebeğim)	-
Kızım	6	Balam	-
Evlat	3	Çocuğum	-
Kuzum	2	Toplam ninni sayısı	55

Kadının çocuğuna ettiği hitaplar incelendiğinde, onun, çocuğuna olan hisleri, erkek ve kız çocuğa olan hitap oranı ve çocuğuna yaptığı benzetmeler, kadın hakkında birtakım veriler sunmaktadır.

Tablo 5’te görüldüğü gibi, Marmara Bölgesine ait ninnilerde, kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplarda, incelenen 55 ninninin 30 unda “yavrum” kelimesi geçmektedir. 12 ninnide “oğlum”, 6 ninnide “kızım”, 3 ninnide “evlat”, 2 ninnide “kuzum”, 2 ninnide “minicik yavrum” ifadeleri kullanılmaktadır. Diğer bölgelerde görülen “bebek/bebeğim”, “çocuğum” gibi ifadeler Marmara Bölgesi ninnilerinde görülmemektedir.

Marmara Bölgesi’nde çocuğa yönelik olarak bölgesel bir söyleme rastlanmamıştır.

Kadın, ninnilerinde çocuğuna, kimi zaman nükteli, kimi zaman da hissettiği duyguları ve sorunlarını anlatan sözlerle seslenir. Yaşadığı hayatın yansımasını da ninni sözlerine ekleyerek adeta çocuğuyla dertleşir.

Marmara Bölgesinde Kadının Sorunlarını Gösteren Ninnilere Örnekler

Ninniler, sadece çocuğun uyutulmasını kolaylaştırmak amacıyla söylenen ezgili sözler değildir. Ninnilerde annenin çektiği acılar, üzüntüler umutlar ve beklentiler yer alabilir. Bu durum Marmara Bölgesi'nde de böyledir. Aşağıda Marmara Bölgesi'ne ait olan ninnide yer alan çocuk özlemi ve çocuğu olmayan kadına gösterilen toplumsal baskı dile getirilmiştir.

Beşiğe bir taş koydum

Adını Bektaş koydum

Himmat edin oğlum olsun

Bu taş bize evlat olsun.

Bandırma (Çelebioğlu 1982:79)

Aşağıdaki örnekte ise annesi ölen bir bebeğe çevredeki kadınların söylediği merhamet ve sahiplenme sözleri içeren ninni örneği şöyledir:

Sabah oldu kumrular öter saçakta

Altı aylık yavrum kaldı salıncakta

Annesi yok mama versin kucakta

Uyu sen annesiz yavrum sen uyu

Uyu da ben sana ninni diyeyim

Tekirdağ (Çelebioğlu 1982:94)

Marmara Bölgesi kadınında, diğer bölgelere göre daha fazla kendinden emin, rahat, ve kendini ifade edebilen cümleler görülmektedir. Kadının yapabileceklerinin ve tek başına çocuğuna bakabileceğinin anlatıldığı aşağıdaki ninnide Marmara kadınının özgüveni sergilenmektedir.

Karga da seni tutarım aman
 Kanadını yolarım aman
 Yelpezeler yaparım aman
 Kışın mangal yakarım aman
 Isıtır yavruma bakarım aman!

İstanbul (Çelebioğlu 1982:219)

Marmara Bölgesi kadınında türkü ve ninni sözlerinin içeriği, kelime seçimi, hayat felsefesi, gündelik konuları diğer bölgelere göre farklılık göstermektedir. “Tanrı” kelimesi türkülerde ve ninnilerde sıklıkla “Allah, Rab, Yarab, Mevla” gibi isimlerle kullanılırken, Marmara Bölgesinde, özellikle de İstanbul’da “Tanrı” kelimesi sık görülmektedir. Bunun sebebinin, İstanbul’da toplum yapısının farklı dinlere mensup kişilerden oluşmuş olabileceği düşünülmektedir. Aşağıdaki örnek böyle bir söz kültürünün ve yaşamın yansımasıdır.

“Tanrı Tanrı uludur
 Toprak rızık doludur
 Yaşamının yoludur

Uyusun da büyüsün ninni”

İstanbul (Çelebioğlu 1982:43)

Bir toplumun giyimi, aksesuarları, renk seçimi ve hatta giysilerinde kullandığı kumaş seçimi bile o toplumun yapısı, ekonomik durumu ve coğrafyası hakkında bilgiler verir.

Tablo 6’da Marmara Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafet ve aksesuarların dağılımı sunulmuştur.

Tablo-6: Marmara Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar

Kıyafet	f	Kıyafet	f
Fes	14	Yazma	1
Gömlek	8	Cepken	1
Yelek	4	Kemer	1
Pabuç /Kundura	4	Şal	1
Çember	4	Kuşak	-
Şalvar	4	Yaşmak	-
Fistan	4	Puşu	-
Canfes	3	Yemeni	-

Marmara Bölgesinde, diğer bölgelerde görülmeyen ya da çok az rastlanan kıyafetler ifade edilmiştir. Diğer bölgelerle bütünlük göstermediği için tabloya alınmayan bu öğeler: “şemsiye”, “kürk”, “kazak”, “gırvat”, “çevre”, “ferace”, “cepken”, “kargı”, “bindallı” “nikab (peçe)” şeklinde dikkat çeken kıyafetlerdir.

Marmara Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafetlerde 14 türküde “fes” aksesuarı kullanılmaktadır. “Fes” TDK (Türk Dil Kurumu) sözlüğünde “Şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindirik biçiminde başlık” olarak tanımlanmaktadır. (tdk.gov.tr Erişim Tarihi 10.09.13) Araştırmaya alınan türkülerde kadına özgü kıyafetler incelendiği için, tabloya sadece kadının kullandığı fes sayısı konulmuştur.

Marmara Bölgesi türkülerinde kadın kıyafet ve aksesuarları olarak 8 türküde gömlek, 4’er türküde “yelek”, “pabuç”, “çember”, “şalvar” ve “fistan”, 3 türküde “canfes” 1 türküde “yazma” ögesi geçmektedir. “Fistan” 2 türküde geçmekte yalnız birer türküde entari ve elbise kadın giysisi olarak görülmektedir. Bu öğelerden en az bilineni “canfes”tir.

“Canfes” Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde “Bir cins ipekli kumaş” olarak tanımlanmıştır. Özellikle Marmara Bölgesindeki türkülerde “aynali canfes” olarak geçen bu aksesuar yine aynı sözlükte “kadife üzerine ayna parçaları geçirilerek yapılmış kemer” (tdk.gov.tr erişim tarihi:12.10.13) olarak tanımlanmakta ve kadın aksesuarı olarak türkülerde yer bulmaktadır.

Marmara Bölgesi'nde özellikle kırmızı, ardından da mor, mavi ve pembe renklerin kadın kıyafetlerinde özellikle de şalvarlarda öne çıktığı görülmektedir.

“Osmanlı sarayında yasayan kadınlar giyim ve kuşamlarına son derece önem verir, lüks kumaşlardan dikilmiş kaftanlar giyerlerdi. Onların kalite arayışları bu dönemde dokumacılığın gelişmesinde de önemli bir yer tutmuştur. Bu dönemde kadınların başlıca giyim eşyaları; şalvar, hırka, gömlek, entari ve kaftanlardır. Şalvarla giyilen entariler, Türk kadın giyiminin en eski örneklerini teşkil eder (Hasarlı ve diğerleri 2010:1).

Tabloya bakıldığında Marmara Bölgesi kadınının tercih ettiği kıyafet ve aksesuarlar alıntıda da görüldüğü gibi Osmanlı kadın kıyafetiyle bütünlük arz etmektedir. Bu durumun nedeninin, bölge kadınının yaşadığı yerin, yöresel olarak İstanbul'a yakınlığı ve iklim koşulları nedeniyle kıyafet seçiminde saraydan etkilenmiş olabileceği ve sarayın dilde, yaşantıda, beğenilerde olduğu gibi giysi ve aksesuarlarda da bölge insanını etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Marmara Bölgesi kadınına ait kıyafet tanımlamaları aşağıdaki örnekte açıkça verilmiştir.

Keten Gömlek Giyer

Keten Gömlek Giyer, tenin pek nazik
Ak kolun sıkılmış altın bilezik
Eşine düşmemiş, kıza pek yazık

Benim yârim has bahçeye girmesin
Açılan güler aldatır yârimi
Şu karşıda sırça sarayda yedi bin atlı
İçinden bir kız çıkıyor k samur kürklü
Parmağında hatem yüzük cevahir taşı
Benim yârim has bahçeye girmesin
Açılan güler aldatır yârimi

Edirne (Öztelli 1983:213)

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO : 756
İNCELEME TARİHİ 4.10.1974

DERLEYEN
M SARISÖZEN

YÖRESİ
EDİRNE

DERLEME TARİHİ
18. 11. 1948

KİMDEN ALINDIĞI
İHSAN KÖYÇÜ

KETEN GÖMLEK GİYER

NOTAYA ALAN
M SARISÖZEN

SÜRESİ

KE TEN GÖM L EK G İ YER EV LÂ DA MAN TE NİN DEN NÂ ZİK
ŞU KAR ŞI DA SIR — ÇA DA SA RA YA MAN YE Dİ BİN AT LI

A MAN YA RA MAN
A MAN YA RA MAN

AK KO LUN SIK MIŞ BE YA RİM AL TUN Bİ LE
İ ÇİN DEN BİR KIZ ÇI KI YOR AH SA MUR SAÇ

Zİ Kİ A MA NA MAN AK KO LUN SIK MIŞ BE YA RİM
LI — " " " " İ ÇİN DEN BİR KIZ ÇI KI YOR

AL TUN Bİ LE ZİK E Şİ NE DÜŞ
AH SA MUR SAÇ LI PARMA ĞIN DA

ME MİŞ EV LÂ DA MAN KI ZA PEK YA ZİK A MAN
HA TEM YÜ ZÜ KA MAN CE VA HİR TAŞ LI " "

YA RA MAN BE NİM YA RİM
" " " " " " " "

Kadına ait sorunların belirlenmesi, yaşantısında önemli yer tutan olaylar, sevdiğine olan beklentilerinin ve toplumdan beklentilerinin bilinmesi ve bunların kaç türküde hangi sözlerle işlendiğinin saptanması, kadın hakkında önemli bilgilere ulaşılmasını sağlar. Bu nedenle tablo 7’de Marmara Bölgesi’nde sitem sözleri içeren türkülerin dağılımı verilmektedir.

Tablo-7: Marmara Bölgesi’nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakını belli olmayan	Toplam
Sitem sözleri içeren türkü sayısı	35	31	2	68
Türkü sayısı	140	135	5	280

Tabloya göre Marmara Bölgesi’nden incelenen 280 türkünün 68’inde (%24) sitem içeren sözler bulunmaktadır.

İncelenen 140 kadın ağzı türkünün 35’inde (%25) sitem içeren sözler bulunmaktadır. Kadının sitem ettiği kişi ağırlıklı olarak sevdiği, 2 türküde annesi, 3 türküde ise kocasıdır.

İncelenen 135 erkek ağzı türkünün 31’inde (%23) sitem içeren sözler bulunmaktadır. Kadın ve erkek ağzı türküler ayrı ayrı oranlandığında sitem sözleri içeren kadın ağzı türkü sözünün daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum Ege Bölgesi dışında hiçbir bölgede böyle değildir.

Kızının annesine sitem ettiği ağıtın konusu, yaşça kendisinden küçük bir çocukla evlendirilen kızın yakınmasını anlatmaktadır. Kadın, annesine olan sitemini ve yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır.

Aşağıda Marmara bölgesi ağıtlarına bir örnek görülmektedir.

Çocukla Evlendirilen Gelinin Ağıtı

Sabah olur oğlan gider oyuna

Yamru yumru taş doldurur koynuna

Ana şunun bakmadın mı boyuna
 Ana beni niye verdin çocuğa
 Akşamcıktan yuvarlanır bucuğa
 Biz gelirken bu ekinler yoğidi
 Açıldı mı yaylaların söğüdü
 Kalmadı mı Eynegöl'ün yiğidi
 Ana beni niye verdin çocuğa
 Oynar oynar kum doldurur kucağa
 Ana beni niye verdin ellere
 Genç yaşında dayanamam dillere
 Atam bari ben kendimi sellere
 Ana beni niye verdin çocuğa
 Akşamcıktan yuvarlanır bucuğa

Bursa (Özbek 1975:296)

Ailelerin, kızını, istemediği ya da kendisine uygun olmayan birine vermesi sonucu kadının ömür boyu çektiği üzüntü tüm bölgelerde olduğu gibi, Marmara Bölgesi'nde de kadın ağzı türkülere sık sık konu olmuştur. Kadın, toplumsal baskılar sonucu sesini çıkarmamakta bu evliliği sürdürmekte ancak çektiği acıları ve kendisini bu duruma sokanlara olan sitemini türkü sözlerine aktarmaktadır.

Kızını sevdiği erkeğe vermeyip zengin bir adam olan İsmail'e veren annesine kızının ettiği sitemin yer aldığı türküde, sevdası nedeniyle öldürülen Recep'in öyküsü, sevdiği kız tarafından anlatılmaktadır.

Arda Boyları Türküsü

Arda boylarında kırmızı erik
 Halime'nin ardında on yedi belik
 Ah annecim ah annecim yaktın ya beni
 Bu genç yasta denizlere attın ya beni

Aliverin feracemi annecim diksin
 O gıymatlı İsmail'e kendisi gitsin
 Uyan uyan Ereceb'im senin olayım
 Ardalar aldı ya nerde bulayım

Arda Boylarına ben kendim gittim
 Dalgalar vurdukça can teslim ettim
 Ah annecim ah annecim yaktın ya beni
 Bu genç yasta denizlere attın ya beni Çanakkale (Karadeniz 2010:383)

Kadının çevresine olan sitemi, yalnızca ailesine değil kimi zaman evlenemediği ya da çeşitli sebeplerle ayrıldığı sevdiğinedir.

Tablo 8'de Marmara Bölgesi türkülerinde ayrılık teması içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-8: Marmara Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Türkü sayısı	23	41	3	67
Toplam türkü sayısı	140	135	5	280

Tablo 8'de, Marmara Bölgesi türkeleri içinde 140 kadın ağzı türkünün 23'ünün ayrılık teması içerdiği, kadının ayrılıktan yakındığı türküler yer almaktadır. Bu türkülerin oranı tüm kadın ağzı türküler içinde %16.4'tür.

135 erkek ağzı türkünün 41'inde, yakanı belli olmayan 5 türkünün ise 3'ünde ayrılık teması geçmektedir. Bu türkülerin oranı ise tüm erkek ağzı türküler içinde %30.4'tür. Sonuçlar incelendiğinde erkek ağzı türkülerin kadın ağzı türkülere göre daha fazla ayrılık teması içerdiği görülmektedir.

Ölüm, gurbet ve aynı yerde yaşadıkları halde toplumsal baskı nedeniyle görüşmemek, sevgilinin sevdiğinden vazgeçmesi, başka birini sevmesi gibi

nedenlerle oluşan ayrılık, türkü sözlerinde ayrılık temasını oluşturur. Bunlara örnekler aşağıda sunulmuştur.

Marmara bölgesine ait olan erkek ağzı bir türküdeki dize aşağıda görülmektedir:

"Gitti yarım gelmedi budur beni bitiren" Edirne (Öztelli 1983:248)
 "Altaydır mektup gelmez ne ölmüştür ne sağdır" Bilecik(Öztelli 1983:154)

Kadının askerlik ve savaş sonucu yaşadığı ayrılığı anlatan türkü sözlerine örnek ise şöyle verilebilir:

"Gemilerde talim var
 Bahriyeli yarım var
 O da gitti sefere
 Ne talihsiz başım var" İstanbul (Yılmaz 2003:65)

Askerlik nedeniyle annesinden ayrılan oğulun, annesine ayrılığı anlatmasını konu eden türkü sözleri şöyledir:

Yemen Yemen

Yemen Yemen şanlı Yemen
 Taşı toprağı kanlı Yemen
 Ben Yemen'e dayanamam
 Verin beni Edirne'ye

Elma attım eziliyor
 Asker yola diziliyor
 Ben bu gece misafirim
 Ela gözler süzülüyor

Ana ana canım ana
 Daha doymadım ben sana
 Ben bu gece misafirim
 Helal eyle sütün bana

Batı Trakya (Karadeniz2010: 225)

Özellikle Çanakkale'de Kurtuluş Savaşı ve Balkan savaşları nedeniyle çok sayıda erkeğin savaşa gittiği ve çoğunun hayatını kaybettiği Marmara bölgesinde

savaş, askerlik ve bunun getirdiği ölüm ve ayrılık sözlerine, türkülerde sıklıkla rastlanmaktadır. Yemen savaşları ve Yemen'e giden askerlerin ardında kalan kadının durumu ve bu savaşın uzunluğu sonucu yıllarca sılasına dönemeyen erkeğin yaşadığı ayrılık, Anadolu'nun her yerinde türkü sözlerine konu olmuştur.

Kurtuluş savaşı ile bütünleşen aşağıdaki örnek kurtuluş savaşında gerek anneden gerekse nişanı ve evli olduğu kadınından ayrılan erkeğin duygularını anlatan bir örnektir.

Çanakkale Türküsü

Çanakkale içinde aynalı çarısı,
Ana ben gidiyom düşmana karsı.
Of gençliğim eyvah.

Çanakkale içinde bir uzun selvi,
Kimimiz nişanlı kimimiz evli.
Of gençliğim eyvah.

Çanakkale üstünü duman bürüdü,
On üçüncü fırka yürüdü.
Of gençliğim eyvah.

Çanakkale içinde bir dolu testi,
Analar babalar mektubu kesti.
Of gençliğim eyvah.

(edubilim.com Er.Tar:03.11.13)

Marmara Bölgesi'nde gerek savaş, gerek gurbet, gerekse başka nedenlerle yaşanan ayrılıklar türkülerde özlem cümleleriyle kendine yer bulmuştur.

Tablo 9'da Marmara Bölgesi'ndeki özlem temalı türkülerin kadın ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo-9: Marmara Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Özlem içeren sözlü türkü sayısı	35	55	2	92
Türkü sayısı	140	135	5	280

Tablo 9’da Marmara Bölgesi türkülerinde özlem cümleleri içeren türkülerin dağılımı şöyledir. İncelenen 280 türkünün 92’sinde özlem ifade eden türküler vardır.

İncelenen 140 kadın ağzı türkünün 35’inde (%25) kadın, özlemine dile getirmektedir.

135 erkek ağzı türkünün 55’inde (% 41), özlem içeren sözler belirlenmiştir. Oranlara bakıldığında erkek ağzı türkülerin yarısına yakınında özlem ifade eden sözler bulunmaktadır. Özlem ifade eden erkek ağzı türkü sözleri kadın ağzı türkü sözlerinden daha fazladır.

İncelenen 35 kadın ağzı özlem içeren türkünün 5’i, kadının gelin olup gitmesi sonucu annesine ve ailesine özlemine, geri kalan 30 türkü ise sevdiğine özlemine ifade etmektedir.

İncelenen 55 erkek ağzı özlem içeren türkünün 2’sinde anneye özlem belirtilmiş kalan 53 türküde ise sevdiğine özlem ifade edilmiştir.

Aşırı Köyü’ne gelin giden 16 yaşındaki Zeynep’in gelin gittiği köy ile kendi köyünün arası üç gün üç gece çeker. Kocasının kendisini götürmemesinden dolayı ailesini yedi yıldır görmemiştir. Gelinin ailesine olan özlemi, gelin gittiği yerde hor görülmesi ve mutsuzluğu çok hastalanmasına yol açmıştır. Üzüntüsünden yataklara düşen Zeynep’in tek çaresinin ailesini görmek olduğunu anlayan kocası, ailesini çağırır. Anne babası geldiklerinde Zeynep’i yatakta bulurlar. Perişan bir halde Zeynep hala türküsünü mırıldanmaktadır. Ancak artık çok geç olmuştur ve Zeynep’in ölümlü biten acı sonu ailesinin gözleri önünde olmuştur.

Kadının sıra ve aile özlemine acı bir örnek olan türkünün sözleri şöyledir:

Yüksek Yüksek Tepeler

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler
Annesinin bir tanesini hor görmesinler

Uçan da kuşlara malum olsun ben annemi özledim
Hem annemi hem babamı hem köyümü özledim

Babamın bir atı olsa binse de gelse
Annemin yelkeni olsa uça da gelse
Kardeşlerim yolları bilse de gelse

Uçan da kuşlara malum olsun ben annemi özledim
Hem annemi hem babamı hem köyümü özledim. Edirne(Karadeniz2010:160)

Tablo 10’da Marmara Bölgesi türkülerinde acı çekme ifadesi içeren türkü dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-10: Marmara Bölgesi’nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Acı çekme sözleri içeren türkü sayısı	21	33	1	53
Türkü sayısı	140	135	5	280

Tablo 10 incelendiğinde 140 kadın ağzı türkünün 2’si ninni 19’u türkü olmak üzere toplam 21(%15) türküde acı çekme ifadesi içeren sözler kullanılmıştır.

135 erkek ağzı türkünün 33’ünde (%24.4) acı içeren sözler görülmektedir.

Acı çekme ile ilgili türkü sözlerinde kadının 2 ninnide çocuk özlemi nedeniyle, 4 türküde evlenme sonucu ailesine olan özlemi, gurbet gibi nedenlerle acı çektiği, geri kalan türkülerde ise aşk acısı ve sevdiğine kavuşamama nedenleriyle acı içeren sözler ifade ettiği görülmektedir.

Annenin çocuk özlemini acı dolu cümlelerle ifade ettiği ninni şöyledir.

Lohusa iken ölen bir kadın için yakılan ve “münevver” de denilen aşağıdaki ağıt, kadın ile ilgili acıyı ve kadının yaşadığı sıkıntıları anlatan bir örnektir. Aynı zamanda son kıtasıyla da bir annenin ölümünden sonra geride kalan çocuğu için duyduğu endişeyi de kadın ağzından anlatmaktadır.

Yakamadım Gazımı

Akşam oldu yakamadım gazımı

Yazan böyle yazmış alın yazımı

Kadir Mevlam böyle yazmış yazımı

Alamadım kucağıma kuzumu

Yazan ellerine kurban olayım

Sen uyu ben sana hayran olayım

Üsküdar'ın karşısında Beşiktaş

Ne anam var, ne babam var, ne kardaş

Uçan kuşlar olsun bana can yoldaş

Yazan ellerine kurban olayım

Sen uyu ben sana hayran olayım

Anasının adı yavrum münevver

Ben ölürsem yavrum seni döverler

Hem döverler, kara yere gömerler

Yazan ellerine kurban olayım

Sen uyu ben sana hayran olayım.

İstanbul (Karadeniz 2010:433)

Tablo 11'de kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerde övgü cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-11: Marmara Bölgesi Türkülerinde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sevdiğini öven sözler içeren türkü sayısı	31	58	2	91
Sevdiğine iltifat sözleri	18	39	2	59
Türkü Sayısı	140	135	5	280

Tablo 11 incelendiğinde Marmara Bölgesi türkülerinde övgü içerikli sözler geçen türkü sayısının, 31' i kadın ağzı (%22), 58'i (%43) de erkek ağzı olmak üzere 91 olduğu görülmektedir. Övgü içeren sözlerin 18'i (%13) kadın ağzı, 39'u (%29) erkek ağzı olmak üzere 59'u sevgiliye iltifat, tatlı söz şeklinde ayrıca dile getirilmiştir. Yüzdelerden de anlaşıldığı üzere Marmara Bölgesi'nde erkelerin kadınlardan daha fazla övgü cümleleri kurduğu ve kadına yaktığı türkülerde daha fazla iltifat ettiği görülmektedir.

Tablo yeniden incelendiğinde, kadın ağzı türkü sözlerinde de erkeğe yönelik övgü sözleri kullanıldığı ve hatta iltifat edildiği görülmektedir. Diğer bölgelerde incelendiğinde kadın ağzı övgü içeren türkü sözlerinin en çok olduğu bölgenin Marmara Bölgesi olduğu görülecektir. Bu durumun, kadının kendini ifade etmede diğer bölgelerden daha farklı bir yapıda olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kadın ağzı övgü sözleri içeren 31 türkünün 3'ü çocuğuna, geri kalan 29 övgü sözü ise sevdiğine ya da eşine yöneliktir. Erkek tarafından kadına yönelik söylenen övgü sözlerinin tamamı sevdiğine ya da eşine yöneliktir.

Erkek tarafından kadına yönelik övgü sözleri içeren bir türküyü örnek ise şöyledir:

“Boyu güzel yar
Yüzü güzel yar
Şimdi bizden yüz çevirmiş
Yüzü gülen yar” İstanbul (Öztelli 1983:377)

Kadın tarafından erkeğe söylenen övgü içerikli türkünün bir bölümü şöyledir:

“Yârim şeker dilleri kaymak
Sarsam uyanmaz (yârim aman) canlar dayanmaz” Şarköy (Karadeniz 2010:373)

Tablo 11a'da kadının övüldüğü yönlerini gösteren tablo sunulmaktadır.

Tablo-11a: Marmara Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri

Övülen yer	f	Övülen yer	f
Kaş	20	Sürme	5
Göz	18	Boy	3
Saç	17	Kirpik	2
Yanak	16	Dudak	2
Güzellik	13	Topuk	1
Ben	10	Koku	1
Bel	9	Gamze	-
Gerdan	7		

Marmara Bölgesinde kadının övgüyle bahsedilen yeri, kaşları 20, gözleri 18, saçları 17, yanakları 16 ve güzelliği 13 türküde geçmektedir. İnce bel, ela göze yapılan vurgu da yine bu bölgede övgü konusu olmuştur. Bel 9 türküde, gerdan 7 türküde boy ise 3 türküde işlenmektedir. Güzellik ögesi olarak sürme bu bölgede de kullanılmakta ve 5 türküde geçerek övgü konusu olmaktadır.

Aşağıdaki Balıkesir türküsü kadına yönelik övgülü sözlere örnektir.

Ay Güzelim Vay Güzelim

Yola Gidelim Yola
Gar Beyaz Kollarını
Dola Boynuma Dola

Karanfilsin Tarçınsın
Neden Böyle Hırçınsın
Ne Büyüksün Ne Küçük
Tamam Benim Harcımsın

Balıkesir (Karadeniz 2010:45)

Tablo 12'de Marmara Bölgesi türkülerinde kadına yapılan benzetmeler sunulmaktadır.

Tablo-12: Marmara Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler

Benzetilen varlık	f	Benzetilen varlık	f
Gül/ gonca	8	Ağaç/fidan	1
Ay/güneş	3	Su	1
Karanfil/menekşe	3	Melek	1
Bal/şeker	2	Suna / keklik	1

Tablo 12’de görüldüğü gibi Marmara Bölgesi’nde kadına yapılan benzetmeler şu şekilde sıralanmaktadır. Kadın, 8 türküde “gül’e, 3’er türküde “karanfil” ve “menekşe” olarak çiçeğe, 2 türküde “ay”a, 1 türküde güneş’e 2 türküde ise “bal-şeker” e benzetilmiştir. Ayrıca 1 türküde “su”, “suna” ve “melek”e benzetilmiştir. Bu bölgede de kadına yapılan benzetmelerde “gül” sayıca fazla olup, çeşitlilik gösteren ve dikkat çekici bir varlığa rastlanamamıştır.

Tablo 13’te Marmara Bölgesi türkülerinde kadına yönelik ve kadın tarafından erkeğe yönelik güven içeren türkü sözü sayısı görülmektedir.

Tablo-13: Marmara Bölgesi’nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı

	Güven	Güvensizlik	Toplam
Kadın ağzı	4	3	7
Erkek ağzı	5	6	11
Güven/ Güvensizlik Toplam	9	9	18

Tablo 13’te görüldüğü üzere, incelenen Marmara Bölgesi türkülerinde kadının erkeğe güven duyduğunu belirten 4 türküye rastlanırken, güvensizliğini belirten türkü sözü sayısı ise 3’tür. Erkeğin kadına güven duyduğunu belirten türkü sözü sayısı 5 olup, güvensizliğini belirten türkü sözü sayısı 6’dır.

Kıskançlık belirten erkek ve kadın ağızı türkülerde belirgin bir farklılık tespit edilmemiştir.

Erkek, kadına olan güvensizliğini şu dizelerle ifade etmektedir.

“inan olmaz sözüne” Edirne (Karadeniz 2010:447)

“nazlı yarden yoktur hayır” Kırklareli (TRT 2000:581)

“vefasız yar” Trakya (Karadeniz 2010:244)

Kadının erkeğe güven duyduğunu belirten türkü dizesi de şöyledir:

“Beni de duysaydı yarım gelirdi buralara” Tekirdağ (Karadeniz 2010:25)

Tablo 14’te Marmara Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-14: Marmara Bölgesi’nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağızı	Erkek ağızı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Kıskançlık içeren sözlü türkü sayısı	3	1	-	4
Türkü sayısı	140	135	5	280

Tablo 14’te Marmara Bölgesi türkülerinde geçen kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımında görüldüğü üzere, incelenen 280 türkünün 4 ünde kıskançlık ifade eden türküler vardır. İncelenen 140 kadın ağızı türkünün 3’ünde kadın, kıskançlığını dile getirmektedir. 135 erkek ağızı türkünün sadece 1’inde kıskançlık içeren sözler belirlenmiştir.

Kadının erkeğe olan kıskançlığını belirttiği türkü sözleri şöyledir.

“Başkasınnan gezerken ben görmedim mi yârim”Balıkesir (Yılmaz:2003:208)

Erkeğin kadına olan kıskançlığı da şu sözlerle örneklendirilebilir:

"Sen benimsin vermem seni kimseye" Kırklareli (TRT 2000:506)

Tablo 15’te Marmara Bölgesi Türkülerinde Kız Kaçırmaya Yönelik Sözler İçeren Türkülerin Dağılımı görülmektedir.

Tablo-15: Marmara Bölgesi’nde Kız Kaçırma Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakını belli olmayan	Toplam
Kaçırma temalı türkü sayısı	5	2	-	7
Türkü sayısı	140	135	5	280

Marmara Bölgesi türküleri içerisinde sevdiğini alamayan erkek ya da sevdiğine varamayan kadının, sevdiğiyle birlikte kaçması türkülere konu olmuştur. Tablo 14’te, sevdiği kızı kaçırmak isteyen erkek ağzı türkü sayısı 2, sevdiğinin kendisini kaçırmasını isteyen kadın ağzı türkü sayısı ise 5’dir.

Marmara Bölgesi türkülerinde de incelenen türkü sözleri içerisinde kaçırıldığı için şikayet eden, yakınan kadın ağzı sözlere ya da kaçırma ile ilgili olumsuz kadın ve erkek ağzı sözlere rastlanmamış, kaçırma ya da kaçırılmanın sevdiğine kavuşabilmek için bir çözüm olduğu düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Marmara bölgesinde ve diğer bölgelerdeki türkülerde anlaşarak kaçma şeklide bir yapı işlenmiştir.

Kaçırma ile ilgili kadın ağzı sözler şöyle örneklendirilebilir.

“Ay oğlan tatar mısın
Şeftali satar mısın
Şeftali şöyle dursun
Benimle kaçır mısın”

Bursa (Yılmaz 2003:76)

Kaçırmayla ilgili erkek ağzı sözler ise şu şekilde ifade edilmiştir.

“Ay güzelim vay güzelim

Halka şeker yer misin?

Karakola gidince

Kendim kaçtım der misin?”

Balıkesir (Karadeniz 2010:45)

Tablo 16’da Marmara Bölgesi türkü sözlerinde cinsel öge içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-16: Marmara Bölgesi’nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Cinsel öge içeren türkü sayısı	14	30	-	44
Türkü sayısı	140	135	5	280

Tablo 16’da görüldüğü üzere, Marmara Bölgesi türkü sözlerinde cinsel unsurlar içeren türkü sayısı 14’ü kadın ağzı (%10), 30’u (%22.2) erkek ağzı olmak üzere 44’tür. Kadın ağzı türkülerin %10’unda ve erkek ağzı türkülerin %22.2’sinde cinsel ögeler içeren türkü sözleri, Marmara Bölgesi’nde erkeklerin cinselliği kadınlardan iki kata yakın daha fazla ifade ettiklerini göstermektedir. Tabloda belirtilen 44 cinsel öge içeren türkülerde bahsedilen cinsellik, dolaylı yollar ve benzetmelerle ifade edilmemiş, açıkça ve yoruma yer bırakılmayacak şekilde anlatılmıştır.

Marmara Bölgesi türkülerinde kadının cinsel konuları dile getirmesine şu İstanbul türküsüyle örnek verilebilir.

“Oğlan oğlan boynuma dolan,

Kolum sana yastık saçlarım yorgan

Ne güzel oğlan yanasın oğlan”

(Karadeniz 2010:169)

Erkeğin kadına yönelik cinsellik içeren türkü sözleri, aşağıdaki Kırklareli türküsünün bir bölümü ile örneklendirilebilir.

İndim Derelerine

“İndim derelerine

Bilmem nerelerine

Yanan dudaklarımı

Sürsem memelerine

Hop cilveli cilveli yar aman

Kaş kara gözler sürmeli yar

İndim dere boyuna

Huyu uydu huyuma

Onu düşümde gördüm

Doyamadım uykuma

Hop cilveli cilveli yar aman

Kaş kara gözler sürmeli yar”

Kırklareli (Öztelli 1983:166)

Kadın ile erkeğin cinsellik üzerine karşılıklı atışmasını örnekleyen türkü şöyledir.

Değirmenci ile Kadın

K- Aman değirmenci, canım değirmenci

Al yanak senin olsun

Öğüdüver çavdarımı, buğdayımı

D- Olmaz, hanımım olmaz, oluklar dolmaz

Ustam ona razı olmaz

Öğüdemem çavdarını ,buğdayını

K- Aman değirmenci, canım değirmenci

Bal dudak senin olsun

Öğüdüver çavdarımı , buğdayımı

D- Olmaz , hanımım olmaz, oluklar dolmaz

Ustam ona razı olmaz

Öğüdemem çavdarını , buğdayını

K- Aman değirmenci, canım değirmenci

Her yanım senin olsun

Öğüdüver çavdarımı, buğdayımı

D- Olur, hanımım, olur oluklar dolur

Ustam ona razı olur

Öğüdüürüm çavdarını, buğdayını

İstanbul (Öztelli 1983:527)

Marmara Bölgesi'nde Toplumsal Olaylara Yönelik Örnek Türkü Sözleri

İstanbul'daki türkü sözlerinin bir kısmı, dönemine göre, sosyal yaşam, şive, tanımlamalar ve kelime seçimleri ile Türkiye'nin diğer bölgelerinden ayrı özellikler göstermektedir.

İstanbul'a ait bir oyun havasının her bir kıtasında farklı bir ögeye değinen aşağıdaki örnek kadına övgü, durum anlatma, kadının evli olması gibi özellikleriyle, hem dil bakımından hem de söz içeriği bakımından dikkat çekicidir.

Kime Yanam

Bir afet beni eyler eyler helak

Tig-i gam ile kılar çak çak

Hak etti beni, hem pir-ü pak

Kime yanam da kime halim ağlayayım

Teşnedir lebine dil-ü can

Çün tadı şeker, rengi mercan

Amma uğur etmez seni kocan

Kime yanam da kime halim ağlayayım

Bir kerecik öpsem yüzünü

Tutiya ederdim topuzunu

Lakin pek saklar ben özünü

Kime yanam da kime halim ağlayayım

Hiç yoktur böyle hüsn_ü cemal

Bulunmaz onda olan kemal

Onunçün sevip, oldum pamal

Kime yanam da kime halim ağlayayım. İstanbul (Öztelli 1983:369)

Kadının rahat anlatımı ve sosyal baskıların azlığı Marmara bölgesi türkülerinde sıklıkla hissedilmektedir. Bununla ilgili olarak kadın ağzı bir türkünün sözleri şöyledir:

Güzel adın İsmail

Güzel adın İsmail aman aman

İsmine oldum mail aman aman

(Bağlantı)

Nazetme yürü fıstanı sürü

Gözümün nuru dizimin feri hey aman aman

Bağlantı

Güzel adın Murtaza aman aman

Gel yanıma çek cefa aman aman

Bağlantı

Güzel adın Mustafa aman aman

Gel yanıma sür sefa aman aman

Bağlantı

Bilecik (Yılmaz 2003:42)

Türkiye'nin bazı bölgelerinde kadın söz sahibi olup konuşamaz, kendisi ile ilgili sıkıntılarını bile duyulmaması için söyleyemezken; Marmara Bölgesi'nde kadın yukarıdaki örnekte olduğu gibi, birden çok erkek adına türkü yakabilmektedir. Aşağıdaki türküde de kadının açık ifadesi görülmektedir.

A bre Sülüman Aga

A Bre Sülüman Aga

Tut çakal beygiri

Uralım yuları

Sıkalım kolanı

A Bre Sülüman Aga

Boydalar oldu mi

Beni evereyler

Haberin oldu mi

Sülüman aganın karısı

Sundurmadan bakıyor

Sülüman aga ona

Altı patlar atıyor

Kırklareli (Yılmaz 2003:135)

Türkiye'nin her bölgesinde olduğu gibi Marmara Bölgesi'nde de başlık parası hem kadın hem de erkek için önemli bir sorundur.

Bursa yöresine ait kadın ağızı aşağıdaki türküde başlık parası ya da geline takılacak olan altın yüzünden erkeğin ve kayınbabanın düğüne yanaşmaması anlatılmaktadır.

Mendilimin Dört Ucu

Mendilimin dört ucu
Turuncudur turuncu
O yârdan mektup gelmiş
Almak boynumun borcu

Dumanlı dağlar bana dar geliyor
Oğlanlara evlenmesi zor geliyor

Ayakkabım var benim
Altıları delik deşik
Kaynatama zor geldi
Beş tane beşibirlik

Dumanlı dağlar bana dar geliyor
Oğlanlara evlenmesi zor geliyor

Ocakta süt pişiyor
Toprak tenceresinde
Gel yârim konuşalım
Mutfak penceresinde

Dumanlı dağlar bana dar geliyor
Oğlanlara evlenmesi zor geliyor

Bursa (TRT 2000:594)

3.2. Ege Bölgesi

Anadolu'nun batısını oluşturan Ege Bölgesi, Türkiye topraklarının yaklaşık %11'ini kaplamaktadır. Kıyı bölgelerde Akdeniz iklimi, iç bölgelerde ise karasal iklime sahiptir. Nüfus yoğunluğu açısından Marmara Bölgesi'nden sonra ikinci sırada bulunur. Ege Bölümü'ndeki ovalar üzerinde fazla olan nüfus yoğunluğu, İç Batı Anadolu Bölümü'nde ve Menteşe Yöresi'nde azalır. Bölge, Kurtuluş Savaşı'nın en önemli savaşlarına sahne olmuştur. Kütahya ve Afyon bu savaşların en önemlilerinin geçtiği illerimizdir.

Ege Bölgesi, “zeybek türü oyun ve türkülerin bölgesi olarak kendisini göstermektedir. Kerem türküleri ve uzun havalar yaygınlık göstermektedir. Yörede sıklıkla icra edilen geleneksel çalgılar, bağlama, divan sazı, tambura, kabak kemane, zurna, davul, dilsiz kaval, zil, kaşık ve deftir” (aregem.kulturturizm.gov.tr erişim tar. 31.10.2013).

Bu bölümde Ege Bölgesi'ne ait farklı kaynaklardan rastgele seçilmiş olan türkülerin sözleri tek tek incelenmiş, kadınla ilgili veriler elde etmek amacıyla çeşitli kriterlerin türkülerdeki dağılımı tablolar halinde gösterilip yorumlanmıştır.

Tablo 17'de Ege Bölgesi'ne ait türkülerin kadın ağzı ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımları görülmektedir.

Tablo-17: Ege Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Belli değil	Genel Toplam
Türkü Sayısı	77 türkü 55 ninni 132 toplam	168 türkü 0 ninni 168 Toplam	-	300

Tablo 17 incelendiğinde, farklı kaynaklardan rastgele seçilip incelemeye alınan 300 Ege Bölgesi türküsünün 168'inin (%56) erkek ağzı, 77'sinin (%26) kadın ağzı olduğu görülmektedir. Ayrıca kadın hakkında daha fazla veri elde etmek

amacıyla her bölge için rastgele seçilen 55 ninni ile birlikte toplam 132 (%44) kadın ağzı türkü ele alınmıştır.

Marmara Bölgesi'nde olduğu gibi Ege Bölgesi'nde de kadın ağzı türkü sayısı fazladır. Ancak Ege Bölgesi türküleri içinde kadın ağzı türkü sayısının erkek ağzı türkü sayısından az görülmektedir.

Tablo 18'de Ege Bölgesi türkülerinde kadının rolü sayısal olarak sunulmaktadır.

Tablo-18: Ege Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü

Kadının rolü	f	Kadının rolü	f
Sevgili / yar	136	Eş	8
Anne	16+55=71	Kadın	2
Kız	13	Kaynana	1
Gelin	12	Kız kardeş	-

Tablo 18 incelendiğinde, Ege Bölgesi türkülerinde kadına, 136 türküde “sevgili/yar” rolüyle hitap edildiği görülmektedir. “Yar” hitabıyla sevdiği kişi yanında eş de kastediliyor olabilmekte ancak kadının özellikle “eş” rolü ile belirtilen 8 türküye rastlanmaktadır. Kadın 16 türküde “anne” rolünde ayrıca her bölge için incelenen 55 ninnide olmak üzere toplam 71 türküde anne rolündedir. 13 türküde “kız”, 12 türküde “gelin” rolünde karşılaşılan kadın, 1 türküde “kaynana” rolündedir.

Ege Bölgesinde kadından bahsedilmeyen türkü sayısı ise 12'dir. Kadından bahsedilmeyen türkülerin konularının Ege Bölgesi'nde genellikle kahramanlık ve efe konulu türküler olduğu belirlenmiştir. Kadına yüklenen rollerin tanımlamaları tablo 2'nin açıklamaları bölümünde sunulmuştur. (bkz. Tablo 2)

Tablo 19’da erkek ağız türkülerde kadına nasıl hitap edildiği sunulmuştur.

Tablo-19: Ege Bölgesi Erkek Ağız Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	89	Kadınım	2
Kız	28	Birtanem	2
Anne/ana	25	Canım	2
Güzel	24	Gelin (gelinim)	2
Yosma	13	Dilber	2
Sevdiğim	12	Zalim	2
Nazlı yar	7	Yavrum	-
Gülüm	5	Bacı	-
Hanım	3	Toplam erkek ağız türkü	168

Ege Bölgesi erkek ağız türkülerde kadına yönelik olarak, 168 erkek ağız türkünün 89’unda “yar/yarım” hitabı kullanılmıştır. İncelenen türkülerin 28’inde “kız”, 25’inde “anne/ana/anam”, 24’ünde “güzel”, 12’sinde “sevdiğim”, 7’sinde “nazlı yar”,5’inde “gülüm”, 2’sinde “gelin”, 2’şer türküde ise “zalim”, “dilber”, birtanem”, “canım”, “kadınım” hitabı kullanılmaktadır. Ayrıca diğer bölgelere göre dikkat çekici olarak kadına, 13 türküde “yosma” hitabı kullanılmıştır.

Ege türkülerinde genellikle intizar cümleleri ile birlikte “yosmanın kızı” hitabı kullanılmaktadır.

Tablo 20’de Ege Bölgesi türkü sözlerinde kadın tarafından erkeğe edilen hitaplar ve dağılımları görülmektedir.

Tablo-20: Ege Bölgesi Kadın Ağız Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	47	Çoban	1
Oğlan	19	Çapkın	1
Sevdiğim	16	Canım	1
Bey	15	Uşak	-
Güzel	14	Delikanlı	-
Zeybek	8	Yavrum	-
Efe	6	Ağam	-
Efendim	3	Şekerim	-
Gülüm	2	Toplam kadın ağız türkü	77

Tablo 20’de görüldüğü gibi, kadın tarafından erkeğe edilen hitaplarda yine “yar” kelimesi 47 türküde geçmekte ve kadına edilen hitaplarda da olduğu gibi sayıca üstünlüğü göze çarpmaktadır. Ege Bölgesi türkülerinde “oğlan” hitabı 19 türküde yer almaktadır.“Sevdiğim”hitabı 16 türküde geçerken “bey” 15, “güzel” 14 türküde geçmektedir.

Bölgesel özellikleri nedeniyle görülen “zeybek” hitabı 8 türküde, “efe” hitabı ise 6 türküde saptanmıştır.

“Efe” hitabı TDK sözlüğüne göre “yiğit, özellikle Batı Anadolu köy yiğidi, zeybek” anlamına gelir.(TDK erişim tarihi: 05.09.2013)

Zeybek hitabı da özellikle Ege Bölgesi’nde sıklıkla karşılaşılan bir hitaptır. ”Batı Anadolu efesi” (TDK erişim tarihi:05.09.2013) olarak tanımlanan “zeybek” görüldüğü üzere “efe” ile aynı anlama gelmektedir. Zeybek ve efe figürlerinin, batı Anadolu’da, özellikle de Ege Bölgesi’nde kadın için önemli bir hitap, özellik ve kavram olduğu görülmektedir.

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde nadiren rastlanan “bey” ve “efendim” hitaplarına, Ege Bölgesi’nde 15 türküde “bey”, 3 türküde de “efendim” hitapları olarak rastlanmaktadır. Diğer bölgelerde görülen “ağam”, “yavrum”, “delikanlı”, “uşak”, “şekerim” hitapları ise Ege Bölgesi türkülerinde görülmemiştir.

Tablo 21’de Ege Bölgesi ninnilerinde kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplar sunulmuştur.

Tablo-21: Ege Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yavrum	30	Bebek (bebeğim)	2
Oğlum	10	Evlat	2
Kuzum	7	Balam	-
Çocuğum	5	Mini mini yavrum	-
Kızım	3	Toplam	55

Tablo 21’de görüldüğü üzere, incelenen Ege Bölgesine ait 55 ninninin 30’unda kadın tarafından çocuğuna “yavrum” kelimesi ile hitap edilmektedir. 10 ninnide “oğlum”, 3 ninnide “kızım”, 7 ninnide “kuzum”, 5 ninnide “çocuğum”, 2’şer ninnide ise “bebeğim” ve “evlat” ifadeleri geçmektedir.

Tüm bölgelerde olduğu gibi Ege Bölgesi’nde de “oğlum” hitabıyla söylenen ninniler “kızım” hitabıyla söylenen ninnilerden sayıca daha fazladır.

Ege Bölgesi’nde kadın tarafından çocuğuna yönelik bölgesel ya da özel bir hitaba rastlanmamıştır.

Ege Bölgesi'nde Kadının Sorunlarını Yansıtan Ninnilere Örnekler

Aşağıdaki ninnide kadının çocuğuna babası hakkında dertlenmesi ve üzüntüsünü paylaşması ve kadının gündelik yaşamdaki sorunlarını ninniler yoluyla dışa vuruşunun örnekleri bulunmaktadır.

“Ninni desem beni yakar

Ateş düştüğü yeri yakar

Huysuz baban hatır yıkar!

Ninni benim çocuğum ninni”

Afyon (Çelebioğlu 1982:298)

Diğer bölgelerde olduğu gibi Ege Bölgesi'nde de evlat sahibi olamayan kadının sıkıntıları ninnilere yansımıştır. Her bölgede görülen bu yakınma Türkiye genelinde çocuğu olmayan kadının toplumsal baskı ve incinmelere maruz kaldığını göstermektedir.

“Meyvasız ağaçların dibine de

Oturulmaz da kuzum nen, nen, nen,

Şu çektiğim kara yazılar,

Evlatsızlık yüzündendir

Kuzum nen, nen, nen!”

Uşak (Çelebioğlu 1982:101)

Kocasının yokluğundan dolayı yaşadığı yalnızlığı ninnisine döken kadının, kocasının yolunu gözleyişinin, uykusuzluğunun anlatıldığı ve kadının çocuğunu şahine benzettiği ninni şöyledir.

“Şu dağların yolu düzdür,

Hep geceler bana gündüzdür,

Senin anan pek yalnızdır!

Şahindir kuzum ninni!”

Buldan (Çelebioğlu1983:315)

Tablo 22'de Ege Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafet ve aksesuarların dağılımı sunulmuştur.

Tablo-22: Ege Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar

Kıyafet	f	Kıyafet	f
Şalvar	21	Fes	2
Yazma	12	Yaşmak	1
Fistan	9	Kuşak	1
Pabuç /kundura	8	Yelek	1
Yemeni	6	Gömlek	-
Cepken	6	Şal	-
Çember	5	Puşu	-
Kemer	3	Canfes	-

Tabloya göre, Ege Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafetler arasında 21 türküde “şalvar” ögesi geçerek dikkat çekmektedir. 12 türküde başa bağlanan “yazma” bu bölgede sıkça kullanılan bir öge olarak görülmektedir. Kadın elbisesi anlamına gelen “fistan” 9 türküde, “pabuç/kundura” 8, “cepken” ise 6 türküde geçerek kadının giydiği sıkça kullanılan kıyafetler arasında görülmektedir. Yine başa bağlanan “yemeni” de 6 türküde görülmektedir. Diğer bölgelere göre kıyafet çeşitliliğiyle dikkat çeken Ege Bölgesi’nde, özellikle “allı şalvar”, “püsküllü şalvar”, “mor şalvar” gibi şalvar tanımlamalarına özellikle yer verilmiştir. Cepken de diğer bölgelere göre Ege Bölgesinde daha sık görülen bir kıyafettir. Kadının güzellik için kullandığı “sürme”, ”hızma”, “halhal” Ege Bölgesi türkülerinde geçmemektedir. Kadınların başına bağladığı yaşmak, çember, çevre, yazma, yemeni çeşitli isimlerle bölgede kullanılan önemli bir ögedir.

Tablo 23’de Ege Bölgesi’nde sitem sözleri içeren türkülerin dağılımı verilmektedir.

Tablo-23: Ege Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sitem sözleri içeren türkü sayısı	30	25	-	55
Türkü sayısı	132	168	-	300

Tabloya göre Ege Bölgesinden incelenen 300 türkünün 55 (%18) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır.

İncelenen 132 kadın ağzı türkünün 30 (%23) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. Kadının sitem ettiği kişi ağırlıklı olarak sevdiği, 1 türküde ise eşidir.

“Alacaksan al beni ben usandım bu candan” Manisa (TRT 2010:559) sözleriyle, kadın sevdiğine olan sitemini dile getirmektedir.

İncelenen 168 erkek ağzı türkünün 25 (%15) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. Erkeğin kadına olan sevdasından dolayı sitemi şöyle görülmektedir.

"Evveli her gün gelirdin şimdi de selamı kestir" Dinar (Karadeniz 2010:485)

Ege Bölgesi türküleri içinde daha çok kadının erkeğe sitem içeren cümleler kullandığı görülmektedir.

Tablo 24'te Ege Bölgesi'nde ayrılık teması içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-24: Ege Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Türkü sayısı	36	49	-	85
Toplam türkü sayısı	132	168	-	300

Tablo 24’te görüldüğü gibi Ege Bölgesi türkülerinde 132 kadın ağız türküden 36’sının (%27), 168 erkek ağız türküden 49’unun (%29) ayrılık cümleleri içerdiği tespit edilmiştir. Ege Bölgesi’nden incelenen 300 türkünün 85 (%28) tanesinde ayrılık cümleleri bulunmaktadır.

Kadının gelin olup gitmesi sonucu ailesinden ayrılığın ağız türküdeki cümlede, kadının dizeleri ayrılığı ifade etmektedir.

“Ağlama annem ağlama

Ben yine gelirim,

Çığırtmam tez olsun

Sizleri göreyim"

İzmir (Karadeniz 2010:96)

İstanbul’a çalışmaya giden ve orada güzellere takılıp yedi sene evine dönmeyen Ethem Paşa’nın ardında kalan güzel ve kültürlü eşi Esmâ Hanım’ın yazmış olduğu şiir zamanla türkü halini almıştır (www.turkuyurdu.com Erişim Tar: 30.10.13). Kadının yaşadığı ayrılığı anlatan türkü sözleri şöyledir.

A İstanbul Sen Bir Han mısın?

A İstanbul (Beyim Aman) Sen Bir Han Mısın

Varan Yiğitleri (De Beyler Aman) Yudan Sen Misin

Gelinleri Yarsız Goyan (Bi Danem) Sen Misin

Gidip De Gelmeyen (De Beyler Aman) Yari Ben Neyleyim

Vakitsiz Açılan (Da Beyler Aman) Gülü Ben Neyleyim

A İstanbul (Beyim Aman) İssız Kalası

Taşına Toprağına (Da Beyler Aman) Güller Dolası

O Da Bencileyin (Aman) Yarsız Galası

Gidip De Gelmeyen (De Beyler Aman) Yari Ben Neyleyim

Vakitsiz Açılan (Da Beyler Aman) Gülü Ben Neyleyim(Yılmaz 2003:294)

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM 163 - 18 / 3 / 1973

YÖRESİ
KÜTAHYA

KİMDEN ALINDIĞI
HİSARLI AHMET

A İSTANBUL SEN BİR HANMISIN

DERLEYEN
MUSTAFA HISARLI

DERLEME TARİHİ
20 / 5 / 1971

NOTAYA ALAN
MUSTAFA HISARLI

SÜRE:
(♩ = 120)

(Saz.....)

A İS TAN BUL

BE YİM A MAN SEN BİR HAN MI SİN

VA RAN YI ĞİT LE Rİ DE BEY LE RA MAN YU DAN

SEN Mİ SİN (Saz.....) GE LİN LE Rİ

YAR SIZ GO YAN BİR DA NEM SEN Mİ SİN

Gİ DİP DE GEL ME YEN DE BEY LE RA MAN

YA Rİ BEN NEY LE YİM (Saz.....) VA KİT SİZ

A ÇI LAN DA BEY LE RA MAN GÜ LÜ BEN NEY LE

YİM (Saz.....)

A İstanbul beyim aman ıssız kalası
Taşına Toprağına beyim aman güller dolası
O da bencileyin aman yarsız galası

Kurtuluş mücadelesinde en önemli savaşların yapıldığı Ege Bölgesinde savaş nedeniyle yaşanan ayrılıkların konu edildiği türkü sözlerine de rastlanır. Aşağıdaki İzmir türküsü erkek ağzından böyle bir ayrılığı anlatır.

Humeyinim Ak Benim

Humeyinim ak benim (aman Fatma'm)

Düşmanlarım çok benim

Ben divan harbe gidiyom (sancak saçlı Fatma'm)

Kurtaranım yok benim

Denizde kum kalmadı (aman Fatma'm)

Balıkta pul kalmadı

Sabreyle deli gönül (sancak saçlı Fatma'm)

Başta akıl kalmadı

İzmir (TRT, 2000:471)

Tablo 25'te Ege Bölgesi'ndeki özlem sözleri içeren türkülerin kadın ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo-25: Ege Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Özlem sözleri içeren türkü sayısı	37	59	-	96
Türkü sayısı	132	168	-	300

Tablo 25'de görüldüğü üzere Ege Bölgesi türkülerinde özlem cümleleri içeren türkülerin dağılımları şöyledir: İncelenen 300 türkünün 96'sında (%32) özlem ifade eden türküler vardır. İncelenen 132 kadın ağzı türkünün 37'sinde (%28) kadın, özlemine dile getirmektedir. 168 erkek ağzı türkünün 59'unda (%35), özlem içeren sözler belirlenmiştir.

İncelenen 37 kadın ağızlı özlem içeren türkünün 4'ü anneye özlemi 2'si gurbete gitme sonucu aileye olan özlemi 1'i eşe (koca) özlemi geri kalan 30 türkü ise sevdiğine özlemi ifade etmektedir.

İncelenen 59 erkek ağızlı özlem içeren türkünün 5'i anneye özlemi, geri kalan 44 türkü ise sevdiğine özlemi ifade etmektedir.

İncelenen 96 özlem içeren türkü sözlerine bakıldığında, kadının duyduğu özlem ya da kadına bir eş, bir sevgili ya da bir anne olarak duyulan özlem dile getirilmektedir. Kadının toplumsal yaşamda öneminin, ona duyulan ihtiyacın, kadının duygusal bir dayanak olarak da var olduğunun, toplum yaşamında gerekliliğinin yansımaları türkü sözlerinde özlem cümleleri olarak kendine yer bulmuştur.

Tablo 26'da Ege Bölgesi türkülerinde acı çekme ifadesi içeren türkü dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-26: Ege Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağızlı	Erkek ağızlı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Acı çekme sözleri içeren türkü sayısı	43	39	-	75
Türkü sayısı	132	168	-	300

Tablo 26'da görüldüğü üzere, incelenen 300 türkünün 75'inde (%25) acı çekme ifadesi içeren türkü vardır. "Acı çekme" ile kastedilen sürekli ve yoğun olarak yaşanan üzüntülerin anlatıldığı türkülerdir.

132 kadın ağızlı türkünün 36'sında ve 7 ninnide olmak üzere toplam 43 (%33) türküde, kadının acı çektiğini belirten sözlere rastlanmıştır.

168 erkek ağızlı türkünün 39'unda (%23) acı ifade eden türkü tespit edilmiştir.

Ege bölgesinde kadının acı çektiğini ifade eden türkü oranı, erkekten daha fazladır. Oysa hatırlanacağı gibi Marmara Bölgesi'nde durum Ege Bölgesi'nin tersi

yönündedir. Coğrafi olarak yakın olmasına rağmen söz konusu iki bölge arasında acı çekmede olduğu gibi başka kriterlerde de farklılıklar hatta zıtlıklar görülmektedir. Bu farklılıklara ilişkin detaylar, bölgelerin toplu olarak ele alındığı tüm bölgelerin kıyaslanması kısmında verilmiştir.

Acı çekme ile ilgili türkü sözlerinde kadının, çocuğunun hastalığı, ölüm sebebiyle, gurbet nedeniyle, aşk acısı ve sevdiğine kavuşamama nedenleriyle acı içeren sözler görülmektedir. Ayrılık nedeniyle duyulan acının kadın tarafından anlatıldığı türkü sözleri şöyledir.

“Yollara bakarım diz çöke çöke,
Boynumu bükerim yaş döke döke,
Ömrümü tükettim ah çeke çeke” Afyon (TRT 2010:568)

Tablo 27’de Ege Bölgesi kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerde övgü cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-27: Ege Bölgesi Türkülerinde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sevdiğini öven sözler içeren türkü sayısı	27	71	-	95
Sevdiğine iltifat sözleri	5	38	-	43
Türkü sayısı	132	168	-	300

Ege Bölgesi türkülerinde övgü içerikli sözler geçen türkü sayısı, 24’ ü (%18) kadın ağzı, 71’i (%42) de erkek ağzı olmak üzere 95 (%32) tir. Övgü içeren sözlerin 5’i (%4) kadın ağzı, 38 i (%23) erkek ağzı olmak üzere 43’ü (%14) sevgiliye iltifat, tatlı söz şeklinde ayrıca dile getirilmiştir. Kadın ağızlı övgü sözleri içeren 24 türkünün 3’ü çocuğuna övgü, geri kalan 24’ ü ise sevdiğine eşine yöneliktir. Erkek tarafından kadına yönelik söylenen övgü sözlerinin 12 si annesine, 59 u ise sevdiğine ya da eşine yöneliktir.

Ege Bölgesi'nde kadın ağzından erkeğe yönelik iltifat içeren sözler şu şekilde örneklendirilebilir.

Kapının Önünde Taş Ben Olaydım

Kapının önünde taş ben olaydım

Ela göz üstüne kaş ben olaydım

Yalnız gezene eş ben olaydım

Hadi hadi güllüm çifteli benlim durmasın gelsin

Avrupasın tarasın kundurasın boyasın

Sallansın gelsin

Kapının önünden gelir geçersin

Elinde badeyi dolu içersin

Ne candan seversin ne vaz geçersin

Hadi hadi güllüm çifteli benlim durmasın gelsin

Avrupasın tarasın kundurasın boyasın

Sallansın gelsin

Kapının önünde süt bakır bakır

O yarin gözleri Allah'tan çakır

O çakır gözlere kurban bu fakir

Hadi hadi güllüm çifteli benlim durmasın gelsin

Avrupasın tarasın kundurasın boyasın

Sallansın gelsin

Manisa (TRT 2010:511)

(Avrupa: bir dönem moda olan saç kesim şekli)

Tablo 27a' da erkek ağzı türkülerde kadının övüldüğü yönleri görülmektedir.

Tablo-27a: Ege Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri

Övülen yer	f	Övülen yer	f
Güzellik	57	Sürme	8
Göz	39	Yanak	6
Boy	36	Topuk	5
Zülûf saç	24	Koku	2
Kaş	19	Dudak	2
Bel	16	Gamze	-
Ben	12	Kirpik	-
Gerdan	12		

Ege Bölgesinde kadından övgüyle bahsedilirken ağırlıklı olarak güzelliği, gözleri, kaşları, boyu, top zülûf ve saçları ile ilgili sözler üzerinde yoğunlaşmıştır. İnce bel ve gerdan öğeleri de dikkat çekici sayıda övgü konusu olmuştur. Ege kadınında boy ögesi diğer bölgelere göre daha fazla üzerinde durulan bir öge olarak görülmektedir. Ege kadını güzelliğine yönelik övgülerle öne çıkmakta ve 57 türküde güzellik ögesi yer almaktadır. Göz 39 türküde, boy ise 36 türküde sıklıkla ifade edilen güzellik öğeleridir. Zülûf ve saç 24 türküde, kaş 19 türküde, bel 16 türküde, gerdan 12 türküde işlenmektedir. Kadının boyuna yönelik övgüler, suna boylu, fidan boylu ve selvi boylu gibi tanınamalarla ifade edilmiştir. Kadının güzelleşmek amaçlı kullandığı “sürme” Ege Bölgesi’nde 8 erkek ağzı türküde görülmektedir. Kadının yanakları 6 türküde belirtilirken, topuğu, kokusu ve dudakları da övgü konusu olmuştur.

Aşağıdaki örnek kadına yönelik övgü sözleri içerirken aynı zamanda cinsel öğeler de ifade etmektedir.

Hezin Hezin Gir Kapıdan

Hezin hezin gir kapıdan
Sendin gönlümü avutan
A yarım aman da aman
Ellere demen

(Bağlantı)
Oynayışın sallanışın
Bulanışın ırlanışın
Del'etti beni aman aman
Kül etti beni

Ah yatamadım mis kokudan
Aman Fadik edalı Fadik
Gümüştən dökmeli Fadik
A yarım aman da aman
Ellere demen

Bağlantı

Kapıyı açtım aman Fadik kaçtı
İnce belden şalvar uçtu
A yarım aman da aman
Ellere demen

Bağlantı

Afyon (TRT 2010:467)

Türküde, kadının kokusuna, ince beline, ayrıca “oynayışın, sallanışın, bulanışın, ırlanışın” derken tavırlarına yönelik de övgülü sözler görülmektedir.

Tablo 28’de Ege Bölgesi türkülerinde kadına yapılan benzetmeler sunulmaktadır.

Tablo-28: Ege Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler

Benzetilen varlık	f	Benzetilen varlık	f
Gül/ gonca	5	Ağaç/fidan	1
Ay/güneş	-	Su	2
Karanfil/menekşe	3	Melek	1
Bal/şeker	7	Suna / keklik	5

Tablo 28'e göre Ege Bölgesi'nde kadına yapılan benzetmeler şu şekilde sıralanmaktadır. Kadın 7 türküde “bal/şeker”e, 5 türküde “gül”e ve “suna/ keklik”e , 3 türküde “karanfil”e, 2 türküde “su”ya benzetilmiş, 1'er türküde ise “ağaç” ve “melek”e benzetilmiştir. Bu bölgede de kadına yapılan benzetmelerde “gül” sayıca fazla olup çeşitlilik gösteren veya dikkat çekici bir varlığa rastlanmamıştır.

Tablo 29'da Ege Bölgesi türkülerinde kadına yönelik ve kadın tarafından erkeğe yönelik güven içeren türkü sözü sayısı görülmektedir.

Tablo-29: Ege Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı

	Güven	Güvensizlik	Toplam
Kadın ağzı	6	4	10
Erkek ağzı	6	-	6
Güven/güvensizlik toplam	12	4	16

İncelenen Ege Bölgesi türkülerinde kadının, erkeğe güven duyduğunu belirten 6 türküye rastlanmıştır. Güvensizliğini belirten türkü sözü sayısı ise 4'tür. Erkeğin kadına güven duyduğunu belirten türkü sözü sayısı 6 olup, güvensizliğini belirten türkü sözlerine rastlanmamıştır.

“Zamanenin oğluna meyil bağlanacak değil” Denizli (Yılmaz 2003:260)

Tablo 30'da Ege Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-30: Ege Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Kıskançlık içeren sözlü türkü sayısı	4	10	-	14
Türkü sayısı	132	168	-	300

Ege Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı şöyledir:

Tablo 30’da görüldüğü üzere, incelenen 300 türkünün 14’ünde kıskançlık ifade eden türküler vardır. İncelenen 132 kadın ağzı türkünün 4’ünde kadın, kıskançlığını dile getirmektedir. 168 erkek ağzılı türkünün 10’unda ise kıskançlık içeren sözler belirlenmiştir.

Ege türkülerinde erkek kadına olan kıskançlığını “Fidan boylu Ayşecik ellere mi kalacak” Manisa (TRT 2010: 476) sözleriyle ifade etmiştir.

Kadının erkeğe olan kıskançlığı ise “yar üstüme yar sevmiş dayan yüreğim dayan” Muğla (Yılmaz 2003:55) sözleriyle dile gelmiştir.

Tablo 31’de Ege Bölgesi türkülerinde kız kaçırmatemalı türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-31: Ege Bölgesi’nde Kız Kaçırma Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kaçırma
Kadın ağzı	1
Erkek ağzı	9
Toplam	10

Ege Bölgesi türkeleri içerisinde sevdiğini alamayan erkek ya da sevdiğine varamayan kadının sevdiğiyle birlikte kaçması türkülere de konu olmuştur. Tabloya göre, sevdiği kızı kaçırmak isteyen erkek ağzı türkü sayısı 9, sevdiğinin kendisini kaçırmasını isteyen kadın ağzı türkü sayısı ise 1’dir.

Ege Bölgesi türkülerinde incelenen türkü sözleri içerisinde kaçma ya da kaçırılma ile ilgili olumsuz cümlelere rastlanmamıştır. Kaçırmayla ilgili erkek ağzı sözler örnek olarak şu şekilde ifade edilmiştir.

“Güzel seni galdırmaya gastım, senlen evlenmeye gastım” Uşak (TRT 2010:605)

“Zalım baban vermezse dağlara kaçiveriz” Denizli (Yılmaz 2003:29)

Kaçırma ile ilgili kadın ağzı türkü sözü de şöyle örneklendirilebilir:

“Kalk kaçiverelim zalımın oğlu” Uşak (Yılmaz 2003:78)

Tablo 32’de Ege Bölgesi türkü sözlerinde cinsel öge içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-32: Ege Bölgesi’nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Cinsel öge içeren türkü sayısı	10	29	-	39
Türkü sayısı	132	168	-	300

Tablo 32’ye göre Ege Bölgesi türkü sözlerinde cinsel unsurlar içeren türkü sayısı 10’u (%8) kadın ağzı, 29’u (%17) erkek ağzı olmak üzere 39’dur (%13).

Ege Bölgesi türkülerinde kadın ve erkeğin cinsel konuları dile getirmesine “Harman Yeri” türküsüyle örnek verilebilir.

“Harman yeri yaş yeri

Yavaş yürü hoş yürü

Ak gerdanın altında

Otuz iki diş yeri

Ay Ayşem menevşem

Böylece olalım her akşam

Harman yeri yarıldı

Anam bana darıldı

Ne darıldın hey anam

El oğludur sarıldı

Ay Ayşem menevşem
 Böylece olalım her akşam
 Harmana kuyu kazdım
 Hem okudum hem yazdım
 Ak göbeğin altına
 Düştüm bayılayazdım
 Ay Ayşem menevşem
 Böylece olalım her akşam
 Harman yeri süpürdüm
 Bağdaş kurdum oturdum
 Ne darıldın hey ana
 Sarhoş keyfi yetirdim
 Ay Ayşem menevşem
 Böylece olalım her akşam”

Afyon (Karadeniz 2010:211)

Ege Bölgesi Türkülerinde Toplumsal Olaylara Yönelik Örnek Türkü Sözleri

Yaşı ilerlemiş ancak hala evlenememiş olan genç kızların sitemli sözleri Ege türkülerinde sıklıkla dile getirilmiştir. Bu durum, diğer bölgelere göre kadının kendini rahat ifade etmesi olarak da değerlendirilebilir. Aşağıdaki türküler bu konuya iki örnektir.

Öksüz büyüyen bir kızın kendisi hakkındaki türkü sözleri şöyledir:

“İki duru bi duru
 İliyende su duru
 Ayşe gızı sorarsan
 Kısmet bekleyip duru”

Denizli (Yılmaz:2003:292)

Evlenemeyen muhtar kızının bu konuyla ilgili yakınması da şöyledir:

“Kiremitin tozuyum

Ben kurbanlık kuzuyum

Beni neden almazlar

Ben muhtarın kızıyım”

Muğla (Yılmaz2003:294)

Kadının gelin gittiği evde yaşayacakları ailesinden ayrılışı annesi ile olan ilişkisi ve gelin gitmenin kıza ve annesine verdiği üzüntünün anlatıldığı kadın ağzı kına havası şöyledir.

Kınası karılır tasta

Oğlan evi pek havasta

Kız anası kara kara yasta

(Bağlantı)

Yarenim kınan kutl’olsun

Sadıcım kınan kutl’olsun

Orda dirliğin tatlı olsun

Tuz kabını tuzsuz koyan

Baba evini ıssız koyan

Anasını kızsız koyan

(Bağlantı)

Kaya karıncalı

Yanı çifte görümceli

Hem dayılı hem amcalı

(Bağlantı)

Kızın anası Kezban anası

Kızınız gidiyor nazınız gidiyor

Bugün akşamlık akşamlık

Yarın öğlenlik öğlenlik
Misafir galdı galdı söylemez oldu

(Bağlantı)

Fişneden hoşafım bişdi
Gelinlik nişanın düşdü
Gız anadan ayrı da düşdü
Anam anam gadın anam ben gidiyorum
Evinizi hepinizi terkedyorum

(Bağlantı)

Afyon (TRT 2010:548)

Yukarıdaki örnek kızın, annesine “kadın anam” hitabıyla, gelin kızın duygularının anlatımıyla, kız annesinin kara yasta olması ve çevre kadınların evliliğe bakış açılarının ifadesiyle kadının evlilik ve aile durumu ile ilgili bir çok ipucu vermektedir. Evlenip giden kızı, bundan sonra ailesinde olduğu gibi güzel, sevgi dolu, kolay bir yaşamın beklemediği, çifte görümceli, dayılı, amcalı, kalabalık bir aileye gelin gitmenin getireceği yükler ve kızın, gelin gittiği yerde artık ailesindeki gibi nazlanamayacağı yönünde kadın ağzı belirlemelerin yapıldığı türkü sözleri, kadının duygusal yaşamı ile ilgili de önemli bilgiler vermektedir.

Afyon yöresine ait aşağıdaki erkek ağzı türküde evli bir kadına söylenen türkü sözleri dikkat çekicidir.

Yağmur Yağar Şıpır Şıpır

Yağmur yağar şıpır şıpır buz gibi
Eriyorum ben de çürük duz gibi
Gocanınan geçincemen yok ise
Boşan da gel gabülümsün gız gibi
Gelin gız gibi

Evlerinin önü bulgur dibeği
 Dibeğe vurdukça oynar göbeği
 Gocan güccük nerden aldın bebeği
 Ah bebeğin bubası ben olaydım
 Gelin ben olaydım

Çadır gurdum şu yaylanın düzüne
 Aynalı martini aldım dizime
 Varın söylen o yosmanın gızına
 On beş sene az geliyor gözüme
 Beyler gözüme

Afyon (türküdoştları.net Er. Tar:03.11.13)

İç Anadolu ile benzer özellikler gösteren İç Ege bölümü ve özellikle Afyon yöresinde cinsel içerikli ve cinselliğin getirisi durumlara ait türkülerin sıkça olduğu görölmektedir.

Rasime türküsü

Ev yaptırdım çam dalından meşeden
 Dolan gel sen arpalıktan meşeden
 Sen doldur da ben içeyim şişeden
 Aman Allah lamba vurdum yanmıyor
 Rasime kız laflarıma kanmıyor
 Evlerine vara gele yoruldum
 Ne dedim de kafir kıza darıldım
 Ufacıktın kız ben sana sarıldım
 Aman Allah lamba vurdum yanmıyor
 Raşime kız laflarıma kanmıyor

Uzun olur kasabanın söğüdü

Rasime kız karnındaki büyüdü

Kocan yoktu nerden aldın ğd

Aman Allah lamba vurdum yanmıyor

Raşıme kız laflarıma kanmıyor

Afyon (ztelli 1983:245)

Sonuç olarak, Ege Bölgesi ile ilgili bölümün tamamında farkedileceği gibi kadına ait özellikler genellikle sevda, evlilik, aile yaşıamı, eşı ve çocukla ilgili konular üzerinedir. Toplumun yapı taşıını oluşturan ailenin yaşıantısında kadının, bir aile içindeki her konuda başrolü üstlendiği, erkeğin yaşıamında da kadının vazgeçilmez varlığı Ege Bölgesi'ne ait çıkarımların birçoğunda görülmektedir.

3.3. Akdeniz Bölgesi

Anadolu'nun güneyinde Akdeniz kıyısı boyunca uzanan Akdeniz Bölgesi, Türkiye'nin dördüncü büyük bölgesidir. Kıyıda tipik Akdeniz iklimi, iç kesimlere gidildikçe karasallaşma başlar. Dağların geniş yer kaplaması nedeniyle nüfus ve nüfus yoğunluğu azdır. Bölgenin doğusunda bulunan Çukurova, eski adıyla Klikeya; Adana, Mersin, Osmaniye ve Hatay illerini içine alan güney Anadolu'daki coğrafi, ekonomik ve kültürel bir bölgedir. Verimli tarım alanları nedeniyle sezonluk işçi göçü alır.

Akdeniz Bölgesi'nde hareketli ve kıvrak oyunlar sık görülür.2,4,9 zaman usulleri vardır. Bölgenin batı kesiminde zeybek, teke zortlatması bengi ,semai oyunları görülürken, Adana-Mersin bölümünde daha çok kaşıklı oyunlar, halaylar, Bozlak ve uzun havalar yaygındır.

Bu bölümde Akdeniz Bölgesi'ne ait farklı kaynaklardan rastgele seçilmiş olan türkülerin sözleri tek tek incelenmiş, kadınla ilgili veriler elde etmek amacıyla çeşitli kriterlerin türkülerdeki dağılımı tablolar halinde gösterilip yorumlanmıştır.

Tablo 33'de Akdeniz Bölgesi'ne ait türkülerin kadın ağzı ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımları görülmektedir.

Tablo-33: Akdeniz Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakını Belli olmayan	Genel Toplam
Türkü sayısı	45 türkü 55 ninni Toplam 100	152 türkü 0 ninni Toplam152	33	285

Tablo 33 incelendiğinde, farklı kaynaklardan rastgele seçilip incelemeye alınan 285Akdeniz Bölgesi türküsünün152'sinin (%53) erkek ağzı, 45'inin(%15) kadın ağzı olduğu görülmektedir. Ayrıca kadın hakkında daha fazla veri elde etmek amacıyla her bölge için rastgele seçilen 55 ninni ile birlikte toplam 100(%35) kadın ağzı türkü ele alınmıştır.

Yakıcısının cinsiyeti tespit edilemeyen türkü sayısı ise 33 tür. Bu türkülerin yakıcısının tespit edilememesinin nedeninin iş, nesne ve mizahi konulu türkülerin Akdeniz Bölgesi'nde sıkça görülmesi olduğu düşünülmektedir.

Kadın ağzı türkü sayılarına bakıldığında Marmara ve Ege Bölgelerine göre Akdeniz Bölgesi kadın ağzı türkü sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Araştırma sırasında kadın hakkında daha fazla veri elde edebilmek için her bölgeden seçilen ninnilerin bulunmasında da Akdeniz Bölgesi'nde zorluk yaşanmıştır.

Tablo 34'te Akdeniz Bölgesi türkülerinde kadının rolü sayısal olarak sunulmaktadır.

Tablo-34: Akdeniz Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü

Kadının rolü	f	Kadının rolü	f
Sevgili / yar	137	Kız	5
Anne	14+55=69	Kaynana	3
Gelin	10	Kadın	1
Eş	6	Kız kardeş	-

Tablo 34'te görüldüğü üzere, Akdeniz Bölgesi türkülerinde kadın, 137 türküde sevgili yar rolündedir. Yar rolünde sevdiği kişi ve eş de kastediliyor olabilmekte, ancak özellikle eş rolü ile belirtilen 6 türküye rastlanmaktadır. Kadın 55'i ninniler olmak üzere 69 türküde anne rolündedir.

Gelin rolü 10 türküde geçmekte olup, gelin, “düğünde gelin olan kız” anlamının yanı sıra kimi zaman eş, kimi zaman kadın olarak kimi zaman da evli bayan anlamında türkülerde kullanılmaktadır. “On iki gelin sevdim, yine gönlüm kızdadır” Maraş (Öztelli 1983:136) gibi ifadelerle gelin ve kız arasındaki fark ifade edilmektedir.

Akdeniz bölgesine ait incelenen 137 türkü içerisinde sadece 16 türküde “kadın” temasının geçmiyor olması, türkülerde, dolayısıyla toplum yapısında kadının yerini ve önemini göstermektedir ki kadının geçmediği türkü sayısı oranı %12 dir.

Kadının geçmediği türkülerin konuları Akdeniz bölgesinde sıklıkla dîni konulu türkülerdir. Bunun dışındaki türküler ise pamuk, yiyecek ve meyveler üzerine söylenen türkülerdir.

5 türküde “kız”, 3 türküde “kaynana” rolüyle karşılaşılan kadın, 1 türküde “urum yosması” tanımlamasıyla herhangi bir “kadın” rolündedir.

Gelin rolündeki kadının kaynana rolündeki kadınlar hakkında yaktığı türkü dizeleri şöyledir.

“Adana’nın yolları iki

Taşrada kaldı kunduramın teki,

Bizim evde kaynana iki,

Aman biri sansar birisi de tilki”

Adana (Öztelli, 1983 :80)

Kaynvalidenin gelinine söylemiş olduğu aşağıdaki türkü sözleri kaynana ve gelin rolleri arasındaki ilişki hakkında ipuçları vermektedir.

“Sokuda bulgur gelinim sokuda bulgur

Peçeni kaldır gelinim peçeni kaldır (Bağlantı)

Sokuda döğme gelinim

Kendini öğme gelinim

Ezelden ahđım gelinim

Oğluma deyme gelinim

(Bağlantı)

Sokuda kahve gelinim

Mekanın sahra gelinim

Nasıl dayansın gelinim

Güveyin kahra gelinim

(Bağlantı)

Gel beri bekâr gelinim

Güveyin şeker gelinim
 Üzülme kahrın gelinim
 Güveyin çeker gelinim
 (Bağlantı)”

Adana (Yılmaz 2003:204)

Kadına edilen hitaplar kadının toplumdaki yeri ve durumu hakkında bilgiler vermektedir. Tablo 35’te Akdeniz Bölgesi erkek ağı türkülerinde kadına nasıl hitap edildiği sunulmuştur.

Tablo-35: Akdeniz Bölgesi Erkek Ağı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	66	Canım	3
Kız	24	Dilber	3
Güzel	15	Kadınım	2
Gelin (gelinim)	12	Gülüm	2
Nazlı yar	9	Zalim	2
Yavrum	8	Bacı	1
Anne/ana	7	Yosma	1
Hanım	7	Birtanem	-
Sevdiğim	6	Toplam erkek ağı türkü	152

Tabloda görüldüğü gibi Akdeniz Bölgesi erkek ağı türkülerde kadına kullanılan hitaplar şöyledir: 152 erkek ağı türkünün 66 sında “yar/yarım” sözleri kullanılmıştır. 24’ünde “kız”, 15’inde güzel, 12’sinde “gelin”, 7 türküde de “anne/ana” hitabı kullanılmaktadır. Bu hitaplar dışında “nazlı yar”9, “hanım” 7, “sevdiğim” 6, “kadınım” 2, “dilber” 3, “yavrum” 8 türküde kullanılmıştır. Bu bölgede kadına, “edalım”, “doronum (dal boylum)” gibi hitaplar da kullanılmaktadır.

Ayrıca bir türküde de “urum yosması” kadına verilen kötü bir sıfat olarak kullanılmıştır.

Tablo 36’da Akdeniz Bölgesi türkü sözlerinde kadın tarafından erkeğe edilen hitaplar ve dağılımları sunulmaktadır.

Tablo-36: Akdeniz Bölgesi Kadın Ağız Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	15	Bey	2
Oğlan	12	Gülüm	1
Delikanlı	9	Canım	1
Yavrum	5	Zeybek	1
Güzel	3	Ağam	1
Efendim	3	Çapkın	-
Çoban	3	Uşak	-
Efe	3	Şekerim	-
Sevdiğim	2	Toplam kadın ağız türkü	45

Tablo 36 incelendiğinde, kadın tarafından erkeğe edilen hitaplarda yine “yar” kelimesi 45 türkü içerisinde 15 türküde geçerek, öne çıkmaktadır. Ardından 12 türküde kullanılan “oğlan”, 9 türküde “delikanlı”, 5 türküde ise “yavru(m)” hitapları geçmektedir. Bunların dışında kadının erkeğe kullandığı hitaplar arasında “bey”, “efendim”, “güzel”, “çoban”, “zeybek”, “ağam”, “gülüm” hitapları da nadir olarak kullanılmaktadır.

Tablo 37’de Akdeniz Bölgesi ninnilerinde kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplar sunulmuştur.

Tablo-37: Akdeniz Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yavrum	23	Bebek (bebeğim)	1
Oğlum	9	Çocuğum	-
Kuzum	5	Balam	-
Mini mini/minicik yavrum	4	Evlat	-
Kızım	2	Toplam	55

Ninnilerde geçen, kadın tarafından çocuğuna verilen hitaplar incelendiğinde, Akdeniz bölgesine ait 55 ninninin 23'ünde “yavrum” kelimesi geçmektedir. Ayrıca 9 ninnide “oğlum”, 2 ninnide “kızım”, 5 ninnide “kuzum” 4 ninnide ise “mini mini yavrum” ifadeleri geçmektedir.

Diğer bölgelerle karşılaştırıldığında, Akdeniz Bölgesi ninnilerinde hitap çeşitliliği azdır ve bölgesel bir hitaba rastlanmamıştır.

Kadın, ninnilerinde çocuğuna, kimi zaman sevgi dolu, kimi zaman da hissettiği duyguları, sorunlarını ve çocuğundan beklentilerini anlatan sözlerle seslenir.

Akdeniz Bölgesi'nde Kadının Sorunlarını Yansıtan Ninnilere Örnekler

Annenin kızından beklentilerini ninnilerine döktüğü sözler şöyledir.

“Kızım severim seni oku,

Okumazsan bez doku,

İşsizlerin önü sonu,

Oluryokların hep yoğu!”

Isparta (Çelebioğlu 1983:944)

Her bölgede olduğu gibi Akdeniz Bölgesi'nde de çocuğunun iyi olmasını meslek, din, maddiyat ve itibar yönlerinden öğütlerde bulunan anne bir yandan da kendi yapamadıklarını çocuklarında görmek ister.

“Ninni diye ırlayarak

Saçların çıksın terleyerek

Oğlum benim hafız olmuş

Gelip gelir parlayarak”

Isparta (Çelebioğlu 1983:171)

Akdeniz Bölgesi ninnilerinde incelenen 55 ninni içinde sıklıkla beklenti ifade eden ninni konuları görülmüştür.

Tablo 38'de Akdeniz Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafet ve aksesuarların dağılımı sunulmuştur.

Tablo-38: Akdeniz Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar

Kıyafet	f	Kıyafet	f
Potin/kundura	8	Canfes	-
Yazma	7	Yaşmak	-
Fistan	5	Yemeni	-
Kuşak	3	Cepken	-
Şalvar	3	Gömlek	-
Şal	1	Yelek	-
Çember	1	Puşu	-
Kemer	1	Fes	-

Tablo 38 incelendiğinde Akdeniz türkülerinde geçen kadına özgü kıyafetlerde 6 türküde “potin”, 2 türküde de kundura ifadesiyle 8 türküde kadın ayakkabısının geçtiği görülmektedir. Potin kelimesi kadının eşyası olarak “telli potin” “potin bayım ipekten” gibi yöresel ağızla da söylenilerek tanımlanmıştır. “Yazma” 7 türküde, “fistan” 5, “şalvar” ve “kuşak” da 3'er türküde işlenmektedir. Akdeniz Bölgesinde

kıyafet ve aksesuarlarda çeşitlilik olmamakla birlikte kadına yönelik görsel öğelere de fazla değinilmemiştir. “Lavanta” koku olarak 2 türküde kullanılmakta, “gerdana mavi boncuk” takı olarak birer türküde görülmektedir. “Başındaki yazmaya altın bağlama”, “al yazmanın oyası” gibi unsurlar da Akdeniz türkülerindeki kadının süs araçlarıdır.

Akdeniz türkülerinde kadına özgü kıyafetler tabloda da görüldüğü gibi oldukça sınırlıdır.

Tablo 39’da Akdeniz Bölgesi’nde sitem sözleri içeren türkülerin dağılımı verilmektedir.

Tablo-39: Akdeniz Bölgesi’nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sitem sözleri içeren türkü sayısı	14	36	8	58
Türkü sayısı	100	152	33	285

Tablo 39’a göre Akdeniz Bölgesi’nden incelenen 285 türkünün 58 tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır.

İncelenen 100 kadın ağzı türkünün 14 (%14) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. Kadının sitem ettiği kişi sevdiği ya da oğlu olmakta ve sitemini “bir hayırsız yar için herkese paşam dedim” Hatay (Yılmaz 2003:241) “gitme yavrum dedim eyleyemedim” Maraş (Öztelli 1983:445) gibi sözlerle dile getirmektedir.

152 erkek ağzı türkünün 36 (%24) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. Erkeğin sitem ettiği kişi araştırmanın esas konusu olan kadına yönelik olarak şu şekilde örneklendirilebilir.

“Yandım ateşine bir daha yanmam, işin gücün dalga imiş yar senin” Adana (Öztelli:1983:72)

Bazı türkülerin tamamında da sitem içeren sözlerin olduğu görülmüştür. Aşağıdaki erkek ağzı türkü sözleri de buna örnektir.

Söyle Dilber

Söyle dilber suçum nedir
Sana boyun eğdiğim mi
Seni Allah gibi bilip
Seni candan sevdiğim mi

Aşık oldum mah yüzüne
Mailim ela gözüne
Söylenen her bir sözüne
Kanıp da inandığım mı

Bu sevda gele başına
Kanlar karışa yaşına
Gece gündüz ateşine
Hiç durmayıp yandığım mı

Vadına vefa var gibi
Safi lekesiz nur gibi
Allaha güvenir gibi
Ben sana güvendiğim mi

Meluliyim bahtım kara
Ben düştüm garip diyara
Sen gibi gonca nigara
Bu kadar bağlandığım mı?

Maraş (Karadeniz 2010:314)

Tablo 40'da Akdeniz Bölgesi türkülerinde ayrılık teması içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-40: Akdeniz Bölgesi'nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Türkü sayısı	17	27	5	49
Toplam türkü sayısı	100	152	33	285

Tablo 40'da görüldüğü gibi, Akdeniz Bölgesi türküleri içinde 100 kadın ağzı türkünün 17'sinde (%17), 152 erkek ağzı türkünün ise 27'sinde (%18) ayrılık sözleri bulunmaktadır. Ayrılık konuları diğer bölgelerde de olduğu gibi askerlik, ölüm, gurbet, sevda, gelin gitme sebepleriyle yaşanan ayrılıklardır.

Oğlundan ayrılan bir annenin dizelere döktüğü türkünün sözleri şöyledir:

“Gitme yavrum dedim eyleyemedim
Bize mesken oldu Maraş illeri” Maraş (Öztelli 1983 :445)

Gurbete gitmesi sonucu sevdiğinden ayrılan erkeğin yaktığı türkü dizeleri de şöyledir:

“Gurbete gidiyom mektup ulaştır,
Mektup ile konuşalım bir zaman” Silifke (Öztelli 1983:302)

Yakanı belli olmayan 33 türkünün 5'inde ayrılık içeren cümleler bulunmaktadır.

Tablo 41'de Akdeniz Bölgesi'ndeki özlem temalı türkülerin kadın ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo-41: Akdeniz Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Özlem içeren sözlü türkü sayısı	13	43	1	57
Türkü sayısı	100	152	33	285

Akdeniz Bölgesi türkülerinde özlem cümleleri içeren türkülerin dağılımı şöyledir: Örnekleme dahil olan 285 türkünün 57'sinde (%20) özlem ifade eden türküler vardır. İncelenen 100 kadın ağızlı türkünün 13'ünde (%13) kadın, özlemini dile getirmektedir. 152 erkek ağızlı türkünün 43'ünde (%28) ise özlem içeren sözler belirlenmiştir.

13 kadın ağızlı özlem içeren türkünün 2'si anneye özlemi 1'i eşe (koca) özlemi, geri kalan 10 türkü ise sevdiğine özlemi ifade etmektedir. Kadın, özlemini “ela gözlü yarimi tam bir aydır görmedim” Isparta (Karadeniz 2010:209) gibi örnek cümlelerle ifade etmektedir.

İncelenen 43 erkek ağızlı özlem içeren türkünün 1'i anneye özlemi, geri kalan 45 türkü ise sevdiğine özlemi ifade etmektedir.

Tablo 42'da Akdeniz Bölgesi türkülerinde acı çekme ifadesi içeren türkü dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-42: Akdeniz Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağızlı	Erkek ağızlı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Acı çekme sözleri içeren türkü sayısı	16	23	2	41
Türkü sayısı	100	152	33	285

Tablo 42'de görüldüğü gibi Akdeniz Bölgesi'ne ait 285 türkünün 41'inde (%14) acı çekme duygularını anlatan sözler tespit edilmiştir. 100 kadın ağızlı türkünün 3'ü ninni, 13'ü türkü olmak üzere toplam 16 (%16) türküde, 152 erkek ağızlı türkünün ise 23 (%15) tanesinde acı ifade eden sözlere rastlanmıştır.

Akdeniz Bölgesi'nde kadın ağızlı ve erkek ağızlı acı ifade eden türkülerin oranlarının birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir.

Acı çekme ifade eden erkek ağızlı türküye, “Ah ilen ömrüm çürüdü” Hatay (TRT 2000:451) dizesi örnek olarak verilebilir.

Tablo 43’de kadın ağı ve erkek ağı türkülerde övgü cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-43: Akdeniz Bölgesi Türkülerinde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağı	Erkek ağı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sevdiğini öven sözler içeren türkü sayısı	10	53	2	65
Sevdiğine iltifat sözleri	5	31	2	35
Türkü Sayısı	100	152	33	285

Akdeniz Bölgesi türkülerinde övgü içerikli sözler geçen türkü sayısı 10’ u (%10) kadın ağı, 53’ü (%35) de erkek ağı olmak üzere 65 (%23)dir. Övgü içeren sözlerin 5’i (%5) kadın, 31’i (%20) erkek ağı olmak üzere 35’i sevgiliye iltifat, tatlı söz şeklinde ayrıca dile getirilmiştir.

Kadına yönelik övgü sözleri içeren Maraş türküsünün bir bölümü şöyledir:

“Kızarmış yanağın yine al olmuş

Benim akılcığım tarumar olmuş

Siyah kaküllerin bir keman olmuş

Mestane gözleri setparelenmiş”

Maraş (Karadeniz 2010:414)

Tablo 43a’da kadının övüldüğü yönlerini gösteren tablo sunulmaktadır.

Tablo-43a: Akdeniz Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri

Övülen yer	f	Övülen yer	f
Boy	12	Topuk	4
Göz	11	Gamze	3
Güzellik	10	Dudak	3
Yanak	10	Bel	2
Kaş	8	Ben	1
Koku	5	Sürme	1
Zülûf saç	5	Kirpik	-
Gerdan	4		

Akdeniz Bölgesi'nde kadının övgüyle bahsedilen yeri ağırlıklı olarak 12 türküyle “boy”, 10 türküyle “güzellik”, ve 11 türküyle “gözler” üzerine yoğunlaşmaktadır. Akdeniz Bölgesi'nde özellikle ela göze övgü yapılması ve sadece ela gözlerin türkülerde işlenip diğer renklerdeki gözlere yapılan övgünün azlığı dikkat çekicidir. Diğer bölgelerde ağırlıklı olarak sözü edilen “sürme” Akdeniz bölgesi türkülerinde övgü niteliğinde sadece 1 türküde geçmektedir.

Akdeniz bölgesinde kadın, kıyafet ve aksesuar bakımından çok çeşitliliği olmayan, süse ve takıya yönelik fazla türkü sözü barındırmayan anlatımıyla, genel olarak gösterişsiz ve sade olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 44'de Akdeniz Bölgesi türkülerinde kadına yapılan benzetmeler sunulmaktadır.

Tablo-44: Akdeniz Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler

Benzetilen varlık	f	Benzetilen varlık	f
Gül/ gonca	9	Ağaç/fidan	2
Ay/güneş	-	Su	-
Karanfil/menekşe	2	Melek	1
Bal/şeker	14	Ceylan/ maral	-

Tablo 44’te görüldüğü gibi, incelenen türküler içinde, kadın, 9 türküde “gül/ gonca”ya, 14 türküde “bal/şeker”e benzetilmiş, 2 türküde ise “çiçek” ve “fidan”a benzetilmiştir. Ayrıca kadın için “gümüş”e, “huri meleğe”, “yel”e ve “turna/suna” ya benzetmeler de kullanılmıştır.

Erkek ağzından kadına yapılan benzetmelere örnek olarak Karacaoğlan’ın “Dönmüşsün” adlı türküsü de sıklıkla benzetmeler içerir.

Dönmüşsün

Başı al valalı küçücük gelin

Seherde açılan güle dönmüşsün

Başına takmışsın altın çelengi

Turnadan alınan tele dönmüşsün

Yüce dağ başında sığınlar gezer

Derindir gölleri bahriler yüzer

Dilin şeker olmuş şerbetler ezer

Altın tas içinde bala dönmüşsün

Sarı çiçek sarvan kurmuş oturur

Türlü çiçeklere haer getirir

Cennet’aladan haber getirir

Ilgıt ılgıt esen yele dönmüşsün

Karac' oğlan der ki içtim bulandım

İçip içip aşkın meyinden kandım

Dünyalar başıma yıkıldı sandım

Derdini söylemez kula dönmüşsün

Silifke (Karadeniz 2010:386)

Tablo 45'te Akdeniz Bölgesi türkülerinde kadına yönelik ve kadın tarafından erkeğe yönelik güven içeren türkü sözü sayısı görülmektedir.

Tablo-45: Akdeniz Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı

	Güven	Güvensizlik	Toplam
Kadın ağzı	1	3	4
Erkek ağzı	2	5	7
Güven/ Güvensizlik Toplam	3	8	11

İncelenen Akdeniz türkülerinde kadının erkeğe güven duyduğunu belirten 1 türkü, güvensizliğini belirten 3 türkü sözüne rastlanmıştır. Erkeğin kadına güven duyduğunu belirten türkü sözü sayısı 2, güvensizliğini belirten türkü sözü ise 5 tir.

Akdeniz Bölgesi'nde güvensizlik sözleri içeren türkü sayısının güven içeren türkü sayısından fazla olması dikkat çekici olup, güvensizlik ifade eden duyguların türkü sözlerine daha çok aktarılmış olabileceği de varsayılabilir.

Tablo 46'da Akdeniz Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-46: Akdeniz Bölgesi’nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağızı	Erkek ağızı	Yakamı belli olmayan	Toplam
Kıskançlık içeren sözlü türkü sayısı	2	5	-	5
Türkü sayısı	100	152	33	285

Tablo 46’da Akdeniz Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımında, incelenen 285 türkünün 5’inde kıskançlık ifade eden türküler olduğu görülür. İncelenen 100 kadın ağızı türkünün 2’sinde kadın, kıskançlığını dile getirmektedir. 152 erkek ağızlı türkünün 3 ünde ise kıskançlık içeren sözler belirlenmiştir.

Erkek, kıskançlığını, “seni benden sakınırım” Adana (Karadeniz 2010:212) sözleriyle kendinden dahi kıskanabileceğini ya da “ben ölürsem meyil verme ellere” Antalya (Karadeniz 2010:443) sözleriyle de ölümünden sonra dahi kıskançlığının devam edeceğini ifade etmektedir.

Tablo 47’de Akdeniz Bölgesi türkülerinde kız kaçırmaya yönelik sözler içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-47: Akdeniz Bölgesi’nde Kız Kaçırma Sözeri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağızı	Erkek ağızı	Yakamı belli olmayan	Toplam
Kaçırma temalı türkü sayısı	2	8	-	10
Türkü sayısı	100	152	33	285

Tablo 47’de, sevdiği kızı kaçırmak isteyen erkek ağızı türkü sayısı 8, sevdiğinin kendisini kaçırmamasını isteyen kadın ağızı türkü sayısı ise 2’dir. İncelenen

türkü sözleri içerisinde kaçırıldığı için şikayet eden, yakınan kadın ağzı sözlere ya da kaçırmayla ilgili olumsuz kadın ve erkek ağzı sözlere rastlanmamıştır.

Kaçırma ile ilgili kadın ağzı türkü sözleri şöyledir:

“Al beni burdan gaçır zaptiyeler basmadan” Mersin (TRT 2000:441)

Sevdiği kızı kaçırmak isteyen erkek ağzı türkü sözleri ise şöyledir:

“Kaçam diye söz ediyor, kaçmam diye naz ediyor” Mersin (TRT 2000:651)

“Buban seni vermezse gaçıracam zorunan” Akdeniz (Karadeniz 2010: 210)

Tablo 48’de Akdeniz Bölgesi türkü sözlerinde cinsel öge içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-48: Akdeniz Bölgesi’nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakını belli olmayan	Toplam
Cinsel öge içeren türkü sayısı	8	32	-	40
Türkü sayısı	100	152	33	285

Tablo 48’e göre sözlerinde cinsel unsurlar içeren türkü sayısı 8’i (%8) kadın ağzı, 32’si (%21) erkek ağzı olmak üzere 40’tır (%14).

Toplam türkü sayısı ve oranlarına bakıldığında cinsel öge içeren kadın ağzı türkü sayısının erkek ağzı türkü sayısından olarak yüksek olması, kadının, türküler yoluyla cinsel unsurları ifade edebildiği, bu tür konuları ifade etmekte erkek kadar rahat olabildiği, cinselliğin toplum içinde konuşulamayan bir konu olmasına rağmen, türkülerde dile getirilebildiği görülmektedir.

Akdeniz türkülerinde kadının cinsel konuları dile getirmesine örnekler şu şekilde verilebilir.

“Herkes sevdiğini almış yatıyor, ah bir benim yatak nenni nenni nenni diken olmuş batıyor” Hatay (Karadeniz 2010:68)

“Osmanımın tesbihi var mecandan, ırakılar içilsin, kızlar meze versin gerdandan... Baygın Osmanım, yangın Osmanım” Antalya (Yılmaz 2003:45)

Akdeniz türkülerinde erkeğin, kadınla ilgili olarak cinsel konuları dile getirmesine örnekler şu şekilde verilebilir.

“Mendilimin beyazı,
Elif etme bu nazı,
Ağ memeyin üstünde
Kılsam bayram namazı” Kahramanmaraş (Öztelli 1983:169)

“Uzat Ayşem kollarını ver ağzıma dillerini” Adana (Öztelli 1983:441)

“Çamdan Sakız Akıyor” türküsü de sözleri itibariyle Akdeniz Bölgesi erkek ağzı cinsel içerikli türkülere örnek olarak verilebilir.

Çamdan Sakız Akıyor

Çamdan sakız akıyor
Kız nişanlın bakıyor
Koynundaki memeler
Turunç olmuş kokuyor
(Bağlantı)

O yana da dönder sar beni
Bu yanada dönder sar beni
Sağ yanımda yarem var
Sol yana dönder beni

Dama bulgur sererler
Saçın ibrişin teli
Hançere bağ örerler
(Bağlantı)

Armut dalda beşimiş
Tan yerleri ışımış
Annesi yorgan vermemiş
Kar memeler üşümüş
(Bağlantı)

Ah çinçini çinçini
Öpem ağzın içini
Öperken ısırılmışım
Bağışlayın suçumu
(Bağlantı)

Isparta (Karadeniz 2010:479)

TRT. MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM. No: 321 - 9. 6. 1973

YÖRESİ
ELBİSTAN

KİMDEN ALINDIĞI
ÖZER DOĞUÇ
SÜRE

ÇAMDAN SAKIZ AKIYOR
(HALAY HAVASI)

DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN
DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN

ÇAM DAN SA KIZ A KI YOR ÇAM DAN SA KIZ A KI YOR

KIZ Nİ ŞAN LIN BA KI YOR OY ZA LIM NEN Nİ NEN Nİ

ES Kİ DE Nİ ŞAN LIN GEL MİŞ ES Kİ DE Nİ ŞAN LIN GEL MİŞ

BUR CA BUR CA KO KU YOR OY ZA LIM NEN Nİ NEN Nİ

O YA NA DÖN DER BE Nİ BU YA NA DÖN DER BE Nİ

SAĞ YA NIM DA YA RAM VAR SOL YA NA DÖN DER BE Nİ

1
ÇAMDAN SAKIZ AKIYOR
KIZ NİŞANLIN BAKIYOR
ESKİDE NİŞANLIN GELMİŞ
BURCA BURCA KOKUYOR

2
DAMA BULGUR SERERLER
ÇIKMA BOYUN GÖRERLER
SAÇIN İBRİŞİM TELİ
HANÇERE BAĞ ÖRERLER

BAĞLANTI
O YANA DÖNDER BENİ
BU YANA DÖNDER BENİ
SAĞ YANIMDA YARAM VAR
SOL YANA DÖNDER BENİ

“Adana’nın yolları iki
 Taşrada kaldı kunduramın teki,
 Bizim evde kaynana iki,
 Aman biri sansar birisi de tilki”

Adana (Öztelli 1983 :80)

Anadolu halkının büyük bir çoğunluğu tarafından bilinen aşağıdaki Silifke türküsünün bir bölümü de çok eşliliğe örnek sözler içermektedir.

“Gır eşeğime biner daş oluktan aşarım
 Gır eşeğime biner daş oluktan aşarım yar yar
 Canımı sıkmayın avratlar da ikinizi birden boşarım
 Kurtulamadım kötü avrat elinden hey hey hey

Dönü dönü ver de ah sekerek
 Boğazına dursun ham çökelek
 Geli geli ver de gız sekerek
 Ümüğüne dursun ham çökelek

(Amman aman)

Birine aldık bir metre astar
 Biri de şalvarlık ister yar yar
 Kadir Mevlam ikisinin acısını birden göster
 Kurtulamadım kötü avrat elinden hey hey hey”

Silifke (türküdoşları.net Er.tar: 08.11.13)

3.4. İç Anadolu Bölgesi

Anadolu'nun orta kısmında yer alan İç Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu'dan sonra ikinci büyük coğrafi bölgedir. Türkiye'de gelişmiş bölgeler arasında yer alır. Konumu sebebiyle bölgeye "Orta Anadolu" da denir. Bölge, yeryüzü şekilleri bakımından sade bir görünüme sahiptir. Bölgenin çevresi yüksek dağlarla çevrili olduğundan, denizlerin nemli ılıman havası bölgeye sokulamaz. Bu nedenle bölgede, yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı karasal iklim hâkimdir. Bölge ekonomisinin temeli tarıma dayanır. Nüfus, sanayinin gelişmiş olması ve Ankara'nın başkent olması nedeniyle Yukarı Sakarya Bölümü'nde yoğunluk gösterir. Konya ve Tuz Gölü çevresinde nüfusun az olduğu görülür.

İç Anadolu Bölgesi müziğinde, 4 zamanlı usuller yaygındır. Misket havaları yoğunluktadır. Bu yörede bozlaklar da mevcuttur. Genellikle Halay, Kaşık, Semah, Zeybek, Seymen havaları ve sinsin oyunları yaygındır Davul, zurna, kaval, bağlama, cura, divansazı, zilli maşa bölgede kullanılan çalgılardır.

Bu bölümde İç Anadolu Bölgesi'ne ait farklı kaynaklardan rastgele seçilmiş olan türkülerin sözleri tek tek incelenmiş, kadınla ilgili veriler elde etmek amacıyla çeşitli kriterlerin türkülerdeki dağılımı tablolar halinde gösterilip yorumlanmıştır.

Tablo 49'da İç Anadolu Bölgesi'ne ait türkülerin kadın ağzı ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımları görülmektedir.

Tablo-49: İç Anadolu Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı Belli olmayan	Genel Toplam
Türkü sayısı	55 türkü 55 ninni Toplam 110	167 türkü 0 ninni Toplam 167	8	285

Tablo 49 incelendiğinde, farklı kaynaklardan rastgele seçilen 285 İç Anadolu Bölgesi türküsünden 167'sinin (%59) erkek ağzı, 55'inin (%19) kadın ağzı olduğu görülmektedir. Kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerin sayısal olarak oranları birbirinden oldukça farklıdır. Kadın hakkında daha fazla veri elde edebilmek için İç Anadolu

Bölgesi'nden 55 ninni rastgele seçilmiştir. Böylelikle incelenen kadın ağzı türkü sayısı 110 (%39) dur. Yakıcısının cinsiyeti belirlenemeyen türkü sayısı ise 8' (%2)dir.

Tablo 50'de İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kadının rolü sayısal olarak sunulacaktır.

Tablo-50: İç Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü

Kadının rolü	f	Kadının rolü	f
Sevgili / yar	93	Eş	8
Anne	34+55=89	Kadın	6
Gelin	20	Kız kardeş	3
Kız	9	Kaynana	1

İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kadın, 93 türküde “sevgili yar” rolünde görülmektedir. Yar rolünde, yakıcının sevdiği kişi veya eş de kastediliyor olabilmekte ancak özellikle eş rolü ile belirtilen 8 türküye rastlanmaktadır. Kadın, 34 türkü ve 55 ninni olmak üzere toplam 89 türküde anne, 20 türküde gelin, 9 türküde kız, 6 türküde herhangi bir kadın, 3 türküde ise kız kardeş rollerindedir. Kadın yalnız 1 türküde “kaynana” rolüyle isimlendirilmiştir.

Kadın, özellikle İç Anadolu Bölgesi'ndeki bazı türkülerde cinsel kimliği ile ilgili olarak kötü sıfatlara büründürülmüştür. Hafif meşrep tanımlanan komşu kadın, evli olduğu halde başka erkeklerle ilişki kuran kadın, herkesin ulaşabildiği kadın ve “*ruspu” (türküde yazıldığı şekliyle) tanımlamalarıyla kötü rollerde anılmaktadır. Bu isimlendirmeye başka bir bölgede rastlanmamıştır.

Yukarıdaki gibi kadını aşağılayan söz içerikli türküler yanında kadını öven, onu yücelten türkü örnekleri de şu şekildedir.

Bir Çift Güzel Gördüm Yolda Yolakta

Bir çift güzel gördüm yolda yolakta
 Altın küpe şan veriyor kulakta
 Yer yüzünde insan gökte melekte
 Acep sevdiğimin eşi varm'ola

Ela göze sürme çekme söz olur
 Ateş düştü ciğerime köz olur
 Şahin pençesine düşme zor olur
 Acep sevdiğimin eşi varm'ola

Menevşe sümbül de boynunu büker
 Garip olanlar da derdini döker
 Zülüflerin dökmüş alemi yakar
 Acep sevdiğimin eşi varm'ola

Bir elinde kirkit halı dokuyor
 Sürmeli gözler de kuran okuyor
 Cemalin şavkında güller açıyor
 Acep sevdiğimin eşi varm'ola Kırşehir (Turhan ve diğerleri 2000:111)

Örnekteki Niğde yöresine ait uzun hava, anne rolünde kadına duyulan gereksinimi ve yakıcının annelik rolünden beklentilerini anlatmaktadır.

“Varayım gideyim eski yurtlara yurtlara hey
 Derdimi dökeyim ey dökeyim yeşil otlara otlara
 Annem de yokki de yar ey yar ey derdime katlanayım
 Gel garip annem de ağlar ağlar garip başıma hey
 Annem de beni vay beni gurbete gittiğimi duyarsa vay
 Duyunca saçlarımı yolarsa vay yolarsa
 Gel garip annem de ağlar ağlar garip başıma” Niğde (Türkmen 1996:87)

İç Anadolu Bölgesi'nde 27 türküde kadından bahsedilmemiştir. Bu türküler genellikle Sivas yöresine ait olup semahlar ve din konulu türkülerdir.

Tablo 51'de erkek ağzı türkülerde kadına nasıl hitap edildiği sunulmuştur.

Tablo-51: İç Anadolu Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	38	Zalim	3
Kız	38	Yosma	2
Anne	26	Dilber	2
Sevdiğim	16	Bacı	1
Güzel	16	Canım	1
Gelin (gelinim)	13	Yavrum	-
Gülüm	13	Birtanem	-
Nazlı yar	10	Kadınım	-
Hanım	7	Toplam erkek ağzı türkü	167

Tabloda görüldüğü gibi İç Anadolu Bölgesi erkek ağzı türkülerde kadına yönelik olarak 167 erkek ağzı türkünün 38 inde “yar/yarım” sözleri kullanılmıştır. Bu türkülerin 38'inde “kız”, 26'sında ise “anam/ annem”, 16'sında güzel, 13'ünde “gelin”, 16'sında “sevdiğim”, 13'ünde gülüm, 10'unda “nazlı yar” hitabı kullanılmaktadır. Kadına yönelik olarak, “hanım” 7, “zalim” 3, “yosma” ve “dilber” 2, “canım” ve “bacı” hitabı ise 1'er türküde geçmektedir.

Bölgesel olarak 1 türküde “namem” hitabı, 1 türküde sevdiceğim, 1 türküde yabancı bir kadına “madam” 2 türküde “yosma”, 2 türküde ise “avrat” hitapları kullanılmaktadır. Kadına edilen olumsuz hitap olarak 1 türküde “*ruspu” hitabı kullanılmıştır.

Tablo 52'de İç Anadolu Bölgesi türkü sözlerinde kadın tarafından erkeğe edilen hitaplar ve dağılımları sunulmaktadır.

Tablo-52: İç Anadolu Bölgesi Kadın Ağız Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	17	Şekerim	2
Oğlan	10	Sevdiğim	1
Efendim	5	Gülüm	1
Bey	4	Zeybek	-
Ağam	4	Efe	-
Güzel	4	Çoban	-
Yavrum	3	Uşak	-
Canım	2	Çapkın	-
Delikanlı	2	Toplam kadın ağız türkü	55

İncelenen İç Anadolu Bölgesi türkülerinde, kadın tarafından erkeğe edilen hitaplarda “yar” kelimesi 17 türküde geçmektedir. “Oğlan” hitabı da 10 türküde yer almaktadır. “Efendim” hitabı 5 türküde, “ağam”, ”bey” ve “güzel” 4 türküde geçmektedir. Bölgesel olarak sık kullanılan “yiğit” hitabıyla 7 türküde karşılaşmıştır. Olumsuz bir hitap olarak ise 1 türküde “p*şt” hitabı kullanılmıştır.

Tablo 53’te İç Anadolu Bölgesi ninnilerinde kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplar sunulmuştur.

Tablo-53: İç Anadolu Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yavrum	26	Kuzum	3
Oğlum	3	Mini mini/minicik yavrum	1
Kızım	3	Balam	-
Evlat	3	Çocuğum	-
Bebek (bebeğim)	3	Toplam	55

Ninnilerde, kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplar incelendiğinde, İç Anadolu Bölgesine ait 55 ninninin 26'sında "yavrum" kelimesi geçmektedir. 3 ninnide "oğlum", 3 ninnide "kızım", 3 ninnide "kuzum" 3 ninnide ise "bebek/bebeğim" ve "evlat" ifadeleri geçmektedir. Çocuğa kullanılan hitaplarda bölgesel bir ayrıcalığa rastlanmamıştır.

İç Anadolu Ninnilerinde Kadının Konumunu Yansıtan Ninnilere Örnekler

Çocuğuna dertlenen aynı zamanda kocasına sinirlenen annenin çocuğuna söylediği ninninin sözleri şöyledir:

"Ablası oya oyalar

Anası cila cilalar

Babası avrat kovalar!

Ninni yavruma ninni!"

Konya (elebioğlu 1983:268)

Eşiyle olan ayrılığı ve endişeyi ninnilerine taşıyan annenin sözleri ise örnekteki gibidir.

İstanbul'un iki yolu

Gözlerime girmez uyku

Acep baban yolda mı ki?

Ninni yavrum ninni

Konya (elebioğlu 1983:323)

Özellikle Konya yöresi ninnilerinde din konulu ninniler fazladır. Dini içerikli ninnilere örnek şöyledir.

Besmele'yle uyanır

O nurlara boyanır

Buna can mı dayanır?

Ninni yavrum ninni

Konya (Özyel 2010:28)

İncelenen ninniler içerisinde, İç Anadolu Bölgesi'nde, özellikle de Konya yöresinde, dini içerikli (kadın ağzı) ninnilerin fazla olmasına rağmen erkek ağzı eğlence ve cinsel içerikli türkülerin yüksek sıklıkta olması dikkat çekicidir.

Tablo 54'te İç Anadolu Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafet ve aksesuarların dağılımı sunulmuştur.

Tablo-54: İç Anadolu Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar

Kıyafet	f	Kıyafet	f
Pabuç /kundura	2	Yazma	1
Şal	2	Cepken	-
Şalvar	2	Kuşak	-
Kemer	2	Fistan	-
Yemeni	1	Yelek	-
Gömlek	1	Canfes	-
Çember	1	Puşu	-
Yaşmak	1	Fes	-

İç Anadolu Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafetlerde 2'şer türküde “şalvar”, “pabuç /kundura”, “şal” ve ”kemer” öğelerine rastlanmıştır. Diğer bölgelerde geçen yelek, kuşak fistan, cepken, canfes, puşu, fes gibi kıyafetlere İç Anadolu türkülerinde rastlanmamıştır. Başa bağlanan örtü, 1'er türküde yemeni, çember, yazma yaşmak gibi değişik isimlerle nitelendirilmiştir İç Anadolu türkülerinde kıyafet ile ilgili sözcükler sayıca çokluk içermemektedir. Kadının güzellik için kullandığı “sürme” 4 türküde geçmektedir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde önemli bir unsur olarak beliren kına İç Anadolu Bölgesi türkülerinde 3 kına gecesi türküsünde geçerek fazla önem arz etmemiştir.

Tablo 55'de İç Anadolu Bölgesi'nde sitem sözleri içeren türkülerin dağılımı verilmektedir.

Tablo-55: İç Anadolu Bölgesi’nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sitem sözleri içeren türkü sayısı	17	22	2	41
Türkü sayısı	55	167	8	285

Tabloya göre İç Anadolu Bölgesi’nden incelenen 285 türkünün 41 tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır.

İncelenen 55 kadın ağzı türkünün 17’sinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. Kadının sitem ettiği kişi ağırlıklı olarak sevdiğiidir.

167 erkek ağzı türkünün 22’sinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. Erkek tarafından kadına yönelik sitem sözlerine örnek şu şekildedir.

“Yedi yıldır beklerim vay baygın cemilem, son cevabın bu mudur?” Konya (Odabaşı 2000:105)

Tablo 56’da İç Anadolu Bölgesi türkülerinde ayrılık teması içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-56: İç Anadolu Bölgesi’nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Türkü sayısı	25	39	1	65
Toplam türkü sayısı	55	167	8	285

İç Anadolu Bölgesi türkülerinde ayrılık cümleleri içeren türkü sözleri incelendiğinde 55 kadın ağzı türkünün 25’inde, ayrılık sözlerinin geçtiği tespit edilmiştir.

Kadın ağız türkülerin ayrılık sebepleri diğer bölgelerde olduğu gibi, evlenip gelin gitme, gurbete gitme nedeniyle sevdiğinden uzakta kalma, ölüm ve sevdiğinden ayrılma gibi nedenlerle oluşmuş cümlelerdir.

Almanya'ya giden kocasının ardından yakılan kadın ağız türküsünde ayrılık şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Almanya da işçi olmak için yeni evlendiği eşinden izinnamesini alan adam yıllarca dönüş yapmaz. Kaynana ve kayınbabanın yanında çiftçi, çırak gibi çalışan gelin en sonunda kaynananın zalimliğine eşinin hayırsızlığına dayanamaz ve bu türküyü söyler” (harmandalı.net Erişim Tarihi: 18.09.2013)

Alaman Taksisi

Alaman Taksisi gelir susadan,
 Gece uzun yatamıyom tasadan,
 Beş kuruşu bulamayan herifler,
 Ellibinlik gezdiriyo keseden,
 Eğil dağlar eğil üstüme eğil
 Alamancı geliyor sevdiğim değil
 Arkasına giymiş alman kocuğu
 Yarimin yediği domuz sucuğu
 Tez gel yarim tez gel kurbanın oluyum
 Senesi geçenin olmaz çocuğu
 Eğil dağlar eğil üstüme eğil
 Alamancı geliyor sevdiğim değil
 Aşağıdan berli yağmur yağıyo
 Zerdali dalları boyun eğiyo
 Tez gel yarim tez gel kurbanın oluyum
 Anan baban hatırıma değiyo
 Eğil dağlar eğil üstüme eğil
 Alamancı geliyor sevdiğim değil
 Tek tek basar ıskarpinin ucuna
 Mektup gelmez o gidiyo gücüme

Eğer bu haftada mektup gelmezse
 Ben kendimi vereceğim sicime
 Eğil dağlar eğil üstüme eğil
 Alamancı geliyor sevdiğim değil

Kırşehir (Turhan ve diğerleri2000:61)

167 erkek ağzı türkünün 39'unda, yakını belli olmayan 8 türkünün ise 1'inde ayrılık cümleleri görülmektedir.

Erkek ağzı türkülerin konuları ise gurbet, ölüm, askere ya da savaşa gitme, yurtdışına gitme, sevdiğini görememe ve sevdiğinden ayrılma gibi cümlelerden oluşmaktadır.

Erkek ağzı ayrılık konulu türkülerden Neşet Ertaş'a ait "Az mı Çektim" adlı türkü, gurbet nedeniyle sılasından sevdiğinden çevresinden ayrılan erkek ağzı türkü sözlerine örnek olarak verilebilir.

Az mı Çektim

Ayrılığın acısını
 Az mı çektim az mı çektim
 İçten içe sızısını
 Az mı çektim az mı çektim

Çaldılar şu beni benden
 Ayırdılar bizi neden
 Bile bile zulmedenden
 Az mı çektim az mı çektim

Dünya denen dar bi camda
 Mahkum oldum ben bir handa
 Sensiz olan bu zindanda
 Az mı çektim az mı çektim

Sakınırım esen yelden
 Ağır zulüm yükü belden
 Sensiz olan gurbet elden
 Az mı çektim az mı çektim

Garip gezdim el içinde
 Halden bilmez kul içinde
 Bunca acı yıl içinde
 Az mı çektim az mı çektim

Kırşehir (Turhan ve diğerleri2000:80)

Tablo 57’de İç Anadolu Bölgesi’ndeki özlem temalı türkülerin kadın ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo-57: İç Anadolu Bölgesi’nde Özlem Sözlü Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Özlem içeren sözlü türkü sayısı	31	44	4	79
Türkü sayısı	55	167	8	285

İç Anadolu türkülerinde özlem cümleleri içeren türkülerin dağılımı incelendiğinde, 285 türkünün 79 unda özlem ifade eden türküler olduğu görülmektedir. 55 kadın ağzı türkünün 31 inde kadın, özlemini dile getirmektedir. 167 erkek ağzı türkünün 44 ünde, yakanı belli olmayan 4 türkünün ise 4 ünde özlem içeren sözler belirlenmiştir.

İncelenen 31 kadın ağzı özlem içeren türkünün 2 si anneye özlemi, 3’ü Almanya’ya, askere ve gurbete giden eşe (koca) özlemi, 2 türkünde ölen eşin arkasından ona duyulan özlemi, geri kalan 25 türkü ise sevdiğine özlemi ifade etmektedir. (özellikle eş belirtilmediği için sevdiği gruba alınmış olan sayının içinde de eş olabilir)

İncelenen 44 erkek ağzı özlem içeren türkünün 2'si anneye özlemi, geri kalan 42 türkü ise sevdiğine özlemi ifade etmektedir.

İncelenen türküler içinde aynı yerde yaşayan kişiler arasında bile, sevdiğini sürekli görmek istemenin sonucu özlem duygusunun ifade edildiği ve erkek ağzı türkülerde gerek anne olsun gerek eş olsun özlem duyulan kişilerin hep kadın olduğu belirlenmiştir.

Tablo 58'de İç Anadolu Bölgesi türkülerinde acı çekme ifadesi içeren türkü dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-58: İç Anadolu Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Acı çekme sözleri içeren türkü sayısı	20	41	2	63
Türkü sayısı	110	167	2	285

İç Anadolu Bölgesi'nde 14 türkü, 6 ninni olmak üzere toplam 20 kadın ağzı ve 41 erkek ağzı türkü olmak üzere 63 türküde acı ifade eden sözler saptanmıştır.

Acı çekme ile ilgili türkü sözlerinde kadının, çocuğunun ölümü, eşinin ölümü, gurbet, aşk acısı ve sevdiğine kavuşamama nedenleriyle acı içeren sözler söylediği görülmektedir.

Tablo 59'da kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerde övgü cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-59: İç Anadolu Bölgesi Türkülerinde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sevdiğini öven sözler içeren türkü sayısı	22	56	2	80
Sevdiğine iltifat sözleri	18	35	2	55
Türkü Sayısı	55	167	8	285

İç Anadolu Bölgesi türkülerinde övgü içerikli sözler geçen türkü sayısı, 22' si kadın ağzılı, 56'sı de erkek ağzılı olmak üzere toplam 80'dir. Övgü içeren sözlerin 55'i sevgiliye iltifat, tatlı söz şeklinde ayrıca dile getirilmiştir. İltifat içerikli sözlerin 18'i kadın ağzı, 35'i erkek ağzı, 2'si de yakanının cinsiyet olarak belirlenemediği türkülerdir.

İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına övgü kadar yergi içeren türkü sözlerine de rastlanmaktadır. Kadını aşağılayan, kötüleyen, hor gören ve kadından dertlenen türkü sözlerine İç Anadolu Bölgesi'nde, diğer bölgelerde olmadığı kadar sıklıkla rastlanır. Aşağıdaki örnekte ve bölge türkülerinin örneklendirildiği diğer türkülerde de konu ile ilgili sözlerle karşılaşmak mümkündür.

Dul Avrat Türküsü

Uzaktan da baktım canımın canı

Yanına vardım Sivas'ın hanı

Almışlar peteği kalmış kovanı

Yandım Allah dul avradın elinden

Bir kuşacık alsam kuşanmak ister

Bir yumuş buyursam üşenmek ister

Bir kötü söylesem boşanmak ister

Yandım Allah dul avradın elinden

Akşam olur ineklerini sağar
 Sabah olur çocuklarımı döver
 Yatakta da eski erini över
 Yandım Allah dul avradın elinden
 Nideyim ben parasını pulunu
 Arkasına toplamış beş kulunu
 Almayın arkadaşlar dul avradı
 Yandım Allah dul avradın elinden Sivas (Öztelli 1983:732)

Tablo 59a’da kadının övüldüğü yönlerini gösteren tablo sunulmaktadır.

Tablo-59a: İç Anadolu Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri

Övülen yer	f	Övülen yer	f
Göz	19	Bel	6
Güzellik	18	Dudak	6
Gerdan	17	Sürme	4
Kaş	13	Koku	2
Zülûf saç	12	Gamze	1
Boy	10	Topuk	1
Yanak	10	Kirpik	-
Ben	8		

İç Anadolu Bölgesinde kadının övgüyle bahsedilen yeri ağırlıklı olarak genel güzelliği, gözleri, kaşları, saç, gerdanı ve boyu üzerine yoğunlaşmaktadır. Kadının 19 türküde gözlerine, 18 türküde güzelliğine 17 türküde ise gerdanına övgü dolu sözler söylenmektedir. İç Anadolu Bölgesi’nde kadının “gerdan” bölgesi, göğüs/meme olarak isimlendirilmekte, övülerek bahsedilmekte, gerek güzellik, gerekse cinsellik anlamında dikkat çeken ve övülen bir uzuv olarak görülmektedir.

Ayrıca kadının övgüyle bahsedilen yönleri, 13 türküde “kaş”, 12 türküde “zülûf/saç”, 10 türküde “boy” ve “yanak”, 8 türküde “ben”, ve 6 türküde “bel” ve “dudak”tır.

Konya yöresine ait “Damdan Düştüm Dalgalanıyorum” adlı, kadına yönelik övgü sözleri barındıran cinsel içerikli türküde kadının benleri, yaşı ve gerdanı övgü konusu olmuştur. Türkü, kadının yaşı bakımından da dikkat çekicidir.

“... On yedi benlim geliyor, amanın girmiş on dört yaşına,...
Değirmenin kavağı dostum,
Kavaktadır kavaktan
Genç kızların memesi dostum
Kaymaktadır kaymaktan...”

Konya (Odabaşı 2000:46)

Tablo 60’da İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına yapılan benzetmeler sunulmaktadır.

Tablo-60: İç Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler

Benzetilen varlık	f	Benzetilen varlık	f
Gül/ gonca	8	Ceylan/ maral	1
Melek	3	Suna/keklik	4
Karanfil/menekşe	2	Ağaç/fidan	5
Ay/güneş	1	Bal/şeker	14

İç Anadolu Bölgesi’nde kadına yapılan benzetmeler şu şekilde sıralanmaktadır. Kadın 14 türküde “bal/şeker”e, 8 türküde “gül”e benzetilmiştir. 5 türküde “ağaç/fidan”a, 4 türküde “keklik ve suna”ya, ayrıca 3 türküde “melek”, 2 türküde “karanfil/menekşe” gibi bir çiçek, 1 türküde “ay”, bir türküde de “ceylan” benzetmeleri yapılmıştır. İç Anadolu Bölgesine ait bir söylemle 3 türküde “aslan”a benzetilen kadın, aşağıdaki örnekte birçok öğeye benzetilmiştir.

“Seni seven oğlan neylesin malı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi bal Acem Kızı” Kırşehir (Turhan ve diğerleri 2000:134)

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No:1398
İNCELEME TARİHİ : 25_5_1977

DERLEYEN
OSMAN ÖZDENKÇİ

YÖRESİ
KIRŞEHİR

ACEM GIZI

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
ÇEKİÇ ALI

NOTAYA ALAN
OSMAN ÖZDENKÇİ

SÜRESİ :
♩ : 108

ÇIR PI NIP TA ŞA NO
SE Nİ SE VE... N ÖĞ LAN

VA YA CI KIN CA EĞ LEN ŞA NO VA DA
NEY LE SI N MA LI YUM DUK ÇA GÖ ZÜN DE... N

GA LA CEM ÖI Zİ UĞ RU NUĞ RU... N GA SA... L
DÖ KE... R MER CA Nİ BU RUN FIN DI... K AĞ Zİ

TIN DAN BA KIN CA CAN TE LE FE
GAH VE Fİ... N CA Nİ SE KER Mİ SE... R

Dİ YOR GÜ LA CE... M Gİ Zİ
BET Mİ BA LA CE... M ÖI Zİ

—1—

ÇIRPINIPTA SAN OVAYA ÇIKINCA
EĞLEN ŞANOVADA GÂL ACEM KIZI
UĞRUN UĞRUN GÂSALTINDAN BAKINCA
CAN TELEF EDİYOR GÜL ACEM ÖZİ

—2—

SENİ SEVEN ÖĞLAN NEYLESİN MALI
YUMDUKÇA GÖZÜNDEN DÖKER MERCANI
BURUN FINDIK AĞZI GÂHVE FİNCANI
ŞEKERMİ SERBETMİ BAL ACEM ÖZİ

Tablo 61’de İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına yönelik ve kadın tarafından erkeğe yönelik güven içeren türkü sözü sayısı görülmektedir.

Tablo-61: İç Anadolu Bölgesi’nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı

	Güven	Güvensizlik	Toplam
Kadın ağzı	13	2	15
Erkek ağzı	8	1	9
Güven/ Güvensizlik Toplam	21	3	24

İncelenen İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kadının erkeğe güven duyduğunu belirten 13 türküyü rastlanmış olup güvensizliğini belirten türkü sözü sayısı 2’dir. Erkeğin kadına güven duyduğunu belirten türkü sözü sayısı 8, güvensizliğini belirten türkü sözü ise 1’dir. Erkek kadına olan güvensizliğini şu sözlerle dile getirmiştir. “akşamdan söz verip de sabaha dönüş mü olur” Keskin (Karadeniz: 2010:132)

“Hep sözlerin yalandır” Orta Anadolu (Karadeniz 2010:169) sözleriyle de kadın erkeğe olan güvensizliğini ifade etmektedir.

Tablo 62’de İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-62: İç Anadolu Bölgesi’nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Kıskançlık içeren sözlü türkü sayısı	4	11	1	14
Türkü sayısı	110	167	8	285

Tablo 62’de İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı incelendiğinde, 285 türkünün 14’ünde kıskançlık ifade eden sözler olduğu görülür. İncelenen 55 kadın ağzı türkünün 4’ünde kadın, kıskançlığını dile getirmektedir. 167 erkek ağzı türkünün 11’inde ise kıskançlık içeren sözler belirlenmiştir.

İç Anadolu kadınının, Yemen’e askere giden kocasının ardından ona olan sadakatini dile getirdiği Niğde türküsü şöyledir.

Ağam Sen Gideli Dışa Çıkmadım

Ağam sen gideli dışa çıkmadım

Al mintanlı yiğitlere bakmadım

Topladım zülfümü fese sakladım

Konma bülbül konma dalım boş değil

Eşimden ayrıldım gönül hoş değil

Cefa dağlarında dokandım taşa

Kardaş ekmeğini kakarlar başa

Bütün emeklerim gitti boşa

Eğil dağlar eğil bir gül ağlayım

Asker karısıyım nerde kalayım Niğde (Turhan ve Akbıyık 2010:83)

Tablo 63’de İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kız kaçırmaya yönelik sözler içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-63: İç Anadolu Bölgesi’nde Kız Kaçırma Sözeri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakını belli olmayan	Toplam
Kaçırma temalı türkü sayısı	2	-	-	2
Türkü sayısı	110	167	8	285

Tabloda görüldüğü üzere İç Anadolu Bölgesi türküleri içerisinde kız kaçırma ilgili sözler sayı olarak oldukça azdır. Yalnızca kadın ağzı 2 türküde kaçırma ile ilgili sözlere rastlanmıştır.

Tablo 64’de İç Anadolu Bölgesi türkü sözlerinde cinsel öge içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-64: İç Anadolu Bölgesi’nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Cinsel öge içeren türkü sayısı	18	47	1	66
Türkü sayısı	110	167	8	285

Tabloya göre sözlerinde cinsel unsurlar içeren türkü sayısı 18’i kadın ağzı, 47’si erkek ağzı olmak üzere 66’dır.

İç Anadolu bölgesinde cinsel unsurlar içeren türkü sayısının çokluk göstermesi dikkat çekicidir. Bu bölgenin türkü sözlerinde kullanılan cinsel sözler diğer bölgelere göre daha açık, cinsel uzuvları betimleyen, daha rahat ifade edilen kelimelerle dile getirilmiştir.

Özellikle Konya, Kırşehir ve Ankara yörelerinde cinsel içerikli türkü sözlerinin çokluğu dikkat çekmektedir.

Kırşehir yöresi kadın ağzı türkülerde de cinsel konular rahat ifade edilmiş, kadın havalarında esprili bir dille cinsel konular üzerinde durulmuştur.

İç Anadolu bölgesi türkülerinde kadının cinsel konuları dile getirmesine örnekler şu şekilde verilebilir.

Çubuğuna Lüleyim

Çubuğuna lüleyim

Yar yüzüne güleyim

Sen kapıdan geçerken
Ben başına belayım
Lele ibram oy

Oy lele lele ibram oy
Hey lele ibram oy
Sarılı da yazma kirazdan
Bakma kurban ben olam
Gelirim ben birazdan
Lele ibram oy

Karşıda herk otlanır
Bu derde kim katlanır
İkimizin derdinden
Havalar bulutlanır
Lele ibram oy

Kırşehir (Turhan ve diğerleri 2000:139)

“Harman yeri yarıldı,
Baban bana darıldı,
Ne darıldın hay baba,
Elin puştı sarıldı”

Konya (Odabaşı2000:31)

“Çok salınma sevdiğim sana vermem sarayı” Kayseri (Karadeniz 2010:248)

İç Anadolu Bölgesi türkülerinde erkeğin, kadınla ilgili olarak cinsel konuları dile getirmesine örnek olarak “Develi” türküsü verilebilir. Bu türkünün farklı kaynaklarda Konya, Aksaray ve Nevşehir yörelerine ait olduğu görülmüş küçük söz değişikliklerine rağmen orta Anadolu türküsü olması nedeniyle, sözlerinin bir bölümüne yer verilmiştir.

“Develi Hanım; fettan, güzel, cinsi cazibesi yerinde bir hanımdır. Uğruna türkü yakılarak çalınıp çığrılmıştır.

Develi

Çek deveci develerin yokuşa of,
 Bal memeler birbirine tokuşa.
 Ben yandım aman develi.
 Al yanaklım kiraz dudaklım öpmeye nazik,
 Sıkılmış kolların altın bilezik of.
 Develi giderse ben de giderim,
 O kız uğruna bir kan iderim of.
 Develi densiz gerdanı bensiz
 Devem yüksek atamadım kilimi of
 Susadıkça ver ağzıma dilini.
 Aman develi gerdanı benli,
 Yandım develi aman develi.

(Odabaşı 2000:106)

İç Anadolu Bölgesi Türkülerinde Toplumsal Olaylara Yönelik Örnek Türkü Sözleri

Daha önce de belirtildiği gibi, İç Anadolu Bölgesinde kadına yönelik aşağılayıcı, hor gören, kötü davranılan, türkü sözlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle bu yönde türkü sözlerinin çokluğu dikkat çekici olup, İç Anadolu Bölgesi'ndeki erkeği, kadına verdiği değer ve kadının konumu hakkında Anadolu geneline göre farklı sonuçlara sevketmektedir. Aşağıdaki türkü sözleri, bahsedilen konuya örneklerdir.

“Ali Bey dedim sana
 Tabancamı ver bana
 Bir *rusbu yüzünden
 Kürek verdiler bana”

Niğde (Atılğan 2002:137)

Yukarıdaki örnek, kadına edilen hitap bakımından ve “tabancamı ver bana” derken, erkeğin, “tabancasıyla ne yapacağını” düşündüren sözleriyle bu konuya örnek teşkil etmektedir. Aşağıdaki örnek de her ne kadar sonradan duyulan pişmanlık

belirtirse de kadının durumu hakkında ve erkeğin kadına davranışı hakkında bilgiler vermektedir.

“Göle gidelim göle
Kimlerinen eylene
Yarım sana fiske vurdum
İki kolum bağlana” Ankara (Karadeniz 2010:38)

Yozgat yöresine ait mizahi türküde de kadın hakkında konuyla ilgili örnek cümleler görülmektedir.

“Tiryakiler tütünü gayet çok sever
Birini sarmada birini ever
Tütün tükenince karıyı döver
Erkeğim deyi de gurulur m'ola” Yozgat (Özbek 1975:341)

İç Anadolu Bölgesinde evli kadınla ilgilenmek, ona göz koymak, evli kadının başka erkeklere bakması gibi türkü sözleri, kadın açısından aşağılayıcı bir durum oluşturmaktadır. Bu durum bazı türkülerde erkeğin kadın hakkındaki düşünceleri, bazı türkülerde ise kadının bu tür sözlere neden olacak davranışlarının anlatılmasıyla oluşmuştur.

Anadolu’da, mübadele dönemine kadar Özellikle İç Anadolu Bölgesi’nde yerleşik yaşayan Rumlar, Anadolu insanı tarafından türkü sözlerinde sıklıkla belirtilmiş “urum yosması”, “urum dilberi”, “madam” gibi tanımlamalarla türkü sözlerine konu olmuştur. Aşağıdaki örnek de Gayri Müslim kimi kadınlara erkeğin bakışı açısının yansımaları olarak değerlendirilebilir. Türkünün sözleri şöyledir:

Alimem Türküsü

Bir urum dilberi yaktı yandırdı,
Ben yandım, aman aman,
Al yanaktan buse verdi kandırdı.
Aman aman Alime, bak şu benim halime,
Üflen gelin yangına, vallah kıyarım canıma of.

Alime'nin dama karşı bacası,
 Konuşurken çıkageldi kocası.
 Aman aman Alime, bak şu benim halime.
 Üflen gelin yangına, billah kıyarım canıma of.
 Alime giderse ben de giderim,
 O kızın uğruna bir kan ederim.
 Aman aman Alime, bak şu benim halime.
 Üflen gelin yangına, vallah kıyarım canıma of.

Alime'nin samanlıktır sarayı,
 Alışmıştır liraya almaz parayı.
 Aman aman Alime, bak şu benim halime.
 Üflen gelin yangına, vallah kıyarım canıma of.

Üstad Cenab Kendi Bey'in derlediği Alime türküsü de şöyledir:

Alime'yi samanlıkta bastılar,
 Şalvarımı gül dalına astılar.
 Abdalın kızı Alime,
 Efelerin gelsin yanıma.
 Vallah billah kıyarım ben canıma.
 Liralar mı takayım ak gerdanına?

Alime'nin samanlıktır sarayı,
 Alışmıştır beğenir mi lirayı?

Nakarat

 Alime'm giderse ben de giderim,
 Alime'm uğruna kanlar ederim.
 Nakarat

Alime'nin güne karşı odası,
 Sevişirken çıkageldi kocası.

Nakarat

 Alime kız samanlıkta el eder,
 Kaşı değil gözü beni deli eder.

Nakarat

Bahçeye Biber Ektim (Meyrem)

Bahçeye biber ektim de
 Kız Meyrem Meyrem Meyrem
 Ah ne zaman kabaracak da
 Yar oğlan oğlan oğlan

Senin o kötü kocan da
 Kız Meyrem Meyrem Meyrem
 Ah ne zaman geberecek de
 Yar oğlan oğlan oğlan

Kale kaleye karşı da
 Kız Meyrem Meyrem Meyrem
 Ah kalenin dibi çarşı da
 Yar oğlan oğlan oğlan

Bir tomurcuk gül olsam da
 Kız Meyrem Meyrem Meyrem
 Ah açılısam yare karşı da
 Yar oğlan oğlan oğlan

Başan da poşusuna da
 Kız Meyrem Meyrem Meyrem
 Ah oturmuş karşısına da
 Yar oğlan oğlan oğlan

Adam meyil verir mi de
 Kız Meyrem Meyrem Meyrem
 Ah kapı komşusuna da
 Yar oğlan oğlan oğlan

Nevşehir (Karadeniz 2010:35)

Genel görünümü itibariyle İç Anadolu Bölgesi'nde kadın, erkek ağzı türkülerde çoğunlukla cinsel kimliği ile öne çıkarılmış, sıklıkla sevgili olarak

görölüp, bu rolü üzerine türkü sözleri yakılan bir konumdadır. Türkülerde anne rolünde karşılaşılan kadın ise, diğer bölgelerde olduğu gibi dertleşilen ve zor zamanlarda varlığına ihtiyaç duyulan bir bireydir. Kadının anne rolüne İç Anadolu bölgesinde diğer bölgelere göre daha fazla yer verilmiştir. Kadın Marmara ve Ege Bölgelerinde olduğu kadar sosyal hayatta öne çıkmamakta, genellikle tarlada çalışan, ev işi yapan anlatılarda yer almaktadır.

3.5. Karadeniz Bölgesi

Karadeniz Bölgesi, ismini, kıyısında yer aldığı Karadeniz'den alan, Sakarya Ovası'nın doğusundan Gürcistan sınırına kadar uzanan Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden biridir. Türkiye'deki bölgeler arasında büyüklük bakımından üçüncü sırada yer almaktadır. Kıyıda yıl boyu yağışlı ve ılıman Karadeniz İklimi görülür. Bölgenin doğal bitki örtüsü, geniş yapraklı gür ormanlardan oluşur.

Karadeniz bölgesinin sosyo-ekonomik yapısı şöyle özetlenebilir. Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinden biri olan Karadeniz Bölgesi, Türkiye genelinde Doğu Anadolu Bölgesi'nden sonra ikinci sırada dışa göç vermektedir. Bölge hasılasında görelî olarak tarım sektörünün payı büyüktür ve tarımda mono-kültür bir yapı hakimdir. Bölge illeri arasında büyük gelişme farklılıkları vardır (Genç 2001:58).

Karadeniz bölgesini oluşturan etnik yapının çeşitliliği (laz, gürcü, çerkez, türkmen, kıpçak...) ve iller arasındaki gelişmişlik farklılıkları, bölge genelinde sosyo-kültürel anlamda büyük farklılıklar oluşturmaktadır.

Karadeniz Halk müziği, özellikle imece şarkıları ve horon içinde söylenen türküleri, kişi ve gruplar arasında yapılan atışmaları ile Karadeniz kültüründe önemli bir yer tutar. Kemeñçe eşliğinde Karadenizlilere özgü destan türünde şarkılar da söylenmektedir.

Karadeniz bölgesinde kullanılan çalgılar, Rize'den itibaren Trabzon ve Giresun yörelerinde kemeñçe, davul-zurna ve kaval, Çayeli'nden doğuya doğru gidildikçe tulum, Artvin yöresinde ise akordeon olarak görülür (izafet.net Er.Tar:11.11.13)

Bu bölümde Karadeniz Bölgesi'ne ait farklı kaynaklardan rastgele seçilmiş olan türkülerin sözleri tek tek incelenmiş, kadınla ilgili veriler elde etmek amacıyla çeşitli kriterlerin türkülerdeki dağılımı tablolar halinde gösterilip yorumlanmıştır.

Tablo 65'de Karadeniz Bölgesi'ne ait türkülerin kadın ağzı ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımları görülmektedir.

Tablo-65: Karadeniz Bölgesi’nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Belli değil	Toplam
Türkü sayısı	51 türkü 55 ninni Toplam 106	170 türkü 0 ninni 170 toplam	4	280

Tabloda, Karadeniz Bölgesi türkü sayıları incelendiğinde, rastgele seçilen 280 türküden 170 tanesinin erkek ağzı (%61), 51 tanesinin kadın ağzı (%18) olduğu görülmektedir. Yakıcısının cinsiyeti belli olmayan türkü sayısı ise 4’(%1.4)tür. Kadın hakkında daha fazla veri elde edebilmek için her bölgeden 55 ninni rastgele seçilmiştir. Böylelikle incelenen kadın ağzı türkü sayısı 106’(%38) dır.

Karadeniz Bölgesi’nden incelenen türkü sayılarına bakıldığında kadın ağzı türkü sayısının az olduğu görülmektedir.

Tablo 66’da Karadeniz Bölgesi türkülerinde kadının rolü sayısal olarak sunulmaktadır.

Tablo-66: Karadeniz Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü

Kadının rolü	f	Kadının rolü	f
Sevgili / yar	156	Kız	6
Anne	25+55=80	Kadın	5
Gelin	24	Kız kardeş	3
Eş	11	Kaynana	-

Tablo 66 incelendiğinde, Karadeniz Bölgesi türkülerinde kadına, 156 türküde “sevgili/ yar” rolüyle hitap edildiği görülür. Yar hitabıyla sevdiği kişi ve eş de kastediliyor olabilmekte ancak özellikle eş rolü ile belirtilen 11 türküye rastlanmaktadır. Kadın 25 türküde ve 55 ninnide olmak üzere 80 türküde anne, 24 türküde gelin, 6 türküde “kız” rolündedir. 5 türküde kadına özel bir rol yüklenmemiş

ya da rolü belirtilmemiştir. 3 türküde ise bacı rolündedir. Kadından bahsedilmeyen türkü sayısı ise 11'dir.

Tablo 67'de erkek ağzı türkülerde kadına nasıl hitap edildiği sunulmuştur.

Tablo-67: Karadeniz Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	66	Anne	5
Kız	58	Gülüm	4
Sevdiğim	33	Bacı	3
Gelin (gelinim)	25	Yosma	3
Güzel	24	Dilber	3
Yavrum	13	Zalim	3
Nazlı yar	10	Birtanem	2
Canım	6	Kadınım	-
Hanım	5	Toplam erkek ağzı türkü	170

Tablo 67'ye göre Karadeniz Bölgesi erkek ağzı türkülerde kadına kullanılan hitaplar şöyledir: 170 erkek ağzı türkünün 66 sında "yar/yarım" sözleri kullanılmıştır. 58'inde "kız", 33'ünde "sevdiğim", 25'inde "gelin", 24'ünde "güzel", 13'ünde "yavrum" 10 tanesinde ise "nazlı yar" hitabı kullanılmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nde kadına "güzel" anlamında "yosma" hitabı 3 türküde kullanılmıştır. "Canım" 6, "anne" 5, "dilber" 3, "zalim" 3, "bacı" 3 "birtanem" hitabı ise 2 türküde kullanılmıştır.

Ayrıca birer türküde rastlanmak üzere "feruk", "elmasım", "ilvanlım (gösterişli, süslü)", "minnoşum" gibi hitaplar da kullanılmıştır.

Karadeniz türkülerinin bir kısmında kızlara genel olarak söylenen sözlere rastlanmaktadır. "İnce belli kızlar", "ince ince kızlar", "güzel kızlar" gibi genel olarak kızlara hitap edilen türkülerle sıklıkla karşılaşmaktadır.

Tablo 68’de Karadeniz Bölgesi türkü sözlerinde, kadın tarafından erkeğe edilen hitaplar ve dağılımları görülmektedir.

Tablo-68: Karadeniz Bölgesi Kadın Ağız Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	24	Çoban	-
Oğlan	4	Ağam	-
Güzel	4	Çapkın	-
Sevdiğim	2	Zeybek	-
Yavrum	2	Efe	-
Uşak	2	Efendim	-
Bey	1	Canım	-
Gülüm	1	Şekerim	-
Delikanlı	-	Toplam kadın ağız türkü	51

Karadeniz Bölgesinde kadın tarafından erkeğe edilen hitapların oldukça sınırlı olması dikkat çekicidir. Kadın tarafından erkeğe edilen hitaplarda “yar” kelimesi 24 türküde geçmekte ve kadına edilen hitaplarda da olduğu gibi sayıca üstünlüğü göze çarpmaktadır. “Oğlan” ve “güzel” hitabı 4’er türküde, “sevdiğim”, “yavrum” ve “uşak” hitapları da 2’şer türküde yer almaktadır. “Bey” ve “gülüm” hitapları 1’er türküde geçmektedir.

Bu bölgede, “uşak” hitabı dışında bölgesel bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 69’da Karadeniz Bölgesi ninnilerinde kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplar sunulmuştur.

Tablo-69: Karadeniz Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yavrum	36	Kızım	1
Bebek (bebeğim)	11	Çocuğum	-
Oğlum	9	Balam	-
Kuzum	3	Mini mini yavrum	-
Evlat	1	Toplam	55

Ninnilerde, kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplar incelendiğinde, Karadeniz Bölgesi'ne ait 55 ninninin 36'sında "yavrum" kelimesinin geçtiği görülmektedir. 9 ninnide "oğlum", buna rağmen 1 ninnide "kızım", 11 ninnide ise "bebek/bebeğim" ifadeleri geçmektedir. 3 ninnide "kuzum" ve 1 ninnide de cinsiyet belirtmeyen "evlat" hitabının geçtiği görülmektedir.

Karadeniz Bölgesinde çocuğa yönelik olarak da bölgesel bir söyleme rastlanmamış, bir türküde "kerata" hitabı kullanılmıştır.

Karadeniz Bölgesi'nde Kadının Sorunlarını Yansıtan Ninnilere Örnekler

Çocuğuna duyduğu ayrılık acısının anlatıldığı ninnide annenin üzüntüsü dile gelmiştir.

"Irmak kıyısına yağmaz mı dolu?
Yavrusundan ayrılan olmaz mı deli

Nenni yavrum nenni!

Uyuttumda yürütemedim,

Memelerden emdirip de kandıramadım!" Ordu (Çelebioğlu 1982:319)

Savaş nedeniyle eşinden ayrılan kadının çocuğuna söylediği ninni, hem savaşı anlatan, hem kadının savaşla ilgili dileğini söyleyen, hem de eşinin eve dönme umudunu yansıtan ilginç sözlere sahiptir.

“Yaşasın Alaman!
 Vermez zamanı,
 Varşovari etti bombardımanı,
 Ateş ile yaktı şehir limanı,
 Moskof’u telef eyle ya Rabb’im!
 E, e, e, e...
 Baban çabuk gelsin yavrum,
 E, e, e, e...
 Tez dönsün yavrum,
 E, e, e, e...

Rize (Çelebioğlu 1982:116)

Bir iftira sonucu hapishaneye girmesi nedeniyle kızından ayrılan ve yıllar geçtiği için kızını büyütememenin acısını yaşayan annenin sözleri şöyledir:

“Genç idim murad alamadım
 Bir kuzu büyütüp yürütemedim,
 Nenni deyip nenniliyemedim,
 nenni suzanım nenni!
 Seni büyütemedim ellere verdim
 Senden heveslik alamadım,
 Nennileyip büyütemedim,
 Ala beşiklere beleyemedim,
 Seni çimenlere yürütemedim.
 Nenni yavrum nenni,
 Anasız kızım nenni!
 Altı senedir beni unuttun,
 Allah kavuşmayı nasib etsin,
 Genç idim murad almadım,
 Hevesliğime ermedim,
 Gün görüp sallanıp gezmedim,
 Genç ömrüm mapusta çürüyor,
 Allah da iftiralardan saklasın!”

Ordu (Çelebioğlu 1983:91)

Tablo 70’de Karadeniz Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafet ve aksesuarların dağılımı sunulmuştur.

Tablo-70: Karadeniz Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar

Kıyafet	f	Kıyafet	f
Yazma	6	Yelek	-
Fistan	4	Yemeni	-
Fes	3	Kuşak	-
Çember	1	Gömlek	-
Şalvar	1	Şal	-
Canfes	1	Kemer	-
Pabuç /kundura	-	Puşu	-
Yaşmak	-	Cepken	-

Tablo 70’de görüldüğü üzere Karadeniz Bölgesi kadın kıyafetlerinde ve aksesuarlarında çeşitlilik ve kıyafet üzerine ayrıntılı bir anlatım yoktur.

Karadeniz Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafetlerde 6 türküde “yazma” ögesi geçmekte bunun dışında dikkat çeken farklı bir kıyafete rastlanmamaktadır. “Fistan” 4 türküde geçmekte ve aynı anlama gelen entari ve elbise yalnız birer türküde kadın giysisi olarak görülmektedir. Bu ögeler dışında 3 türküde “fes”, birer türküde ise “canfes”, “şalvar” ve “çember” ögeleri görülmektedir.

Kadın kıyafetlerinde “mor entari”, “mor fes” örneklemeleriyle mor rengin biraz daha öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 71’de Karadeniz Bölgesi’nde sitem sözleri içeren türkülerin dağılımı verilmektedir.

Tablo-71: Karadeniz Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sitem sözleri içeren türkü sayısı	11	22	-	33
Türkü sayısı	106	170	4	280

Tabloya göre Karadeniz Bölgesi'nden incelenen 280 türkünün 33 (%12) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. İncelenen 106 kadın ağzı türkünün 11 (%10) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. Kadının sitem ettiği kişi ağırlıklı olarak sevdiği, 2 türküde ise annesidir.

Kızının annesiyle dertleştiği, ona sitemini aktardığı aşağıdaki Artvin türküsü, kadınının gelin olarak gittiği yerdeki hayatının tanımlamasını da yapmaktadır.

Karakuşu Vurdular

Kız ana ana karakuşu vurdular
 Kız ana ana kanadını kırdılar
 Kız ana ana daha ben ne idim ki
 Kız ana ana anamdan ayırdılar

Kız ana ana samanlıkta serçeler
 Kız ana ana ayağında nalçalar
 Kız ana ana gece gelme gündüz gel
 Kız ana ana fino seni parçalar

Kız ana ana ben babamın evinde
 Kız ana ana gezer idim kibari
 Kız ana ana gittim elin evine
 Kız ana ana oldum duvar hibari

Kız ana ana karakuş yuva yapmış
 Kız ana ana cevizin kovuğunda
 Kız ana ana bekarlar yarı ister
 Kız ana ana zemheri soğuşunda

(Karadeniz 2010:111)

Kadının sevdiğine olan sitemini anlatan Çorum türküsünün sözleri şöyledir.

“Yanıldık meyil verdik seni bir adam sandık” Çorum (TRT 2010:527)

İncelenen 170 erkek ağzı türkünün 22 (%13) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır.

Karadeniz Bölgesi türkeleri içinde daha çok erkeğin kadına sitem içeren cümleler kullandığı görülmektedir.

Tablo 72’de Karadeniz Bölgesi’nde ayrılık teması içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-72: Karadeniz Bölgesi’nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Türkü sayısı	18	50	-	68
Toplam türkü sayısı	106	170	4	280

Tablo 72’e göre, incelenen 280 Karadeniz Bölgesi türküsünün 68’inde (%24) ayrılık cümleleri içeren sözlere rastlanmıştır. 106 kadın ağzı türkünün 18’inde (%17) ayrılık cümleleri bulunurken, 170 erkek ağzı türkünün 50’sinde (%30) ayrılık ifade eden cümleler bulunmaktadır. Ayrılık cümleleriyle ilgili erkek ağzı türkü oranı kadına göre daha fazladır.

Karadeniz Bölgesi’nde sık görülen karşılıklı atışmalardan kadın ve erkeğin ayrılığı konu alan atışmaları şöyledir:

Kale Kaleye Karşı

Kale kaleye karşı

Kalenin altı çarşı (Nadide'm aman)

Esger oldum gidiyom (Nadide'm aman)

Dosta düşmana karşı

Ben sana gelin mi dedim

Duvağı telli gelin

Yanağı ballı gelin

Hadindi allıçlı gelin

Püskülü bağlı gelin

Topuğu benli gelin

Kaleden indim ancak

Elimdedir al sancak

Ne kız oldum ne gelin

Ateşe yandım ancak

Kastamonu (TRT 2010:499)

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 2818
İNCELEME TARİHİ : 21.2.1986

YÖRESİ
KASTAMONU

ŞİMOEN ALINDIĞI
A MÜMIN MEYDANI

SÜRESİ :

♩ = 144

DERLEYEN
ANKARA DEVLET
KONSERVATUARI
DERLEME TARİHİ

19.7.1948

NOTAYA ALAN
İSMET AKYOL
22.6.1985

KALE KALEYE KARŞI

(Saz.....)

KA LE KA LE YE KA R ŞI

KA LE KA LE YE KA R ŞI

KA LE Nİ NAL TI ÇA R ŞI NA Dİ

DE MA MAN KA LE Nİ NA L TI

(Saz....)

ÇAR ŞI E S GE ROL DUM Gİ

Dİ YUM NA Dİ DE MA MAN DO S DA DÜ Ş MA NA

(Saz.....)

GA R ŞI BEN SA NA GE LİN Mİ DE DİM

DU VA ĞI TEL Lİ GE LİN YA NA ĞI BA L Lİ GE LİN

Karadeniz Bölgesi'nde ayrılık konulu türkülerin çokluğu dikkat çekici olup, ayrılık konuları, sevdâ, askerlik, seferberlik, gurbet, göç gibi nedenlerle oluşmaktadır.

Tablo 73'de Karadeniz Bölgesi'ndeki özlem temalı türkülerin kadın ve erkek ağız olmalarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo-73: Karadeniz Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağız	Erkek ağız	Yakını belli olmayan	Toplam
Özlem sözleri içeren türkü sayısı	19	46	-	65
Türkü sayısı	106	170	4	280

Karadeniz Bölgesi'nden incelenen 280 türkünün 65'inde (%23) özlem ifade eden türküler vardır. İncelenen 106 kadın ağız türkünün 19'unda (%18) kadın, özlemini dile getirmektedir. 170 erkek ağız türkünün 46'sında (%27), özlem içeren sözler belirlenmiştir.

İncelenen 19 kadın ağız özlem içeren türkünün 3'ü kadının annesine özlemini, 2'si evladına olan özlemini geri kalan 14 türkü ise sevdiğine özlemini ifade etmektedir.

İncelenen 46 erkek ağız özlem içeren türkünün 1'inde kadının eş rolü belirtilmiş geriye kalan 45 türküde ise sevdiğine özlem ifade edilmiştir.

Tablo 74'de Karadeniz Bölgesi türkülerinde acı çekme ifadesi içeren türkü dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-74: Karadeniz Bölgesi’nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Acı çekme sözleri içeren türkü sayısı	16	36	-	52
Türkü sayısı	106	170	-	280

Tablo 73’te görüldüğü üzere, 280 Karadeniz türküsünün 52’sinde (%19) acı ifade eden cümleler bulunmaktadır. 106 kadın ağzı türkünün 14’ü türkü, 2’si ninni olmak üzere 16 (%15) tanesinde kadının acı çektiğini ifade eden sözlere rastlanmaktadır.

170 erkek ağzı türkünün 36’sında (%21) erkeğin acı çektiğini ifade eden sözler tespit edilmiştir.

Oran olarak bakıldığında erkeğin kadından daha fazla acı çektiğini ifade eden türkü sözlerine rastlanmıştır.

Acı çekme ile ilgili türkü sözlerinde kadının, çocuğunun hastalığı, ölüm, gurbet nedeniyle, aşk acısı ve sevdiğine kavuşamama nedenleriyle acı içeren sözler ifade ettiği görülmektedir.

Bir annenin oğlunun ölümü nedeniyle duyduğu acıyı anlattığı türkü sözleri şöyledir.

“Höbeb oldu höbeb oldu

Avcı tazı sebep oldu

Yandı yürek kebab oldu

A dağlarda kalan oğlum

Çam dibinde buyan(donarak ölen) oğlum” Kastamonu (Karadeniz 2010:472)

Tablo 75’te Karadeniz Bölgesi kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerde övgü cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-75: Karadeniz Bölgesi'nde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sevdiğini öven sözler içeren türkü sayısı	15	68	1	84
Sevdiğine iltifat sözleri	3	36	-	39
Türkü sayısı	106	170	4	280

Karadeniz Bölgesi türkülerinde övgü içerikli sözler geçen türkü sayısı, 15' i (%14) kadın ağzı, 68'i (%40) erkek ağzı olmak üzere 84'tür (%30). Övgü içeren sözlerin 3'ü kadın ağzı, 36'sı erkek ağzı olmak üzere 39'u (%14) sevgiliye iltifat, tatlı söz şeklinde ayrıca dile getirilmiştir. Kadın ağzı övgü sözleri içeren 15 türkünün 3'ü çocuğuna övgü, geri kalan 12' si ise sevdiğine ya da eşine yöneliktir. Erkek tarafından kadına yönelik söylenen övgü sözlerinin 2'si anneye, 66'sı ise sevdiğine ya da eşine yöneliktir.

Karadeniz Bölgesi'nde erkek ağzından kadına yönelik iltifat içeren sözler şu şekilde örneklendirilebilir.

Nasıl Methedeyim (Değer Gözlerin)

Nasıl methedeyim sevdiğim seni
İstanbul Bursa'yı değer gözlerin
Arasam bulunmaz ruh-i revanı
İzmir'i Konya'yı değer gözlerin

Hüsnüne yakışır Yusuf nişanı
Seni sevenlerin artar efkarı
Kars'ı Ardahan'ı Erzurum Van'ı
Delhi Buhara'yı değer gözlerin

Kimsede görmedim sendeki nazı

Tunus Trablus Acem şiraz'ı
 Yemen'i Bağdat'ı Mısır Hicaz'ı
 Şam'ı İskender'i değer gözlerin

Ben seni severim ezel ezeli
 Bana cefa etme dünya güzeli
 Bağdat'ı Basra'yı acem şirazı
 Büsbütün dünyayı değer gözlerin

Artvin (Karadeniz 2010:159)

Karadeniz Bölgesinde kadın tarafından erkeğe yapılan övgü dolu sözlere örnek olarak Samsun yöresine ait bir türkü verilebilir.

Dolama yar

Dolama yar dolama
 Ben seni vermem aleme
 Kaşların benzer kaleme
 Ağzı da şeker kehribar akar
 Yar gül kokar yar sana kurban
 Dolama giyer ilikli
 Vardım kapısı kilitli
 Yar gelir burma bıyıklı
 Ağzı da şeker kehribar akar
 Yar gül kokar yar sana kurban
 Dolama giyer buz gibi
 Ben seni sevdim kız gibi
 Parlıyorsun yıldız gibi
 Ağzı da şeker kehribar akar
 Yar gül kokar yar sana kurban

Samsun (Karadeniz 2010:543)

Tablo 75a' da erkek ağzı türkülerde kadının övüldüğü yönleri görülmektedir.

Tablo-75a: Karadeniz Bölgesi Erkek Ağız Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri

Övülen yer	f	Övülen yer	f
Göz	20	Gerdan	2
Kaş	17	Kirpik	1
Güzellik	16	Topuk	1
Zülûf saç	11	Sürme	1
Bel	7	Ben	1
Boy	7	Dudak	1
Yanak	5	Gamze	-
Koku	3		

Karadeniz Bölgesinde kadının övgüyle bahsedilen yeri ağırlıklı olarak gözleri, kaşları, güzelliği, saçları ve boyu üzerine yoğunlaşmaktadır. İnce bel ögesi de dikkat çekici sayıda övgü konusu olmuştur. İç Anadolu Bölgesinde sıkça görülen göğüs/ meme/ sine gibi kadının cinselliğini içeren sözlere rastlanmamıştır. Karadeniz Bölgesi'nde “göz” 20 türküde, “kaş” 17 türküde, “güzellik” 16, “zülûf ve saç” 11 türküde, “bel” 7 türküde, “boy” 7 türküde, “yanak” 5 türküde, “koku” 3 türküde, “gerdan” ise 2 türküde işlenmektedir. Diğer bölgelerde olduğu gibi bu bölgede de “ela göz” e özellikle vurgu yapılmaktadır.

Erkek tarafından kadına yönelik övgü dolu türkü sözleri aşağıda verilmiştir.

Uydurmuş

Lavantalar kokuşturmuş

Ne de güzel yakıştırmış

Bugün biraz çekiştirmiş

Huri mensuba uydurmuş

Kısa kesmiş saçlarını

Hak ey etsin suçlarını

Zülûfünün uçlarını

Ah u kemana uydurmuş

Nazları var samur yelek

Dize kadar ipek çorap

Bu ne haldir aman Yarab

Ay-ı figana uydurmuş

Artvin (Karadeniz 2010:246)

Yukarıdaki örnek kadının görünümü ve kadının nasıl anlatıldığı ile ilgili de bilgiler vermektedir.

Tablo 76’da Karadeniz Bölgesi türkülerinde kadına yapılan benzetmeler sunulmaktadır.

Tablo-76: Karadeniz Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler

Benzetilen varlık	f	Benzetilen varlık	f
Gül/ gonca	4	Ağaç/fidan	-
Ay/güneş	2	Su	1
Karanfil/menekşe	3	Melek	1
Bal/şeker	5	Ceylan/ maral	1

Tablo 76’da görüldüğü gibi Karadeniz Bölgesi’nde kadına yapılan benzetmeler şu şekilde sıralanmaktadır. Kadın, 4 türküde “gül”e, 3 türküde “karanfil” “menekşe” şeklinde çiçeğe, 1 türküde “su”ya, 2 türküde “ay”a benzetilmiş, 5 türküde ise “bal/şeker”e ve 1 türküde “maral”a benzetilmiştir. Bu bölgede de kadına yapılan benzetmelerde “gül” sayıca fazla olup çeşitlilik ve dikkat çekici bir varlığa rastlanamamıştır.

Tablo 77’de Karadeniz Bölgesi türkülerinde kadına yönelik ve kadın tarafından erkeğe yönelik güven içeren türkü sözü sayısı görülmektedir.

Tablo-77: Karadeniz Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı

	Güven	Güvensizlik	Toplam
Kadın ağzı	2	4	6
Erkek ağzı	5	6	11
Güven/güvensizlik toplam	7	10	17

İncelenen Karadeniz Bölgesi türkülerinde kadının erkeğe güven duyduğunu belirten 2 türküye rastlanırken, güvensizliğini belirten türkü sözü sayısı ise 4'tür. Erkeğin kadına güven duyduğunu belirten türkü sözü sayısı 5 olup, güvensizliğini belirten türkü sözü sayısı 6'dır. Bu bölgede kadın ile erkek arasında güvensizlik belirten türkü sözü sayısının daha fazla olması dikkat çekicidir.

Erkek kadına olan güvensizliğini Artvin yöresine ait olan şu türküyle dile getirmiştir.

Düşürdü

Kime şekva edem kime yalvaram
 Beni bir vefasız yara düşürdü
 Muhabbet eylemez selamı kesti
 Yaktı dil hanemi nara düşürdü
 Ben de o güzeli sadıktır sandım
 Tatlı sözlerine aldanıp kaldım
 Ellere meyletti yandıkça yandım
 Dertten kasavetten zara düşürdü
 Bana reva gördü derdi efkarı
 Tartılmaz bu aşkın zararı karı
 Rufai gezemez gurbet diyarı
 Felek beni böyle zora düşürdü

Artvin (Karadeniz 2010:96)

Tablo 78’de Karadeniz Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-78: Karadeniz Bölgesi’nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Kıskançlık içeren sözlü türkü sayısı	2	8	-	10
Türkü sayısı	106	170	4	280

Karadeniz Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı şöyledir: İncelenen 280 türkünün 10’unda özlem ifade eden türküler vardır. İncelenen 106 kadın ağzı türkünün 2’sinde kadın, özlemini dile getirmektedir. 170 erkek ağzı türkünün 8’inde ise özlem içeren sözler belirlenmiştir.

Erkeğin kadına olan kıskançlığını aynı zamanda sitemini belirttiği türkü sözleri şöyledir.

“Aldım yarin sözünü

Tutmadı yar sözünü de

Aldı başga birini”

Gümüşhane (Turhan, Şanlı 2010:37)

Tablo 79’da Karadeniz Bölgesi türkülerinde kız kaçırma temalı türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-79: Karadeniz Bölgesi’nde Kız Kaçırma Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kaçırma
Kadın ağzı	2
Erkek ağzı	12
Toplam	14

Karadeniz Bölgesi türküleri içerisinde sevdiğini alamayan erkek ya da sevdiğine varamayan kadının sevdiğiyle birlikte kaçması türkülere de konu olmuştur.

Tabloya göre, sevdiği kızı kaçırmak isteyen erkek ağzı türkü sayısı 12, sevdiğinin kendisini kaçırmasını isteyen kadın ağzı türkü sayısı ise 2'dir.

Karadeniz Bölgesi türkülerinde de incelenen türkü sözleri içerisinde kaçırıldığı için şikayet eden, yakınan kadın ağzı sözlere ya da kaçırmayla ilgili olumsuz kadın ve erkek ağzı sözlere rastlanmamıştır.

Kaçırmayla ilgili erkek ağzı sözler örnek olarak şu şekilde ifade edilmiştir.

Tarlaya Ektim Soğan

Tarlaya ektim soğan a canım
 Bitmedi yedi doğan
 Hep mi güzel oluyor a yavrum
 Senin anandan doğan
 Ufak ufak ufak ufak bas da gel
 Tahtalar oynamasın
 Pencerenden kaç da gel
 Gavur anan duymasın
 Ayağındaki mesler a yavrum
 Yere vurdukça sesler
 Senin orda duruşun a yavrum
 Beni burada del'eder

Ufak ufak ufak ufak bas da gel
 Tahtalar oynamasın
 Pencerenden kaç da gel
 Gavur anan duymasın
 Kalk gidelim a yavrum
 Orman olsun evimiz
 Avunun yaprakları a yavrum
 Olsun kiremidimiz
 Ufak ufak ufak ufak bas da gel
 Tahtalar oynamasın
 Pencerenden kaç da gel
 Gavur anan duymasın.

Giresun (Karadeniz 2010:299)

Tablo 80'de Karadeniz Bölgesi türkü sözlerinde cinsel öge içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-80: Karadeniz Bölgesi'nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Cinsel öge içeren türkü sayısı	6	26	-	33
Türkü sayısı	106	170	-	280

Tabloya göre Karadeniz Bölgesi türkü sözlerinde cinsel unsurlar içeren türkü sayısı 6'sı (%6) kadın ağzı, 26'sı (%15) erkek ağzı olmak üzere 33'(%12) tür.

Erkeğin cinsel konuları dile getirdiği türkü sözlerinin bir kısmı şöyledir.

“Öptüm de uyandırdım... Bir akşam gel bir sabah, ille Cuma gecesi, yiyem ağzın içini, dün gece neredeydin, gönlümün güvercini” Artvin (Karadeniz 2010:558)

Karadeniz Bölgesi türkülerinde kadının örnek şu sözlerle verilebilir:

“İki gece bir olsa, yar koynuma girende” Artvin (Karadeniz 2010:99)

Karadeniz Bölgesi Türkülerinde Toplumsal Olaylara Yönelik Örnek Türkü Sözleri

Halasının oğluya evlenmek isteyen kızın yakmış türkü sözleri kadının kendini ifade etmesi ve akraba evliliği hakkında bilgiler vermektedir.

Hala Geldum Evune

Hala geldum evune
Yedum kara lahana
Hala uşaklarının
Ver beni ufağına

Çayurumun dibine
Üç ağaca üzüm var
E hala üç oğlun var

Ufağında gözüm var

Hala sorma oğlune
Oğlun da bana aşık
Sevdaluk şerbetinden
İçtim be de bir kaşık

Karşı beri evleri
Biraz daha gel beri
Deyiş etum oğlunla
Mendiliyla çemberi

Rize (TRT 2010:443)

Kaynanasına yaktığı türküde hayli cürretkar sözler eden gelinin yaktığı türkünün sözleri ilgi çekicidir.

Gökçe ağacın kilimi

Gökçe ağacın kilimi
Tut kaynana dilini
Oğlun akşam gelince
Kırar kambur belini

Oy oy oy yarım
Askerdir benim yarım
Subaylar izin verse
Can olur gelir yarım
Hey hey hey yarım

Bahçede bakla kaynana
Dibini de yokla kaynana
Oğlun akşam gelecek
Pırtını topla kaynana

Kaynananın dileği
Hep doldurur fileyi
Oğlan askere gidince
Gelin çeker çileyi

Kaynanam bakar camdan
 Suyu doldurdum çaydan
 Ben yarimden vazgeçmem
 Geçerim tatlı candan

Kaynanamı severim
 Elaleme överim
 Eller bana acırsa
 Askerime giderim

Kastamonu (Yılmaz 2003:202)

Karadeniz Bölgesi'nde anne kimliğinde kadın, diğer bölgelerde de olduğu gibi, türkülerde “yaslı anam”, “dertli anam” gibi sözlerle anılmaktadır. Türkü yakanın, kendisini düşünenin bir tek annesi olacağını söylediği sözler sıklıkla görülmektedir. Yani anne ögesi güvenilen, çocuğunun ardından ağlayan, dertli yaşlı garip ve dar günlerde derdini anlatabildiği kişi olarak anlatılmaktadır. Örnekteki türkünün sözleri de bu yöndedir.

“Uzun kavak gıcım gıcım gıcılar,
 Anne benim sol yanımda sancı var,
 Ben ölürsem benden daha genci var,

Dağlar taşlar uçan kuşlar kan ağlar,
 Yaslı anam kara yazmalar bağlar.” Ordu/ Giresun (Karadeniz 2010:219)

Karadeniz Bölgesi'nde çokeşlilikten bahseden türkü sözüne rastlanmamıştır. Ayrıca türkülerde kadının yaşı ile ilgili türkü sözleri 5 türküde görülmüş bu türkülerin 2'sinde “on beş yaşındaki” kızdaki bahsedilmiştir. Genel olarak kadının yaşının küçük olması Karadeniz türkülerinde kadının “genç” olması gerekçesiyle övgü konusu olmaktadır. Bir türküde ise “Allah beni kavuştur yarin güççüceğine” sözleriyle genç bir kızla evlenilmek istendiği belirtilmiştir.

3.6. Doğu Anadolu Bölgesi

Toprakları Anadolu'nun Doğu Kısmında olması sebebiyle Doğu Anadolu Bölgesi adını alan bölge, Türkiye'nin 1/5 lik yüzölçümüne sahip en geniş coğrafi bölgedir. Kenarları dağ sırası ile kuşatılmıştır. Yer şekilleri ve iklim özelliklerinin etkisiyle 4 bölüme ayrılmıştır. Bölgedeki iklim karasal iklimdir. Diğer bölgelere göre göçün fazla yaşandığı bölge olan Doğu Anadolu Bölgesi'nde kırsal nüfus, kent nüfusundan fazladır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde “maya” adı verilen uzun havalar mevcuttur. Acı, hüzün, hasret anlatan 8 heceli şiirli, serbest ritimli ezgilere “maya” denir. Oyunları genellikle türkölüdür. Divan, garip, hoyrat, kerem yaygındır. Halay, uçayak, tamzara gibi oyunlar oynanır. Elazığ yöresinde “çayda çıra” oyunu meşhurdur. Halk müziğinde en sık kullanılan çalgılar, davul, zurna tar, mey, bağlama, klarnet, def ve çığırtmadır.

Bu bölümde Doğu Anadolu Bölgesi'ne ait farklı kaynaklardan rastgele seçilmiş olan türkülerin sözleri tek tek incelenmiş, kadınla ilgili veriler elde etmek amacıyla çeşitli kriterlerin türkülerdeki dağılımı tablolar halinde gösterilip yorumlanmıştır.

Tablo 81'de Doğu Anadolu Bölgesi'ne ait türkülerin kadın ağzı ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımları görülmektedir.

Tablo-81: Doğu Anadolu Bölgesi'nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı Belli olmayan	Genel Toplam
Türkü sayısı	60 türkü 55 ninni Toplam 115	164 türkü 0 ninni Toplam 164	6	285

Tablo 81'e göre, farklı kaynaklardan rastgele seçilip incelemeye alınan 285 Doğu Anadolu Bölgesi türküsünün 164'ünün (%58) erkek ağzı, 60'ının (%21) kadın ağzı olduğu görülmektedir. Ayrıca kadın hakkında daha fazla veri elde etmek

amacıyla her bölge için rastgele seçilen 55 ninni ile birlikte toplam 115(%40) kadın ağzı türkü ele alınmıştır. Yakıcısının cinsiyeti tespit edilemeyen türkü sayısı ise 6 (%2) dır.

Tablo 82’de Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadının rolü sayısal olarak sunulmaktadır.

Tablo-82: Doğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü

Kadının rolü	f	Kadının rolü	f
Sevgili / yar	158	Kız kardeş	6
Anne	10+55=65	Kız	5
Gelin	11	Kadın	4
Eş	6	Kaynana	3

Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına, 158 türküde sevgili yar rolüyle hitap edilmiştir. Yar hitabıyla sevdiği kişi ve eş de kastediliyor olabilmekte ancak özellikle eş rolü ile belirtilen 6 türküye rastlanmaktadır. Kadın 10 türkü ve 55 ninni olmak üzere 65 türküde anne rolünde, 11 türküde gelin, 6 türküde kız kardeş, 5 türküde ise “kız” rollerindedir. 4 türküde herhangi bir kadın olarak adlandırılan rollerde “yosma” sıfatıyla kötü bir anlama büründürülmüş, hafif meşrep tanımlanmış bir kadın, evli bir erkekle beraber olan kadın tanımlamalarıyla genel olarak iyi tanımlamalar yapılmamıştır.

Kadına anne rolünde duyulan sevginin, ihtiyacın ve beklentilerin anlatıldığı türkü sözleri şöyledir.

Ana Meni Yaz Ağla

Ana Meni Yaz Ağla

Yaz Ağlama Güz Ağla

Demeyinen Tükenmez

Bir Kağıda Yaz Ağla

(Bağlantı)

Ay Ana Ay Ana
Sen Menim Özüm Ana
Özüm Ana Gözüm Ana
Sohbetim Sözü Ana

Gedin Anama Deyin
Derdimi Yanana Deyin
Anam Meni Sorarsa
Günümü Gara Deyin
Anama Deyin Ağlasın
Garaları Bağlasın
Men Yadına Düşende
Ureyini Dağlasın

Ay Ana Ay Ana
Sen Menim Özüm Ana
Özüm Ana Gözüm Ana
Sohbetim Sözü Ana

Kars (Karadeniz 2010:79)

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 3600
İNCELEME TARİHİ: 2.5.1991

DERLEYEN

ALİ HAYDAR GÜL

DERLEME TARİHİ

YÖRESİ

KARS
KİMDEN ALINDIĞI
MÜRSEL KILIÇ
SÜRESİ:

ANA MENİ YAZ AĞLA

NOTAYA ALAN

ALİ HAYDAR GÜL

(SAZ - - - - -)

A NA ME Nİ YA ZAĞ LA YA ZAĞ LA MA GÜ ZAĞ LA
GE DİN A NA MA DE Yİ-N DER Dİ Mİ YA NA NA DE YİN
A NA MA DE YİN AĞ LA Sİ-N GA RA LA RI BAĞ LA SIN

DE ME Yİ NEN TÜ KEN ME-Z BİR KA ĞI ZA YA ZAĞ LA
A NAM ME Nİ SO RAR SA GÜ NÜ MÜ GA RA DE YİN
MEN YA Dİ NA DÜ ŞEN DE GA RA LA RI BAĞ LA SIN

A - Y A - NA A - Y A - NA SEN ME Nİ-M Ö ZÜ MA NA

Ö - ZÜM A - NA GÖ - ZÜM A - NA SÖH BE Tİ-M SÖ ZÜ MA NA

Gençtürk

ANA MENİ YAZ AĞLA
YAZ AĞLAMA GÜL AĞLA
DEMEYİNEN TÜKENMEZ
BİR KAĞIZA YAZ AĞLA

GEDİN ANAMA DEYİN
DERDİMİ YANANA DEYİN
ANAM MENİ SORARSA
GÜNÜMÜ GARA DEYİN

ANAMA DEYİN AĞLASIN
GARALARI BAĞLASIN
MEN YADINA DÜŞENDE
ÜREYİNİ DAĞLASIN

AY ANA AY ANA
SEN MENİM ÖZÜM ANA
ÖZÜM ANA GÖZÜM ANA
SÖHBETİM SÖZÜM ANA

B A Ğ L A N T I

B A Ğ L A N T I

Kadının konu edilmediği türkü sayısı 15'tir. Bu türküler genellikle dağ, ölüm ve felsefi konular üzerinedir.

Kadına edilen hitaplar kadının toplumdaki yeri ve durumu hakkında bilgiler vermektedir. Tablo 83'te Doğu Anadolu Bölgesi erkek ağı türkülerinde kadına nasıl hitap edildiği sunulmuştur.

Tablo-83: Doğu Anadolu Bölgesi Erkek Ağı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	96	Dilber	4
Kız	57	Nazlı yar	4
Gelin (gelinim)	31	Yavrum	4
Güzel	16	Hanım	3
Gülüm	11	Anne	3
Sevdiğim	7	Bacı	2
Canım	6	Birtanem	-
Yosma	6	Kadınım	-
Zalim	5	Toplam erkek ağı türkü	164

Tablo 83'te görüldüğü gibi Doğu Anadolu Bölgesi erkek ağı türkülerde kadına kullanılan hitaplar: 164 erkek ağı türkünün 96'sında "yar/yarım", 57'sinde "kız", 16'sında "güzel", 31'inde "gelin", 7'sinde "sevdiğim"dir. Ayrıca "canım" 6, "zalim" 5, "nazlı yar", "dilber" ve "yavrum" 4, "hanım" 3, "bacı" 2, "anne" hitabı ise 3 türküde kullanılmıştır.

Bölgesel olarak "yosmam" hitabı 4 türküde "Şen, güzel, fettan (genç kadın)" (tdksozluk.com Er. Tar:13.11.13) anlamında, 2 türküde ise halk arasındaki kötü anlamıyla kullanılmıştır. "Kınamayın arkadaşlar ben bir yosmaya vuruldum" gibi sözlerle kötü anlamı barındıran bu hitap, 4 türküde "güzel, ceylan" gibi iyi duygular

ifade eden sözlerin arasında kullanıldığı için türkü sözünde geçen anlam farklılığı ortaya çıkmaktadır.

Kadına yönelik 4 türküde “balam”, 5 türküde “zalim, zalimin kızı” gibi hitaplar kullanılmaktadır.

Tablo 84’te Doğu Anadolu Bölgesi türkü sözlerinde kadın tarafından erkeğe edilen hitaplar ve dağılımları sunulmaktadır.

Tablo-84: Doğu Anadolu Bölgesi Kadın Ağız Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	45	Efendim	1
Oğlan	30	Uşak	1
Ağam	7	Çapkın	1
Çoban	6	Zeybek	-
Güzel	6	Efe	-
Gülüm	5	Yavrum	-
Canım	4	Delikanlı	-
Sevdiğim	3	Şekerim	-
Bey	1	Toplam kadın ağız türkü	60

Kadın tarafından erkeğe edilen hitaplarda ise yine “yar” kelimesi 45 türküde geçmekte ve kadına edilen hitaplarda da olduğu gibi sayıca üstünlüğü göze çarpmaktadır. Doğu Anadolu türkülerinde “oğlan” hitabı da 30 türküde yer almaktadır. “Ağam” 7 türküde, “Çoban” ve “güzel” hitapları da 6’şar türküde geçmektedir. Gülüm hitabı 5 türküde geçmekte, kadın ve erkek arasında bölgesel olarak kullanılan bir olduğu düşünülmektedir. “Canım” hitabı 4, “sevdiğim” hitabı 3 türküde geçerken “bey” ve “efendim” hitaplarının diğer bölgelere göre azlığı da dikkat çekmektedir.

Kadın tarafından erkeğe yönelik “ağam” hitabına bazı bölgelerde hiç rastlanmazken, Doğu Anadolu Bölgesi’nde sıklık bakımından üçüncü sırada rastlanmaktadır. Türkiye’de ağam hitabının en çok kullanıldığı bölge, Doğu Anadolu Bölgesi’dir.

Tablo 85’te Doğu Anadolu Bölgesi ninnilerinde kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplar sunulmuştur.

Tablo-85: Doğu Anadolu Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yavrum	8	Oğlum	4
Mini mini/minicik yavrum	8	Kızım	3
Balam	7	Çocuğum	-
Bebek (bebeğim)	6	Evlat	-
Kuzum	5	Toplam	55

Ninnilerde, kadın tarafından çocuğuna verilen hitaplar incelendiğinde, Doğu Anadolu Bölgesi’ne ait 55 ninninin 8 inde “yavrum” kelimesinin geçtiği görülmektedir. Daha önceki bölgelerde de görüldüğü üzere “yavrum” hitabı Türkiye’de en sık kullanılan hitaptır. Ancak Doğu Anadolu Bölgesi’nde bu hitabın kullanım azlığı dikkat çekicidir. Genel olarak bu bölgede çocuğa yönelik hitap azlığı görülmekle birlikte, 4 ninnide “oğlum”, 3 ninnide “kızım”, 5 ninnide “kuzum” 8 ninnide ise “yavrum” ifadeleri geçmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi’ne mahsus özellikle Kars yöresinde “balam” hitabı kullanılmaktadır. Bala, “yavru, çocuk” (TDK Er.Tar:13.11.13) anlamına gelmekte ve ninnilerde sevgi içeren bir söz olarak kullanılmaktadır. Özellikle Kars yöresinde “ninni” ya da “neni” sözü yerine “lay lay lay” sözcükleri kullanılmaktadır.

Ayrıca Malatya yöresine ait bir ninni de çocuğa kullanılan esprili hitaplar olarak örnek verilebilir.

“Dandini daylak sen uyu,
 Ensesei kavlak sen uyu,
 K p karınlı sen uyu,
 Lahna bacak sen uyu,
 Carıt kulak sen uyu!”

Malatya (elebioğlu 1982:1801)

Doğu Anadolu Bölgesi’nde Kadının Sorunlarını Yansıtan Ninnilere  rnekler

Birçok yörede olduğu gibi Doğu Anadolu Bölgesi’nde de çocuğu olmayan kadına yönelik toplum baskısı ve kadının içgüdüsel ocuk sahibi olma arzusu ninnilere en acı sözlerle konu olmuştur. Aşağıdaki ninninin bir bölümü de kadının bu yöndeki üzüntüsünü ifade etmektedir.

“Ala keçi gelmişt oğlum ne ister?
 N’olur kadir Mevlam bir devlet göster,
 N’olur kadir Mevlam bir bebek göster,
 Bebesiz gelini kınamayın dostlar

Aynalı beşik sallamadı kollarım

Nen almadı kırılışı dillerim”

Erzurum ( zyel 2010:60)

Kadının çocuğuna söylediği ninnide hem çocuğunu korkutma hem de kocanın kendisine davranışına dair sözler görülmektedir.

“Dandana edeyim seni,
 Gömleksiz koydun beni,
 Akşam baban gelirse
 Hem seni d ver hem beni!”

Erzincan (elebioğlu 1983:340)

Örnekteki Erzurum yöresine ait ninni, kadının, kızına karşı düşünceleri, hayalleri, toplum hakkındaki önyargıları ve kadının idealleri konusunda ipuçları vermektedir.

“Erini kızım serini kızım

Ser askerın gelını kızım

Sırmalısın benim kızım

Kalçalısın benim kızım

Kürde vermem hızma taktırır,

Zengine vermem altın saydırır,

Babasının adını saydırır!”

Erzurum (Çelebioğlu 1983:255)

Tablo 86’da Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafet ve aksesuarların dağılımı sunulmuştur.

Tablo-86: Doğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar

Kıyafet	f	Kıyafet	f
Şal	8	Yemeni	-
Puşu	3	Çember	-
Kemer	2	Kuşak	-
Fes	2	Fistan	-
Pabuç /kundura	1	Şalvar	-
Yazma	1	Cepken	-
Canfes	-	Gömlek	-
Yaşmak	-	Yelek	-

Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına özgü kıyafetlerin geçtiği cümleler çok sınırlı olmakla birlikte kıyafet çeşitliliğinin de olmadığı görülmüştür. Türkülerde en fazla “şal” ögesi geçmekte ve 8 türküde görülmektedir. Diğer bölgelerde geçen çember, kuşak fistan, şalvar gibi kıyafetlere Doğu Anadolu türkülerinde rastlanılmamıştır. Bölgeye özgü kıyafetlerden biri olarak “puşu” 3 türküde geçmektedir. “Kemer” ve “fes” 2 türküde, kundura ve yazma ise 1’er türküde görülmektedir. Doğu Anadolu türkülerinde kıyafet ile ilgili sözcükler sayıca çokluk

içermemekte ancak kadının güzellik için kullandığı “sürme” 12 türküde geçmektedir. “Sürme” ögesiyle, kadını ve kadının güzel özellikleri anlatan cümlelerde “kaşlar gözler sürmeli”, ”sürmeli kara gözler” gibi tanımlamalarla dikkat çekici bir unsur olarak karşılaşılmaktadır. Ayrıca “kına” da ellerde güzellik unsuru olarak tanımlanmakta “kınalı eller” gibi cümlelerle kınaya kadın eşyalarında vurgu yapılmaktadır. Doğu Anadolu Bölge’sinde ve diğer bölgelerde kına, kadınların güzelliğini simgelemekte, bazı yerlerde kadının saflığını, bekâretini, bazı yerlerde ise bereketi temsil ettiği bilinmektedir.

“Elinin kınasını al eğlemişler, gözünün sürmesini bol eylemişler seni bir yiğide mal eğlemişler” Malatya (Karadeniz 2010:341) gibi sözlerle kına gecesindeki görünümü tanımlanmıştır.

Yukarıdaki örnekte geçen “seni bir yiğide mal eylemişler” cümlesi de Malatya kına havasında kadının konumu açısından dikkat çekici sözlerdir.

Tablo 87’de Doğu Anadolu Bölgesi’nde sitem sözleri içeren türkülerin dağılımı verilmektedir.

Tablo-87: Doğu Anadolu Bölgesi’nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sitem sözleri içeren türkü sayısı	21	35	3	59
Türkü sayısı	115	164	6	285

Tabloya göre Doğu Anadolu Bölgesi’nden incelenen 285 türkünün 59 (%21) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır.

60 kadın ağzı türkünün 21 (%35) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. Kadının sitem ettiği kişi ağırlıklı olarak sevdiği, 1 türküde ise eşidir.

164 erkek ağzı türkünün 35 (%12) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır.

Kars yöresine ait şivesel sözleriyle dikkat çeken türküde kadının vefasızlığından dolayı erkeğin sitemini anlatan örnekler bulunmaktadır.

“Sallana salana gelir geçersin

Ele yan yan bakma meni üzersin

Evvel benim idin şimdi eçirsin,

Söylediğin sözde niçin durmadın”

Kars (Karadeniz 2010:152)

Tablo 88’de Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde ayrılık teması içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-88: Doğu Anadolu Bölgesi’nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakamı belli olmayan	Toplam
Türkü sayısı	56	46	3	79
Toplam türkü sayısı	115	164	6	285

Doğu Anadolu Bölgesi’nden incelenen 285 türkünün 79’unda (%28) ayrılık sözleri içeren türküler vardır. 115 kadın ağzı türkünün 57’sinde (%50), 164 erkek ağzı türkünün 46’sında (%16), yakıcısının belli olmadığı 6 türkünün ise 3’ünde ayrılık cümleleri bulunmaktadır.

Kadın ağzı türkülerde 2 türküden birinin ayrılık sözleri içermesi, bu bölgede kadınların değişik sebeplerle yoğun olarak ayrılığı yaşadıklarını ve bunun uzantısı olarak da ayrılıktan söz ettiklerini göstermektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi’nde ayrılıkların, çoğunlukla göç ve gurbete gitme nedenleriyle gerçekleştiği, geri kalan çoğunluğu ise sevda, ölüm gibi sebeplerle oluşan ayrılığın oluşturduğu görülmektedir.

Kocasını gurbete giden kadının yaktığı örnekteki türkü, kadının, kocasının yokluğundan duyduğu büyük üzüntüyü ve “eli elimde olsun, kapı kapı dilenek” sözleriyle de kocasının varlığından başka bir şey istemediğini ifade etmektedir. Kadının kocasına ettiği “ağam” hitabı da örnekte görülmektedir.

Dersim Dört Dağ İçinde

Dersim dört dağ içinde
 Gülü var bağ içinde
 Dersimi hak saklasın
 Bir gülüm var içinde
 (Bağlantı)

N'oldu ağama n'oldu
 Sarardı benzi soldu
 Ağam burdan gideli
 Bu yerler viran oldu

Harput'un altı kelek
 Dersim'e gidek gelek
 Eli elimde olsun
 Kapı kapı dilenek
 Bağlantı

Dersim'in yazılan
 Meliyor kuzuları
 Ben buraya gelmezdim
 Alnımın yazıları
 Bağlantı

Elin elimde değil
 Mavzer belimde değil
 Yıkarım seni Dersim
 Ferman elimde değil

Tunceli (Karadeniz 2010:133)

Sevdiğini askere gönderen kadın ağzı bir başka türkü sözü de şöyledir:

Memmi

Dideban üstüneyim memmi
 Dal boyun kastındayım memmi
 Erenler dua edin memmi

Ben murad üstüneyim memmi

Memmi hayranın olam memmi

Memmi kurbanın olam memmi

Memmi yessirin olam memmi

Gök meydan aşağı baş aşağı memmi

Belinde şal kuşağı memmi

Alay kalkmış gidiyor memmi

Hepsi Bitlis uşağı memmi

Memmi hayranın olam memmi

Memmi kurbanın olam memmi

Memmi yessirin olam memmi

Bağa gel boyun görem memmi

Kolçaklı kolun görem memmi

Aramız derya deniz memmi

Yar seni nerde görem memmi

(Karadeniz 2010:144)

Erkek ağzı ayrılık sözleri içeren türkölere örnek olarak da “alageyik” türküsü verilebilir. Bu türkölde kadın hakkında yapılan tanımlamalar genel olarak Doğu Anadolu Bölgesi türköl sözlerine uygun yapıdadır. Doğu Anadolu Bölgesi’nde kadın, erkek tarafından genellikle güzel sözlerle, derin, saf ve güzel tanımlamalarla anlatılmaktadır.

Ala Geyik Ne Boynunu Sallarsın

Ala geyik ne boynunu sallarsın

Perde çekmiş yar yolunu gözlersin

Bana derler ne karalı gülmezsın

Mevlam güldürmedi ben nasıl gülem

Dokunmayın bir yaralı yanım var

Söyletmeyin efkarım var gamım var

Bana derler şu gurbette neyin var

Bilmezler ki kömür gözlü yarım var

Haberine ben de yine ağladım
Ayrılığın çevresini bağladım
Dua edin şu ayrılık savuşa
Bacı kardaş birbirine kavuşa

Erzincan (Karadeniz 2010:106)

Tablo 89’da Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki özlem temalı türkülerin kadın ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo-89:Doğu Anadolu Bölgesi’nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Özlem içeren sözlü türkü sayısı	25	66	4	95
Türkü sayısı	115	164	6	285

Doğu Anadolu türkülerinde özlem cümleleri içeren türkülerin dağılımı şöyledir. 285 türkünün 95’inde %(33) özlem ifade eden türküler vardır. İncelenen 115 kadın ağzı türkünün 25’inde (%22) kadın, özlemine dile getirmektedir. 164 erkek ağzı türkünün 66’sında (%40), yakanı belli olmayan 6 türkünün ise 4 ünde özlem içeren sözler belirlenmiştir.

25 kadın ağzı özlem içeren türkünün 2’si anneye özlemi 4’ü gurbete gitme sonucu aileye olan özlemi 2 si eşe (koca) özlemi geri kalan 17 türkü ise sevdiğine özlemi ifade etmektedir.

66 erkek ağzı özlem içeren türkünün 1’i anneye özlemi, geri kalan 42 türkü ise sevdiğine özlemi ifade etmektedir.

Giden kocasının ardında kalan kadının yakmış olduğu türkü, kadının eşine olan özlemine sürekli yinelenen “gel yârim”, “dön yârim” sözleriyle yansıtmaktadır.

Bura Bakır Maden’dir

Bugün hava kapanık gelyarım
Dicle suyu bulanık dönyarım
Yarım gitti gideli gelyarım
Yüreğim başı yanık dönyarım

Bura bakır maden'dir gelyarım
 Yar cefalar edendir. dönyarım
 Gideli yedi yıldır gel yarım
 Hiç haber yok nedendir dönyarım

Duman çöktü ovaya gelyarım
 Yar dönmüyor yuvaya dönyarım
 Çok adaklar adadım gelyarım
 Gittim Derviş Baba'ya dönyarım

Evleri kortiktedir gelyarım
 Bağları kuşiktendir dönyarım
 Yedi seneden beri gel yarım
 Gözlerim eşiktendir. dönyarım

Elazığ (Karadeniz 2010:114)

Tablo 90'da Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde acı çekme ifadesi içeren türkü dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-90: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Acı çekme sözleri içeren türkü sayısı	38	52	4	94
Türkü sayısı	115	164	6	285

Tablo 90'da görüldüğü üzere, 115 kadın ağzı türkünün 25'i türkü, 13'ü olmak üzere 38 (%33) tanesinde acı çektiğini ifade eden sözler saptanmıştır.

164 erkek ağzı türkünün 52'sinde (%32) acı ifade eden sözler vardır. Yakanı bilinmeyen 6 türkünün 4'ünde görülmek üzere, toplam 94 (%33) türkünde acı ifade eden sözler tespit edilmiştir.

Acı çekme ile ilgili türkü sözlerinde kadının, çocuğunun ölümü, eşinin ölümü sebebiyle, gurbet, aşk acısı ve sevdiğine kavuşamam nedenleriyle acı içeren sözler söylendiği görülmektedir. Bu bölgede özellikle "ölüm" konulu türkülerin çokluğu dikkat çekicidir.

Kadının, gurbet nedeniyle eşine olan hasretini anlattığı ninni, kadının belinin bükülmesi anlatımıyla acı çektiğini örnelemektedir.

“İstanbul’un yolları diken

Hasretlik belimi büken

Ninnileyim küçük seni

Ninni ninnininni”

Malatya (Çelebioğlu 1982:331)

Tablo 91’de kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerde övgü cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-91: Doğu Anadolu Bölgesi’nde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sevdiğini öven sözler içeren türkü sayısı	27	59	3	89
Sevdiğine iltifat sözleri	18	46	2	66
Türkü Sayısı	115	164	6	285

Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde övgü içerikli sözler geçen türkü sayısı, 27’ si (%23) kadın ağzı, 59’u (%51) erkek ağzı olmak üzere 89 (%31) dur.

Övgü içeren sözlerin 66’sı (%23) sevgiliye iltifat, tatlı söz şeklinde ayrıca dile getirilmiştir. Kadın ağzı 27 türkünün 7’si çocuğuna övgü, geri kalan 20 si ise sevdiğine, eşine yöneliktir.

Doğu Anadolu bölgesinde kadın ağzından erkeğe yönelik iltifat içeren sözler şu şekilde örneklendirilebilir.

“Ne güzel oğlan
Gözleri ceylan
Canımsın canımsın oğlan
Bahçede ağacım dalımsın oğlan”

Erzurum (Yılmaz 2003:71)

Tablo 91a’da kadının övüldüğü yönlerini gösteren tablo sunulmaktadır.

Tablo-91a: Doğu Anadolu Bölgesi Erkek Ağı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri

Övülen yer	f	Övülen yer	f
Göz	51	Yanak	6
Zülûf saç	19	Ben	4
Kaş	18	Dudak	4
Sürme	16	Ela göz	3
Boy	13	Kirpik	2
Bel	11	Gamze	1
Güzellik	10	Koku	1
Gerdan	7	Topuk	-

Doğu Anadolu Bölgesinde kadının övgüyle bahsedilen yeri ağırlıklı olarak “gözler” 51, “kaşlar” 18, “zülûf” 19 türküyle yoğunlaşmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi’nde özellikle sürmeli gözler övülerek bahsedilmekte ve “sürme” 16 türküde vurgulanmaktadır. Doğu Anadolu kadını, genel itibariyle zülûfü görünen, siyah saçlı, gamze, topuk, göz rengi gibi ayrıntılara girilmeden tanımlanan bir yapıda anlatılmaktadır. Sürmeli gözlerin özellikle övgü konusu olması dikkat çekmekle birlikte kadının gözleri 51 türküde işlenerek kadının güzelliği hakkında önemli bir öge olarak belirlemektedir. Kadının “boy”u 13 türküde, “bel”i 11 türküde, genel güzelliği ise 10 türküde anlatılmaktadır.

Ayrıca Doğu Anadolu bölgesinde kadının yaşı ile ilgili olarak 3 türküde 13/14, 14 ve 15 yaşlarından söz edilmektedir.

Tablo 92’de Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına yapılan benzetmeler sunulmaktadır.

Tablo-92: Doğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler

Benzetilen varlık	f	Benzetilen varlık	f
Gül/ gonca	4	Ağaç/fidan	3
Ay/güneş	4	Su	1
Karanfil/menekşe	1	Melek	-
Bal/şeker	6	Ceylan/ maral	3

Doğu Anadolu Bölgesi’nde kadına yapılan benzetmeler şu şekilde sıralanmaktadır. Kadın 6 türküde “bal/şeker”e, 4 türküde “gül”e benzetilmiş, 3’er türküde “ceylan/maral”a ve “fidan”a benzetilmiş, 1’er türküde ise “su” ve “karanfil” e benzetilmiştir. Bu bölgenin türkü sözlerinde benzetmeler çok fazla görülmemektedir.

Anneye yönelik olarak yapılan bir benzetmede ise “özüm ana, gözüm ana, sohbetim sözüm ana” Kars (Karadeniz 2010:79) sözleriyle, hem hitap hem övgü hem de benzetmeler yapılmıştır.

Kadın bu bölgeye mahsus olarak 1’er türküde “düğme”, “mermer” ve “keklik”e benzetilmiştir.

Tablo 93’te Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına yönelik ve kadın tarafından erkeğe yönelik güven içeren türkü sözü sayısı görülmektedir.

Tablo-93: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Türkü Sayısı

	Güven	Güvensizlik	Toplam
Kadın ağzı	3	-	3
Erkek ağzı	3	1	4
Güven/ Güvensizlik Toplam	6	1	7

İncelenen Doğu Anadolu türkülerinde kadının erkeğe güven duyduğunu belirten 3 türküye rastlanmış olup, güvensizliğini belirten türkü sözüne rastlanmamıştır. Erkeğin kadına güven duyduğunu belirten türkü sözü sayısı 3, güvensizliğini belirten türkü sözü ise 1'dir. Erkek kadına olan güvensizliğini şu sözlerle dile getirmiştir.

“Al elmayı veren yar sözüne mert olaydı” Elazığ (Karadeniz: 2010:98)

Kadın tarafından erkeğe yönelik güven içermeyen sözlerin bulunmaması, bunun yanında erkek tarafından kadına yönelik güven içermeyen cümlelerin azlığı bu bölgede, bazı bölgelerdeki gibi bir güven sorununun yaşanmadığı sonucunu doğurabilir.

Tablo 94'te Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-94: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Kıskançlık içeren sözlü türkü sayısı	4	2	-	6
Türkü sayısı	115	164	6	285

Doğu Anadolu türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımları şöyledir: İncelenen 285 türkünün 6'sında özlem ifade eden türküler vardır. İncelenen 115 kadın ağzı türkünün 4'ünde kadın, özlemini dile getirmektedir. 164 erkek ağzı türkünün 2'sinde ise özlem içeren sözler belirlenmiştir.

Doğu Anadolu türkülerinde erkek kadına olan kıskançlığını şu örnek sözlerle ifade etmiştir.

“Ellerinen gezersin benimki de can değil mi” Erzurum (Karadeniz 2010:128)

Doğu Anadolu Bölgesi'nde gerek kadın ağzı, gerekse erkek ağzı kıskançlık ile ilgili türkü sözlerinin az olduğu söylenilebilir.

Tablo 95'teDoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kız kaçırmaya yönelik sözler içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-95: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kız Kaçırma Sözeri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Kaçırma temalı türkü sayısı	4	9	-	13
Türkü sayısı	115	164	6	285

Doğu Anadolu türküleri içerisinde sevdiğini alamayan erkek ya da sevdiğine varamayan kadının sevdiğiyle birlikte kaçması türkülere de konu olmuştur. Tabloya göre, sevdiği kızı kaçırmak isteyen erkek ağzı türkü sayısı 9, sevdiğinin kendisini kaçırmamasını isteyen kadın ağzı türkü sayısı ise 4'tür. İncelenen türkü sözleri içerisinde kaçırıldığı için şikâyet eden, yakınan kadın ağzı sözlere ya da kaçırmayla ilgili olumsuz kadın ve erkek ağzı sözlere rastlanmamıştır.

Kaçırmayla ilgili erkek ağzı sözler örnek olarak şu şekilde ifade edilmiştir.

Sevdiği kızın muhtara gelin olmasına rağmen sevdiği kızı kaçırmak isteyen erkeğin sözleri şöyledir.

“Haticem bana kaç da gel

Çarşafını aç da gel

Eğer muhtar duyarsa

Altınları saç da gel”

Elazığ (Karadeniz 2010: 183)

Tablo 96’da Doğu Anadolu Bölgesi türkü sözlerinde cinsel öge içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-96: Doğu Anadolu Bölgesi’nde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakını belli olmayan	Toplam
Cinsel öge içeren türkü sayısı	12	21	-	33
Türkü sayısı	115	164	6	285

Tabloya göre sözlerinde cinsel unsurlar içeren türkü sayısı 60 kadın ağzı türkünün 12’si (%20), 164 erkek ağzı türkünün 21’i (%13) olmak üzere 33’(%12) tür.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde de toplam türkü sayısı ve oranları kıyaslandığında cinsel öge içeren kadın ağız türkü sayısının erkek ağız türkü sayısından yüksek olması, kadının, türküler yoluyla cinsel unsurları ifade edebildiği, bu tür konuları ifade etmekte erkek kadar rahat olabildiği, cinselliğin toplum içinde konuşulamayan bir konu olmasına rağmen, türkülerde dile getirilebildiği görülmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadının cinsel konuları dile getirmesine örnekler şu şekilde verilebilir.

“Kaşların oydu beni

Bir güzel soydu beni

Evvel böyle değildim

Bu derde koydu beni”

Elazığ (Karadeniz 2010:318)

Doğu Anadolu türkülerinde erkeğin, kadınla ilgili olarak cinsel konuları dile getirmesine örnekler şu şekilde verilebilir.

Yoncalar hanım yoncalar

Sallansın beli inceler

Yavaş yürü gelirem

Yoncalar hanım yoncalar

Potininim düğmelirem

Sallansın beli inceler

Aç koynunu yer eyle

Yoncalar hanım yoncalar

Soğuk vurur ölürem

Sallansın beli inceler

Yoncalar hanım yoncalar

Sallansın beli inceler

Gidersen yolun olum

Yoncalar hanım yoncalar

Uzanım kolun olum

Sarmaya beli inceler

Nerde konak olursan
Yoncalar hanım yoncalar
Orda yorganın olum
Sarmaya beli inceler

Yoncalar hanım yoncalar
Sallansın beli inceler

Bitlis (Karadeniz 2010:112)

Kadın erkek karşılıklı cinsel unsurların bulunduğu bir türkü örneği şöyledir:

Çoban Beni Sudan Geçir

(Kız)
Çoban beni sudan geçir
Boz bulanık suyun içir

(Erkek)
Olmaz körpe kuzum olmaz
Değirmenin suyu dolmaz

(Kız)
Sırma saçım senin olsun
Kalem kaşım senin olsun

(Erkek)
Sırma saçın baş belası
Kalem kaşın zor imlası

(Kız)
Çoban beni sudan geçir
Geç kalmışım erken geçir

(Erkek)
Su derindir geçiremem
Ev(i)ne erken yetiremem

(Kız)
Al yanağım senin olsun
Bal dudağım senin olsun

(Erkek)
Al yanaktan gül istemem
Bal dudaktan dil istemem

(Kız)
 Çoban beni sudan geçir
 Acı tatlı sular içir

(Erkek)
 Su boy vermez geçiremem
 Acı tatlı içiremem

(Kız)
 Ak gerdanım senin olsun
 Tatlı canım senin olsun

(Erkek)
 Ak gerdanın düğümü var
 Tatlı canın gör kimi var

(Kız)
 Çoban beni yeter yorma
 Geç kaldım yürek yarma

(Erkek)
 Ne verirsin geçireyim
 Soğuk sular içireyim

(Kız)
 Ver elime goncagülün
 Sar kolunu ince belim

(Erkek)
 Körpe kuzum geç kalma geç
 Beni derde çok salma geç

Elazığ (Yılmaz 2003:113)

Doğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Toplumsal Olaylara Yönelik Örnek Türkü Sözleri

Doğu Anadolu Bölgesi'nde çok eşliliğe örnek türkü sözleri şöyledir:

İki evliler arsız olur
Özü gözü nursuz olur
Ölende imansız ölür
Yandım iki karı elinden

Büyüğün oğlu uşağı
Küçüğün koka döşseği
Olmuşamhammaleşseği
Kime derler ne getirdin

Orta kapıyı ben açtım
Onlar döğüştü ben kaçtım
Ettiğim işlere şaştım

Yandım iki karı elinden
İlle büyüğün elinden

Yük yığarlar yük üstüne
Döğüşürler baş üstüne
Beni de küçüğün üstüne

Yandım iki karı elinden
Hele büyüğün dilinden
İlle küçüğün elinden

Elazığ'ın Koca Mustafa Paşa mahallesinde oturan Bekir Hoca'nın genç ve güzel bir karısı vardır. Karısı ise evli olduğu halde komşularından, genç, yakışıklı Mamoş (Mehmet) ile ilişki kuracak kadar toydur. Etrafta bunu sezmeye başlamıştır. Fırsat buldukça buluşur, konuşur, sevişirler. Bekir Hoca bir gün karanlık basınca eve gelir ve sessizce kapıyı kendi anahtarıyla açar, sevdalılarının buldukları odaya gelir. Odaya girer girmez tabancasını ateşler. Mamoş'u kalbinden, karısını da ağzından vurarak öldürür (türküler.com Er Tar: 13.11.13). Bu olay üzerine yakılan türkünün sözleri şöyledir:

Mamoş Türküsü

Pencereden bir taş geldi,
Ben sandım ki Mamoş geldi.
Uyan Mamoş, uyan uyan,
Başımıza ne iş geldi.

Eyvah Mamoş, eyvah eyvah
Tabip getir yarama bak.

Penceresi yeşil yaprak,
Mamoş giyer kara kapak.
Kör olasın Bekir Hoca,
Yatağımız kara toprak.

Eyvah Mamoş, eyvah eyvah
Tabip getir yarama bak.

Pencerenin önü çardak,
Rakı içtik bardak bardak.
Kör olasın Bekir Hoca
Koymadın ki murat alak.

Eyvah Mamoş, eyvah eyvah
Tabip getir yarama bak.

Evlerinin ardı kavak,
Yağmur yağar ufak ufak.
Kör olasın Bekir hoca,
Ağzımdaki kurşuna bak.

Di kalk Mamoş di kalk, di kalk
Başımıza yığıldı halk.

Dış kapıyı araladın,
Ah bahtımı karaladın.
Kör olasın Bekir Hoca,
Mamoş'u da yaraladın.

Di kalk Mamoş di kalk, di kalk
Başımıza yığıldı halk.

Mamoş paltonu tutayım mı?
 Hayrın için satayım mı?
 Mezarında boş yer var mı?
 Ben de gidip yatayım mı?

Eyvah Mamoş, eyvah Mamoş
 Tabib getir imdada koş.

Elazığ (Tanses 2012:112)

Türkiye'nin birçok bölgesinde olduğu gibi başlık parası sorunu erkek ağzı türkülere konu olmuştur. Örnekteki türküde başlık parası verememenin getirdiği ayrılık türkü sözlerine yansımaktadır.

Sarı Kız Dediğin

Sarı kız dediğin bir ince kızdır
 Babası bezirgan geydiği bezdir
 Beşyüz lira verdim dediler azdır
 Di gel di gel gadan alim sarı kız
 Aman aman di gel di gel bari kız

Sarı kızını aldım çıktım kala'ya
 Sarı kızını sevdim düştüm belaya (amman amman belaya)
 Beşyüz lira verdim halil ağaya
 Yoksulluk elinden getdi sarı kız
 Aman aman di gel di gel bari kız

3.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Türkiye'nin yüzölçümü en küçük coğrafi bölgesi olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Torosların güneyinden Suriye sınırına kadar olan alanı kaplar. Suriye ve Irak'la sınır komşusudur. Türkiye'nin büyük akarsularından olan Dicle ve Fırat, bölge topraklarından geçer. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, kara iklimi ile Güneydoğu Anadolu ikliminin tesiri altındadır. Uzun süren yazlar çok sıcak ve kurak, kışlarsa yağışlı ve soğuk geçer. Bölgenin doğal bitki örtüsünü bozkır bitkileri meydana getirir. Türkiye nüfusunun % 11.5'i bölgede yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasından yüksektir. Tarım alanlarının büyük kesimine tahıl ekilen bölgede, genelde küçükbaş hayvan beslenir. Bölgenin en önemli yeraltı kaynağı petroldür. Ancak bölge sanayisi gelişmemiştir.

Aşağı Mezopotamya'nın doğal uzantısı olması dolayısıyla birçok inanç, kesim ve etnik kökenin ev sahipliğini yapmakta olan bu bölge, Dicle- Fırat havzasında kültürel hareketliliğin ve renkliliğin görüldüğü bir sentez oluşturmaktadır (Abacı 2013:171-172).

Bölgede, sıra geceleri ile bilinen toplantılarda türkü söyleme geleneğinden dolayı Urfa türküleri, bölgede söylenen türkülerin çoğunluğunu oluşturur. Ayrıca Diyarbakır yöresi türkülerinin, bölgedeki türkü kültürünün oluşmasında azımsanmayacak ölçüde yeri vardır.

Bu bölgedeki müziğin gelişmesi ve çeşitliliğinde “Osmanlı döneminde saraydan sürgün edilen bir çok musikişinasların Urfa'ya gönderilmesi, bu insanların yıllarca müzik birikimlerini yöre insanlarına aktarmasının (Akbiyık ve diğerleri 1999:23)” etkisi olduğu bilinmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaygın olarak kullanılan çalgılar: Bağlama, divan sazı, ud, cümbüş, kanun, keman, kaval, zurna, davul, tef, darbuka, kaşık, zilli maşadır.

Bu bölümde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ait farklı kaynaklardan rastgele seçilmiş olan türkülerin sözleri tek tek incelenmiş, kadınla ilgili veriler elde etmek

amacıyla çeşitli kriterlerin türkülerdeki dağılımı tablolar halinde gösterilip yorumlanmıştır.

Tablo 97’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne ait türkülerin kadın ağzı ve erkek ağzı olmalarına göre dağılımları görülmektedir.

Tablo-97: Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağzı ve Erkek Ağzı Olma Durumları

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakını Belli olmayan	Genel Toplam
Türkü sayısı	47 türkü 54 ninni Toplam 102	177 türkü 1 ninni Toplam 178	6	285

Tablo 97 incelendiğinde, farklı kaynaklardan rastgele seçilip incelemeye alınan 285 Güneydoğu Anadolu Bölgesi türküsünün 178’inin (%62) erkek ağzı, 47’sinin (%16) kadın ağzı olduğu görülmektedir. Ayrıca kadın hakkında daha fazla veri elde etmek amacıyla her bölge için rastgele seçilen 55 ninni ile birlikte toplam 102 (%36) kadın ağzı türkü ele alınmıştır. Yakıcısının cinsiyeti tespit edilemeyen türkü sayısı ise 6 (%2) dir.

Tablo 98’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadının rolü sayısal olarak sunulmaktadır.

Tablo-98: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadının Rolü

Kadının rolü	f	Kadının rolü	f
Sevgili / yar	127	Eş	5
Anne	14+54=68	Kız kardeş	2
Gelin	7	Kadın	-
Kız	7	Kaynana	-

Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına, 127 türküde “sevgili, yar” rolüyle hitap edilmiştir. Yar hitabıyla sevdiği kişi ve eş de kastediliyor olabilmekte

ancak özellikle kadının eş rolü ile belirtildiği 5 türküye rastlanmaktadır. Kadın 14 türkü ve 54 ninnide anne rolünde, 7 türküde gelin, 7 türküde “kız”, 2 türküde bacı rollerindedir.

Kadından bahsedilmeyen türkü sayısı ise 10’dur. Bu türkülerin sıklıkla din, hayat, kader vb. konular üzerine yakıldığı görülmüştür.

Örnekteki erkek ağzı türküde kadının annelik rolü ve anneye olan yakınma dile getirilmiştir.

“Ana beni bu zalımlar vurdular oy
Vurdular da alkanlara koydular oy” Şanlıurfa (TRT 2000:478)

Kadına edilen hitaplar kadının toplumdaki yeri ve durumu hakkında bilgiler vermektedir. Tablo 99’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi erkek ağzı türkülerde kadına nasıl hitap edildiği sunulmuştur.

Tablo-99: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	90	Gülüm	5
Güzel	14	Bacı	2
Kız	15	Yavrum	1
Nazlı yar	11	Yosma	-
Gelin (gelinim)	11	Dilber	-
Anne	7	Kadınım	-
Zalim	6	Hanım	-
Sevdiğim	6	Birtanem	-
Canım	5	Toplam erkek ağzı türkü	177

Tablo 99’da görüldüğü gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesi erkek ağız türkülerde kadına en fazla “yar/yarım” hitabı kullanılmıştır. 177 erkek ağız türkünün 90’ında kullanılan bu hitabı, 15 türkünde “kız”, 14 türkünde “güzel”, 11’inde “gelin”, 6’sında “sevdiğim”, 5’er türkünde “canım” ve “gülüm” hitapları takip etmektedir. Ayrıca kadına yönelik olarak 6 türkünde “zalim”, 7 türkünde ise “anne” hitabı kullanılmaktadır.

Tablo 100’da Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkü sözlerinde kadın tarafından erkeğe edilen hitaplar ve dağılımları sunulmaktadır.

Tablo-100: Güney Doğu Anadolu Bölgesi Kadın Ağız Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yar (yarım)	44	Çoban	-
Ağam	12	Çapkın	-
Güzel	6	Bey	-
Sevdiğim	6	Zeybek	-
Efendim	3	Efe	-
Oğlan	1	Yavrum	-
Uşak	1	Gülüm	-
Canım	1	Şekerim	-
Delikanlı	1	Toplam kadın ağız türkü	47

Kadın tarafından erkeğe edilen hitaplarda ise yine “yar” kelimesi 44 türkünde geçmekte ve kadına edilen hitaplarda da olduğu gibi sayıca üstünlüğü göze çarpmaktadır. Güneydoğu Anadolu türkülerinde “ağam” hitabı 12 türkünde yer almaktadır. “Sevdiğim” ve “güzel” hitabı 6 türkünde geçmektedir. “Efendim” 3 türkünde geçerken “oğlan”, “uşak”, “canım”, “delikanlı” hitapları 1’er türkünde görülmektedir. Diğer bölgelerde görülen “bey”, “yavru”, “çoban” gibi hitaplar bu bölgede görülmemektedir.

Tablo 101’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi ninnilerinde kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplar sunulmuştur.

Tablo-101: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Ninnilerinde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar

Hitap	f	Hitap	f
Yavrum	22	Mini mini yavrum	-
Oğlum	11	Çocuğum	-
Bebek (bebeğim)	10	Balam	-
Kızım	4	Evlat	-
Kuzum	1	Toplam	55

Ninnilerde, kadın tarafından çocuğuna verilen hitaplar incelendiğinde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne ait 55 ninninin 22 sinde “yavrum” kelimesinin geçtiği görülmektedir. 11 ninnide “oğlum”, 4 ninnide “kızım”, 10 ninnide “bebek/bebeğim”, 1 ninnide ise “kuzum” ifadeleri geçmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kadının Sorunlarını Yansıtan Ninnilere Örnekler

Güneydoğu Anadolu Bölgesi ninnileri söz içeriği bakımından bölgede yaşanan olayları açıkça anlatan, kadının, ninni sözlerinde kendini rahatça ifade ettiği söz yapısıyla dikkat çekicidir. Çok çeşitli konularda bilgi sunan bu ninnilerde, kan davası, cinsellik, kaynanaya kızgınlık, umut, yaşanan sorunların anlatılması gibi pek çok konu dile getirilmiştir.

Kadının kendini özgürce ifade edebildiği bir araç olarak karşılaşılan ninniler, Güneydoğu Anadolu kadınına ait birçok veri barındırmaktadır.

Aşağıdaki örnekte, Güneydoğu Anadolu bölgesinde sıklıkla yaşanan kan davası olaylarının ninnilere bile konu olması ve bu konunun henüz beşikteki bebeğe, ninniler yoluyla anlatılarak dile getirilmesi kadının toplumsal olayları

yönlendirmedeki etkisini ortaya çıkarmaktadır. Kadının, ninniler yoluyla bebeğine, öç alma, düşmanlık, kin gibi duyguları da işlediği ninni sözlerinden anlaşılmaktadır.

“Salın salın salıncak
Oğlum bir bey olacak
Babasını öldürdüler
Onun hayfın alacak,
Ninni yavrum ninni!

Diyarbakır (Çelebioğlu 1982:94)

Aşağıdaki ninnide annenin, kızına biçtiği değer ve biçtiği değeri verebilen herkesin kızı alıp götürebileceği ifade edilmektedir.

“KIZIM kızım kız altın
KIZIMIN kalını yüz altın
Yüz altını getirin
Gelin kızını götürün”

Diyarbakır (Çelebioğlu 1982:204)

Çelebioğlu'nun “Türk ninniler hazinesi” adlı kitabından alınan aşağıdaki ninninin sözleri incelendiğinde, ninninin bir erkek tarafından yakılmış olduğu anlaşılır. Sözlerinin cinsel içerikli olması ve bir erkek tarafından ninni yakılmış olması ninni sözlerinde nadiren rastlanan bir durumdur.

“Nekine gelir dağlar elinden
Bıraksınlar sıksam ince belinden
Ne doydum ne usandım Ayşe gelinden!
Nenni de nenni nenni,
Küçüğüm nenni nenni!”

Çelebioğlu (1982:206)

Aşağıdaki ninnide annenin çocuğu hakkındaki büyüme dilekleri ve büyüdüğünde kendisini koruması yönündeki beklentisi anlatılmaktadır.

“ Ninni diyem yatasın

Çabucak boy atasın

Baban beni döğende

Sen de ona çatasın

Biri biri biri biri”

(Özyel 2010:15)

Tablo 102’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde geçen kadına özgü kıyafet ve aksesuarların dağılımı sunulmuştur.

Tablo-102: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar

Kıyafet	f	Kıyafet	f
Puşu	6	Yazma	2
Fistan	4	Yemeni	2
Şalvar	4	Pabuç /Kundura	1
Kuşak	3	Gömlek	1
Fes	3	Çember	-
Şal	3	Yaşmak	-
Kemer	3	Canfes	-
Yelek	2	Cepken	-

Doğu Anadolu Bölgesi türkülerindeki kadına özgü kıyafetlerde, 6 türküde “puşu/puşi/puşan” ögesi kullanılarak en çok işlenen öge olmuştur. Erkek ve kadın kıyafetleri içinde puşi 12 türküde geçmekte ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne özgü bir kıyafet olarak dikkati çekmektedir.

4 türküde “fistan”, 4 türküde şalvar, 3’er türküde ise “kuşak”, “fes”, “şal” ve “kemer” öğeleri kullanılmakta ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde sık kullanılan kıyafetler arasında görülmektedir.

2 türküde yelek başlığı altında geçen “fermana”, “kadınların giydiği üzeri işlemeli yelek” (TRT 2000:514) olarak tanımlanmakta ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde karşılaşılmaktadır.

Güneydoğu Anadolu kadını türkü sözlerine göre, başında sıklıkla siyah puşi, sürmeli gözler, hızma ve halhal aksesuarlarıyla diğer bölgelerden ayrılan bir görünüme sahiptir. Kırmızı, siyah ve yeşil renklerin önde olduğu kıyafetler türkü sözlerinde öne çıkmaktadır.

Diğer bölgelerde geçen “çember”e Güneydoğu Anadolu türkülerinde rastlanılmamıştır. Puşi, hızma, halhal, şalvar ve fistan diğer kıyafetlere göre öne çıkmaktadır. “Hızma” ve “halhal” 4’er kez geçmekte, “sürme” 15, “kına” ise 10 türküde geçerek bir güzellik tanımlaması olarak kullanılmaktadır. (Tablo 106a’da kına ve sürme öğelerine tekrar değinilecektir.)

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne ait bir türküde yerel söylem ile kıyafetlerin tanımlaması aşağıdaki gibi yapılmıştır.

“İpek mendil, melez köynek (melez: ipek ve pamukla dokunmuş gömleklilik bez), kaliç potin (kaliç: eskiden giyilen bir tür kadın ayakkabısı)” Şanlıurfa (TRT 2000:552)”.

Tablo 103’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde sitem sözleri içeren türkülerin dağılımı verilmektedir.

Tablo-103: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sitem sözleri içeren türkü sayısı	13	33	3	49
Türkü sayısı	102	177	6	285

Tablo 103'e göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden incelenen 285 türkünün 49'unda (%17) sitem içeren sözler bulunmaktadır.

177 erkek ağzı türkünün 33 (%19) tanesinde sitem içeren sözler bulunmaktadır. Erkek tarafından kadına edilen sitem içerikli sözlerin genelinde sevdiğine sitem söz konusudur.

İncelenen 102 kadın ağzı türkünün 13 (%13) tanesinde sitem sözleri bulunmaktadır. Kadının sitem ettiği kişi ağırlıklı olarak sevdiği ya da eşidir. Gurbete gidip kendisini sılada bırakan sevdiğine ya da eşine sitem eden türkü sözlerinin yanı sıra töre yüzünden istemediği evliliğe zorlanan ya da uzak yerlere gelin olarak verilen kadının ailesine olan sitemli sözleri türkülere yansımıştır.

Kadının ailesine ettiği sitem, türküde sözlerine şöyle yansımıştır.

Köyün Develeri Çekilir Dağa

Köyün develeri çekilir dağa
Anası hatundur babası ağa
Anam babam beni attı uzağa

Zalım babam beni köyde bıraktı
Derde çok dermansız derde bıraktı

Köyün develeri gider geç gelir
Haftadan haftaya karnım aç kalır
Köyde kalması da bana güç gelir

Zalım babam beni köyde bıraktı
Derde çok dermansız derde bıraktı. Şanlıurfa (TRT 2000:567)

Örnekteki türkü sözlerinin bir bölümünde kadın, uzaklara giden sevdiğine ve onu yârinden ayıranlara olan sitemini dile getirmektedir.

“Maden dağı dumandı deloy loy deloy loy kibar yarım
Yolu dolan dolandı deloy loy deloy loy kibar yarım
Gitti yarım gelmedi deloy loy deloy loy kibar yarım
Yaş gözüme dolandı deloy loy deloy loy kibar yarım

Bu dağın ardı meşe deloy loy deloy loy kibar yarım
Gün kalka gölge düşe deloy loy deloy loy kibar yarım
Beni yardan edenin deloy loy deloy loy kibar yarım
Evine şivan düşe deloy loy deloy loy kibar yarım

Diyarbakır (TRT 2000 :578)

Tablo 104’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde ayrılık sözleri içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-104: Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde Ayrılık Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakamı belli olmayan	Toplam
Türkü sayısı	18	60	3	86
Toplam türkü sayısı	102	177	6	285

Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerini incelendiğinde 286 türkünün 86’sında (%30) ayrılığı anlatan türkü sözleri bulunduğu görülmüştür. Diğer bölgeler arasında en fazla sayıda ayrılık ifade eden türkü sayısı bu bölgededir ve bölgedeki ayrılık konusu sıklıkla gurbet, göç ve ölümdür.

102 kadın ağız türkünün 13'ü türkü, 5'i ninni olmak üzere 18'i (%18), 177 erkek ağız türkünün 60 (%34) tanesinde, yakını belli olmayan 6 türkünün ise 3'ünde (%50) ayrılık ifade eden sözlere rastlanmaktadır.

Sevdiğine yönelik özlem ve övgü dolu sözler içeren erkek ağız türkünde, ayrılığın yaşattığı duygular anlatılmaktadır.

“Karanfil kater oldu

Ayrılık yeter oldu

Nazlı yârin kokusu

Burnumda tüter oldu

Fındık fındık fındık

Alamadım şimdik

Ceviz içi badem de vay fıstık

Gaziantep (TRT 2000:522)

Askere giden erkeğin annesine yönelik olarak yakmış olduğu türkünde ayrılık sözleri ifade edilirken, kadının annelik rolü de sözlere yansımıştır.

Ordumuz geldi Muş'a dayandı

Taşı toprağı kana boyandı

Bitlis'i gördüm yüreğim yandı

Ağlama aney belki gelirem

Hasan kalesi bir yüce kale

Edirafi aney dağı kerbela

Yüzbaşım gitti dönmedi hala

Ağlama aney belki gelirem

Tablo 105'te Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde özlem sözleri içeren türkülerin kadın ve erkek ağız olmalarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo-105: Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Özlem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Özlem içeren sözlü türkü sayısı	11	60	2	73
Türkü sayısı	102	177	6	285

Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde özlem cümleleri içeren türkülerin dağılımı incelendiğinde, 285 türkünün 73'ünde (%26) özlem ifade eden sözler saptandığı görülmektedir. 102 kadın ağzı türkünün 11'inde (%11) kadın, özlemine dile getirmektedir. 177 erkek ağzı türkünün 60'ında (%34), yakanı belli olmayan 6 türkünün ise 2'sinde (%33) özlem içeren sözler belirlenmiştir.

Erkek "O yarın hasreti bağrında tüter" sözleriyle sevdiği kadına olan özlemine dile getirmiştir. Şanlıurfa (TRT 2000:477)

Tablo 106'da Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde acı çekme ifadesi içeren türkü dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-106: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Acı çekme sözleri içeren türkü sayısı	25	75	2	102
Türkü sayısı	102	177	6	285

Tablo 105'te, Güneydoğu Anadolu bölgesinden incelenen 285 türkünün 102'sinde (%36) acı çekme ifadesi içeren türkü olduğu görülmektedir.

102 kadın ağzı türkünün 25'inde (%25) kadın, acı çektiğini ifade etmiştir. 177 erkek ağzı türkünün 75 (%42) tanesinde erkeğin acı çektiğini ifade eden sözler saptanmıştır.

Acı çekme ile ilgili türkü sözlerinde kadının çocuğunun ölümü sebebiyle, eşinin ölümü sebebiyle, gurbet nedeniyle, aşk acısı, sevdiğine kavuşamama ve töreye uyma nedeniyle mutsuzluğunu ifade eden, acı içeren sözler görülmektedir.

Kadın, istemediği evlilik sonucu dertlerini anlatırken “arkadaşlar benim derdim yeğindir, ciğerimde fitil işler düğümdür, hiç bilmem ne saattir ne gündür...” Diyarbakır (Yılmaz 2003:213) sözleriyle acısının büyüklüğünü dile getirmektedir.

Kocası şehit olan kadının çocuğuna söylediği türkü sözlerinde, kadının çektiği acı, nedeniyle birlikte anlatılmaktadır. Türkünün bir bölümü şöyledir:

“Ağlama sen nazlı yavrum
Ben edeyim figanı
Vatanına milletine
Şehit verdim babanı”

Şanlıurfa (Akbıyık ve diğerleri 1999:71)

Kadın, ninnilerinde de bebeğine acısını anlatmıştır.

Felek beni dul eyledi
Her kapıya kul eyledi
Yaktı canım kül eyledi
 Uyu öksüz yavrum uyu
 Kims’artık açmaz kapıyı!
Diyarbakir kara taştan
Yüreğim kan ağlar baştan
Öksüz kaldın küçük yaştan
 Uyu öksüz yavrum uyu
 Kims’artık açmaz kapıyı!
Bahçede çiçekler soldu
Evimiz elemle doldu
Bir babandı o da öldü
 Uyu öksüz yavrum uyu
 Kims’artık açmaz kapıyı!
Ecel aldı bey babanı
Keder kapladı her yanı
Hani aslan baban hani
 Uyu öksüz yavrum uyu
 Kims’artık açmaz kapıyı!
Götürdüler gelmez geri

Toprak oldu artık yeri
 Yılan akrep yemen bari
 Uyu öksüz yavrum uyu
 Kims'artık açmaz kapıyı!

Diyarbakır (Çelebioğlu 1982:90)

Tablo 107'de kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerde övgü cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-107: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Övgü Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Sevdiğini öven sözler içeren türkü sayısı	14	59	-	73
Sevdiğine iltifat sözleri	6	31	1	38
Türkü Sayısı	102	177	6	285

Tablo 107'de görüldüğü gibi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde övgü içerikli sözler geçen türkü sayısı, 14' ü (%14) kadın ağzı, 59'u (%33) erkek ağzı olmak üzere 73'tür (%26).

Övgü içeren sözlerin, 6'sı kadın ağzı, 31'i erkek ağzı olmak üzere 38'i sevgiliye iltifat, tatlı söz şeklinde ayrıca dile getirilmiştir. Kadın ağzı 27 türkünün 4'ü çocuğuna övgü, geri kalan 23'ü ise sevdiğine/ eşine yöneliktir.

Erkeğin kadına olan övgü dolu sözlerini gösteren türkünün bir bölümü şöyledir:

Karanfilsin Tarçınsın
 Karanfilsin Tarçınsın
 Hop Nana Nana
 İncide Dişlim Nanay
 Kalem Kaşlım Nanay
 Sırmada Saçlım Nanay
 Dalyan Boylum Nanay
 Nanay Kendi Malım

Diyarbakır (Karadeniz 2010:76)

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 742
İNCELEME TARİHİ: 4/10/1974

YÖRESİ
DİYARBAKIR

KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YÜKSEKSES

KARANFİLSİN TARÇINSIN (Hop nanay)

DERLEYEN
M. SARISOZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

SÜRESİ :

(SAZ.....)

KA-RAN-FIL-SİN TAR-ÇİN-SİN HO-PU-NA-NAY NA-NAY
NE-DEN-BÖY-LE-HİR-ÇİN-SİN " " " " " "
NE-BÜ-YÜK-SÜN-NE-KÜ-ÇÜK-SİN " " " " " "
TA-MAM-BE-NİM-HAR-ÇİM-SİN " " " " " "

İN-Cİ-DE-DİŞ-LİM-NA-NAY KA-LEM-KAŞ-LİM-NA-NAY
" " " " " " " " " " " "
" " " " " " " " " " " "

Sİ-Rİ-MA-DA-SAÇ-LİM-NA-NAY DA-LI-YAN-BOY-LUM-NA-NAY
" " " " " " " " " " " "
" " " " " " " " " " " "

NA-NA-YI-KEN-Dİ-MA-LİM
" " " " " " " " " " " "

KARANFİLSİN TARÇINSIN (Hop nanay nanay, incide dişlim nanay,
kalem kaşım nanay, sırmada saçım nanay,
dalyan boylum nanay, nanay kendi malım.)

NEDEN BÖYLE HİRÇİNSİN " " " " " "
NE BÜYÜKSÜN NE KÜÇÜK " " " " " "
TAMAM BENİM HARCİNSİN " " " " " "

Tablo 107a’da kadının övüldüğü yönlerini gösteren tablo sunulmaktadır.

Tablo-107a: Güney Doğu Anadolu Bölgesi Erkek Ağzı Türkülerde Kadının Övüldüğü Yönleri

Övülen yer	f	Övülen yer	f
Göz	37	Koku	3
Güzellik	34	Ela göz	3
Kaş	20	Topuk	3
Zülûf/ saç	17	Yanak	3
Boy	15	Ben	2
Sürme	15	Dudak	2
Bel	8	Kirpik	2
Gerdan	7	Gamze	-

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kadının övgüyle bahsedilen yeri ağırlıklı olarak gözler, kaşlar, güzellik ve zülûf üzerine yoğunlaşmaktadır. Kadının “gözleri” 37 türküde, “güzelliği” 34 türküde, kaşları 20 türküde, “zülû ve saçları” ise 17 türküde övgü konusu olmuştur. Güneydoğu Anadolu bölgesinde “sürmeli gözler”, “kınalı eller” özellikle övülerek bahsedilmekte, “sürme” 15, “kına” 10 türküde geçerek bu bölgede kadına ait önemli bir öge olarak vurgulanmaktadır. Türkü sözlerinde ellerde ve yüzde sözü edilen kına, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde sıklıkla görülen dövmeleri de anlatmaktadır.

“Binlerce yıl, Doğu ve Güneydoğu Anadolu insanının bedenini süsleyen dövmeler, kimi zaman özendiği gücün simgesini, kimi adanmışlığın, sadakatin, bolluğun, nazara ve hastalıklara karşı korunmanın tılsımlı işaretlerini üzerinde taşımıştır. Doğuda dövme, doğanın insan bedenine ve onun yaşamına mührünü basmasıdır. İnsan bu şekilde doğayı giyinir, yaşanır kılar. Kendini doğanın efendisi değil, onun eşi, parçası olarak görür. Bu yüzden gündelik hayatında gördüğünü veya efsanelerinde duyduğunu, yakınlık hissettiğini bedenine taşır. Olmak istediği,

gerçekleştiremediği ama hayalini süsleyen simgeyi bedenine işler. Kadınlar için zarıflığın, soyluluğun, güzelliğin; erkekler için gücün belirtisidir. Kötülüklerden koruyacağına, ömrü uzatacağına inanılır. (hurriyet.com.tr Er. Tar:29.11.13)”. Bölgede “dak” adı verilen bu dövmeler Güneydoğu Anadolu’da özellikle yaşlı kadınlarda sıklıkla görülen bir simgedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kadının yaşı ile ilgili olarak yaş belirtilmemekte ancak kadının genç yaşı ile ilgili olarak “ergen kızlar”, “yarım küçük çağlıdır”, “körpe” tanımlamalar yapılmaktadır.

Tablo 108’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına yapılan benzetmeler sunulmaktadır.

Tablo-108: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Kadına Yapılan Benzetmeler

Benzetilen varlık	f	Benzetilen varlık	f
Gül/ gonca	16	Ağaç/fidan	3
Ay/güneş	-	Su	-
Karanfil/menekşe	-	Melek	2
Bal/şeker	12	Ceylan/ maral	3

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kadına yapılan benzetmeler şu şekilde sıralanmaktadır. Kadın, 16 türküde “gül”e, 12 türküde ise “bal/şeker”e benzetilmiş, 3 türküde “ceylan/maral”, 2 türküde “melek”, benzetilmiştir. 1 türküde “keklik”e benzetilen kadına ait bölgeye özgü farklı benzetmeler yapılmamıştır.

Tablo 109’da Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına yönelik ve kadın tarafından erkeğe yönelik güven ve güvensizlik içeren türkü sözü sayısı görülmektedir.

Tablo-109: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kadına Yönelik ve Kadın Tarafından Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik İçeren Türkü Sayısı

	Güven	Güvensizlik	Toplam
Kadın ağzı	1	-	1
Erkek ağzı	7	2	9
Güven/ Güvensizlik Toplam	8	2	10

İncelenen Güneydoğu Anadolu türkülerinde kadının erkeğe güven duyduğunu belirten 1 türküye rastlanmış olup güvensizliğini belirten türkü sözüne rastlanmamıştır. Erkeğin kadına güven duyduğunu belirten türkü sözü sayısı 7, güvensizliğini belirten türkü sözü ise 2'dir.

Tablo 110'da Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-110: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Kıskançlık içeren sözlü türkü sayısı	-	2	-	2
Türkü sayısı	102	177	6	285

Tablo 110'da Güneydoğu Anadolu türkülerinde kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı incelendiğinde, 285 türkünün 2 sinde kıskançlık ifade eden türkü olduğu görülmektedir. İncelenen türküler içerisinde kıskançlık ögesi üzerine türkü sözü oldukça azdır. Tabloda görüldüğü gibi söz konusu 2 türkü de erkek ağzıdır. Kadın ağzı kıskançlık içeren türkü sözüne rastlanmamıştır.

Tablo 111’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde kız kaçırmaya yönelik sözler içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-111: Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde Kız Kaçırma Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakını belli olmayan	Toplam
Kaçırma temalı türkü sayısı	1	5	-	6
Türkü sayısı	102	177	6	285

Güneydoğu Anadolu türkeleri içerisinde sevdiğini alamayan erkek ya da sevdiğine varamayan kadının sevdiğiyle birlikte kaçması 6 türküde konu olmuştur. Tabloya göre, sevdiği kızı kaçırmak isteyen erkek ağzı türkü sayısı 5, sevdiğinin kendisini kaçırmasını isteyen kadın ağzı türkü sayısı ise 1’dir. İncelenen türkü sözleri içerisinde kaçırıldığı için şikayet eden, yakınan kadın ağzı sözlere ya da kaçırmayla ilgili olumsuz kadın ve erkek ağzı sözlere rastlanmamıştır.

İstemediği yaşlı bir adamla evlendirilen gelinin ağıtında “yazık oldu gençliğime bir genç ile kaçamadım” sözleriyle kadının sevdiği ile kaçma umudu dile getirilmektedir.

“Kara sandık açamadım

Çeyizimi seçemedim

Yazık oldu gençliğime

Bir genç ile kaçamadım”

Şanlıurfa (Özbek 1975:296)

Tablo 112’de Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkü sözlerinde cinsel öge içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-112: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkü Sözlerinde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı

	Kadın ağzı	Erkek ağzı	Yakanı belli olmayan	Toplam
Cinsel öge içeren türkü sayısı	7	27	1	35
Türkü sayısı	102	177	6	285

Tablo 111'e göre, sözlerinde cinsel unsurlar bulunan türkü sayısı 7'si (%7) kadın ağzı, 27'si (%15) erkek ağzı olmak üzere 35'dir (%12).

Güneydoğu Anadolu bölgesi türkülerinde kadının cinsel konuları dile getirmesi aşağıdaki türküyle örneklendirilebilir. Bu bölgede, bir sonraki bölümde de değinileceği gibi zorla evlendirme, akraba evliliği ve ölen kişinin karısı ile evlendirilme gibi konular türkü sözlerine sıklıkla konu olmuştur.

El eyvana yatak serdim yumuşak

“El eyvana yatak serdim yumuşak
Emmioğlu koynuma girdi bir uşak
Öpmesi yok sevmesi yok konuşak

Ana beni bir çocuğa verdiler oy
Verdiler de mebalıma girdiler oy

El ayvana yatak serdim buz kimin
Emmioğlu koynuma girdi kız kimin
Öpmesi yok sevmesi yok buz kimin

Ana beni bir çocuğa verdiler oy
Verdiler de mebalıma girdiler oy

Gaziantep (Özbek 1975: 298)

Doğu Anadolu bölgesi türkülerinde erkeğin, kadınla ilgili olarak cinsel konuları dile getirmesine örnek şu şekilde verilebilir.

Kızım sana çaket alım

Kızım sana çaket alım
 Gey gey bize gel
 Gey sallan bize gel
 O çaket yasağ olmuş
 Soyun koynuma gel

Elbisenin elinden
 Saraydım bellerinden
 Emeydim dillerinden
 Narindir narindir
 Sabah suyu serindir
 Yiğidin eğlencesi
 Kömür gözlü gelindir
 Kara gözlü gelindir.

Diyarbakır (Güldoğan 2011:380)

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkülerinde Toplumsal Olaylara Yönelik**Örnek Türkü Sözleri**

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kızları istemediği bir kişiyle zorla evlendirme, akraba evliliği, berdel ve ölen kardeşin karısıyla evlendirme gibi konularda yakılmış türkü sözleri çoktur. Bu türküler sıklıkla kadın ağzıdır. Kadın bu tip türkülerde mutsuzluğunu ve başından geçenleri aktarmaktadır.

Kadının konumunu gösteren bir örnek olarak, zorla evlendirilen bir gelinin durumunu anlatan ağıt şöyledir:

Arkadaşlar Benim Derdim Yeğindir

Arkadaşlar benim derdim yeğindir
 Ciğerimde fitil işler düğümdür oy düğümdür oy
 Heç bilmem ne seattir ne gündür
 Zorla beni bir zalime verdiler oy oy
 Verdiler de günahıma girdiler
 İki dağın arasında kalmışam
 Bülbül gibi daldan dala konmuşam
 Ne gün gördüm ne de murat almışam
 Zorla beni bir zalime verdiler oy oy
 Verdiler de günahıma girdiler

Bülbül gibi ah'u zarı çekerim
 Gözyaşımı gül başına dökerim
 Bu ne gündür zehir olsa içerim
 Zorla beni bir zalime verdiler oy oy
 Verdiler de günahıma girdiler

Diyarbakır (Yılmaz 2003:213)

Aşağıdaki türkü savaşa giden bir erkeğin annesine olan vasiyetini anlatmaktadır. Türküde kadının anne rolünde oğlunun ardından duyacağı üzüntü, beklenti anlatılırken “Nişannım gözeldir kardaşım alsın” sözleriyle de nişanlı rolündeki kadının akıbeti hakkında bilgi verilmektedir.

“Anama söyleyin damda yatmasın
 Çuha şalvarıma uçkur takmasın
 Oğlu gelir diye yola bakmasın
 Di vurun vurun Türk uşakları, namus günüdür

Anama söyleyin malımı satsın
 Kanlı köyneğimi bağrına bassın
 Nişannım gözeldir kardaşım alsın
 Di vurun vurun Türk uşakları namus günüdür” Şanlıurfa (Özbek 1975:267)

Yaşlı bir adamla zorla evlendirilen gelinin ağıtı şöyledir:

Kara Sandık

Kara sandık açamadım
 Çeyizimi seçemedim
 Yazık oldu gençliğime
 Bir genç ile kaçamadım

Saçımı üçe böldüler
 Bölük bölük de ördüler
 Yazık oldu genç ömrüme
 Bir sakallıya verdiler

Ezme ile üzme ile

Yar bulunmaz gezme ile

Mezarımı kızlar kazsın

Altın gümüş kazma ile Şanlıurfa (Özbek 1975:296)

3.8 Tüm Bölgelerin Karşılaştırılması

Üçüncü bölümün önceki kısımlarında tek tek incelenmiş ve örneklendirilmiş olan yedi bölge, bu kısımda toplu halde tablollaştırılıp, yorumlanmış; bölgesel farklılıklar ortaya konularak, kadınla ilgili çeşitli kriterlerde bölgeler arası kıyaslamalar yapılmıştır.

Tablo 113’de tüm bölgelere ait türkülerin kadın ağız ve erkek ağız olmalarına göre dağılımları ve kıyaslaması görülmektedir.

Tablo-113: Tüm Bölgelerde İncelemeye Alınan Türkülerin Kadın Ağız ve Erkek Ağız Olma Durumları

Bölgeler	Kadın ağız türkü sayısı			Erkek ağız türkü sayısı	Yakıcısının cinsiyeti belirlenemeyen türkü sayısı	Toplam türkü sayısı
	Türkü	Ninni	Toplam			
Marmara Böl.	85	55	140	135	5	280
Ege Böl.	77	55	132	168	-	300
Akdeniz Böl.	45	55	100	152	33	285
İç Anadolu Böl.	55	55	110	167	8	285
Karadeniz Böl.	51	55	106	170	4	280
Doğu Anadolu Böl.	60	55	115	164	6	285
Güneydoğu Anadolu Böl.	47	54	102	178	6	285
Tüm bölgeler toplamı	420	385	805	1133	62	2000

Tüm bölgeler bir arada incelendiğinde, türkü sayılarına göre en çok kadın ağız türküye sahip olan bölgenin, Marmara Bölgesi olduğu görülmektedir. Ardından Ege Bölgesi, daha sonra ise Doğu Anadolu Bölgesi gelmektedir. En az kadın ağız türküye sahip olan bölge ise başta Akdeniz Bölgesi daha sonra ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir.

Bölgeler genel olarak incelendiğinde Marmara Bölgesi'nde kadın ağız türkülerin fazlalığı ve kadın ağız türkülerde, kadının üslubunun diğer bölgelere göre daha rahat, daha kendinden emin, diğer bölgelerde yaşanan kaygıları daha az dile getiren bir anlatımının olduğu görülmektedir. Bu rahatlığın da kadın ağız türkü sayısının artmasında etken olabileceği düşünülmektedir. Tablo dikkatli incelendiğinde, sadece Marmara Bölgesi'nde kadın ağız türkü sayısının erkek ağız türkü sayısından fazla olduğu görülmektedir. Sayıca çokluk bakımından ikinci sırada olan Ege Bölgesi'nde de, Marmara Bölgesi kadar olmasa da, kadın ağızlı türkülerin çok sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Bunun nedenini, iki bölgenin coğrafi yakınlığı ve kültürel benzerlikleri ile açıklamak mümkün olabilir.

Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinde kadın ağız türkü sayısı diğer bölgelere göre daha azdır. Araştırma sırasında bu bölgelere ait ninni bulmakta da güçlük çekilmiştir.

Bölgelerin ayrı ayrı ele alınmasının yanı sıra, Türkiye genelindeki durumun da vurgulanması önemli olacaktır. Buna göre, Türkiye genelindeki kadın ağız türkü sayısı 420, ninnilerle birlikte 805'dir. Erkek ağız türkü sayısı ise 1133'tür. Araştırmanın örneklemine alınan türkülerin %40'ını kadın ağız, %60'ını da erkek ağız türküler oluşturmuştur.

Tablo 114'te ise Türkiye genelindeki türkülerde kadının rolü sayısal olarak sunulmaktadır.

Tablo-114: Türkiye Genelindeki Türkülerde Kadının Rolü

Kadının rolü	Sevgili Yar	Eş	Kız	Anne*	Gelin	Kaynana	Kadın	Kız kardeş
Marmara Böl.	180	3	16	26+55=81	10	1	7	1
Ege Böl.	136	8	13	16+55=71	12	1	2	-
Akdeniz Böl.	137	6	5	14+55=69	10	3	1	-
İç Anadolu Böl.	93	8	9	34+55=89	20	1	6	3
Karadeniz Böl.	156	11	6	25+55=80	24	-	5	3
Doğu Anadolu Böl.	158	6	5	10+55=65	11	3	4	6
Güneydoğu Anadolu Böl.	127	5	7	14+55=69	7	-	-	2
Tüm bölgeler toplamı	987	47	61	139 türkü 385 ninni 524toplam	94	9	25	15

*Tabloda yer alan “anne” başlığı altında, her bölgeden 55’er ninni yer almaktadır.

Yukarıdaki tablo, Türkiye genelinde incelenen türküler içinde kadının rolünü topluca göstermek amacıyla konulmuştur. Her bir bölge için tablo açıklamaları, bir önceki bölümde tek tek yapılmıştır.

Bu bölümde Türkiye genelinde kadının konumu toplam olarak gösterilecek olup bölgeler arası kıyaslama yapılacaktır.

Türkiye genelinden seçilmiş 2000 türkü içerisinde kadının “sevgili” rolünde sözü edildiği 987 (%49) türkü, “eş” rolünde 47 (%2.3) türkü olup “sevgili, yar” sözleriyle eşin de kastedildiği türküler olabilmektedir. Türkiye genelindeki türkülerde kadın en fazla “sevgili/yar” rolündedir.

Sevgili rolüyle kadına yüklenen manevi hisler sıklıkla ”yârin olduğu her yerin güzel ve mutluluk verici olduğu” ve “her türlü durumda sevgiliden manevi destek bekleme” yönündedir. Bu rolde anlatılan kadın, sıklıkla, fiziksel özelliklerinin tanımlanması, onunla yaşananların ve ondan beklentilerin anlatılması şeklinde türkü sözlerine aktarılmıştır.

Sevgili rolündeki kadınla ilgili olarak üzüntülü durumlar, ayrılık, kavuşamama, özlem, sevdiğini görememe ya da sevdiğini alamama gibi sözlerle anlatılmaktadır. Bu durum, türkü yakanın “başına gelen üzücü durumların sevda yüzünden geldiği, yârinden ayrılmasına sebep olan durumlar, yârine kavuşabilmek için yaşadıkları ya da yârinden ayrıken yaşadıkları” olarak türkü sözlerine yansımaktadır.

Kadının “sevgili” rolü 180 (%18) türkü ile en fazla Marmara Bölgesi’nde görülmektedir. En az görülen bölge ise 93 (%9) türkü ile İç Anadolu Bölgesi’dir. Bunun nedeninin kadından bahsedilmeyen türkü sayısının İç Anadolu Bölgesi’nde fazla olması ve bu bölgede “anne” rolünün diğer bölgelere göre daha çok görülmesi olduğu düşünülmektedir.

Kadına, 61 (%3) türküde “beğenilen, hoş a giden ya da ilk kez görülen bir kız”, rolünde rastlanmaktadır. “Kız” rolü ile anlatılmak istenen, beğenilen ancak sevgili olunmamış kız, ilk kez görülen, henüz tanışılmamış kız, komşu kız ya da köylü kız gibi betimlemelerle anlatılmış “hiç evlenmemiş genç” bayandır. Kadının “kız” rolü genellikle erkek ağı türkülerde yer almaktadır. Ninnilerde annenin kızına seslendiği “kızım” rolündeki bebek, “kadın” olarak adlandırılmayıp, toplumsal bir rol barındıramayacağı için tabloya alınmamıştır.

“Çeşmenin başında bir güzel gördüm” gibi sözlerle anlatılıp, tanışmaya çalışılan, özellikleri tasvir edilen, peşine düşülen kadın, türkü sözlerine “kız” olarak yansıtılmış, genellikle henüz tanışılmamış ve sevgili olunmamış genç kızları tanımlamaktadır. Bazı türkülerde ise erkek ağızından, kızlara genel olarak söylenmiş sözlere rastlanmaktadır.

Kadın, incelemeye alınan 2000 türkü içerisinde, 139 (%7) türkü ve 385 (%19) ninni olmak üzere toplam 524 (%26) kez “anne” rolündedir. “Anne” rolü, türkülerde kadının rolleri arasında ikinci sırayı almaktadır. Bütün bölgelerdekı türkülerde, “anne” rolündeki kadına, hep sevgiyle yaklaşılan, varlığına ihtiyaç duyulan, dert ve hastalığın anlatıldığı sözlerde ondan yardım dilenen, yanında olması beklenen ve özellikle dertleşilen cümlelerle yer verilmektedir. Özellikle erkek ağı türkülerde

anne, çok ciddi sorunlarda manevi yardım dilenen kişi durumundadır. Erkek ağız türkülerin en acı içeren bölümlerinde anne rolü yüksek sıklıkla dile getirilmiştir.

Sevgili rolünde de her ne kadar kadına ihtiyaç duyulsa da özellikle acı anlatan türkü sözlerinde anneye özellikle yer verilmekte ve annenin kendisi için en çok üzülen kişi olacağına dair cümleler kurulmaktadır. Anadolu’da bir atasözü haline gelmiş olan “Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar” sözü, türkülerde anlatılan “anne”lik rolüyle çelişmemekte, türkülerle doğrulanmaktadır.

Araştırmada, kadınla ilgili daha çok veri elde edebilmek amacıyla her bölge için rastgele seçilmiş 55 türküde kadının “anne” rolüyle 385 kez karşılaşılmaktadır. İncelenen ninnilerde, kadın, çocuğuna karşı her zaman koruyucu, sevecen, sahip çıkan, iyi dilekler dileyen ve özellikle din, aile yapısı, toplumsal yapı, insan ilişkileri gibi ninni sözleriyle çocuğunu işleyerek büyüten bir role sahiptir.

Anne, ninnileri yoluyla çocuğuna, babasından beklentilerini dile getiren, babasının eve gelmesini isteyen, toplumun bir insandan beklentilerini öğütler yoluyla çocuğuna öğretmeye çalışan, çocuğundan kişisel beklentilerini de ninni sözlerine ekleyen bir yapıdadır. Kadın, ninnilerinde, çocuğunun, kimi zaman bir din adamı, bir asker, bir öğretmen, zengin ya da saygın bir insan olmasını dileyen, kimi zaman da kan davasını güdüleyen sözleriyle ölen babasının intikamını alması için onu yetiştiren cümleler kurmaktadır.

Evlenerken kendi ailesinden ayrılan ve çocuk sahibi olan anne, koca evini halen yabancı bir ev olarak görebilmekte, kendinden olan tek kişinin, çocuğu olduğunu düşünerek, bazı ninni sözlerinde yavrusuyla dertleşmektedir. Kadın, ninni sözlerinde bu ayrılığa teselli olarak çocuğun eve ziyarete gelen dayısını sıklıkla dile getirmekte, dayısından sevgiyle bahsetmektedir. Ninnilerde dayı sözcüğünün sıklığı dikkat çekicidir.

Kadının “annelik” vasfıyla toplumu şekillendirmedeki büyük rolü, türkü ve ninni sözlerinde açıkça ortaya konulmaktadır. Bununla ilgili örnekler, ilgili kısımlarda her bir bölge için ayrı ayrı verilmiştir.

Kadına 94 (%5) türküde “gelin” rolünde rastlanılmaktadır. Türkülerde genç kızların evlenip gelin gitmesi, kına havalarında ve türkülerde, aileden ayrılması hüznü dolu sözlerle anlatılmaktadır. Kadının, gelin gittiği yerde ailesi gibi yakın hissedemeyeceği kişiler olması, annesinin kızına verdiği değeri ve sevgiyi kocasının evinde bulamayacağına dair türkü sözleri, gerek gelin olan kızın ağzından, gerek anne ağzından, gerekse kına havasını yakan diğer kadınlar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Kadının gelin gittiği evdeki zor yaşantıyla ilgili olarak yakındığı türkü sayısı da her bölgede bulunmakta ve kadının “gelin” rolü genellikle ağır bir rol olarak ifade edilmektedir. Bunun yanında sevdiği kızla evlenmek isteyen erkeğin ya da sevdiği erkekle evlenmek isteyen kadının anlatıldığı türkü sözlerinde ise kadının “gelin” rolü mutluluk ve ümit içeren sözlerle dile getirilmiştir

Kadın, 9 (%0.4) türküde “kaynana” (kelimenin türkülerde geçtiği şekliyle) rolündedir. Çoğunlukla kadın ağzı türkülerde kadının yakındığı kişi olarak karşılaşılan “kaynana” rolü, geline çok iş yaptırıp, hayatına müdahale eden, oğlunu gelinden kıskanan betimlemelerle anlatılmıştır. “Kaynana” rolü genellikle sevilmeyen kişi olarak türkülere yansımaktadır.

Bunun dışında sevdiğinin annesi olarak da türkülere “anan seni vermezse”, “zalım anan” gibi sözlerle işlenen kadın, henüz “kaynana” olmamış anne rolündedir.

Kadın, incelenen 2000 türkü içinde, her bölgede az sayıda olmak üzere toplam 25 (%1.2) türküde özel bir rolü belirtilmemiş herhangi bir “kadın” olarak işlenmiştir. Buradaki “kadın” tanımlaması, komşu kadın, evli bir kadın, hafif meşrep kadın, kimsesiz bir kadın şeklinde, anne, sevgili, eş, bacı gibi özel bir rolle belirtilmemiş kadındır. Bu roldeki kadına, İç Anadolu Bölgesi türkülerinde sıklıkla cinsel kimliğiyle öne çıkarılmış türkü sözlerinde, diğer bölgelerde ise yabancı uyruklu, başka memleketten gelmiş saygın bir kadın, ya da başına acı bir olay gelmiş kadınlardan bahsederken rastlanır.

Kadının “kız kardeş” (türkülerde söylendiği şekliyle) rolü örnekleme giren türküler içerisinde 15 (%0.7) türküde geçmekte ve “bacı” kelimesiyle isimlendirilmektedir.

Genellikle erkek ağzı türkülerde geçen kız kardeş rolü, erkek tarafından aileye, sılaya özlem sözleri içerisinde kullanılmaktadır. Ayrıca ağıtlarda ölen ağabeyinin arkasından ağıt yakan kız olarak da kadın “bacı” rolündedir.

Türkiye’de, kadından hiç bahsedilmeyen türküler de vardır. Bu türkülerin de sayısının bilinmesi, kadının toplum konuları içerisinde ne kadarlık bir varlığının olduğunun bilinmesi açısından önemlidir.

İncelenen 2000 türkü içerisinde kadın temasının geçmediği türkü sayısı 104’tür (%5). Kadının olmadığı bir türküde kadına ait bir rol aranmayacağı için bu kriter tabloya alınmamıştır. Kadın temasının geçmediği türkü sözleri genellikle din konulu, kahramanlık, düşmanlık, memleket konulu türküler, iş ve meslek türküleri, tarım ve hayvancılık ya da herhangi bir nesne (mısır, çiğ köfte, yayla, dağ, vb.) için yazılmış türkülerdir. Bu türkülerin bölgelere göre sayıları şöyledir: Marmara Bölgesi 13, Ege Bölgesi 12, Akdeniz Bölgesi 16, İç Anadolu Bölgesi 27, Karadeniz Bölgesi 11, Doğu Anadolu Bölgesi 15, Güneydoğu Anadolu Bölgesi 10.

Sayısal olarak kadının konu edilmediği türkü sayısının en fazla olduğu bölge, İç Anadolu Bölgesi’dir. Bunun nedeninin özellikle Sivas yöresinde deyiş ve semahların fazla olması, bu tür müziklerde kadın olgusundan öte Alevi kültürünün sürdürülmesine yönelik söz içeriğinin bulunmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde Akdeniz Bölgesi türkülerinde ve özellikle Kahramanmaraş’ta rastlanılan Alevi türkülerinde de kadının olmadığı türkü sözlerine rastlanılmıştır.

“Alevilerde müzik, Alevi ve Alevi kültürel kimliğinin aidiyetini onaylayan, pekiştiren ve sürdürülmesinde önemli rolü olan bir unsurdur. Söze dayalı ‘deyiş, semah, nefes vb’ türlerde kendisini göstermektedir. Alevi müziğinin aidiyet ya da kimlik duygusunu oluşturma ve ortak geçmişi benimsetme aracı olduğu görülmektedir (Pelikoğlu 2012:20).” İşlevine dayalı söz kültüründen dolayı da Alevi müziğinde kadın konulu sözlere genellikle rastlanmamaktadır.

İncelenen 2000 türkü içerisinde sadece 104 (%5) türküde kadın temasının geçmemesi, türkülerin, “hayatın yansıması” olduğu gerçeği göz önünde

bulundurulduğunda, kadının yaşam içerisindeki yerini, yüzdesini, aile yaşamındaki fonksiyonunu ve yaşamsal önemini gözler önüne sermektedir.

Tablo 115’te erkek ağzı türkülerde kadına nasıl hitap edildiği sunulmuştur.

Tablo-115: Türkiye’de Erkek Ağzı Türkülerde Kadına Edilen Hitaplar

Hitap	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Yar (yarım)	109	89	66	38	66	96	90	554
Kız	20	28	24	38	58	57	15	240
Güzel	31	24	15	16	24	16	14	140
Gelin (gelinim)	9	2	12	13	25	31	11	103
Sevdiğim	16	12	6	16	33	7	6	96
Anne/ana/anam	10	25	7	26	5	3	7	83
Nazlı yar	8	7	9	10	10	4	11	59
Gülüm	3	5	2	13	4	11	5	43
Hanım	8	3	7	7	5	3	-	33
Yosma	4	13	1	2	3	6	-	29
Yavrum	1	-	8	-	13	4	1	27
Zalim	3	2	2	3	3	5	6	24
Canım	-	2	3	1	6	6	5	23
Dilber	7	2	3	2	3	4	-	21
Bacı	-	-	1	1	3	2	2	9
Birtanem	1	2	-	-	2	-	-	5
Kadınım	-	2	2	-	-	-	-	4
Toplam erkek ağzı türkü sayısı	135	168	152	167	170	164	177	1133

Türkiye genelinde 7 bölgede incelenen 1133 erkek ağzı türküde kadına kullanılan hitaplar şöyledir:

İncelenen erkek ağzı türkülerin 554'ünde (%49) “yar/yarım” sözlere kullanılmış ve bu hitabın tüm bölgelerde kadına yönelik en çok kullanılan hitap olduğu görülmüştür.

“Yar” kelimesi türkülerde “sevgili, dost, tanıdık, yardımcı” anlamlarında kullanılmasının yanı sıra “en büyük sevgili, Tanrı” (kul olayım kalem tutan ellere, katip arzuhalim yaz yâre böyle Pir Sultan Abdal) (Özbek 2009:494) anlamını da barındırmaktadır. Ancak çalışmanın konusu gereği araştırılan sayı, kadına yönelik olduğu için tablodaki “yar” hitabı birinci anlamıyla kullanılmıştır.

240 (%21) türküde kullanılan “kız” hitabı, en çok kullanılan “yar” hitabından sonra gelmekte, genellikle sevdiğine seslenirken ya da bir önceki tablo açıklamasında da belirtildiği gibi genellikle henüz fazla tanınmamış ve sevgili olunamamış genç kızları betimlemektedir.

140 (%12) türküde geçen “güzel” hitabı da sevdiğine övgülü bir sesleniş şekli olarak görülmektedir.

103 (%9) türküde geçen “gelin/gelinim” hitabı ise erkek tarafından, bazen sevdiğine bazen eşine bazen de evlenmek istediği kadına hitap olarak kullanılmıştır. Özellikle Karadeniz bölgesinde gelin hitabının fazlaca olmasının nedeninin, kadına, özellikle de evli kadına, herkesin gelin diye hitap etmesinden dolayı olabileceği düşünülmektedir.

“Sevdiğim” hitabı Türkiye genelindeki erkek ağzı türkülerde 96 (%8) türküde geçmiş olup tabloda görüldüğü gibi en fazla Karadeniz Bölgesi türkülerinde kullanılmıştır. İç Anadolu ve Marmara Bölgelerinde de sayıca fazla olduğu görülmekle beraber, Doğu, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinde daha az sayıda kullanılmaktadır.

“Anne, ana, anam” hitapları da erkek ağzı türkülerde sık kullanılan hitaplardır. Erkek ağzı türkülerde daha önce de belirtildiği gibi “dertleşilen, varlığına

ihtiyaç duyulan kişi” olarak erkeğin annesi, önemli bir unsurdur. Özellikle üzüntülü durumların anlatıldığı erkek ağzı türkülerde “anne” hitabı ile kadının annelik rolü öne çıkarılmıştır. Türkiye genelinde incelenen erkek ağzı türkülerde 84 (%7) türküde kadına “anne” kelimesiyle hitap edilmiştir.

Erkek ağzı türkülerde, 59 (%5) türküde kadına “nazlı yar” tanımlamasıyla hitap edilmiştir. Kadına yönelik “yar” hitabı ayrıca ele alındığı halde “nazlı yar” ifadesi sayıca çokluk gösterdiği için bu hitap ayrıca ele alınmıştır. “Nazlı” TDK sözlüğüne göre “Kolayca gönlü olmayan, kendini ağır satan, ısrar bekleyen, işveli, edalı”, “Özen isteyen, nazik”, “Sağlığını, dayanıklılığını çabuk yitiren” ve “Üstüne titrenilerek, değer verilerek” anlamlarına gelmektedir (Er. Tar: 01.12.13). Türkülerde kullanılan “nazlı yar” hitabı da kadının bu özelliklerini tanımlamak için kullanılmaktadır.

Kadına yönelik “gülüm” hitabı 43 (%4) türküde geçmekte özellikle İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde daha sık kullanılmaktadır. “Gül”, Özbek’e (2009: 220) göre; “güllillerin örnek çiçeği, bilinen çiçek”, halk ağzında ise; “bütün çiçeklerin genel adı” olarak tanımlanmış, tasavvufta ise “sevenin yürekte yalvarışlarına ve çektiği acıya ilgisiz kalan, aksine bundan zevk alarak neşelenen vefasız sevgilinin sembolüdür.” Türkülere genel olarak bakıldığında “gülüm” hitabı sıklıkla güzel söz, iltifat olarak kullanılmaktadır.

“Gül” sevgilinin yanağını ya da yüzünü betimlemek amacı ile tek başına kullanıldığı gibi pek çok kez divan edebiyatına da yansıdığı şekilde bülbül ile birlikte anılmıştır (Göher, 2010:177)

“Hanım” hitabı erkek ağzı türkülerde 33 (%3) türküde işlenirken Marmara, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgelerinde, diğer bölgelere göre daha sık görülmektedir. “Hanım” sözcüğü, “Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan, kadın, eş” ve “toplumsal durumu, varlığı iyi olan, hizmetinde bulunulan kadın (TDK er. Tar: 05.12.13)” anlamlarına gelmektedir. Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde kadına yönelik “hanım” hitabının hiç kullanılmamış olması dikkat çekicidir.

“Yosma” hitabı incelenen erkek ağız türküler içerisinde 29 türküde geçmektedir. Özbek’in “Türkülerin Dili” (2009) adlı kitabında “yosma” kelimesi “şen, güzel, insanı baştan çıkaracak kadar süslü ve edalı genç kadın” olarak tanımlanmaktadır. “Yosma” hitabı Ege Bölgesi erkek ağız türkülerde dikkat çekecek kadar sık kullanılırken Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde hiç kullanılmamakta Akdeniz Bölgesi türkülerinde ise 1 türküde kullanılmaktadır.

Yosma hitabı bazı türkülerde “güzel”, “ceylan” gibi iyi duygular ifade eden sözlerin arasında yukarıdaki anlamıyla kullanılırken, bazı türkülerde ise kadını tanımlayan olumsuz sözlerin yanında kullanılarak kötü bir anlam taşımaktadır. “Kınamayın arkadaşlar ben bir yosmaya vuruldum” gibi sözlerle bazı türkülerde hafif meşrep kadını tanımlayan ve intizar içeren cümlelerin yanında kullanılmıştır.

Kadına yönelik olarak “yavrum” hitabı 27 türküde geçmektedir. Karadeniz Bölgesi’nde, diğer bölgelere göre belirgin çokluk gösteren “yavrum” hitabı Ege ve İç Anadolu Bölgelerinden incelenen türkülerde hiç geçmemiştir.

Kadına yönelik olarak 24 türküde kullanılan “zalim” hitabına bütün bölgelerde rastlanmaktadır. “Acımasız ve haksız davranan, zulmeden” anlamına gelen bu hitabın, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde sayıca biraz daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

23 türküde işlenen kadına yönelik “canım” hitabı güzel söz olarak kullanılmaktadır. “İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağladığına ve ölümle bedenden ayırdığına inanılan madde dışı varlık” olarak tanımlanan bu hitap, aynı kaynaktan tasavvufi olarak da “Allah’ın varlığından ve güzelliğinden bir parça olan güzel şey, sevgili” (Özbek, 2009:115) olarak da tanımlanmıştır. Türkülerde kadına yönelik her iki anlamda da “canım” hitabının kullanılabilir olduğu düşünülmektedir. Marmara Bölgesinden incelenen türküler içinde kadına yönelik “canım” hitabına rastlanmamıştır. Diğer bölgelerde ise Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde sayıca biraz daha fazla karşılaşılmıştır.

21 türküde rastlanan “dilber” hitabı TDK sözlüğünde “alımlı, güzel kadın” anlamına gelir. (TDK Er. Tar.02.03.14) “Dilber” hitabına Marmara Bölgesi’nde,

diğer bölgelere göre daha çok rastlanırken, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hiç rastlanmamaktadır.

“Büyük kız kardeş, abla (Eyüboğlu 2004:62)” anlamında kullanılan “bacı” hitabına 9 türküde rastlanmakta ancak Ege ve Marmara Bölgelerinde “bacı” hitabı ile karşılaşılmamaktadır.

Bu hitaplar dışında “birtanem” hitabına beş türküde rastlanmakta ve Türkiye genelinde az kullanılan hitaplar arasında olduğu görülmektedir.

“Kadınım” hitabına ise 4 türküde rastlanmakta, bu hitabın yalnızca Ege ve Akdeniz bölgesinde kullanıldığı görülmektedir.

Bölgesel olarak nadiren rastlanan yerel hitaplara da her bir bölge içinde ayrı ayrı yer verilmiştir.

Genel olarak bölgelerin kadına yönelik hitapları incelendiğinde, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bazı hitapların sayıca benzerlikler gösterdiği dikkati çekmektedir. Bunun yanında Marmara Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin zıtlık gösterdiği, Ege ve Karadeniz Bölgesi'nin ise kadına hitaplar konusunda çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. İç Anadolu Bölgesi türkülerinde kadına yönelik türkülerin sayısının çokluğu göz önüne alındığında, kadına edilen hitaplar konusunda bu bölgenin diğer bölgelere göre, beklenenin altında bir sayı ve çeşitlilik sergilediği ifade edilebilir.

Türkülerde kadın temasının anlaşılmasında kadına edilen hitapların bilinmesinin önemi kadar, kadının erkeğe nasıl hitap ettiğinin bilinmesi de önemlidir. Bu hitaplar Türkiye'de kadının erkeği nasıl gördüğü, nasıl seslendiği, bu hitapların anlamları yoluyla, kadının söze dökülen sosyal seviyesi hakkında bilgiler sağlar. Tablo 116'da Türkiye genelindeki kadın ağız türkülerde erkeğe edilen hitapların dağılımı görülmektedir.

Tablo-116: Türkiye’de Kadın Ağız Türkülerde Erkeğe Edilen Hitaplar

Hitap	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Yar (yarım)	69	47	15	17	24	45	44	261
Oğlan	53	19	12	10	4	30	1	129
Güzel	12	14	3	4	4	6	6	49
Sevdiğim	9	16	2	1	2	3	6	39
Bey	8	15	2	4	1	1	-	31
Ağam	-	-	1	4	-	7	12	24
Efendim	1	3	3	5	-	1	3	16
Delikanlı	2	-	9	2	-	-	1	14
Efe	4	6	3	-	-	-	-	13
Zeybek	3	8	1	-	-	-	-	12
Çoban	1	1	3	-	-	6	-	11
Yavrum	1	-	5	3	2	-	-	11
Gülüm	1	2	1	1	1	5	-	11
Canım	1	1	1	2	-	4	1	10
Çapkın	5	1	-	-	-	1	-	7
Şekerim	3	-	-	2	-	-	-	5
Uşak	-	-	-	-	2	1	1	4
Toplam kadın ağız türkü	85	77	45	55	51	60	47	420

Yukarıdaki tabloda, kadının, çocuğuna ettiği hitaplarla, eşine ettiği hitapların karıştırılmaması için sadece kadın ağız türkülerin sayıları ele alınmış, ninniler, bu sayılara dâhil edilmemiştir.

Erkek ağız türkülerde olduğu gibi, kadın ağız türkülerde erkeğe edilen hitaplar incelendiğinde, “yar” hitabının yine tüm bölgelerde sayıca üstünlüğü dikkat çekmektedir. İncelenen kadın ağız türkülerin 261’inde (%62) erkeğe “yar/yarım” şeklinde hitap edilmiştir. Bölgedeki kadın ağız türkülerin oranlaması yapıldığında en çok Güneydoğu Anadolu Bölgesi (%94) türkülerinde kullanılmış olan bu hitabı, Marmara ve Doğu Anadolu Bölgeleri takip etmektedir. “Yar” hitabının, Karadeniz, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinde, diğer bölgelere göre daha az sayıda kullanıldığı ancak bölge içinde yine en çok kullanılan hitap olmaya devam ettiği görülmektedir.

129 türküde kullanılan (%31) “Oğlan” hitabı “erkek çocuk, yetişkin erkek anlamına gelmektedir (TDK Er. Tar: 02.02.2014). Oğlan hitabı Türkiye genelinde erkeğe sık kullanılan hitaplardan olup bölgeler arasındaki sıklığı sayıca belirgin farklılıklar göstermektedir. Örneğin Marmara bölgesinde “oğlan” hitabı 53 türküde kullanılırken, Karadeniz bölgesinde 4 türküde kullanılmıştır. Doğu Anadolu bölgesinde 30 türküde geçen “oğlan” hitabı Güneydoğu Anadolu bölgesinde sadece 1 türküde geçmektedir. Coğrafi olarak yakınlığı bulunan bölgelerdeki bu belirgin farklılık şaşırtıcıdır. Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde de bu hitap orta sıklıkta kullanılmaktadır.

Türkülerde kullanılma sıklığına göre üçüncü sırada gelen erkeğe yönelik “güzel” hitabı 49 (%12) türküde görülmekte ve yalnızca erkek ağız türkülerde değil kadın ağız türkülerde de erkeğe hitap olarak kullanılmaktadır. Marmara ve Ege Bölgelerinde daha sık kullanıldığı belirlenen bu hitap her bölgede görülmekle birlikte Akdeniz, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinde daha az türküde geçmektedir.

“Sevdiğim” hitabı en fazla Ege bölgesinde görülmekle birlikte Marmara Bölgesi’nde ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde de diğer bölgelere göre fazlaca kullanılan bir hitaptır. Türkiye genelinde 39 (%9) türküde görülmüştür. Bazı türkülerde nadiren “sevdiğim” şeklinde de kullanılmaktadır.

31 (%7) türküde görülen “bey” hitabı “varlıklı, ileri gelen (Eyüboğlu, 2004:87)” anlamına gelmektedir. En çok Ege Bölgesi’nde görülmekle, sayıca diğer bölgelere göre belirgin bir farklılık yaratmaktadır. Ardından gelen Marmara Bölgesi de sayıca diğer bölgelere göre çokluk göstermektedir. Güneydoğu Anadolu

bölgesinde hiç görülmeyen “bey” hitabı, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde 1’er türküde Akdeniz bölgesinde ise 2 türküde görülmektedir. “Bey” hitabında Türkiye’nin doğu ve batı bölgeleri arasında belirgin bir fark görülmektedir.

24 türküde rastlanılan “Ağam” hitabı ise Türkiye’de en çok Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu türkülerinde görülen bir hitaptır. “Ağa” kelimesi “büyük, ileri gelen, saygınlığı olan kimse” (Eyüboğlu, 2004:11) anlamına gelir. İç Anadolu bölgesinde 4 türküde görülen bu hitaba Marmara, Ege ve Karadeniz Bölgesi türkülerinde rastlanmamıştır. “Ağa” hitabı “bey” hitabıyla aynı anlama geldiği halde, kullanımda Türkiye’nin Doğu ve Batı bölgelerine göre sayısal zıtlık bulunmaktadır.

Anadolu Türkçesine, Anadolu’da konuşulan Rumca yoluyla, çok eski dönemlerde giren (Eyüboğlu, 2004:218) “Efendi” sözcüğü, TDK sözlüğünde “Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse”, “koca” ve “görgülü, nazik, kibar”(er. Tar: 05.12.13) anlamlarına gelmektedir. “Efendim” hitabına, en fazla İç Anadolu Bölgesinde olmak üzere, 16 (%4) türküde rastlanmıştır. Doğu Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde 3’er türküde görülen bu hitap, Karadeniz Bölgesinde hiç görülmemiş, Güneydoğu Anadolu ve Marmara Bölgelerinde ise 1’er türküde görülmüştür. “Efendim” hitabı bölgesel farklılık açısından dikkat çekici bir düzensizlik göstermektedir.

“Delikanlı” hitabı Akdeniz Bölgesinde, diğer bölgelere göre belirgin bir çokluk göstermektedir. “Çocukluk çağından çıkmış genç erkek”, “Sözünün eri, dürüst, namuslu kimse” anlamlarına gelmektedir. İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinde hiç rastlanmayan bu hitaba geri kalan bölgelerde de az sayıda rastlanmıştır. Türkiye genelinde “delikanlı hitabına 14 (%3) türküde rastlanmıştır.

“Efe/efem” hitabına 17 türküde rastlanmıştır. En çok Ege Bölgesi olmak üzere Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde görülen “efe” hitabı TDK sözlüğüne göre “Yiğit, özellikle Batı Anadolu köy yiğidi, zeybek” anlamına gelir. (tdk.gov.tr er. tar: 05.09.2013). Tablo incelendiğinde tanımına uygun olarak bu üç bölgede görülen “efe” hitabına diğer bölgelerde rastlanmamıştır.

Zeybek hitabı da Türkiye genelinde 12 türküde geçmektedir. “Efe” hitabında olduğu gibi aynı bölgelerde görülen bu hitap, özellikle Ege bölgesinde sıklıkla görülmüş ancak diğer bölgelerde rastlanmamıştır. ”Batı Anadolu efesi” (TDK Er. Tar: 05.09.2013) anlamına gelen “zeybek”, görüldüğü üzere “efe” ile aynı anlama gelmektedir. Toplamda 29 (%7) kadın ağız türküde görülen bu iki hitabın, batı Anadolu’da, özellikle de Ege Bölgesinde kadın için önemli bir hitap, özellik ve kavram olduğu görülmektedir.

“Çoban”, “yavrum” ve “gülüm” hitapları Türkiye genelinde 11’er (%3) türküde geçmektedir. “Çoban” hitabı erkeğin yaptığı iş ile alakalı bir hitap olup en fazla Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde görülmektedir. Ekonomisi hayvancılığa dayanan Doğu Anadolu Bölgesi’nde, bu hitabın sıklıkla görülmesi şaşırtıcı bir durum değildir. “Yavrum” ve “gülüm” hitapları ise erkeğe yönelik tatlı sözler olarak türkülerde kullanılmaktadır.

Çapkın hitabı Türkiye genelinde 7 (%2) türküde geçmektedir. Marmara bölgesinde 5 türküde, Ege Bölgesinde ve Doğu Anadolu bölgesinde 1’er kez kullanılmaktadır. Bu hitabın Marmara bölgesinde sıklık göstermesinin sebebinin, bu yöre kadının rahat tutumu ile alakalı olabileceği düşünülmektedir.

“Uşak” hitabı ise yalnızca, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde görülen ve az kullanılan bir hitaptır.

Kadının çocuğuna yönelik hitapları da kadının annelik vasfı hakkında önemli bilgiler verirken, bu hitaplar, aynı rol üzerindeki bölgesel benzerlik ve farklılıkları göz önüne sermeye de yardımcı olur.

Tablo 117’de Türkiye genelinde, ninnilerde, kadın tarafından çocuğuna edilen hitapların bölgelere göre dağılımları verilmiştir.

Tablo-117: Türkiye Genelinde, Ninnilerde Kadın Tarafından Çocuğuna Edilen Hitaplar

Hitap	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Yavrum	30	30	23	26	36	8	17	170
Oğlum	12	10	9	3	9	4	9	56
Kuzum	2	7	5	3	3	5	1	26
Mini mini/minicik yavrum	2	-	4	1	-	8	-	15
Çocuğum	-	5	-	-	-	-	-	5
Bebek (bebeğim)	-	2	1	3	11	6	10	33
Kızım	6	3	2	3	1	3	3	21
Balam	-	-	-	-	-	7	-	7
Evlad	3	2	-	3	1	-	-	9
Toplam	55	55	55	55	55	55	55	385

Türkiye genelinde, ninni sözlerinde, kadının çocuğuna ettiği hitaplar incelendiğinde, kadının anne rolünde çocuğuna en fazla “yavrum” hitabıyla seslendiği görülmektedir.

Etimoloji sözlüğüne “yakın olan, yakınlığı, soydaşlığı bulunan. Anlam genişlemesiyle: dişinin kendi gövdesinden doğum yoluyla ortaya çıkan” (Eyüboğlu 2004:739) anlamına gelen yavru hitabı, incelenen 385 ninni içinde 170 (%60) ninnide kullanılmıştır. Bölgesel olarak değerlendirildiğinde, her bölge için incelenen 55’er ninnide, en fazla Karadeniz Bölgesi’nde kullanılan bu hitap 36 (%65) ninnide geçmektedir. Marmara ve Ege Bölgelerinde 30 ninnide görülen yavru hitabına, 8 (%15) ninni olmak üzere en az Doğu Anadolu Bölgesi’nde rastlanmıştır.

Kadının çocuğuna ettiği hitaplar sıklık bakımından incelendiğinde, “yavrum” hitabının ardından en fazla kullanılan hitabın “oğlum” olduğu görülmektedir. Anadolu’da görülen erkek evlat sahibi olmanın verdiği ayrıcalık ninnilere de sayısal olarak yansımış cinsiyet belirtmeyen “yavrum” hitabının hemen ardından sayısal çokluk olarak “oğlum” hitabını öne çıkarmıştır. Oğlum hitabı, en fazla Marmara Bölgesi (12) olmak üzere Türkiye genelinden incelenen ninniler içinde 56 (%15) ninnide kullanılmıştır. Ardından 10 ninni ile Ege Bölgesi’nde, 9’ar ninnide de Akdeniz, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde görülmektedir. Bu hitap en az İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde görülmektedir.

“Kızım” hitabı ise 21 ninnide geçmiş ve her bölgede sayısal olarak “oğlum” hitabının gerisinde kalmıştır. Sadece İç Anadolu Bölgesi’nde eşit sayıda karşılaşılan bu iki hitap arasında, “kızım” hitabı hiçbir bölgede sayısal olarak “oğlum” hitabının önüne geçememiştir. Büyüdüğünde annesi gibi bir kadın olacak kız çocuğunun anne gözünde erkek çocuktan daha geride bir konumda olduğu, ninni sözlerinde de sayısal çokluk göstererek açıkça vurgulanmaktadır. Erkek evlat ile ilgili hayallerin beklentilerin vaatlerin daha belirgin olduğu sözlerde, erkek evlattan, korunma, kendisine bakma, babanın yerine geçme, evi geçindirme gibi beklentileri olan anne, erkek çocuğu öne çıkararak ninni sözlerini daha fazla tercih etmiştir.

Talas’a göre erkek çocuk Türk kültüründe soyun devamı anlamına gelir. Orta Asya mitolojisinde dahi dile getirilen erkek çocuk ayrıcalığı, ailenin geçimi, korunması, ve iş gücü gibi nedenlerle Türk toplumu dahil bir çok toplumda görülmektedir. Erkek çocuğa sahip olmak yalnızca erkek için değil kadın için de oldukça önemli bir durumdur. Özellikle Türk toplumunda kadının erkek evladı daha fazla desteklediği de söylenebilir. Bu durum ninni sözlerinde çocuğa edilen hitaplarda “oğlum” hitabının “kızım” hitabından daha fazla kullanıldığı sonucu ile de örtüşmektedir. (M. Talas ile kişisel iletişim, 20.03.2014)

Kadın tarafından çocuğuna edilen hitaplarda üçüncü sırada yer alan “bebek/bebeğim” hitabı ise 33 (%12) ninnide geçmekte ve Karadeniz’de 11, Güneydoğu Anadolu’da 10 türkü olmak üzere en fazla bu bölgelerde görülmektedir. Marmara Bölgesi’nde bu hitaba rastlanmamıştır.

26 (%7) ninnide geçen “kuzum” hitabı annenin çocuğuna yaptığı bir benzetme olarak karşımıza çıkmakta ve Ege Bölgesi başta olmak üzere her bölgede görülmektedir. Kuzum hitabı 1 ninni olmak üzere en az Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde görülmektedir.

“Mini mini yavrum/ minicik yavrum” tanımlamasıyla çocuğa söylenen sevgi sözcüğü olan bu hitap, anlam olarak biraz da çocuğun küçüklüğünden ve kendisine bakabilecek durumda olamamanın verdiği acizlikten kaynaklanan bir merhamet sözcüğü olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Sayısal olarak ninnilerde sıkça geçmesinden dolayı “yavrum” hitabından ayrı olarak tabloya alınan bu hitap Doğu Anadolu Bölgesi’nde 8 ninnide geçerek sayıca diğer bölgelere göre çokluk göstermektedir. Akdeniz, Marmara ve İç Anadolu Bölgelerinde de kullanılan bu hitaba geri kalan bölgelerde rastlanmamıştır. Türkiye genelinde 15 (%4) ninnide görülmüştür.

“Evlat” hitabı Türkiye genelinde 9 ninnide görülmüştür. Cinsiyet belirtmeyen bu hitaba Marmara, Ege, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgesinde rastlanırken, diğer bölgelerde rastlanmamıştır.

Sadece Doğu Anadolu bölgesinin Kars yöresinde görülen “balam” hitabı Divanü Lûgat-it Türk’de “kuş yavrusu. Benzer şekilde vahşi hayvanların yavruları için de kullanılabilir.” Ayrıca “bir adama işlerinde yardım eden kişi, çırak.” (Mahmud el-Kaşgari 2007:168) olarak tanımlanmıştır. Yöresel bir hitap olarak görülen balam hitabı 7 ninnide kullanılmıştır.

5 ninnide karşılaşılan “çocuğum” hitabı da yalnızca Ege Bölgesinde görülmüştür.

Kadın çocuğunu uyutmak için, Iğdır ve Kars yöresinde “lay lay lay”, Diyarbakır yöresinde “biri biri” geri kalan bölgelerde de genellikle “nenni, ninni” ya da “eee, eee” seslerini söylemektedir.

Türkiye’de Kadının Sorunlarını Yansıtan Ninniler

Kadın, tüm bölgelerde, çocuğunu seven, sahiplenen, geleceği için hayaller kuran ve bu hayallerini ninnilerine yansıtan sözleriyle çocuğunu yetiştirmektedir. Ninni sözleri incelendiğinde, kadının, yaşantısında karşılaştığı sorunları, beklentilerini, sitemlerini ninni sözlerine taşıdığı gibi kendi karakterine ait ipuçlarını da ninnilerinde vermektedir.

Araştırmaya alınan ninniler incelendiğinde kadın, toplum içinde kimi bölgede yaşayan kimi bölgede ise sadece yaşananları izleyen konumundadır. Geleneksel toplum normlarının üzerinde kurduğu baskıdan bunaldığını anlatan sözlerle, kimi zaman da eşine, annesine, babasına, kayınvalidesine olan tepkilerini dile getiren kendini savunan cümleleriyle ninniler, kadının duygularını dışa vurma aracıdır.

“Nenni diyem yatırayım uyusun

Uyusun da nenni diyem büyüsün

Anam beni güldürmedi gülmesin

Dokuz yorgan parçalasın ölmesin!”

(Çelebioğlu 1995: 54)

Yukarıdaki örnek, sözlerinden de anlaşılacağı üzere, annesinin zoruyla istemediği bir evlilik yapan kadının mutsuzluğunu ve intizarını anlatır. Ninniler, annenin bebeğiyle dertleşme ve sorunlarını dile dökme aracıdır. “Ayrıca performans açısından ele alınacak olursa özel alanda söylenen, geniş bir dinleyici kitlesini hedeflemeyen bir tür olması ve tek dinleyici olan bebeğin de dili henüz anlayamaması nedeniyle, ninninin anne üzerinde de terapi işlevi gördüğü öne sürülebilir” (Kurtuluş 2011:47).

Bölgesel olarak ele alındığında ninni konuları, Marmara ve Ege Bölgelerinde çocuğu olmayan kadının çocuk özlemi, kadının, eşine olan hasreti, çocuğu hakkında gelecek için dilekleri, öğütleri gibi konulardır. Deniz, gemi, balık, kayık, ağaç gibi motifler bu bölgelerde yoğunlaşırken Orta Anadolu ve Akdeniz Bölgesi’nde daha çok dîni konular, meslek seçimi, gündelik konular gibi sözler içermektedir. Doğu bölgelerde ise sıklıkla toplumsal baskılardan, gurbete giden eşin arkasından yaşanan

sorunlardan ve ölümden bahsedilirken motifler genellikle dağ, ırmak, toprak gibi sözcükler üzerine yoğunlaşmaktadır.

Türkiye'nin tüm bölgelerinde, çocuğu olmayan kadının yaşadığı sıkıntılara ait ninni sözlerine rastlanmış, kadının toplumsal cinsiyetinin oluşumunda doğurganlığının ne denli etkisinin olduğu özellikle kadın ağzı türkü sözlerinde ve ninnilerde ortaya konulmuştur. Özellikle ağıt türü ninnilerde bu konuya ait yoğun toplumsal baskı ve kadının derin üzüntüsü sözlere yansımış, kadının varoluşunu anlamlandıran en önemli vasıflardan biri olan doğurganlığın olamamasının getirdiği sorunlar ve çocuğu olmayan kadının başına gelenler (dedikodu, üzerine kuma getirme, boşanma, değersizlik, toplumda kabul görememe vb.), kadın için bundan daha büyük bir üzüntünün olamayacağını anlatan sözlerle kendine yer bulmuştur.

Çocuğu olmayan kadının yaşadığı sıkıntıları türkü ve ninni sözleri ile dile getirmesi hakkında Talas şunları ifade etmektedir: Tarih boyunca, çocuğu olmayan kadının yaşadığı toplumsal baskı, hatta kadının uğursuz addedilerek yaşadığı toplumdan uzak yerlere sürülmesi pek çok toplumda görülen bir durum olmuştur. Bu olaylar, kadının konu ile ilgili olarak yaşadığı sıkıntıları göstermektedir (M. Talas ile kişisel iletişim, 20.03.2014).

Tablo 118'de Türkiye genelindeki kadın ve erkek ağzı türkülerde geçen kadına özgü kıyafet ve aksesuarların bölgelere göre dağılımı ve toplam sayıları verilmiştir.

Tablo-118:Türkiye’de Kadın ve Erkek Ağzı Türkülerde Geçen Kadına Özgü Kıyafet ve Aksesuarlar

	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Şalvar	3	21	3	2	1	-	4	34
Yazma	1	12	7	1	6	1	2	30
Fistan	2	9	5	-	4	-	4	24
Fes	14	2	-	-	3	2	3	24
Pabuç /Kundura	4	8	8	2	-	1	1	24
Şal	1	-	1	2	-	8	3	15
Yemeni	-	6	-	-	6	-	2	14
Çember	4	5	1	1	1	-	-	12
Kemer	1	3	1	2	-	2	3	12
Gömlek	8	-	-	1	-	-	1	10
Puşu	-	-	-	-	-	3	6	9
Kuşak	-	1	3	-	-	-	3	7
Yelek	4	1	-	-	-	-	2	7
Canfes	3	-	-	-	1	-	-	4
Yaşmak	-	1	-	1	-	-	-	2
Cepken	1	-	-	-	-	-	-	1

Bölgeler tek tek incelendiğinde yörelere göre değişim gösteren kıyafetler iklime, sosyal şartlara ve kadının iş alanlarına göre değişiklikler göstermektedir. Örneğin sosyal şartlar açısından saraya yakınlığı nedeniyle diğer bölgelere göre oldukça farklılıklar arz eden Marmara Bölgesi, “kadın giysilerinde model açısından Batı tesirinin, bilhassa saraylarda ve konaklarda kendini göstermeye başlamasının” (Kurnaz, 1991:34) etkisiyle kürk, mücevher, elbise, gömlek gibi kıyafet ve aksesuar

örnekleriyle, Türkiye geneline göre epey farklılık göstermektedir. Bununla ilgili ayrıntılar “Marmara Bölgesi” adlı kısımda verilmiştir. Aynı şekilde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki kıyafet ve aksesuarlardaki değişiklikler, coğrafya, iklim, etnik köken ve sosyal yaşantı açısından farklılıkları yansıtır şekildedir.

Tablo 118’e göre Türkiye’de kadın ve erkek ağız türkülerde geçen kadına özgü kıyafetler ve aksesuarlar bölgelere göre sayıca şöyledir;

Türkülerde kadın kıyafetlerinden en fazla sözü edilen “şalvar”, 34 türküde görülmüştür. Özellikle Ege Bölgesinde sayıca belirgin bir üstünlük gösteren şalvar, “allı şalvar”, “püskül şalvar” gibi tanımlamalarla Ege Bölgesi türkülerinde sıklıkla kullanılmıştır. Doğu Anadolu Bölgesinde rastlanılmayan şalvar giysisine, Marmara ve Akdeniz Bölgesi’nde 3’er türküde Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise 4 türküde rastlanılmıştır. Karadeniz Bölgesi’nde 1 türküde görülen şalvar, İç Anadolu Bölgesi türkülerinde 2 türküde geçmekte olup cinsel konulu türkülerde kullanılmıştır.

Anadolu kadınının görsel bir simgesi olan “yazma”, kadının hem gelenekten gelen bir aksesuarı hem de günlük yaşamını kolaylaştıran bir eşyası olarak kadının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Dinî alışkanlıklarının yanı sıra gündelik yaşamda kadını güneşten, soğuktan, rüzgardan koruyan, saçlarını, gerektiği zamanda da ağzını kapatarak, tozdan, kirden uzak tutan ve gerektiğinde bir şey bağlamak, bir şey sarmak gibi işlerde kullandığı, yemek yaparken saçlarını kapattığı, terini sildiği, sevdiğine kendisini hatırlatması için verdiği hatta kadının ölümünde bile tabutunun üzerine serilen yazma, Anadolu kadınının en önemli aksesuarıdır.

Yemeni, yaşmak, çember, tülbent gibi adlarla ve değişik bağlama stilleriyle Türkiye’nin tüm bölgelerinde görülen bu öge yörelere göre adlarındaki değişikliklerin anlamlandırılabilmesi için tabloda ayrı ayrı verilmiştir.

İncelenen türküler içinde 30 türküde “yazma” ögesi işlenmektedir. En fazla Ege Bölgesi türkülerinde işlenen “yazma” 12 türküde geçmektedir. Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde de çok kullanılan yazma İç Anadolu, Marmara ve Doğu Anadolu bölgelerinde 1’er kez kullanılarak, daha az bir sıklık göstermektedir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere “yazma” bütün bölgelerde görülmekte ancak özellikle Ege Bölgesi türkülerinde kadın kıyafetleri ile ilgili türkü sözlerine sıkça rastlanmaktadır.

Yazma ile aynı anlama gelen “yemeni”, kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbent (tdk.gov.tr) anlamına gelmekte ve 14 türküde geçmektedir. Görüldüğü üzere yazma ve yemeni ayrı başlıklar altında tabloya alınmış olmasına rağmen Ege Bölgesi’nde toplam 18 türküde Karadeniz Bölgesi’nde ise 12 türküde kullanılarak kadının sık kullandığı aksesuarlar arasına girmiştir.

Çember ise “büyükçe başörtüsü, etrafı oyalı, yazma, yemeni.” (Özbek 2009:131)” anlamına gelmekte olup kadınların, aynı zamanda erkeklerin de kullandıkları bir aksesuardır. Kadınlara ilgili olarak toplam 12 türküde işlenmekte olan “çember” en fazla Ege ve Marmara Bölgelerinde görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri türkülerinde hiç görülmeyen “çember”e geri kalan bölgelerde de 1’er türküde rastlanmıştır.

Kadın giysileri içerisinde yazma, yaşmak, yemeni ve çember toplam 58 türküde geçmekte ve türkü sözlerinde ağırlıklı olarak sözü edilen bir aksesuar olarak görülmektedir.

Geleneksel, toplumsal ve dini nedenlerle Türk kültüründe önemli bir yeri bulunan bu tip örtüler bölgelere göre isimleri ve bağlanış şekilleriyle farklı isimler alabilmekte ve birbirlerinin isimleriyle kullanılabilirler. Ayrıca farklı desen, kumaş ve bağlama çeşitleri bulunan başörtüleri renkleri itibariyle de bölgelere göre değişiklik gösterebilmektedirler. Yemeni, yazma, yaşmak, ferace, kadın fesi, felek tabancası, hotoz, maşlak, tandırbaş, yemeni, kundak yemeni, salma yemeni, ter-lik, başbez gibi farklı isimlerle nitelendirilen bu örtüler türkülerde sıklıkla tabloya alınan adlarıyla kullanılmaktadırlar. Türk kültüründe önemli ve ayırdedici bir özelliğe sahip olan bu örtüler, türkülerde de işleniş ve sayı bakımından gerekli yeri bulmuşlardır.

Kadına ait “pabuç/kundura” aksesuarı 24 türküde geçerek türkülerde sık kullanılan kadın kıyafeti olarak görülmektedir. Ege ve Akdeniz Bölgesi’nde 8’er

türküde geçerek dikkati çeken kundura, Akdeniz Bölgesi'nde 4 türküde "potin" olarak adlandırılmaktadır. Örnekleme alınan Karadeniz Bölgesi türkülerinde hiç değinilmemiş olan pabuç/kundura ögelerine Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde 1'er türküde, İç Anadolu Bölgesinde ise 2 türküde rastlanmıştır.

"Tek parça kadın giysisi" (TDK Er. Tar: 10.09.2013) anlamına gelen "Fistan" örnekleme alınan türküler içerisinde 24 türküde geçmekte olup 9 türküyle, en fazla Ege Bölgesi'nde görülmektedir. İç ve Doğu Anadolu Bölgelerinde karşılaşılmayan fistan giysisine Akdeniz Bölgesi'nde 5 türküde, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise 4 türküde rastlanmıştır. Marmara bölgesinde ise 2 türküde görülmektedir.

Kadına özgü kıyafetler içerisinde 24 türküde "fes" geçmektedir. Özellikle Marmara ve Ege Bölgesi'nde erkeğin de çok kullandığı bir aksesuar olan "fes" ögesi, sadece kadınla ilgili sayılar baz alınarak tabloya alınmıştır.

"Fes", TDK sözlüğünde "Şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık" olarak tanımlanmaktadır. (TDK Er. Tar: 10.09.13) Marmara Bölgesi'nde 14 türküde "fes" aksesuarı kullanılmaktadır. Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde görülmeyen fes ögesine, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 3'er türküde, Ege ve Doğu Anadolu Bölgelerinde ise 2'şer türküde kadın aksesuarı olarak rastlanmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde sıkça görülen şal, 8 türküde geçmekte ve "en güzelleri İran ve Hindistan'da dokunmuş özel motifleri olan kıymetli bir yünlü kumaş. Şaldan elbise, omuz ve boyun için atkı, kuşak ve sarık yapılmıştır. Kadınların omuzlarını örtmek için kullandıkları geniş atkıya da şal denile gelmiştir (Özbek 2009: 439)." Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde de 3 türküde karşılaşılan "şal"a, Ege ve Karadeniz Bölgesi türkülerinde rastlanmamıştır. Akdeniz ve İç Anadolu Bölgesi türkülerinde rastlanan şalın iklimsel özellikler nedeniyle tercih edilen bir giysi olduğu düşünülmektedir. "Şal" toplam 15 türküde işlenmektedir.

12 türküde görülmüş olan "kemer"e Karadeniz Bölgesi türkülerinde dışında tüm bölgelerde rastlanmıştır. "Altın kemer", "gümüş kemer", "aynalı kemer" gibi

tanımlamalarla kadın aksesuarı olarak anlatılan kemer, sevgili hakkında konuşulurken de “kemer olsam ince bele” gibi sözlerle de iltifat içeren cümleler arasında kullanılmaktadır.

Kadın kıyafetleri içerisinde özellikle Marmara Bölgesi’nde çok sözü edilen “gömlek” kadın giysisi olarak 8 türküde işlenmiştir. Bu bölge dışında yalnızca Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgelerinde 1’er kez görülen “gömlek” Marmara bölgesi dışında sık görülen bir kadın giysisi değildir. Gömlek, toplam 10 türküde işlenmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde 6, Doğu Anadolu Bölgesi’nde ise 3 türküde görülen “puşu”, bölgesel bir aksesuar olup, “puşu, püşü, poşu, puşi ve puşan” adlarıyla türkülerde geçmektedir. Kadın ve erkeklerin kullandığı “omuza atılan, bele bağlanan, başa sarılan kenarları saçaklı ipek örtü” (Özbek 2009:397) olan “puşu”, sadece kadınla ilgili olarak 9 türküde işlenmiştir. Türkiye’nin sadece Doğu bölgelerinde görülen bir aksesuardır.

“Yelek” 7 türküde geçerek özellikle Marmara bölgesinde sayıca daha fazla görülen bir kadın giysisidir. Ege ’de 1, Güneydoğu Anadolu’da 2 türküde görülen yelek’e geri kalan bölgelerde rastlanmamıştır.

“Kuşak” da 7 türküde işlenerek, bölgelere göre Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu’da sıklık gösteren bir aksesuar olarak görülmektedir.

Tabloya alınmayan kıyafet ve aksesuarlarla ilgili ilave bilgiler şöyledir;

Hızma ve halhal, türkülerde, sadece Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde geçmekte olan kadının süs eşyalarından ikisidir. Diğer bölgelerde de görülen, ancak özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sıklıkla dile getirilen “sürme” bu yörenin kadınının sıklıkla kullandığı bir süs eşyasıdır. Özellikle sürmeli gözlere edilen iltifat ve övgü dolu sözler, “sürme”nin, kadının güzellik unsurlarında önemli bir yer teşkil ettiğini göstermektedir.

Marmara Bölgesinde diğer bölgelerde görülmeyen ya da çok az rastlanan kıyafet ve aksesuarlar ifade edilmiştir. Bunlar “şemsiye”, “kürk”, “kazak”, “gırvat

(yazıldığı şekliyle, erkek için)”, “çevre”, “yelek” “ferace”, “cepken”, “kargı”, “bindallı” “nikab (peçe)” şeklinde dikkat çeken kıyafetlerdir. Marmara Bölgesi kıyafetlerinde görülen bu çeşitliliğin sebebinin, bölge kadınının yaşadığı yerin, yöresel olarak İstanbul’a yakınlığı ve iklim koşulları nedeniyle kıyafet seçiminde saraydan etkilenmiş olabileceği ve sarayın dilde, yaşantıda, beğenilerde olduğu gibi giysi ve aksesuarlarda da bölge insanını etkilemiş olabileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ege Bölgesi türkülerinde kadına ait kıyafet ve aksesuar içeren türkü sözleri sıklık ve çeşitlilik göstermektedir.

Bölgelere göre iklimsel şartlara bağlı olarak giyilen kıyafetler türkülerde de sayısal olarak paralellikler göstermektedir.

Tablo 119’da Türkiye Genelinde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı sunulmuştur.

Tablo-119: Türkiye Genelinde Sitem Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Kadın ağzı (f)	35	30	14	17	11	21	13	141
Erkek ağzı (f)	31	25	36	22	22	35	33	204
Yakanı belli olmayan (f)	2	-	8	2	-	3	3	18
Toplam türkü (f)	66	55	58	41	33	59	49	361

Araştırma içerisinde önemli bir başlık olarak görülen sitem sözleri, kadının toplumsal şikâyetlerini aktardığı sözler olması bakımından önem taşımaktadır. Bu

sözlerin ne konularda olduğunun bilinmesi ve sıklığının ortaya konulması kadının toplumsal sıkıntılarının açığa çıkarılması bakımından belirleyici bir unsurdur.

Türkü sözleri bölgelere göre değerlendirildiğinde incelenen 2000 türkünün 361'inde (%18) sitem içeren cümlelere rastlanmıştır. Sitem sözleri gerek kadın gerekse erkekte sıklıkla sevdiğine yönelik olarak kurulmaktadır.

İncelenen 805 kadın ağzı türkünün 141'inde (%18) sitem içeren sözler bulunmaktadır. Sitem sözlerinin en fazla bulunduğu bölgeler, Marmara ve Ege Bölgeleridir. Bu bölgeleri daha sonra Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri takip etmektedir. Kadın ağzı sitem ifade eden türkü sözlerinin en az bulunduğu bölge ise Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleridir.

Sevgiliye yönelik olarak söylenen sitem sözlerinin içeriği, yârin vefasız oluşu, evlenmeye yanaşmaması, uzaklık sebebiyle sevdiğini görememe, gurbete giden sevgilinin dönüşünün gecikmesi ya da hiç dönmemesi, sevgilinin başkaları ile ilgilenmesi, başkalarına bakması ve başka birinin yâri olması, kendisine söz verip bir başkasıyla evlenmesi gibi konulardır.

Kadının sitem ettiği türkü sözleri, annesine ya da eşine yönelik olarak daha farklı konulardadır. Kadının annesine olan manevi yakınlığı nedeniyle anneye sitem etmesi, dert yanması, toplum içinde ses çıkaramadığı gelenek töre ve kendisi ile ilgili kararlar hakkındaki görüşlerini annesine aktarırken kullandığı sözler sitem sözleri ile ifade edilmektedir. Kadının istemediği biriyle zorla evlendirilmesi ya da yaşça kendisine uygun olmayan biriyle evlendirilmesi, evlenip gelin gittiği yerde alışamadığı yeni düzen hakkındaki şikâyetlerini ve sızlanmalarını annesine aktarırken, neden o eve gelin gittiğini sorgulayan sözleri, gurbete gelin olarak verilmesi neticesinde ailesine duyduğu özlemden yakınan sözleri, sevdiğine varamamış olmanın üzüntüsünü annesine dile getirdiği cümleler, türkülerde sitem sözleri olarak yerini bulmuştur.

Kadının, eşine yönelik olarak sitem ettiği sözler ise sıklıkla gurbete giden kocanın eve dönmemesi, kocasının ardından evde kalan kadının eşinin ailesinden yakınmaları, kocanın eve ve kadına ilgisizliği, kadına kötü davranması, eve ve ev

halkına bakmaması gibi konular hakkındadır. Kadının eşine yönelik sözleri bazı türkülerde özellikle eş belirtilmediği için sevdiğine sözler olarak da ele alınabilir.

Kadının sitem ettiği türkü sayısı bölgedeki kadın ağzı türkü sayısına oranla en fazla %25 oranıyla Marmara Bölgesi'nde, daha sonra %23 oranla Ege Bölgesi'ndedir. Türkü sözlerine göre genel bir değerlendirme yapıldığında, kadının, sosyal yaşantı olarak diğer bölgelere kıyasla en rahat statüde olduğu bölgeler Marmara ve Ege Bölgeleridir. Buna karşılık sitem içerikli türkülerinin sayısal olarak bu bölgelerde daha fazla olması şaşırtıcıdır. Sitem içerikli sözleri en az bulunan bölge ise %10 oranıyla başta Karadeniz Bölgesi, daha sonra % 13 oranıyla Güneydoğu Anadolu, %14 oranıyla Akdeniz Bölgesi'dir.

İncelenen 1133 erkek ağzı türkünün 204'ünde (%18) sitem içeren sözler belirlenmiştir. En fazla Akdeniz bölgesi türkülerinde görülen erkek ağzı sitem sözleri içeren türküler daha sonra Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde görülmektedir.

Erkek ağzı türkülerde de sitem içeren sözlerin sıklıkla sevgili ve eş rolleriyle kadına yönelik olduğu belirlenmiş olup daha sonra topluma, aileye, dostlara, yakın çevreye ve Tanrı'ya yönelik olduğu görülmektedir.

Erkeğin, türkü sözlerinde sevdiğinin vefasızlığından, onu bırakıp bir başkasının yâri olmasından, gurbet sonucu kadının kendisini unutmasından, evliliğe razı edememesinden, bir başkasıyla evlenmesinden dolayı sitem sözleri söylediği görülmektedir. Erkek sevdiğine “evvel benim idin şimdi eçirsin, söylediğin sözde niçin durmadın?” (Karadeniz 2010:152) gibi sözlerle sitem etmektedir. Bu sözlerle ilgili örnekler her bölge için ayrı ayrı verilmiştir.

Kadına eş rolüyle sitem eden türkü sözlerine az rastlanmakla birlikte, bazı türkü sözlerinde kadının eş mi yoksa sevgili mi olduğu ayırt edilememektedir.

Erkeğin anne rolüyle kadına sitem ettiği sözler de şu konular üzerinedir. Annesine toplum değerleri ve töreler hakkında, erkeğin düşmanlarının kendisine yaptıkları hakkında sitemde bulunma, gurbet ve uzaklık sonucu aileden ayrı kalmanın verdiği üzüntü, sevdiğinden ayrı kalmanın ya da sevdiğini alamamanın

doğurduğu sonuçlar hakkında dert yanma şeklinde sıralanabilir. Burada kadının anne rolüyle oğluna desteği, dertleşilen, zor zamanların anlatıldığı, yaralarının anne tarafından sarıldığı, evladın başına bir şey geldiğinde annenin manevi desteğini aradığı, türkü sözlerine aktarılmış olup, annenin toplumdaki önemli rolü bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Kadın ve erkek ağzı türkü sözleri incelendiğinde Marmara ve Ege Bölgesi dışındaki tüm bölgelerde sitem sözleri içeren erkek ağzı türkü sayısının kadın ağzı türkü sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Sadece Marmara ve Ege Bölgesi'nde bu çokluğun ters yönde olması dikkat çekicidir.

Türkiye genelindeki kadın ve erkek ağzı türküler içinde, sitem sözleri içeren kadın ve erkek ağzı türkülerin her ikisinin de oranının %18 olduğu tespit edilmiştir. Yakıcısının belli olmadığı sitem sözleri içeren türkü sayısı ise 18'dir. Erkeğin siteminin bölgelere göre dağılımına bakıldığında ise kadına yönelik sitem sözleri ve toplumsal konular üzerine çevresine sitem ettiği söylenilebilir.

Kadının yaşantısında önemli bir sorun olarak görülen “ayrılık” teması türkülerde hem kadın, hem de erkek ağzından sıklıkla dile getirilmiştir.

Tablo 120'de Türkiye Genelinde ayrılık teması içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-120: Türkiye’de Ayrılık Teması İçeren Türkülerin Dağılımı

	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Kadın ağzı (f)	23	36	17	25	18	57	18	194
Erkek ağzı (f)	41	49	27	39	50	46	60	312
Yakanı belli olmayan (f)	3	-	5	1	-	3	3	15
Toplam türkü (f)	67	85	49	65	68	78	86	498

Türkiye’de tüm bölgelerde ayrılık ifade eden türkü sözleri incelendiğinde, 2000 türkünün 498’inde (%25) çeşitli sebeplerle ayrılığı anlatan cümlelere rastlanmıştır. Ortalama olarak 4 türkünden 1’inde ayrılık cümlelerinin geçiyor olması Anadolu toplumunda farklı nedenlerle ayrılıkların sıklıkla yaşandığı ve bu ayrılıkların türkü sözlerine ciddi bir oranda, nedenleriyle birlikte yansıtıldığı görülmektedir.

Tüm bölgelerde incelenen 420 kadın ağzı türkünün 194’ünde (%24); 1133 erkek ağzı türkünün 312’sinde (%28) ve yakıcısının cinsiyeti belirlenemeyen 62 türkünün 15’inde (%24) ayrılık ifade eden cümleler vardır.

İncelenen 194 kadın ağzı ayrılık sözleri içeren türkü içinde 57 (%29) türküyle en fazla Doğu Anadolu Bölgesi, ardından da 36 (%19) türküyle Ege Bölgesi gelmektedir.

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sıklıkla göç, gurbet ve ölüm yüzünden ayrılıkların yaşandığı görülmektedir. Coğrafi ve ekonomik şartlar yüzünden batı bölgelere çalışmak için giden sevgili ya da eşin ardında kalan kadın, ya da gurbette yaşadığı sıkıntılar ve sılasına, sevdiğine özlem duyan erkeğin yaktığı türküler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri türkülerinde ayrılık sözleri olarak kendine yer bulmuştur. Ayrıca sağlık sebepleri ve özellikle kan davası gibi nedenlerle ölüm olaylarının sıkça dile getirildiği bu bölgelerde ölümün getirdiği ayrılık türkülere sıklıkla konu olmuştur.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde özellikle erkek ağzı ayrılık konulu türkülerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde de kadın ağzı ayrılık sözleri içeren türkülerin fazlalığı göze çarpmaktadır.

Ege Bölgesi türkülerinde, savaşa, askere giden sevgili ve eşin durumunu anlatan türkülerin sayıca fazla olması dikkati çekmektedir. Kurtuluş savaşının da bu bölgede başlayıp Ege kıyılarında düşmanın denize dökülmesiyle sona erdiği düşünülürse coğrafi olarak bu bölgedeki erkeklerin neredeyse tamamının savaşa katıldığı dolayısıyla ayrılık sözleri içeren türkülere konu olduğu ya da ayrılık sözleri içeren türküler yakmış olacağı düşünülebilir.

“Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nde savaşa katılan birlikler çok farklı bölgelerden gelmişlerdir. Bununla birlikte, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinden alınan askerler yoğun olarak Kafkas cephesinde savaşırken Çanakkale Cephesi'nde ise büyük ölçüde Trakya ve Batı Anadolu ile İç Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinden silâh altına alınan askerler muharebe etmişlerdir. Dolayısıyla Çanakkale cephesine sevk edilen askerlerin büyük çoğunluğu batı bölgelerindedir (Özsoy, Haber7.com).

İç Anadolu Bölgesi'nde 25 türküde ayrılık sözleri geçmektedir. Ayrılığa neden olan etkenler, askerlik, gurbet, başka memleketlere gelin gitme, ölüm, eşkıya olup dağa çıkma nedeniyle yakılan ağıtlar, çevre baskısı yüzünden birbirini göremeyen âşıklar, çalışmak için yurtdışına çıkan eş vb. dağınık konular olarak görülmektedir. İç Anadolu Bölgesi'nde özellikle Pınarbaşı ve çevre yörelerde ağıtların çok yoğun olduğu görülür. Çeşitli sebeplerden ötürü yaşanan ölüm olaylarına yakılan ağıt geleneği İç Anadolu Bölgesi'nde ölüm nedeniyle yaşanan ayrılık sözlerinin sayısını arttırmaktadır.

Sanayinin ve endüstrinin gelişmiş olduğu İstanbul'da, çalışma alanı oldukça fazladır. Fakir Anadolu insanının, para kazanmak için geldiği bu şehir, “taşı toprağı altındır” deyimiyile halkın umut ışığıdır. Denizin de olması nedeniyle balıkçılık gemicilik gibi işlerde, iş alanı sağlayan İstanbul, Karadeniz'den, Ege 'den hatta Akdeniz'den bile göç alır. İnşaat alanının çokluğu kırsal bölge insanları için de iş olanağı oluşturur. Dolayısıyla Türkiye'nin neresinden olursa olsun yalnızca para kazanmak için değil, maddi durumu iyi olup da işlerini geliştirmek isteyenler için de olanaklar sunan İstanbul'a göç oldukça fazladır.

İstanbul'a göç nedeniyle yaşanan ayrılıklar gerek kadın ağzından gerekse erkek ağzından, her bölgedeki türkülere konu olmuştur. İstanbul'a gidip bir daha dönmeyen ya da zamanında dönmeyen sevdiğine yönelik üzüntüsünü, sitemini, ayrılık acısını, merakını ve yaşadığı yalnızlık duygusunu anlatan kadın ağzı birçok türkü örneğine rastlanır.

Tablo 121'de Türkiye'de özlem teması içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-121: Türkiye’de Özlem Teması İçeren Türkülerin Dağılımı

Hitap	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Kadın ağzı (f)	35	37	13	31	19	25	11	171
Erkek ağzı (f)	55	59	43	44	46	66	60	373
Yakını belli olmayan (f)	2	-	1	4	-	4	2	13
Toplam türkü (f)	92	96	57	79	65	95	73	557

Türkiye genelinde örnekleme alınan türkülerden 557 (%28) türküde özlem temalı sözlerin geçtiği saptanmıştır. Bu türkülerin 171’i (%31) kadın ağzı, 373’ü (%67) erkek ağzıdır. 13 (%2) türkü ise yakıcısının kimliğinin tespit edilemediği türküdür. İncelenen, Ege, İç Anadolu ve Marmara Bölgelerinde çeşitli nedenlerle sevdiğine ya da ailesine özlemi anlatan kadın ağzı türkü sözleri fazladır.

Özlem cümleleri sadece yaşanan ayrılıklar nedeniyle duyulan özlem değil, aynı yerde yaşadığı halde toplum baskısı nedeniyle görüşmemek ya da görüştüğü halde özlem duymak, sevgi sözlerinin yanında her an birlikte olmayı istemekten dolayı duyulan özlem hissini anlatmak gibi cümlelerde de görülmektedir.

Erkek ağzı türküler içerisinde de en fazla Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde özlem cümleleri görülmektedir. Ardından Güneydoğu Anadolu ve Ege Bölgelerinde görülen erkek ağzı özlem içerikli cümleler sıklıkla uzaklık nedeniyle yaşanan özlem cümleleridir.

Tablo 122’de Türkiye’de acı çekme ifadesi içeren türkü dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-122: Türkiye Geneline Acı Çekme İfadesi İçeren Türkülerin Dağılımı

Hitap	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm Bölgeler Toplamı
Kadın ağzı (f)	23	50	19	26	14	51	32	215
Erkek ağzı (f)	33	39	23	41	36	52	75	299
Yakanı belli olmayan (f)	1	-	2	2	-	4	2	11
Toplam türkü (f)	55	82	41	63	52	94	102	478

Türkiye genelinde, acı ve üzüntüyü ifade eden türkü sayısı, incelenen 2000 türkü içinde 478'dir. 420 kadın ağzı türkü içinde, acı ve üzüntü ifade eden türkü sayısı 139 (%33) dur. Her bölgeye ait olarak incelenen 385 ninni içinden 40'ı acı ifade eden sözler barındırmaktadır. Acı çekme ifade eden en fazla kadın ağzı türkü, Doğu Anadolu ve Ege Bölgelerindedir (%33).

Tablonun en alt satırındaki toplam türkü sayıları incelendiğinde Türkiye'nin Doğu ve Batı bölgeleri arasında acı ifade eden sözlerde ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir. Her bölge içinde ayrı ayrı sebepler olmakla birlikte özellikle Doğu bölgelerde yaşanan göçler, kan davaları, töreler vb. sebeplerle acı ifade eden türküler bu bölge türkülerinin başlıca konusu olmuştur.

Bölgelere göre kadın ağzı türkü sayıları ve acı ifade eden türkü sayıları oranlandığında ve her bölge kendi içinde incelendiğinde kadının bu konudaki durumu daha net görülecektir. Örneğin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kadın ağzı türkü ve ninni sayısı 102'dir. Acı ifade eden türkü sayısı ise 25'dir. Bu bölgedeki türkülere göre kadın, % 25 oranında acı ifade eden sözler söylemektedir. Buna karşılık Marmara Bölgesi'ndeki kadın ağzı türkü sayısı 140 olmasına rağmen

acı ifade eden türkü sayısı 21'dir. Yani bu bölgedeki kadın % 15 oranında acı sözleri ifade etmektedir.

Türkiye'de gerek kadın ağzı gerekse erkek ağzı türkülerde en az acı ifade eden bölge, Akdeniz Bölgesi'dir. İç Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinde ise diğer bölgelere göre orta sıklıkta acı sözleri içeren cümlelere rastlanmıştır.

Tablo 123'de, Türkiye'de övgü sözleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-123: Türkiye Geneline Övgü Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

Hitap	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Kadın ağzı (f)	31	27	10	22	15	27	14	146
Erkek ağzı (f)	58	71	53	56	68	59	59	424
Yakını belli olmayan (f)	2	-	2	2	1	3	-	10
Övgü sözleri içeren toplam türkü (f)	91	95	65	80	81	89	73	574

Tablo 123 incelendiğinde örnekleme dâhil edilen türküler içerisinde 574 (%29) türküde övgü cümlelerinin kullanıldığı görülür. 146'sı (%25) kadın ağzı 424'ü (%74) erkek ağzı olan bu türkülerde kadın ağzından erkeğe yönelik, erkek ağzından da kadına yönelik övgü sözleri incelenmiştir. Türkülerin genel söz yapısında sıklıkla bulunan övgü sözlerinin hangi bölgelerde hangi sayıda olduğunu belirlemek kadın ağzı türkülerde erkeğin nasıl görüldüğünün, erkek ağzı türkülerde de kadının nasıl görüldüğünün belirlenmesi açısından yararlıdır. 1133 Erkek ağzı türkünün %37 sinde övgü sözleri kullanılmış, 420 kadın ağzı türkünün ise %34 ünde erkeğe yönelik övgü

sözleri kullanılmıştır. Oranlar dikkate alındığından kadının da erkeğinde birbirlerine karşı yakın oranlarda övgü sözleri kullandıkları görülür.

Bölge içerisindeki kadın ağı türküler içinde, erkeğe yönelik övgü cümleleri içeren türkü sözlerinin en çok olduğu bölge, %23 oranıyla Doğu Anadolu, ardından da %22 oranıyla Marmara Bölgesi'dir. En az olan bölge ise Akdeniz Bölgesi başta olmak üzere Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir.

Kadına yönelik övgü sözleri içeren erkek ağı türkülerde ise Ege ve Karadeniz Bölgesi başta gelmektedir. Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ise kadına yönelik övgü sözleri diğer bölgelere göre daha azdır. Tablolar genel olarak incelendiğinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Akdeniz bölgesinde (yukarıdaki tabloda da olduğu gibi) birçok sonuç birbirine benzerlikler göstermektedir.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi türkülerin birçoğunda sevdiğini övgü dolu sözlerle anlatan cümlelere rastlanmaktadır.

Seviline yakılan ve sevilenin kendisine söylenen iltifat ve sevgi sözlerinin sayısal olarak yansıması da tablo 124'de görülmektedir.

Tablo-124: Türkiye'de Seviline Yönelik İltifat Sözleri İçeren Türkülerin Dağılımı

Hitap	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm Bölgeler Toplamı
Kadın ağı (f)	18	5	5	18	3	18	6	67
Erkek ağı (f)	39	38	31	35	36	46	31	256
Yakını belli olmayan (f)	2	-	-	2	-	2	2	8
İltifat sözleri içeren toplam türkü (f)	59	43	35	55	39	66	38	335

Türkiye genelinde sevilen kişiye yakılan ve sevilenin kendisine söylenen iltifat ve sevgi sözlerinin olduğu türkü sayısı 335'tir (%17). Bu türkülerin 67'si kadın ağzı, 256'sı erkek ağzıdır. Kadına yönelik iltifat sözleri içeren Erkek ağzı türkülerin en fazla olduğu bölge, Doğu Anadolu Bölgesi'dir.

Doğu Anadolu Bölgesi türküleri genel söz içeriği bakımından kadına yönelik olarak hep derin sevdalar içeren, kadına değer veren, kadının her ayrıntısı üzerine övgü cümleleri kurulan bir yapıdadır. Bu bölgede türkü sözlerine göre, erkek kadını sever, sahiplenir, ona kavuşmak için ne gerekirse yapar, hatta “sana gelen yolları kirpiğimlen süpürem” gibi cümleler kuracak kadar değer verir bir yapı görülmektedir.

Erkeğe yönelik iltifat sözleri içeren kadın ağzı türkü sayısı ise 18 türkü ile İç Anadolu, Marmara ve Doğu Anadolu Bölgesidir.

Tablo 125'te Türkiye genelindeki erkek ağzı türkülerde kadının övüldüğü yönlerini gösteren tablo sunulmaktadır.

Tablo-125: Türkiye Genelinde Kadının Övüldüğü Yönlerini Gösterir Tablo

Övülen Yer	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Göz	18	39	11	19	20	51	37	195
Güzellik	13	57	10	18	16	10	34	158
Kaş	20	19	8	13	17	18	20	115
Zülûf saç	17	24	5	12	11	19	17	105
Boy	3	36	12	10	7	13	15	96
Bel	9	16	2	6	7	11	8	59
Gerdan	7	12	4	17	2	7	7	56
Yanak	16	6	10	10	5	6	3	51
Sürme	5	8	1	4	1	12	15	46
Ben	10	12	1	8	1	4	2	38
Koku	1	2	5	2	3	1	3	21
Dudak	2	2	3	6	1	4	2	20
Topuk	1	5	4	1	1	-	3	15
Kirpik	2	-	-	-	1	2	2	7
Gamze	-	-	3	1	-	1	-	4

Türkiye’de kadın konulu neredeyse bütün türkülerde kadına övgü dolu sözler bulunur. Kadına yönelik yergi içeren türkülerin bile bir bölümünde kadının herhangi bir özelliğinden övgü ile bahsedilir.

Erkek ağzı türkü sözlerinde kadının övüldüğü yönleri Tablo 123’te incelendiğinde, tüm bölgelerde kadının en fazla övülen yerinin 195 türküyle gözleri olduğu görülür. En fazla Doğu Anadolu Bölgesi türkülerinde gözlere yapılan övgü, göz renkleriyle “sürmeli gözler”, “güzel gözler” gibi tanımlamalarla övgü konusu olmaktadır. Akdeniz Bölgesi türkülerinde ise birçok ögede olduğu gibi gözlere de az sayıda övgü yapılmaktadır. Türkiye genelinde “ela göz”e özellikle vurgu yapılmaktadır. 31 türküde geçen ela göz rengi diğer renklere göre oldukça fazla belirtilmektedir.

Kadının genel güzelliğine yönelik övgü sözleri 158 erkek ağzı türküde işlenmiştir. En fazla Ege Bölgesi türkülerinde sözü edilen kadının güzelliği, en az Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgesinde konu olmuştur.

115 türküde sözü edilen “kaşlar”, gözleri tamamlayan yapısıyla türkülerde sıklıkla sözü edilen bir ögedir. En fazla Güneydoğu Anadolu ve Marmara Bölgelerinde övgü konusu olan kaşların Güneydoğu Anadolu kadınının genel dış görünüşü düşünüldüğünde ön plana çıkan bir kaş yapısı olduğu farkedilir. Marmara bölgesinde ise sıklıkla “keman kaş”, “yay gibi kaş” vb. anlatımlarla kadının övülen bir uzvu haline dönüşmüştür.

Kadının saçları /zülüfü 105 türküde övgü konusu olmuştur. Zülüf “Şakaklardan sarkan saç lülesi”, “Sevgilinin saçı, zülfüyâr” (TDK Er. Tar: 17.12.13) anlamına gelmekte sıklıkla “top zülüf” tanımlamasıyla anlatılmaktadır. Siyah saç, sarı saç gibi renk tanımlamalarıyla, saçın örgüsü, kıvrımları, lülesi ise saçın şeklini tanımlamada kullanılan sözlerdir.

Kadının “boy”u da türkülerde sıklıkla övgü cümleleri içerisinde yer almaktadır. 96 türküde görülen “boy” ögesi, kadını tanımlarken “fidan boylum”, “selvi boylum”, “dal boylum” gibi sözlerle övgü konusu olmaktadır. Boy ögesi en fazla Ege Bölgesi, en az Marmara Bölgesi türkülerinde işlenmektedir.

Kadının övüldüğü yeleri olarak “bel” ögesi, erkek ağzı türkülerde 59 türküde işlenmiş olup en fazla Ege ve Doğu Anadolu Bölgelerinde görülmüştür. Genellikle “ince bel” olarak tanımlanan “bel” cinsel içerikli türkülerde de sıklıkla kullanılmıştır.

56 türküde görülen “gerdan” ögesi bölgelere göre “sine”, “göğüs”, “m*me” gibi değişik adlarla da işlenmiştir. En fazla İç Anadolu Bölgesi cinsel içerikli türkülerde görülen “gerdan” ögesi, bu bölgede daha cinsi adlarla kullanılmıştır. Sıklıkla “ak gerdan” tanımlamasıyla kullanılmış olan bu ögeye Türkiye genelinde İç Anadolu ve Ege Bölgesi türkülerinde diğer bölgelere göre sıkça, Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerinde ise az sayıda rastlanmıştır.

51 türküde belirtilen kadının ”yanağı” 16 türküyle en fazla Marmara Bölgesi türkülerinde en az ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde övgü konusu olmuştur.

Kadının bir uzvu olmayan ancak kadına yönelik övgü sözleri içinde sıkça kullanıldığı görülen “sürme” her bölgede görülmektedir. Özellikle Doğu bölgelerindeki kadının simgesi haline gelen sürme, en fazla Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu türkülerinde görülmektedir. En az görülen bölge olarak ise, Karadeniz ve Akdeniz Bölgesinde, 1’er türküde rastlanmıştır.

Marmara ve Ege Bölgelerinde sıkça övgü konusu olan kadının” ben” leri “on yedi benlim”, “yanaktaki ben” gibi tanımlamalarla Türkiye genelinde 38 türküde işlenmiştir. “Ben” ögesi yine Akdeniz ve Karadeniz Bölgesi türkülerinde 1’er türküde görülmektedir.

Kadının” koku”su türkülerde övgü cümleleri arasında sevgiyle ve güzellikle bahsedilen bir ögedir. 21 türküde görülen “koku” ögesine en fazla Akdeniz Bölgesi türkülerinde rastlanmıştır.

Kadının “dudak”ları 20 türküde övgü konusu olmaktadır. En fazla İç Anadolu Bölgesi cinsel içerikli türkülerde görülen bu öge, diğer bölgelerde de nadiren görülmektedir.

Kadının “topuğu” da türkülerde övgü konusu olmuştur. En fazla Ege ve Akdeniz türkülerinde görülen topuk ögesi sıklıkla “ak topuk” tanımlamasıyla övgü konusu olmuştur.

Kadının “kirpiği” ve “gamze”leri de sık ve her bölgede olmamak kaydıyla türkülerde övgü ile bahsedilen yerlerdir.

Tablo 126’da Türkiye genelindeki türkülerde kadına yapılan benzetmeler sunulmaktadır.

Tablo-126: Türkiye Genelindeki Türkülerde Kadına Yapılan Benzetmeler

Benzetilen Varlık	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Gül / Gonca	8	5	9	8	4	4	16	54
Bal / Şeker	2	7	14	14	5	6	12	60
Çiçek	3	3	2	2	3	2	3	18
Ağaç / Fidan	1	1	2	5	-	3	3	15
Suna / keklik	1	5	1	4	1	1	1	14
Ay / Güneş	3	1	-	1	2	4	2	13
Melek	1	1	1	3	1	1	3	11
Ceylan / Maral	-	-	-	1	1	3	3	8
Su	1	2	-	-	1	2	-	6

Yukarıdaki tabloda geçen varlıklar, türkülerde bulunan motifler açısından bakıldığında çok fazla sayıda kullanılmaktadır. Ancak araştırmanın konusu gereği tabloya sadece “kadının benzetildiği varlık” olarak kullanılan motifler alınmıştır.

Tablo 124’te, Türkiye genelinde yaygın olarak benzetme yapılan varlıklar ele alınmıştır. Kadına yönelik bölgelere özgü benzetmeler, her bölge için ayrı ayrı verilmiştir.

Örnekleme alınan türküler içerisinde, Türkiye’de kadın, en fazla “gül” e benzetilmektedir. Tablo 115’te ayrıntılı olarak açıklanan “gül” motifi, kadının narinliğini, güzelliğini, hassaslığını, kırılganlığını ve tanımlamada belirtilen özelliklerini tasvir etmek amacıyla yapılan bir benzetmedir (bkz: Tablo 115). Kadına yönelik gül benzetmesine, en fazla Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde rastlanmıştır.

Kadın 60 türküde “bal” ya da “şeker”e benzetilmiştir. Bazı türkülerde aynı anda hem bala hem de şeker benzetilen kadın, tatlı dil, güzel huy, ten ve sevilen bir varlık olma özelliklerinden dolayı bal ve şeker benzetilmiştir. 14 türkü ile en fazla Akdeniz ve İç Anadolu Bölgesi türkülerinde görülen bu benzetmeye, en az Marmara Bölgesi’nde rastlanmıştır.

Kadın 18 türküde “karanfil, sümbül, menekşe” gibi bir çiçeğe benzetilmiştir. Türkülerde motif olarak sıklıkla kullanılan bu çiçek isimleri kadına benzetme yapmak amacıyla da her bölge için 2-3 türküde kullanılmıştır.

15 türküde görülen “ağaç/fidan” benzetmesi adının doğurganlığına yapılan bir atıf olabilir. Ağaç çok eski yıllardan günümüze Türklerde doğum ve bereketin sembolüdür (Ergun,2004:185). Türkülerde sıkça görülen “Fidan yârim” benzetmesi ise, kadının gençliğini, tazeliğini, ince ve hassaslığını tanımlayan bir benzetme olarak, ilerde büyüüp ağaç olması da doğum yapması olarak yorumlanabilir. En fazla İç Anadolu Bölgesi türkülerinde görülmekle birlikte ağacın bol olduğu Karadeniz Bölgesi türkülerinde hiç görülmemiştir. Kadına yönelik “yârim selvi” benzetmesi de yârin uzun boyunu tanımlamak için kullanılmıştır. Servi daima yeşil kalmasıyla ebediyetin, aynı zamanda uzun boyun simgesidir (Göher 2010:181).

Kadın Türk kültüründe önemli bir yeri olan ve türkülerde sıkça işlenen bir motif olan “suna” ve “keklik” kuşlarına benzetilmiştir. 14 türküde yer alan bu benzetmeler 5 türküyle en fazla Ege Bölgesi, 4 türküyle ise İç Anadolu Bölgesi türkülerinde görülmüştür.

İslamiyet’ten önce gök-tanrı inancını benimseyen Türklerin gök cisimlerinde ilahi bir güç olduğuna olan inançları, Türk kültüründe “ay” ve “güneş” e olan önemi

son derece arttırmıştır. Aynı zamanda parlaklıklarından dolayı, estetik anlayışta da önemli bir yere sahip olmuşlardır. Kadına yönelik olarak 13 türküde görülen “ay ve güneş” benzetmeleri de kadının, güneşin yaşam kaynağı olması nedeniyle kadının da bir tür hayat kaynağı gibi görülmesi olarak yorumlanabilir.

Kadın 11 türküde “melek”e benzetilmiştir. “Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık, ferişte” ve “Terbiyeli, uysal kimse” (TDK Er. Tar. 18.12.13) anlamlarına gelen “melek” kavramı, kadına, birinci anlamıyla nurani bir vasıf yüklemek, ikinci anlamıyla ise kadının karakterini tanımlamak için benzetilen bir varlık olarak yorumlanabilir.

Kadın tüm bölgelerde olmasa da, yaşam kaynağı, saflık ve temizliğin, bereketin simgesi olan “su”ya benzetilmiştir. Ayrıca bölgesel olarak “ceylan/maral” ve “aslan” gibi güçlü, önemli varlıklara benzetildiği gibi, nadiren de olsa “han” gibi herkesin gelip kalabildiği bir yapıya benzetilerek aşağılayıcı biçimde de tanımlanmıştır.

Tablodan da anlaşılacağı üzere, her bölge için genel benzetmelerin alındığı bu bölümde kadın, türkülerde, genel olarak güzel ve derin anlamlar barındıran varlıklara benzetilmiştir.

Tablo 127’te Türkiye’de kadına yönelik güven ve güvensizlik sözleri içeren türkü sözü sayısı görülmektedir.

Tablo-127: Türkiye’de Kadına Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Erkek Ağzı Türkü Sayısı

	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Güven ifade eden erkek ağzı türkü sayısı	5	6	2	8	5	3	7	36
Güvensizlik ifade eden erkek ağzı türkü sayısı	6	-	5	1	6	1	2	21

Tablo incelendiğinde kadına yönelik güven duygusunu ifade eden sözlerin bulunduğu erkek ağız türkü sayısının, Türkiye geneline 36 türkü olduğu görülür. Burada aranmak istenen kriter, erkeğin kadına güven duyup duymadığı ve bunu bölgelere göre kaç türküyle ifade ettiğidir. Erkeğin, kadına güven duymadığını ifade eden türkü sayısı ise 21'dir.

Tabloda görüldüğü gibi bazı bölgelerde, erkeğin kadına güven duymadığını ifade ettiği türkü sayısı, güven duyduğunu ifade ettiği türkü sayısından fazladır. Örneğin Akdeniz bölgesinde güvensizlik ifade eden türkü sayısı 5 iken güven ifade eden türkü sözü sayısı 2'dir. Marmara Bölgesi ve Karadeniz Bölgelerinde de durum benzer şekildedir.

Bunun yanında Ege Bölgesi'nde kadına güven duyduğunu ifade eden türkü sayısı 6 iken güvensizlik ifade eden türkü sayısına rastlanmamıştır.

Kadına güven duyulduğunu ifade eden en çok türküye 8 türküyle İç Anadolu Bölgesi'nde rastlanmıştır. Güvensizlik ifade eden türkü sayısı ise 1'dir.

Türkiye geneline bakıldığında kadın çoğunlukla güven duyulan bir bireydir. Özellikle anne rolüyle kadın, erkek tarafından çok sık olarak, güven duyulan sözlerle bahsedilmektedir. Ancak güvensizlik ifade eden türkü sayısı da azımsanmayacak oradadır. Güvensizlik ifade eden türkü sayısının çok olduğu bölgelerin başında Marmara ve Karadeniz Bölgeleri gelmektedir. Güven duyulmayan kişi, genellikle sevgili rolündeki kadındır.

Tablo 128'de Türkiye'de erkeğe yönelik güven ve güvensizlik sözleri içeren kadın ağız türkü sayısı gösteren tablo sunulmaktadır.

Tablo-128: Türkiye’de Erkeğe Yönelik Güven ve Güvensizlik Sözleri İçeren Kadın Ağız Türkü Sayısı

	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Güven ifade eden kadın ağız türkü sayısı	4	6	1	13	2	3	1	30
Güvensizlik ifade eden kadın ağız türkü sayısı	3	4	3	2	4	-	-	16

Türkiye genelinde kadın tarafından erkeğe güven duyulduğunu belli eden türkü sayısı 30’dur. Kadına yönelik olduğu gibi erkeğe yönelik güven içeren türkü sayısına bakıldığında yine İç Anadolu Bölgesi 13 türküyle ilk sırayı almaktadır. Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde güven ifade eden türkü sayısı çok az olmakla beraber Güneydoğu Anadolu Bölgesinde güvensizlik ifade eden türküye de rastlanmamıştır.

Kadın ağız türkülerde güven ya da güvensizlik ifade eden türkülerin yönü sevgiliye ya da eşe yöneliktir. Kadın, türkülerinin çok azında babadan bahsetmektedir. Babaya yönelik bir eleştiri, söz ya da yakınlık ifade eden cümleleri çok az dile getirmektedir. Bu durum aile içinde kadının babaya olan mesafesi hakkında ipuçları vermektedir.

Erkeğe yönelik güvensizlik ifade eden türkü sayısı ise Türkiye genelinde 16’dır. Sevgili ya da eş rolünde kadını terk eden ya da bırakıp gurbete giden erkek hakkında yazılmış kadın ağız sözler bu güvensizlik duygusunun yönünü ve konusunu belli etmektedir.

Tablo 129’da Türkiye’de kıskançlık cümleleri içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-129: Türkiye’de Kıskançlık Cümleleri İçeren Türkülerin Dağılımı

Hitap	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Kadın ağzı (f)	3	4	2	4	2	4	-	19
Erkek ağzı (f)	1	10	5	11	8	2	2	39
Yakını belli olmayan (f)	-	-	-	1	-	-	-	1
Toplam (f)	4	14	5	14	10	6	2	55

Tablo 129 incelendiğinde, Türkiye genelinden örnekleme alınan türküler içerisinde 55 türküde kıskançlık ifade edilen cümlelere rastlanmış olduğu görülür. Bu türkülerin 19’u kadın ağzıdır. Sevdiği erkeği kıskandığını belirten türkü sözleriyle kadın, erkeğin çapkınlığından, kendisine söz verip başkasını almasından, herkese açık kapı bırakmasından yakınmaktadır.

Sevdiği kadını kıskandığını dile getiren erkek ağzı türkü sayısı ise 39’dur. Yaklaşık iki kat kadar fazla sayıda olan kıskançlık içeren erkek ağzı türkü sözlerinde Türk toplum yapısındaki erkek ve kadın rolleri de açığa çıkmaktadır. Türk erkeği, kadını seven, sahiplenen, başkalarından korumak isteyen, sevdiği kadının bir başkasına bakmasını istemeyen ve başkasının da sevdiği kadına bakmasını istemeyen ve bunu dile getirmek için “kendi gözümden sakınırım” diyen bir yapıdadır. Bu duyguların yansıması da tüm bölgelerdeki türkü sözlerinde yerini bulmuştur. En fazla İç Anadolu ve Ege Bölgelerinde görülen kıskançlık sözleri, en az Marmara Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi türkülerinde görülmektedir.

Tablo 130’de Türkiye’de kız kaçırmaya yönelik sözler içeren türkülerin dağılımı görülmektedir.

Tablo-130: Türkiye’de Kız Kaçırma Teması İçeren Türkülerin Dağılımı

	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Kadın ağzı (f)	5	1	2	2	2	4	1	17
Erkek ağzı (f)	2	9	8	-	12	9	5	45
Kadın ve erkek ağzı toplam (f)	7	10	10	2	14	13	6	62

Türkiye genelinde, başlık parası, düşman aile, çevre ya da aile baskısı, düğün masrafları, kız babasının talep ettiği başlık parasının olmaması gibi nedenlerle sevdiğini alamayan erkek ya da sevdiğine varamayan kadının birlikte kaçmaları ya da kaçmak istemeleri, türkülerde kadın ve erkek ağzından sıklıkla dile getirilmiştir.

Türk kültüründe en eski evlenme geleneklerinden biri olan, kız kaçırma yolu ile evlenme, günümüze kadar yaşatılan bir gelenektir. Daha çok kırsal ailelerde yaygın olarak görülmekte, gecekondü ailelerde de bu yolla yapılmış evliliklerin olduğu bilinmektedir (notoku.com Er. Tar. 18.12.13).

Kız kaçırma temalı türkülerin sözleri incelendiğinde kadın ve erkek arasında “anlaşarak kaçma” biçiminde kaçırma sözlerinin edildiği, zorla kaçırılmaların türkü sözlerine yansımadağı tespit edilmiştir.

Tablo 131’de Türkiye Genelinde cinsel öge içeren türkülerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo-131: Türkiye Genelinde Cinsel Öge İçeren Türkülerin Dağılımı

Hitap	Marmara Böl.	Ege Böl.	Akdeniz Böl.	İç Anadolu Böl.	Karadeniz Böl.	Doğu Anadolu Böl.	Güneydoğu Anadolu Böl.	Tüm bölgeler toplamı
Kadın ağzı (f)	14	10	8	18	6	12	7	75
Erkek ağzı (f)	30	29	32	47	26	21	27	212
Yakarı belli olmayan (f)	-	-	-	1	-	-	1	2
Toplam (f)	44	39	40	66	33	33	35	288

Türkiye genelinde incelenen 2000 türkünün 288'inde (%14.4) cinsel ögeler içeren sözlere rastlanmıştır. Belirtilen sayı türkü sözlerinde, teşbihe, göreceye yer bırakmayacak şekilde ifade edilen cinsel içerikli sözlerden oluşmuş türkü sayısıdır. 75 kadın ağzı cinsel öge içerikli türkünün, sayıca en fazla İç Anadolu Bölgesi'nde olduğu görülmektedir. En az sayıda cinsel içerikli kadın ağzı türkü ise Karadeniz Bölgesi'ndedir.

Cinsel içerikli erkek ağzı türkü sözleri incelendiğinde ise yine İç Anadolu Bölgesi'nin 47 türküyle başta geldiği görülmektedir. Cinsel içerikli erkek ağzı türkü sayısının en az rastlandığı bölge ise 21 türkü ile Doğu Anadolu Bölgesi'dir.

Özellikle İç Anadolu Bölgesi'nde kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerde, diğer bölgelere göre ciddi bir sayısal sıklık görülmektedir. Türkü sözleri incelendiğinde İç Anadolu Bölgesi türkülerinde özellikle erkek ağzı türkülerde cinsel uzuvların isimlerinin açıkça söylendiği, kimi zaman argoya varan benzetmeler ve tanımlamalar yapıldığı, türkü sözlerinde cinsel atıflarla kadının aşağılandığı, cinsel sözlü türkülerin sıklığı, dikkat çekecek ölçüdedir. Özellikle Konya, Kırşehir ve Ankara yörelerinde bu tip türkülerin sayılarının arttığı görülmektedir. Kadın ağzı türkülerde de özellikle Kırşehir yöresi türkülerinde kadın ağzı cinsel öge içerikli türküler gerek sayı gerekse

söz bakımından dikkat çekmektedir. Konya yöresi türkülerinde kadın ağzı dinî içerikli türkü ve ninni sözleri çocukluk bakımından dikkat çekerken, erkek ağzı cinsel içerikli türkü sayısının çokluğu tezat bir durum oluşturmaktadır.

Tüm bölgelerde erkek ağzı cinsel içerikli türkü sayısı, kadın ağzı cinsel içerikli türkü sayısından fazladır.

Türkiye Genelindeki Türkülerde Toplumsal Olaylara Yönelik Çıkarımlar

Türkü sözlerinin genel bir değerlendirmesi yapıldığında,

Kadın ağzı türkülerde evlenip gelin gitme ile ilgili söz içeriğinin tüm bölgelerde benzer yapıda olduğu, gelin giden kız için, anne evindeki gibi bir hayatının olmayacağını farkındalığıyla, üzüntü verici türkü sözlerinin yakıldığı,

Kız annesinin de kızından ayrılacağı için üzüldüğü ve kızının gelecekteki hayatının nasıl olacağını bilememenin üzüntüsünü duyduğu, anne rolündeki kadın ağzı türkü sözlerinden anlaşılmaktadır.

“Eski Türklerde, ölen kardeşin dul kalan eşi ve üvey anne ile evlenme geleneği (leviratus) de görülmekteydi. Bunun gayesi hem dul kadınları himaye etmek, hem de aile mülkünün parçalanmasını önlemektir (Kurnaz, 1991:7).” Bu uğurda zorla yaptırılan evlilikler, kadın ağzı türkülerde kadının yaşça kendisine uygun olmayacak kadar küçük ya da büyük erkek kardeşle evlendirilmesinden ya da o kişi ile evlenmek istememesinden duyduğu üzüntüyü ve sitemi dile getirmesine sebep olmuştur. Bu durumun dışında da genç kızların yaşlı kişilerle evlendirilmesi türkülerde konu olmuştur. Akrabalık ilişkisi olmayan kişilerle de yaptırılan zorunlu evlilikler kadın ağzından olumsuz cümlelerle aktarılmaktadır. Böyle konulu türküler Türkiye'nin sadece belirli bölgelerinde değil dağınık bir oluşum gösterirler.

Başlık parası da kadın için zorluk çıkarıcı bir konudur. Kız babasının talep ettiği başlık parasını bulamayan erkeğin, para kazanmak için uzaklara gitmesi ya da bulamaması nedeniyle ayrılmak zorunda kalma, bazen de istenen başlık parasını veren ancak kızın istemediği erkekle, kızın rızasını almadan evlendirme sonucu oluşan mutsuzluk, kadın ağzı türkülerde son derece üzücü cümlelerle anlatılmaktadır.

Sanıldığı kadar yaygın olmamakla birlikte Osmanlı döneminde erkek için çekeşlilik görülmektedir (Taşkiran, 1973:24). Bu konunun örnekleri başta Akdeniz Bölgesi'nin Doğu kısımları olmak üzere, İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde türkü örnekleriyle görülür. Bu türkülerde kadının konumu, diğere eşten kocasını kıskanan, kocasına ve kayın validesine sinirlenen söz içeriği ile ifade edilir. Erkek ağzı türkülerde de sıklıkla dile getirilen bu durum genellikle mizahi türkülerde iki kadından da şikâyetçi olma ve böyle bir hayatın zorluklarından yakınma yönündedir.

Kadımdan beklenen davranışlar türkü sözlerinde açıkça dile getirilmiştir. Erkek ağzı türkülerde kadın, namus kavramıyla bir tutulmuştur. Beauvoir'ın, "bekâret" ve "namus" kavramlarının ataerkil düzenin normlarına göre tanımı şöyledir: "Ataerkil ahlâk, nişanlı kızın, kocasına el değmemiş olarak teslimini gerektirir. Genç kızın el değmemişliği kıza ahlâksal, dinsel ve gizemsel bir değer kazandırmaktadır"(Beauvoir 1986: 37).Erkek ağzı türkülerde, Türk gelenek ve göreneklerinde olduğu gibi henüz evlenmemiş genç kızlardan beklenen temiz ahlak ve kendisini sevdiğine saklama üzerine yakılan türkü sözleri, kadının temsil ettiği namus kavramını sözlerle de ortaya koymaktadır. Aynı şekilde evli kadının kocasına sadakatle bağlı olması, kadının, aile şerefini ve kocasının saygınlığını koruması açısından gereklidir. Türk toplumunun önemli değerlerinden biri olarak görülen bu toplum yapısı üzerine oluşturulmuş türkü sözleri Türk toplumunda kadından beklentilerin sergilendiği önemli kaynaklardır. Genel yargı böyle olmakla birlikte; evli kadına duyulan ilgiyi gösteren türkülere de rastlanmaktadır.

Kocasını aldattığı için kadının başına gelenlerin anlatıldığı türküler de bulunur. Bu türküler genellikle başkalarının ağzından yakılmış türküler ya da erkek ağzından bizzat yakılmış türkülerdir. Özellikle Ege Bölgesi'nin iç kısımları ve Orta Anadolu'da cinsel içerikli türkülerde konu edilen bu durum, erkek ağzı türkülerde, kadına ve kadının kocasına yönelik aşağılayıcı sözlerle ifade edilmektedir.

Kadına yönelik psikolojik/ fiziksel şiddet ve ölüm gibi konular da türkülerde işlenmiştir. Ancak geçmişte, türkülerde görülen söz konusu olumsuz olayların günümüzde de artarak devam ettiği görülmektedir. İçinde bulunduğumuz yılın ilk beş

ayında erkek şiddeti sonucu yaşam hakkı elinden alınan kadın sayısının 114'ü bulunduğu kayıtlara geçmiştir. Bu cinayetlerin, Türkiye'nin tüm bölgelerinde görüldüğü ancak özellikle her bölgeden çok fazla göç alan İstanbul'da en fazla sayıda olduğu, daha sonra Gaziantep ilinde görüldüğü ve toplumsal önyargının aksine en az kadın cinayetinin ise Doğu Anadolu Bölgesi'nde gerçekleştiği belirtilmektedir (www.milliyet.com.tr Haber tarihi: 09.06 2014 Erişim Tar: 17.06.2014).

Kadın ağzı türkülerde, gündelik işler ve tarlada, bağda, bahçede çalışma üzerine yakılan türküler oldukça fazla sayıdadır. Anadolu'da kadınlar, özellikle şehirlerin dışındaki yörelerde, tarlada çalışarak üretime katkıda bulunmuşlardır (Kurnaz, 1991:14). Bu durum çalışmamızın verilerine de yansımıştır. Akdeniz'de Pamuk tarlasında, Doğu'da hayvanların peşinde, Ege 'de bahçelerde, Karadeniz'de fındık ve çay bahçelerinde, İç Anadolu'da burçak tarlalarında günlerini geçiren kadın doğal olarak gündelik işlerini türkü sözlerine dökmüş, bu sözlerin aralarına, sevdiğine, ailesine, çocuğuna, çevresine ve Tanrı'ya yönelik mesajlarını da katmıştır.

Tüm bölgelerde kadın ve erkek ağzı türkülere sıklıkla konu olan gurbet cümleleri ve ayrılığın getirdiği zorluklar, hem yaşananların anlatılması hem de giden ya da kalan kişiye duyulan özlem cümleleri olarak türkülerdeki yerini bulmuştur. Kimi türkülerde sitem, kıskançlık, acı çekme gibi cümleler içinde de karşılaşılan ayrılık türküleri geride kalan kadın açısından çok zor günler olarak ifade edilmektedir.

Yukarıda sözü edilen kimi olumsuz durumlara rağmen kadın hakkında dile getirilen türkü sayısının fazlalığı Türk toplumunda kadının yerini ve önemini göstermektedir. Söz konusu önem, milattan önceki dönemlere kadar uzanmaktadır. Bu durum, müzik eserlerine de yansımış ve kadın hakkında dile getirilen türkü sayısının fazlalığının başlıca nedeni olmuştur.

IV. BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Bu bölümde araştırmaya ait bulgulardan yararlanılarak öncelikle bölgelere göre sonuçlar, ardından tüm bölgelerin bir arada değerlendirildiği Türkiye genelindeki sonuçlar verilmiştir.

1. Marmara Bölgesi:

Türkiye'nin 7 Bölgesinde incelenen 2000 türkü içinde, en fazla sayıda kadın ağzı türküye sahip olan Marmara Bölgesi, incelenen ninnilerle birlikte erkek ağzı türkü sayısından daha fazla kadın ağzı türküye sahip olan tek bölgedir. Kadın ağzı türkü sözlerinin diğer bölgelerdeki kadın ağzı söz üslubuna göre daha rahat, kendini dolaysız ifade edebilen, toplumsal baskılardan biraz daha uzak bir söz yapısının olduğu söylenilebilir. İstanbul'daki türkü sözlerinin büyük bir kısmının, dönemine göre, sosyal yaşam şive, tanımlamalar ve kelime seçimleri ile tüm Türkiye'den ayrı özellikler gösterdiği görülmektedir. Bölgeye ait ninnilerde ise kadının, bebeğine yönelik olarak kendine güvenli, anlamsal derinlik içeren, öğütlerle dolu, ve olumlu bir söz yapısına sahip olduğu; türkülerdeki kadın kıyafetlerinin, saray kıyafetlerinden etkilenen, değerli kumaş ve aksesuarlar barındıran, diğer bölgelere göre daha gösterişli ve farklı bir görünüm sergileyen türkü sözleri ve motifler içerdiği; en fazla kullanılan kadın aksesuarının "fes" olduğu; Türkiye'de erkeğe yönelik en fazla övgü cümlesinin yer aldığı saptanmıştır. Kıskançlık ifade eden türkü sayısında kadın ağzı türkü sayısının erkek ağzı türkü sayısından fazla olduğu, ancak bu durumunun Doğu Anadolu Bölgesi dışındaki tüm bölgelerde erkek ağzında daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, kız kaçırma ile ilgili türkülerde kaçmayı teklif eden kişinin sıklıkla kadın olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Tüm bu farklılıkların sebebinin ise Marmara Bölgesi kadınının diğer bölgelere göre daha rahat bir yaşantısının olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

2. Ege Bölgesi:

Ege Bölgesi türkülerinin motif ve incelenen nitelikler bakımından en fazla çeşitliliğe sahip olan bölge olduğu, kadına yönelik hitaplarda çeşitliliğe rastlanmasına rağmen kadın tarafından erkeğe yönelik hitaplarda “efe” ve “zeybek” hitaplarının sık kullanıldığı ve bu hitabın erkek için önemli bir vasıf olduğu tespit edilmiştir. Ege Bölgesi kıyafetlerinde “şalvar”, “yazma” ve” fistan” öğelerinin bölgede ve Türkiye genelinde öne çıktığı, bölgeye özgü olarak ise “cepken” giysisinin dikkati çektiği saptanmıştır. Savaş, gurbet ve gönül ayrılığı gibi nedenlerle, Türkiye genelinde kadın ve erkek ağzı ayrılık teması içeren en fazla türkünün olduğu, buna bağlı olarak özlem ve acı ifade eden türkülerin de en fazla bu bölgede görüldüğü sonuçlarına varılmıştır.

Ayrıca, kadına yönelik en fazla övgü içeren türkü Ege Bölgesindedir. Buna ilaveten erkek tarafından kadına yönelik güvensizlik içeren bir türküye rastlanmamıştır.

3. Akdeniz Bölgesi:

Akdeniz Bölgesi Türkiye geneli ile kıyaslandığında, kadın ağzı türkü sayısı bakımından en az sayıya sahip olan bölgedir. Bölgeye ait ninnilerin bulunması aşamasında dahi güçlük yaşanmıştır. Yakıcısının cinsiyeti tespit edilemeyen en fazla türkü bu bölgededir. Bu durumun sebebi dini içerikli ve nesnelere yönelik türkü sözlerinin sık görülmesi ve bu tip türkülerde kimlik tespitinin yapılamamasıdır. Akdeniz bölgesinde erkek açısından çok eşliliğe yönelik türkü sayısı fazladır. Ninnilerde erkek çocuğa yönelik hitaplar ile kız çocuğuna yönelik hitaplar arasında ciddi bir sayısal farklılık vardır.

Erkek tarafından kadına yönelik sitem sözleri içeren türkülerin en fazla bu bölgede görüldüğü, bununla birlikte ayrılık temasının Türkiye genelinde en az işlendiği bölge olduğu, kadın ve erkeğin birbirlerine yönelik övgü sözlerini en az kullandıkları bölge olduğu, kadın tarafından erkeğe yönelik bir güven sorununun olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Aranan kriterlerdeki sayısal veriler bakımından Akdeniz bölgesinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile birçok yönden benzerlikler gösterdiği görülmüştür. Bu durum, her iki bölgenin de konum olarak Türkiye'nin güneyinde olmasından dolayı coğrafi ve iklimsel koşulların getirdiği bir benzerlikten ötürü olabileceği düşünülmektedir. Talas'a göre bu benzerlik, Akdeniz Bölgesi'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinden çok fazla göç almasının ve bu iki bölgede yerleşmiş Arap, Fellah, İran vb. etnik kökenli halkın benzer kültürlerinin getirileri olarak izah edilebilir (M. Talas ile kişisel iletişim, 20.03.2014).

4. İç Anadolu Bölgesi:

İç Anadolu Bölgesi, türkülerde kadının “anne” rolünde en sık görüldüğü bölgedir. Özellikle erkek ağız bölgelerde kadın anne rolünde varlığına ihtiyaç duyulan bir kimliktir. Kadına ve erkeğe yönelik hitaplarda ve kadın kıyafetlerinde fazla çeşitlilik göstermemekte, ayrılık temasına çok fazla değinilmemektedir. Aranan kriterlerde genellikle orta sıklık gösteren İç Anadolu Bölgesi, kadına yönelik cinsel konulu türkülerde Türkiye genelinde en üst sıradadır.

Cinsel konulu türküleriyle genellikle kadını aşağılayan, yaşantısından dolayı küçümseyen, zaman zaman kadına yönelik şiddet içerikli sözler de görülen bölge türkülerinde, kadının cinsel yönleri açık ve detaylı olarak dile getirilmektedir. Kadına övgü içeren cümleler yüksek sıklıkta olmamaktadır. Bununla birlikte kadın ve erkek tarafından birbirine karşı güven ifade eden en fazla türkü bu bölgede görülmektedir. Erkek tarafından kadına yönelik kıskançlık cümlelerinin de görüldüğü bölgede, kız kaçırmaya yönelik en az sayıda türkü ile karşılaşmıştır.

5. Karadeniz Bölgesi:

Sözlerinde “eş” ve “gelin” rollerinin en fazla belirtildiği türküyeye sahip olan Karadeniz Bölgesi, kadına yönelik “kız” hitabının en çok görüldüğü bölgedir. Bununla birlikte kadın tarafından erkeğe çok sınırlı çeşitlilikte hitaplar kullanılmakta, ninnilerde erkek çocuk öne çıkarılmaktadır. Kıyafet bakımından da fazla çeşitliliğe sahip olmayan Karadeniz bölgesinde, sitem sözleri kadın ağızında da erkek ağızında da Türkiye’de en az sayıda görülmektedir.

Erkek ağız ayrılık sözlerinin fazla sayıda görüldüğü Karadeniz bölgesinde göç olayı fazlaca yaşanırken, savaş, ölüm gibi konulara sık rastlanmamaktadır. Ayrılığı ifade eden sözlerin genellikle gönül ayrılığı olduğu görülmektedir. Acı çekmeye ilişkin sözlerin en az olduğu bölge olan Karadeniz Bölgesinde, kadına yönelik övgü sözleri Türkiye geneline göre en fazla sayıdadır. Kız kaçıрма konulu erkek ağız türkülerde de Karadeniz Bölgesi ilk sırayı almaktadır.

6. Doğu Anadolu Bölgesi:

Kadın ağız türkü sayısının fazla olduğu Doğu Anadolu bölgesinde kadın, türkülerde sıklıkla “yar” rolüyle konu olmuştur. Erkek ağız sitem sözlerinin fazla görüldüğü bölgede, erkeğin genellikle çevreye yönelik sorunlarının olduğu anlaşılır. Kadın ağız ayrılık temasının Türkiye geneline göre çok fazla sayıda dile getirildiği bölgede, ölüm ve göç konusu dikkat çekici sayıda işlenmiştir. Bu sebeplere bağlı olarak özlem ve acı çekme temaları da yüksek sıklıkta görülmektedir.

Erkek ağız övgü ve iltifat sözleri sık görülür. Özellikle kadının gözlerine yapılan övgü, bölgede geleneksel olarak kullanılan “sürme” ile birlikte tasvir edilerek söze dökülür. Erkek ağız türkülerde derin anlamlar barındıran sözler, Doğu Anadolu kadını için dikkat çekecek özelliktedir. Erkeğe yönelik güvensizlik içeren türküyeye rastlanmayan bölgede, kadın ağız cinsel içerikli sözler içeren türkülerin Türkiye genelinde üçüncü sırada yer aldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi:

Kadın ağız en az türküyeye sahip bölgelerden biri olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, kadını türkülerde en çok “yar” rolüyle konu etmiştir. Kadın tarafından erkeğe yönelik hitapların oldukça sınırlı olduğu bölgede, tüm bölgelerde olduğu gibi “oğlum” hitabıyla erkek çocuk öne çıkarılmıştır.

Sürme, halhal, hızma, puşu gibi farklı kıyafetlerin görüldüğü Güneydoğu Anadolu Bölgesi, ele ve yüze yakılan kına ile de türkü sözlerinde farklılıklar göstermektedir.

Kadın ağızı sitem sözlerinin az görüldüğü bölgede erkek ağızı ayrılık teması çok fazla sayıda görülmektedir. Göç ve ölüm ilk sırada olmak üzere töreler, gurbete gelin gitme, istenmeyen evlilikler, ayrılıkların başlıca sebepleridir. Bölgenin yüksek oranda dışarıya göç vermesi, töre kurallarından dolayı özellikle kadına söz hakkı verilmemesi ve terör olayları ile ilgili yaşanan acı olaylar ve ölümler bölgede dikkat çeken sorunlar arasındadır. Kadına yönelik iltifat sözlerinin en az görüldüğü bölgelerden olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, kadının suskun bir yapıda olduğu, sorunlarının çok olmasına rağmen bu sorunları dile getirme sıklığının az olduğu görülmektedir. Kadın tarafından erkeğe yönelik güvensizlik ve kıskançlık içeren türkü bulunmayan bölgede güven içeren türkü sayısı da yok denecek kadar azdır.

8. Türkiye Geneli:

Örnekleme alınan türkülerin %40'ının kadın ağızı, %60'ının da erkek ağızı türkülerden oluştuğu, bu türküler içinde kadının en fazla “sevgili/yar” rolünde, ardından “anne” rolünde yer aldığı,

İncelenen türküler içerisinde kadın teması geçen türkü oranının % 95 olduğu; kadın temasının geçmediği türkülerin ise sadece %5 oranında kalarak kadının toplum içindeki yerinin ne denli büyük olduğunun ortaya çıktığı,

Türkiye'de kadına en fazla “yar/yârim” hitabının ardından da “kız” hitabının kullanıldığı, kadının erkeğe en fazla kullandığı hitabın ise yine “yar/yârim” hitabı olduğu, ardından gelen hitabın ise “oğlan” olduğu, “kız” ve “oğlan” hitaplarının cinsiyet belirten önceliğinin dikkati çektiği,

Kadının çocuğuna ettiği hitaplarda ise öncelikle “yavrum” hitabını kullandığı daha sonra da yine cinsiyet belirten “oğlum” hitabını dile getirdiği,

Kadının kendisini en sık ifade ettiği araçlardan olan ninnilerde, öncelikli sorununun, koca evinde yaşadığı sıkıntılar olduğu, daha sonra ailesine özlem ve beklentilerden oluşan sözlerin yer aldığı,

Türkiye’de kadının en önemli aksesuarının “yazma” başta olmak üzere “yemeni, çember, yaşmak” gibi farklı adlarla kullandığı ve gündelik yaşamına dahil ettiği bir araç olarak da gördüğü “örtüsü” olduğu, ardından en sık kullanılan giysinin “şalvar” olduğu,

Türkülerde sitem sözlerinin kadın ağzından ve erkek ağzından aynı oranda (%18) döküldüğü, sitem edilen konuların kadın ağzından genellikle sevdiğine ve ailesine yönelik, erkek ağzından ise sevdiğine ve toplum düzenine dolayısıyla çevresine yönelik olduğu,

Ayrılık konularının %25 oranında türkülerde işlendiği, erkek ağzı türkülerde ayrılık konusunun daha fazla yer aldığı, bununla bağlantılı olarak özlem cümlelerinin de daha fazla dile getirildiği, acı ve üzüntüyü ifade eden türkülerde kadın ağzı türkü sayısının oran olarak erkek ağzı türkülerden daha fazla olduğu,

Kadına yönelik övgü sözleri içeren türkülerin sayısının Türkiye genelinde oldukça fazla olduğu (%74), kadının da erkeğe yönelik övgü sözlerini azımsanmayacak ölçüde kullandığı (%25) görülmektedir. Erkeğin kadını sadece övgüyle anlatmadığı, kadına karşı iltifat cümleleri içeren türküler de yaktığı, aynı anlatımın kadın ağzı türkülerde de görüldüğü söylenilebilir. Erkek tarafından kadının en çok övülen yerinin “gözleri” olduğu, ardından genel güzelliğine yönelik övgüde bulunduğu, Türkiye genelinde kadının erkek tarafından en fazla “gül”e benzetildiği daha sonra ise “bal”a ya da “şeker”e benzetildiği tespit edilmiştir.

Kadına yönelik güven duygusunu ifade eden türküler, güven ifade etmeyen türkülerden daha fazladır. Bu sonuç tamamen olmasa da kadına karşı güven duygusunun daha fazla hissedildiğini düşündürmektedir. Kadının da erkeğe karşı güven duyduğu türkü sözleri güvensizlik ifade eden türkülerden iki kat daha fazladır. Bu sonuca bakarak, aynı güvenin kadın tarafından erkeğe karşı duyulduğunu da söylemek mümkündür.

Kıskançlık cümleleri içeren erkek ağzı türküler (%39), kadın ağzı türkülerden (%19)daha fazladır.

Kız kaçırma ya da sevdiğiyle birlikte kaçma konusunun, türkülerde kötü olaylarla birlikte anılmadığı, seven ve sevilenin birbirlerine kavuşmaları için bir yol olduğu, kadının da sevdiği ile birlikte kaçmakta rıza gösterdiği hatta kimi türkülerde kaçmayı kendisinin önerdiği görülmektedir. Birlikte kaçma üzerine erkek ağzı türkülerin (%45) sayısının kadın ağzı türkülerden (%17) daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Türkülerde cinsel içerikli ögelerin %14 oranında görüldüğü, erkek ağzı cinsel sözler içeren türkülerin kadın ağzı türkülerden çok daha fazla oranda olduğu, cinsel içerikli türkülerin en fazla İç Anadolu bölgesinde en az ise Doğu Anadolu Bölgesinde bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Türkiye genelinde kadının genel bir değerlendirmesi yapıldığında, kadının dünyası olan ev ve gündelik konular üzerine türkü sözlerinin yoğunlaştığı, sorunlarının aktarımında ise sevdiğine ya da eşine yönelik üzüntülerinin olduğu, ayrılık, gurbet, yalnızlık, eşinin ya da kendi ailesinin davranışları ve toplumsal baskılar üzerine türkü sözleri yaktığı görülmektedir.

Kadının, çocuğunun eğitimi, dolayısıyla toplumun eğitimi üzerindeki ilk rolü ninnilerinde başlar. Anne rolüyle kadının, ninnilerinde çocuğuna nasihat dolu sözcükler aktardığı, topluma yararlı bir insan olması için bebeğinden davranışsal ve mesleksel beklentilerini ninnilerinde sıraladığı, din, vicdan, güzel ahlak gibi konularda telkinler verdiği tespit edilmiştir. Ancak bazı ninni örneklerinde ise kendi ailesine, eşinin ailesine ya da çevreye olan kırgınlıklarını, çocuğun babasına karşı kırgınlığını, beklentilerini de ninni sözlerine olumsuz cümlelerle eklediği sonuçlarına varılmıştır.

Kadının anne olarak öncelikli işinin çocuğunu yetiştirmek, mutlu bir aile düzeni kurmak ve bu yolda oluşabilecek engelleri önlemeye çalışmak gibi bir tutumunun olduğu, türkü sözlerini de bu yönde oluşturduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Türküler yoluyla Türkiye’de kadının durumunun bölge bölge araştırıldığı bu çalışmada, kadının konumu, toplum içindeki yeri, kadına yüklenen roller, hitaplar, kıyafet ve aksesuarlar, sosyal seviye ve yaşadığı sorunlar bakımından bölgelere göre

farklılıklar görüldüğü ancak kadına özgü, namus, doğurganlık, birleştiricilik, annelik, sevgili ve yoldaş olma vasıflarında Türkiye genelinde ortak beklentilerin olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bölgelere göre kadının genel durumu karşılaştırıldığında ise kadının konumunda Marmara ve Ege Bölgeleri ile Doğu ve Güneydoğu bölgeleri arasında sosyal seviye bakımından farklılıklar olduğu, Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgeleri arasında kadının konumu açısından benzerlikler görüldüğü, İç Anadolu bölgesinde kadının cinsel kimliğinin daha fazla öne çıkarıldığı, Karadeniz bölgesinin ise diğer bölgelerden farklı bir yapıda olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

4.2. Öneriler

Türkü sözlerinin irdelenmesi yoluyla, kadının konumunun belirlendiği bu araştırmanın örnek teşkil etmesi ve bu tip araştırmalardan yola çıkılarak Türk toplumuna özgü diğer öğelerin de belirlenmesi önerilmektedir. Bu türdeki araştırmaların Türk halk bilimi, müzik eğitimi, müzikoloji, etnoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji alanlarına katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Türk toplumunun yapı taşı olan kadının ve onun toplumdaki yerinin bilinmesinin, Türk aile yapısının oluşumu ve devamlılığı açısından önem teşkil ettiği, bu tür araştırma sonuçlarının eğitim kurumlarında, halk eğitim merkezlerinde, toplum sağlığı merkezleri vb. kurumlarda paylaşılarak yaygınlaşmasının sağlanması önerilmektedir.

Müzik eğitiminin önemi ve müzikle birlikte edinilen bilgilerin kalıcılığı dikkate alınarak ilkokul, ortaokul ve liselerde oluşturulacak müzik eğitimi kitaplarında ve yardımcı kaynaklarda, kadının sosyal konumunu yüceltici örneklerle yer verilebilir.

Eğitimde yakından uzağa, yerelden genele ilkeleri ve bu eğitim sisteminin getireceği faydalar dikkate alınarak, gerek müzik eğitimi gerekse diğer alanlara ait eğitim kaynakları oluşturulurken, farklı bölgelere ait örneklerle yer vererek, kültürel çeşitliliğin tanıtılması önerilebilir.

Yerel müziklerde kullanılan söz yapısı, güfeyi oluşturan öğeler ve türkülerde geçen tanım tasvir ve olguların belirlenerek, müzik eğitiminde yaş gruplarına göre türkü seçimi yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Öğretilecek halk müziği repertuarının, öğrencilerin yaşı, sosyal seviyesi ve toplum yapısına göre seçilmesi, bu seçim yapılırken de yukarıdaki örnekteki gibi araştırmaların dikkate alınması önerilmektedir.

Kaynak taraması sırasında Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgeleri başta olmak üzere, diğer bölgelerde de Türkçe olmayan türkülerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Bu türkülerin orada yaşayan topluluğun yapısı hakkında

bilgiler vereceği göz önüne alınarak bir an önce derlenmesi ve sözlerinin Türkçe'ye çevrilerek kitaplaştırılması önerilmektedir. Bu türde yayınların müzik eğitime ve Türk halk müziği türkü dağarına katkılar sağlayacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Abacı Tahir (2013).Harput/ Elazığ Türküleri. İstanbul: İkaros yayınları.
- Akbıyık, Turhan, Kürkçüoğlu, Güzelgöz, Dökmetaş (1999). Şanlıurfa Halk Müziği Ankara: Cem Veb Ofset Ltd.Şti.
- Balcı Ali (2006). Sosyal Bilimlerde Araştırma (6. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Başgöz İlhan (2008). Türkü. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Başgöz İlhan (2012). Türkülü Aşk Hikayeleri. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Beauvoir Simone de (1986). Kadın: Evlilik Çağı. İstanbul: Payel Yayınları.
- Boratav Pertev Naili (2003). 100 Soruda Türk Folklorü. Koç Kültür Sanat ve Tanıtım Hizmetleri Tic. A.Ş. İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Büyükyıldız H.Zeki (2009). Türk Halk Müziği Ulusal Türk Müziği. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Çağlar Orkun (2011). Türk Kültüründe Evlenmenin Önemi ve Evlenme Gelenekleri.<http://notoku.com/turk-kulturunde-evlenmenin-onemi-ve-evlenme-gelenekleri/> Erişim Tar: 18.12.13
- Çelebioğlu Amil (1982). Türk Ninniler Hazinesi İstanbul: Kardeşler Basımevi.
- Çetinkaya Yalçın (1998). Müziğin Değişimi Değişimin Müziği. Yeni Türkiye, Sayı: 23-24, Cumhuriyet Özel Sayısı IV
- Demir Necati ve Demir Fikriye (2010). Türk Ninnileri. Ankara: Poyraz Ofset Matbaacılık.

- Ercan Özyel (2010).M.E.B. Tavsiyeli 100 Temel Eser Ninnilerden Seçmeler İstanbul: Emanet Yayınları Nesil Matbaacılık.
- Erdal Tuğçe (2011). Folklor/Edebiyat dergisi, cilt: 17, sayı:65, 2011 / 1 sy:37-51.
- Ergun Pervin (2004). Türk Kültüründe Ağaç Kültü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Eroğlu Türker (1988). Elazığ Halkoyunları Üzerinde Folklorik İnceleme ve Karşılaştırma Denemeleri. Türk Folkloru Araştırmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, sayı:1 sy:1-10 Ankara: Öztekin Matbaacılık.
- Eyüboğlu İsmet Zeki (2004). Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü (4. Basım). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Genç Ömür (2001). “Karadeniz Bölgesi Ekonomik ve Sosyal Durum” Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Genel Ekonomik Araştırmalar, Ankara: TKB Matbaası
- Glick, P. ve Fiske, S.T. (1999). Gender, power Dynamics, and social interaction. In M. M. Ferree, J. Lorber ve B.B. Hess (Eds), Revisioning gender (365-397) London:Sage Publications.
- Göher Feyzan (2010). Türkülerde Motifler.Türk Yurdu Dergisi. Cilt 30 (62) Sayı 269 (630) Ocak. s.176-180.
- Güldoğan Vedat (2011).Diyarbakır Müziği ve Folkloru. Ankara: Kripto Kitaplar
- Günay Edip (2011). Müzik Sosyolojisi. İkinci Basım. Ankara: Bağlam Yayıncılık

- Gündüz Ahmet (2012). Tarihî Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi. The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science Volume 5 Issue 5, p. 129-148, Ekim.
- Güvenç Bozkurt (1970). Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme. Ankara: Hacettepe Basımevi
- Halıcı Feyzi (1992) Aşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara <http://www.turkuler.com/thm/halksiirinin.asp>, Erişim Tarihi: 04.06.2014
- Hasarlı, Gülden, Ocakoğlu, Nuran ve Kıcıroğlu Bahriye (2010). XVIII. Ve XIX. Yüzyıl Osmanlı Sarayı Kadın Giysileri ve Bir Modernizasyon Çalışması. Myo-os Ulusal Meslek Yüksekokulları Öğrenci Sempozyumu Düzce: 21-22 Ekim.
- Honko Lauri (1996). Çev:İsmail Görkem. Ağıtlar: Yeniden Yaratma Yapı ve Tür Problemleri. Milli Folklor- Türk Dünyası Folklor Dergisi Ankara: Cilt:4 Yıl:8 Sayı:29/30 ISSN:1300-3984 sy:73-80.
- Hoşsu M. (1997). Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı. İzmir: Kombassan A.Ş.
- Karadeniz, Bekir (2010). Deli Gönül Türküler, İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Karadeniz, Bekir (2010). Ela Gözlüm Türküler, İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Karadeniz, Bekir (2010).Gül Yüzlüm Türküler, İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Karadeniz, Bekir (2010). Kömürgözlüm Türküler, İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Karakaya, Zeki. (2004). Göstergibilimsel İşlevler Açısından Ninniler. Millî Folklor 61 Bahar: 44-57.
- Karasar Niyazi (2006). Bilimsel Araştırma Yöntemi (16. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kaya Muharrem (2002). Türk Halk Anlatılarında Kadın. Toplumbilim, Sayı:15 Mayıs 2002, s:49-54.

- Köksel Behiye (2011). Orhon Yazıtlarında Kadın. E-Journal of New World Sciences Academy. Volume:6 Number:2 Article Number: 4C0094 sy:331-341.www.newwsa.com/download/gecici_makale.../NWSA-4812-1-2.pdf
Erişim Tarihi: 21.01.2014
- Kudret Cevdet (1980). Örneklerle Edebiyat Bilgileri 1. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Kurnaz Şefika (1991). Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını 1839-1923 (2. Baskı). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kuzlu, Ayşegül Aral (1999). THM'de Kadın Ağzı Türkülerin Müzikal ve Edebi Özelliklerinin İncelenmesi. İTÜ Yüksek Lisans Tezi, Ekim.
- Mahmud el-Kaşgari (2007).Divânü Lügâti't Türk. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Mehmet Gürbüz, Mehmet Şahin (2012). Türk halk müziği söz varlığında coğrafi motifler ve benzerlik analizi. Uluslararası insan bilimleri dergisi Volume:9 Issue:2
- Meriç Kurtuluş (2011). Ninnilerde “Kadın Sorunu”na Bakış. An Analysis of Lullabies in the Light of “Woman Problem” sy:44-52
www.millifolklor.comErişim Tarihi: 12.01.2014
- Odabaşı Sefa (2000). Dünden Bugüne Konya Türküleri. Konya: Arı Ofset Matbaacılık.
- Özbek, Mehmet (1975). Folklor ve Türkülerimiz (1. Baskı) İstanbul: Ötüken Yayınevi
- Özbek, M. (1981). Folklor ve Türkülerimiz İstanbul: Özener Matbaası.
- Özbek Mehmet (2009). Türkülerin Dili. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özdemir, Ahmet Z. (1994). Öyküleriyle Ağıtlar 1. Kitap (1. Baskı). Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara: Milli Kütüphane Basımevi.
- Özsoy Osman (2013).<http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-osman-ozsoy/1003092-canakkalede-en-cok-sehit-veren-illerin-ozelligi> Yayınlanma Tarihi: 18:03.2013 Erişim Tarihi: 12.12.13

- Öztelli, Cahit (1983) Halk Türküleri Evlerinin Önü (2. Baskı) İstanbul: Doğu Matbaası.
- Pelikoğlu Mehmet Can (2012) “Geleneksel Türk Halk Müziği Eserlerinin Makamsal Açısından Adlandırılması” Atatürk Üniversitesi Yayınları Erzurum: Mega Ofset Matbaacılık.
- Rekabet Kurumu. Alaman Taksisi Türküsünün Hikayesi. harmandalı.net erişim tarihi: 18.09.2013.
- Rekabet Kurumu. Doğuda Dövme Yaşlı Modası. Yayınlanma Tarihi: 27.07.2002<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2002/07/27/158210.asp> Erişim Tar:29.11.13.
- Rekabet Kurumu. Ege Bölgesi Müzik Kültürü. aregem.kulturturizm.gov.tr Erişim Tar. 31.10.2013
- Rekabet Kurumu. Karadeniz halk müziği ve halk oyunlarının özellikleri www.izafet.net/threads/karadeniz-halk-muzigi-ve-halk-oyunlarinin-ozellikleri.388046/ Erişim. Tarihi: 11.11.13
- Rekabet Kurumu. Türkü Sözleri ve Hikayeleri. Çanakkale Türküsü. http://www.edubilim.com/forum/turku_sozleri_ve_hikayeleri-t12331.0.html Erişim Tar:03.11.13
- Talas, Mustafa Doç. Dr. (2014). Sosyolog. Kurumlar Sosyolojisi, Kültür, Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme, Kültür Sosyolojisi, Türk Kültür Tarihi uzmanlık alanlarında Görüşme. Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü
- Tanses Hamdi (2012) “Beste ve Güfteleriyle Kuşaktan Kuşağa Halk Türküleri” İstanbul: Say Yayınları.
- Taşkiran Tezer (1973). Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Taylor S.E., Peplau L.A., Sears D.O. (2012). Sosyal Psikoloji. Ankara: Tarcan Matbaacılık Yayıncılık Sanayi.
- Torun, Ali (1999). Dede Korkut Destanlarında Kadın Hakkındaki Telakkiler ve Bunun Eski Türk Kültüründen Taşdığı İzler. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C.2, S.3, s.139-1563.

- Turan Refik (1992) Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi. Cilt:1. Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları
- Turhan, Salih, Akbıyık, Abuzer (2010) Yemen Türküleri, Ankara: Cem Web Ofset.
- Turhan Salih, Kara Mehmet, Tan Nail, Gündüz Abdullah (2000). Kırşehir Halk Müziği. Ankara: Cem Veb Ofset Ltd.Şti.
- Turhan Salih, Şanlı Yavuz (2010). Gümüşhane Türküleri Ve Oyun Havaları, Ankara: Cem Web Ofset.
- Türk Dil Kurumu. Türkçe Güncel Sözlük. <http://www.tdk.gov.tr/> Erişim Tarihi: Metinde belirtilen farklı tarihler.
- Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi Cilt -1- (2000) Müzik Dairesi Başkanlığı, Ankara: TRT Müzik Dairesi Yayınları Yayın No:98.
- Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi Cilt-2- (2000) Müzik Dairesi Başkanlığı, Ankara: TRT Müzik Dairesi Yayınları Yayın No:98 .
- Türkmen Uğur (1996). Notalarıyla Niğde Türküleri. Niğde: Elma Ofset Matbaacılık
- Uçan Ali (1997). Müzik Eğitimi (İkinci Basım). Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları
- www.turkudostlari.net Erişim Tar:03.11.13
- www.turkuyurdu.com Erişim Tarihi: 30.10.13
- www.milliyet.com.tr Milliyet Haber, “5 ayda 114 kadın şiddet kurbanı” <http://www.milliyet.com.tr/5-ayda-114-kadin-siddet-kurbani--gundem-1894474/Haber> tarihi: 09.06 2014 Erişim Tar: 17.06.2014
- Yıldırım, Ali ve Şimşek Hasan (2006). Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı) Ankara: Sözkese Matbaacılık.
- Yılmaz Ayfer (2003). Türk Kültüründe Kadın ve Kadın Ağzı Türküler. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Yücel, Haluk (2011). Türk Halk Müziği Üzerine Bir İnceleme. Akademik Bakış Dergisi Sayı: 26 Eylül – Ekim 2011 Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi,

Türk DünyasıKırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – Kırgızistan.<http://www.akademikbakis.org/eskisite/26/13.pdf>

Türkülerin Alındığı Kaynakça

- Abacı, Tahir (2013). Harput/ Elazığ Türküleri. İstanbul: İkaros yayınları
- Akbıyık A., Turhan, Kürkçüoğlu, Güzelgöz, Dökmetaş (1999) “Şanlıurfa Halk Müziği” Ankara: Cem Veb Ofset Ltd.Şti.
- Akgül, Hüseyin (1998) Manisa Türküleri, Manisa Tic. ve San. Odası Org. San Böl. Müdürüğü Yayını. Manisa: Emek Matbaacılık
- Atılgan, Halil (2002). Geçmişten Günümüze Niğde Halk Müziği, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Atılgan, Halil (2003) Türkülerin İsyanı Ankara: Başer Matbaası
- Aydınlı, Necati (2008)Urfa Türküleri ve Öyküleri. Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. İstanbul: Efsane Ajans.
- Birdoğan, Nejat (1988). Notalarıyla Türkülerimiz. Özgür Yayın Dağıtım. İstanbul: Acar Matbaacılık Tesisleri
- Can, Taner ve Turhan, Salih (2006). Ordu Türküleri, Ankara: Ordu Belediyesi kültür yayınları
- Çelebioğlu, Amil (1982). Türk Ninniler Hazinesi İstanbul: Kardeşler Basımevi.
- Evin, Küçükçelebi Aylin (2002). Uzun Havalar. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gülüdoğan, Vedat (2011) Diyarbakır Müziği ve Folkloru. Ankara: Kripto Kitaplar
- Karadeniz, Bekir (2010) Deli Gönül Türküler, İstanbul: Karamavi Yayınları.

- Karadeniz, Bekir (2010) Ela Gözlüm Türküler, İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Karadeniz, Bekir (2010) Gül Yüzlüm Türküler, İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Karadeniz, Bekir (2010) Kömürgözlüm Türküler, İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Kütav. Kütahya: Ekspres Matbaası
- Nasrattınoğlu, İrfan Ünver (2006) Afyonkarahisarlı Halk Ozanları. Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu Yayınları. Ankara: Lazer Ofset Matbaa.
- Odabaşı, Sefa (2000). Dünden Bugüne Konya Türküleri. Konya: Arı Ofset Matbaacılık.
- Özdemir, Ahmet Z. (1994). Öyküleriyle Ağıtlar 1. Kitap (1. Baskı). Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara: Milli Kütüphane Basımevi.
- Özdemir, Ahmet Z. (2001). Öyküleriyle Ağıtlar 2. Kitap (1. Baskı). Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara: Milli Kütüphane Basımevi.
- Özbek, Mehmet (1975). Folklor ve Türkülerimiz İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Öztelli, Cahit (1983) Halk Türküleri Evlerinin Önü (2. Baskı) İstanbul: Doğu Matbaası.
- Özyel, Ercan (2010).M.E.B. Tavsiyeli 100 Temel Eser Ninnilerden Seçmeler İstanbul: Emanet Yayınları Nesil Matbaacılık.
- Salün, Mustafa (1997) Sazımız, Sözümüz Türkülerimiz, Öykülerimiz İle Kütahya.
- Salün, Mustafa (2001) Kütahya Gezek Geleneği İle Törellerimiz Oyunlarımız. Kütahya: Ekspres Matbaası
- Tanses, Hamdi (1998) Halk Türküleri. İstanbul: Say Yayınları

- Tanses, Hamdi, (1997) Notalarıyla Zeybekler ve Ege- Akdeniz Türküleri İstanbul: Say Yayınları
- Tanses Hamdi (2012) “Beste ve Güfteleriyle Kuşaktan Kuşağa Halk Türküleri” İstanbul: Say Yayınları.
- Turhan, Salih, Kara, Mehmet, Tan, Nail ve Gündüz Abdullah (2000). Kırşehir Halk Müziği. Ankara: Cem Veb Ofset Ltd.Şti.
- Turhan, Salih, Akbıyık, Abuzer(2010) Yemen Türküleri, Ankara: Cem Web Ofset.
- Turhan, Salih ve Şanlı, Yavuz (2010) Gümüşhane Türküleri ve Oyun Havaları, Ankara: Cem Web Ofset
- Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi Cilt -1- (2000) Müzik Dairesi Başkanlığı, Ankara: TRT Müzik Dairesi Yayınları Yayın No:98.
- Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi Cilt-2- (2000) Müzik Dairesi Başkanlığı, Ankara: TRT Müzik Dairesi Yayınları Yayın No:98 .
- Türkmen, Uğur (1996). Notalarıyla Niğde Türküleri, Niğde: Elma Ofset Matbaacılık.
- Yılmaz, Ayfer (2003). Türk Kültüründe Kadın ve Kadın Ağzı Türküler. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- www.Abuzerakbiyik.com.tr urfa ninnileri, Erişim Tarihi: 28.02.13
- www.bilgimerkezim.org Erişim Tarihi: 22.07.2013
- www.edubilim.com Erişim Tarihi: 03.11.13
- www.sarkı.alternatif.com Erişim Tarihi: 20.06.2013
- www.turkucu.net Erişim Tarihi: 06.05.2013

- www.turkudostlari.net Erişim Tarihi: 03.11.13
- www.turkuyurdu.com Erişim Tarihi: 20.06.2013

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Serenat İstanbullu	İmza:	
Doğum Yeri:	Niğde		
Doğum Tarihi:	22.11.1980		
Medeni Durumu:	Evli		
Öğrenim Durumu			
Derece	Okulun Adı	Program	Yer
İlköğretim	İnönü İlkokulu		Niğde
Ortaöğretim	Cumhuriyet Ortaokul		
Lise	Ankara Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi		Ankara
Lisans	Niğde Üniversitesi	Müzik Eğitimi	Niğde
Yüksek Lisans	Niğde Üniversitesi	Müzik Eğitimi	Niğde
İş Deneyimi:	2002 Yılında Kırşehir Atatürk İlköğretim Okulu, Bor Asım Eren İlköğretim Okulu, Selçuk İlköğretim okullarında müzik öğretmenliği görevi, ve 2002 yılından itibaren Kırşehir ve Niğde Güzel Sanatlar Liselerinde görevlendirme, 2007 yılından itibaren Niğde Güzel Sanatlar Lisesinde kadrolu olarak çalışmaktadır.		
Aldığı Ödüller:	Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü 1.si Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi 2.si		
Hakkında bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Doç. Dr. Timur Vural www.trvural@yahoo.com		
Tel:	0 505 713 97 31		